T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN HAYATI, SANATI ve TİYATRO ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erencan YEŞİLÇİMEN

BURSA-2025

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN HAYATI, SANATI ve TİYATRO ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erencan YEŞİLÇİMEN

Danışman:
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

BURSA-2025

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 702241005 numaralı Erencan YEŞİLÇİMEN'in hazırladığı "Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserleri" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili savunma sınavı 16/05/2025 günü 11.00 - 12.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın …….. (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna ……..…….. (oybirliği / ~~oy çokluğu)~~ ile karar verilmiştir.

Üye
Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Nesrin KARACA
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. G. Gonca GÖKALP ALPASLAN
Hacettepe Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserleri" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

16/05/2025

imza

Adı Soyadı : Erencan YEŞİLÇİMEN
Öğrenci No : 702241005
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Tezli Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Erencan YEŞİLÇİMEN

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans

Tezin Sayfa Sayısı : IX+ 199

Mezuniyet Tarihi : …/…/2025

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN HAYATI, SANATI ve TİYATRO ESERLERİ

Cumhuriyetin ilânı sonrasında halkın zihin dünyasının geliştirilmesinde ve toplumsal yapının yeniden şekillendirilmesinde edebiyat, eğitim faaliyetleri ve o devrin sanatçıları ön plana çıkmıştır. Toplumda kazanılan zaferlerin ve vatan uğruna yapılan mücadelelerin topluma aktarımı ile gelecek neslin bilinçli bir şekilde yetiştirilmesinde tiyatro türü tercih edilen bir tür olmuştur. Erken Dönem Cumhuriyet edebiyatı yılları içerisinde Mehmet Faruk Gürtunca da eserleriyle bu anlayışın içerisinde yer almıştır. Bu çalışmanın konusu Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayatı, sanatı, ve tiyatro eserlerinin incelemesidir. Bu bağlamda Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayatı, yayıncılığı ve edebî kişiliği tanıtılarak tiyatro eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş; tiyatroları tematik yönden incelenmiştir. Sanatçının on iki piyesi nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Tezin giriş bölümünde araştırma konusunun seçilme nedeni, önemi, bu konu hakkında daha öncesinde yapılan çalışmalar, araştırma yöntemleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin birinci bölümünde Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayatı, yayıncılığı ve edebî kişiliğinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Mehmet Faruk Gürtunca'nın tiyatro faaliyetleri hakkında bilgiler verilip tiyatrolarının ayrıntılı tahlili yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Mehmet Faruk Gürtunca'nın tiyatrolarının tematik incelemesine yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilmiş, ulaşılan sonuca yer verilmiş ardından da tezde yararlanılan kaynaklar belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Faruk Gürtunca, Tiyatro, Memleket Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Kıbrıs

ABSTRACT

Name and Surname : Erencan YEŞİLÇİMEN

University : Bursa Uludag University

Institution : Social Science Institution

Field : Turkish Language and Literature

Branch : New Turkish Literature

Degree Awarded : Master

Page Number : IX + 199

Degree Date : …/…/2025

Supervisor : Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

MEHMET FARUK GÜRTUNCA'S LIFE, ART AND THEATER WORKS

After the declaration of the Republic, literature, educational activities and artists of that period came to the fore in developing the minds of the people and reshaping the social structure. Theater genre was a preferred genre in transferring the victories gained in the society and the struggles made for the homeland to the society and in raising the next generation consciously. Mehmet Faruk Gürtunca also took place in this understanding with his works during the early Republican literature years. The subject of this study is the examination of Mehmet Faruk Gürtunca's life, art and theater works. In this context, Mehmet Faruk Gürtunca's life, publishing and literary personality are introduced and detailed information is given about his theater works; his theaters are examined thematically. Twelve plays of the artist were analyzed using the content analysis method, which is one of the qualitative research methods. In the introduction section of the thesis, information is given about the reason for choosing the research topic, its importance, previous studies on this topic and research methods. In the first part of the thesis, Mehmet Faruk Gürtunca's life, publishing and literary personality are mentioned. In the second part, information is given about Mehmet Faruk Gürtunca's theater activities and a detailed analysis of his theaters is made. In the third part, a thematic examination of Mehmet Faruk Gürtunca's theaters is given. In the conclusion part of the study, the obtained findings are evaluated, the conclusion is given and then the sources used in the thesis are stated.

Keywords: Mehmet Faruk Gürtunca, Theater, National Literature, Children's Literature, Cyprus

ÖN SÖZ

İnsan, yapısı gereği duygularından mahrum düşünülemeyecek hassas bir yapının somut karşılığıdır. Duygu ve hayallerimizin aktarımında, dilimizin sözcüklerin yardımıyla şekillendirdiği her yapı, hassasiyetlerimizin ve beklentilerimizin de birer ifadesi olmuştur.

Lise sıralarında edebiyat dersleri aracılığıyla tanışma imkânı bulduğum ve meslek hayatımda birinci önceliğim haline getirdiğim Türk Dili ve Edebiyatı alanı/ sahası, kendimi daha doğru ve etkili şekilde ifade edebilmemdeki en büyük destekçimdir. Büyük bir istek ve arzu ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydımı yaptırdığım ilk andan, lisans mezuniyetime kadar tutkuya dönüşen edebiyat sevgim tezli yüksek lisans programı ile uzmanlık alanımı seçebilme imkânını beraberinde getirdi.

Hazırlamış olduğum *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı-Sanatı ve Tiyatro Eserleri* başlıklı yüksek lisans tezi, Türk edebiyatının erken dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında yaşamını sürdürmüş olan şair, öğretmen, yazar, politikacı bir isim olan Mehmet Faruk Gürtunca'nın tarihin tozlu raflarında bulunan tiyatro eserlerinin bilim dünyasına tematik açıdan tanıtılmasını hedeflemiştir. Mehmet Faruk Gürtunca, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Atatürk ilke ve inkılâpları ışığındaki kuruluş sürecinde yaşanan tüm sıkıntılara tanık olmuş bir isimdir. Dönemin Talim ve Terbiye Kurulu tarafından bir dönem okul müfredatlarında okutulmak üzere piyesler kaleme almış, bu eserleri aracılığıyla ilkokul çağındaki çocukların milli bilinç kazanmalarını amaçlamıştır. Yaşamının bir döneminde siyasete dahil olması ve devamında gelişen siyasi olaylar, yaşanan güncel olayları da eserlerine yansıtmasını beraberinde getirmiştir

Hazırlamış olduğum bu çalışmada, sanatçının piyesleri üzerine hiçbir çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmanın hazırlanmasında özverili bir araştırma isteğimin doğmasında etkili oldu. Milli Kütüphane aracılığıyla sanatçının tiyatro metinleri başta olmak üzere, Mehmet Faruk Gürtunca hakkında bilgi veren kaynak eserlere ulaşabilme imkânına eriştim. Tez yazım sürecimde büyük bir sabır, merak, özveri ve moral desteği ile varlığını her an hissettirmiş olan yengem Sevcihan YEŞİLÇİMEN bu çalışmanın arka planındaki başarı mimarı olmuştur. Lisans hayatımın başlangıcından tezli yüksek lisans programına gelinceye kadarki her kararımda, eğitim-öğretim yaşamımda, kariyer hedeflerim ve geleceğim noktasında bilgi, tecrübe, deneyim ve hayat görüşü ile beni hayata hazırlayan amcam Dr. Halil YEŞİLÇİMEN, bu çalışmanın büyük bir sabır ve kararlılık ile tamamlanmış olmasındaki en büyük destekçimdir. Tezimin hazırlık sürecinde moral desteğini esirgemeyen iş arkadaşım Murat GÜRGENÇ'e katkılarından dolayı müteşekkirim. Tez yazım sürecimde her eksik adımımda, fark edemediğim hatalarımda, akademik görüş ve bilgilerimin yetersizlik bildirdiği her anda büyük bir sabır, büyük bir duyarlılık ile yanımda olan ve hayatta en büyük armağanın iyi bir öğretmene rastlamak olduğunu öğreten danışman hocam Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU sürecin asil ve yegane sahibi olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı-Sanatı ve Tiyatro Eserleri başlıklı yüksek lisans tezimin oluşturulma sürecinde başta ailem olmak üzere katkısı olan her isme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Erencan YEŞİLÇİMEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **İV**

ABSTRACT ..... **V**

ÖN SÖZ ..... **Vİ**

İÇİNDEKİLER ..... **Vİİ**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **5**

1. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN HAYATI-YAYINCILIĞI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ **5**

1.1. Hayatı **5**

1.2. Yayıncılık Faaliyetleri **8**

1.3. Memleket Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca **13**

1.4. Çocuk Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca **23**

1.5. Mehmet Faruk Gürtunca'nın Eserleri **28**

1.5.1. Şiir Kitapları ***28***

1.5.2. Manzum Piyes ***28***

1.5.3. Destan ***28***

1.5.4. Masal Kitapları ***29***

1.5.5. Ders Kitapları **29**

1.5.6. Çeviriler ***29***

1.5.7. Diğer ***30***

İKİNCİ BÖLÜM **31**

2. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN TİYATRO FAALİYETLERİ ve TİYATROLARININ TANITILMASI **31**

2.1. **Mehmet Faruk Gürtunca'nın Tiyatro Faaliyetleri** **31**

2.2. **Yetişkinler İçin Yazılan Tiyatrolar** **35**

2.2.1. ***Kanlı Akşam*** ***35***

2.2.1.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *35*

2.2.1.2. Şahıs Kadrosu : *35*

2.2.1.3. İçerik : *35*

2.2.2. Çardak Altı ***45***

2.2.2.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *45*

2.2.2.2. Şahıs Kadrosu : *45*

2.2.2.3. İçerik *45*

2.2.3. Dağ Başında Aşk ***57***

2.2.3.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *57*

2.2.3.2. Şahıs Kadrosu : *57*

2.2.3.3. İçerik : *57*

2.2.4. Gönül Açan Bağ ***70***

2.2.4.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *70*

2.2.4.2. Şahıs Kadrosu : *70*

2.2.4.3. İçerik : *70*

2.2.5. Büyük Hakan Alp Arslan ***73***
2.2.5.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *73*
2.2.5.2. Şahıs Kadrosu : *73*
2.2.5.3. İçerik : *73*
2.2.6. Oğuz Han ***94***
2.2.6.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *94*
2.2.6.2. Şahıs Kadrosu : *94*
2.2.6.3. İçerik : *94*
2.3. Çocuklar İçin Yazılan Tiyatrolar **107**
2.3.1. Zafer Yıldızları ***107***
2.3.1.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : 107
2.3.1.2. Şahıs Kadrosu : *107*
2.3.1.3. İçerik : 107
2.3.2. İnkılâplarımız ***114***
2.3.2.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *114*
2.3.2.2. Şahıs Kadrosu : *114*
2.3.2.3. İçerik: *114*
2.3.3. Atatürk Çocuğu ***121***
2.3.3.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *121*
2.3.3.2. Şahıs Kadrosu : *121*
2.3.3.3. İçerik: *121*
2.3.4. Okullu Kızlar Asker Olunca ***125***
2.3.4.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *125*
2.3.4.2. Şahıs Kadrosu : *125*
2.3.4.3. İçerik: *125*
2.3.5. Küçük Şehit ***135***
2.3.5.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *135*
2.3.5.2. Şahıs Kadrosu : *135*
2.3.5.3. İçerik : *135*
2.3.6. Öğretmen Kalbi ***143***
2.3.6.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki : *143*
2.3.6.2. Şahıs Kadrosu : *143*
2.3.6.3. İçerik : *143*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **149**

3. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN TİYATROLARINDA TEMA **149**
3.1. Gurbet Duygusu ve Memleket Özlemi **149**
3.2. Vatan Sevgisi ve Mustafa Kemal Atatürk **151**
3.3. Devlet Kurumlarındaki Bozulma **159**
3.4. İnkılâpların Benimsetilmesi **165**
3.5. Engelli Birey **168**
3.6. Kuraklık **172**
3.7. Kadının Vatan Savunmasında Yer Alması **175**
3.8. Kadının Cinsel Obje Olarak Algılanması **178**
3.9. Aşk ve Karşılıksız Aşk **181**
3.10. Sevgi ve Affetme **184**
3.11. Şehitlik **186**
3.12. Dinî Değerler **187**

SONUÇ 190
KAYNAKÇA 197

GİRİŞ

Erken Dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında şiir, tiyatro, tarih, gramer, masal, inceleme vb. çeşitli türler kaleme alarak ortaya koyduğu eserleriyle Türk edebiyatının üretken yazarlarından birisi de Mehmet Faruk Gürtunca olmuştur. Mehmet Faruk Gürtunca; eserleriyle -mevcut müfredat içerisinde- bir dönem ders kitaplarında yer almış, sahibi olduğu gazete ve dergilerde yayımladığı yazıları ile toplumun yeni fikirler ile şekillenmesinde etkili olmuş bir isimdir.

Mevcut akademik çalışmalar içerisinde; Mehmet Faruk Gürtunca'nın şairlik yönüne, şiirlerinin tematik yönden incelemesine ve genel hatlarıyla eserlerinin tanıtımına yönelik incelemeler yapıldığı görülür. İbrahim Arslan, *Mehmet Faruk Gürtunca'nın (1904-1982) Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme* adlı kitabında sanatçının hayat hikâyesi, sanatçı kimliği, hayatında ve eserlerinde Kıbrıs'ın öneminden bahsettikten sonra şiir kitapları hakkında biçimsel ve içeriksel incelemeler yapmıştır.

Eylem Saltık tarafından ortaya konan *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Şiirinde ''Anadolu''* isimli doktora tezinde; Anadolu'nun bireyde uyandırdığı ilham, doğal güzellikleri, şehirleri, coğrafyası ve tabiat unsurları insanda uyandırdığı millî bir duyarlılık ile çeşitli açılardan ele alınmıştır. Bu çalışma içerisinde, Anadolu coğrafyası ve inkılâplar noktasında Mehmet Faruk Gürtunca'nın Anadolu temalı şiirleri müstakil bir bakış açısı ile tematik yönden yer almıştır.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın destan türündeki şiirlerinde, ele aldığı millî temler ve Kıbrıs'ın tanıtımı noktasında Dilek Çetindaş tarafından ortaya konan *Yeni Türk Şiirinde Destan* isimli doktora tezi önemli bir eksiği doldurmaktadır. Çalışmada; Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü tarafından düzenlenen bir yarışmada Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Büyük Hakan Alp Arslan* başlıklı piyesinin birinci seçilen eser olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Taranan literatür içerisinde, Mehmet Faruk Gürtunca'nın şairlik yönü, şiir kitaplarının tematik tasnifi, yayıncılık faaliyetleri ve sahibi olduğu yayınlarda

gerçekleştirdiği yenilikler üzerine çalışmaların yoğunlaştığı tespit edilmiştir.Mehmet Faruk Gürtunca kaleme aldığı eserlerinde anlaşılır bir dil tercih ederek, topluma fikirlerini aktarmayı hedeflemiştir. Mehmet Faruk Gürtunca'nın gerek yazılarını yayımladığı dergi ve gazeteler gerekse imtiyaz hakkı bulunan süreli yayınlarında kullanmış olduğu dil, Türk çocuk edebiyatı açısından da bilimsel çalışmalar dahilinde incelenmiştir.

Melike Erdil tarafından yazılıp *Türkiye Cumhuriyetinin Latin Harfleriyle Çıkan İlk Çocuk Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme* başlığı ile Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıda, Mehmet Faruk Gürtunca'nın çıkarmış olduğu *Çocuk Sesi* isimli dergi, ilk 50 sayısı gözetilerek imla bilgisi ve okura katkısı yönlerinden ele alınmıştır.

Burcu Dedik'in *Afacan Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması* başlıklı yüksek lisans tezi ile Tuğba Toprak'ın *Türkiye'de Çocuklara Mahsus İlk Büyük Mizah Gazetesi : Afacan* adlı yüksek lisans tezi Mehmet Faruk Gürtunca'nın dergi içerisindeki içerik, biçim, kapsam ve dönemin inkılap hareketlerinin aktarımı yönündeki çalışmalarını ihtiva etmektedir.

Funda Eldiven tarafından hazırlanan *Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı : Çocuk Sesi, Gürbüz Türk Çocuğu, TRT Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi* isimli yüksek lisans tezinde, Gürtunca'nın Çocuk Sesi isimli dergisi ele aldığı fikirler, dergide bulunan resim ve fotoğrafların çocuğun gelişiminde ve yetiştirilmesindeki rolü ile çocuk edebiyatı açısından önemi incelenmiştir.

Güven Gürkan Öztan tarafından oluşturulan *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası* isimli doktora tezi, Gürtunca'nın vatan sevgisi konulu şiirlerinden örnekler ile kısa bilgiler barındırır. Bu çalışma içerisinde sanatçının *Zafer Yıldızları – İnkılaplarımız*, *Küçük Şehit* ve *Öğretmen Kalbi* isimli tiyatro eserlerinin içerikleri hakkında da kısa bilgilere yer verilmiştir.

Minel Şengül tarafından hazırlanan *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Eserleri Üzerine Bir İnceleme başlıklı* yüksek lisans tezinde, sanatçının hayat hikâyesi eserlerindeki Türkçü kimlik ve Anadoluculuk düşüncesi ile değerlendirilmiştir. Mevcut çalışma

içerisinde sanatçının şiir, tiyatro, masal ve çeviri eserleri bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmiş; dergi imtiyazı olan kalem tecrübeleri de aktarılmıştır.

Akademik literatür içerisinde Mehmet Faruk Gürtunca'nın piyeslerine yönelik ayrıntılı bir çalışmanın yapılmamış olmaması, *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserleri* başlıklı yüksek lisans tezinin oluşturulmasında etkili oldu. Hazırlanan bu tez ile Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayatı, sanatçı kimliği, kaleme aldığı yapıtlarından bahsedildi ve yazarın tiyatroları nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak incelendi.

Edebî bir metnin yapı özelliklerinin tespit edilmesi, izleğinin çıkarılması ve kurguyu meydana getiren ögelerin tespiti yapısalcı metodun sınırları dahilinde olmaktadır. Hazırlanan bu tez ile yazarın tiyatro metinleri eser-başlık uyumu, şahıs kadrosu, ayrıntılı içerik ve tematik çözümlemeler dahilinde incelenmiştir. Çalışmanın şekillenmesi, yazarın tiyatro metinlerinin asıllarına Ankara Millî Kütüphane arşivi aracılığı ile ulaşılmasıyla mümkün olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserleri başlığı ile kaleme alınan bu çalışma; ''Giriş'', '' Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı-Yayıncılığı ve Edebî Kişiliği'', ''Mehmet Faruk Gürtunca'nın Tiyatro Faaliyetleri ve Tiyatrolarının Tanıtılması'', ''Mehmet Faruk Gürtunca'nın Tiyatrolarında Tema'' olarak üç bölüm halinde hazırlanmıştır. Bu bölümlerin ardında Sonuç ve Kaynakça başlıkları ile çalışma tamamlanmıştır. Tezin giriş kısmında; çalışmanın hangi amaç ve yöntemle oluşturulduğu, akademik literatürde mevcut olan çalışmalar ve tezin bölüm tanıtım bilgileri aktarılmıştır.

Tezin *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı-Yayıncılığı ve Edebî Kişiliği* başlığını taşıyan birinci bölümünde, Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayatı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bölüm içerisinde çeşitli alt başlıklar halinde ''Hayatı'', ''Yayıncılık Faaliyetleri'', ''Memleket Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca'', ''Çocuk Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca'' ve ''Mehmet Faruk Gürtunca'nın Eserleri'' çeşitli başlıklarla tanıtılmıştır.

Tezin *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Tiyatro Faaliyetleri ve Tiyatrolarının Tanıtılması* başlığını taşıyan ikinci bölümünde, tiyatro metinleri eser-başlık uyumu,

şahıs kadrosu, içerikleri nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak incelendi. Yazarın sahibi olduğu tiyatrolar; ‘’Yetişkinler İçin Yazılan Tiyatrolar’’ ve ‘’Çocuklar İçin Yazılan Tiyatrolar’’ alt başlıklarıyla incelenmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca’nın Osmanlı Türkçesi Alfabesini kullanarak kaleme aldığı ilk piyesi *Kanlı Akşam* (1927), bu tez kapsamında Latin harflerine aktarılarak içerik analizi yöntemiyle incelendi. Sanatçının tiyatrolarına yönelik akademik çalışmaların yapılmamış olması ve eser baskılarına ulaşma imkânların kısıtlı olması nedeniyle çalışmanın bu bölümünde, incelemeye konu olan metinlerden bol miktarda alıntı yapılması yoluna gidilmiştir. Böylelikle eserlerin somut bir şekilde anlaşılması ve kolaylıkla ulaşılabilir olması hedeflenmiştir. Tezin ikinci bölümünde incelemesi yapılan oyunların kronolojik sıralaması şe şekildedir : *Kanlı Akşam* (1927), *Zafer Yıldızları* (1936), *İnkılâplarımız* (1936), *Çardak Altı* (1939), *Dağ Başında Aşk* (1939), *Gönül Açan Bağ* (1939), *Atatürk Çocuğu* (1943), *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943), *Küçük Şehit* (1943), *Öğretmen Kalbi* (1943), *Oğuz Han* (1971), *Büyük Hakan Alp Arslan* (1971).

Tezin *Mehmet Faruk Gürtunca’nın Tiyatrolarında Tema* başlığını taşıyan üçüncü bölümünde, incelemesi yapılan tiyatro metinleri; ‘’Gurbet Duygusu ve Memleket Özlemi’’,‘’Vatan Sevgisi ve Mustafa Kemal Atatürk’’, ‘’Devlet Kurumlarındaki Bozulma’’, ‘’İnkılâpların Benimsetilmesi’’, ‘’Engelli Birey’’, ‘’Kuraklık’’, ‘’Kadının Vatan Savunmasında Yer Alması’’, ‘’Kadının Cinsel Obje Olarak Algılanması’’, ‘’Aşk ve Karşılıksız Sevgi’’, ‘’Sevgi ve Affetme’’, ‘’Şehitlik’’, ve ‘’Dini Değerler’’ başlıklarıyla tasnif edilmiştir

Hazırlanan tez ile elde edilen bulguların bağlandığı *Sonuç* bölümü ve çalışmanın meydana getirilmesinde faydalanılan kaynakların bilgisinin verildiği *Kaynakça* ile *Mehmet Faruk Gürtunca’nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserleri* başlıklı yüksek lisans tezi tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN HAYATI-YAYINCILIĞI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1.Hayatı

Mehmet Faruk Gürtunca, 1904 tarihinde Edirne ilinde dünyaya gelmiştir. Babası Abdülkadir Bey, annesi Berra Pembe Hanım'dır. Babası, Mehmet Faruk Gürtunca doğduğu dönemde Edirne Kadı Burhaneddin Mahallesi muhtarlığı görevindedir. Aile fertlerinin kayıplarına oldukça küçük yaşta bir tanık olan Mehmet Faruk Gürtunca, henüz on yaşındayken 1914 tarihinde annesi Berra Pembe Hanım'ın vefatı ile ilk büyük kaybını yaşar. Bu kaybın ardından çok kısa bir süre sonra babasının vefat haberini de alır. Mehmet Faruk Gürtunca, şehit evladıdır. İngilizlerin 30 Haziran 1915 tarihinde Çanakkale'de Seddülbahir asker çıkartmaları sırasında babası Abdülkadir Bey yaralanır ve 5 Temmuz 1915 tarihinde vefat eder (Arslan, 2019: 14).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın küçük yaşlardayken gerek öksüz gerekse yetim kalmış olması hayat tecrübesi kazanmasında ve eğitim hayatında hiçbir engel oluşturmamıştır. O; 1918 tarihinde kaydını yaptırdığı Edirne Erkek Muallim Mektebini 1922 tarihinde başarıyla tamamlar. Mehmet Faruk Gürtunca'nın Muallim Mektebi'nden mezun olduğu tarih, Yunanlıların Trakya'yı ele geçirdikleri işgal vak'aları dönemine rastlar.

Mehmet Faruk Gürtunca, anne ve babasının vefatları sonrasında duyduğu acıyı, Anadolu'nun düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesinin ardından bir kez daha yaşar. Duyduğu bu hüzünle Memleket Edebiyatı akımına yönelir. Anadolu'yu işgal manzaraları, yaşanılan kayıplar ve özlemleriyle şiirlerinde tem olarak işler.

Gürtunca, 1921 tarihinde edebiyat dünyasıyla ilk tanışmasını gerçekleştirir. 1928 tarihinde Harf İnkılâbı sonrasında *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Gramer* adlı eserini kaleme alır. Dönemin Maarif Vekaleti tarafından uygun bulunan bu eser, o dönemin müfredatında uzun yıllar ders kitabı olarak okutulur.

Mehmet Faruk Gürtunca, *Atatürk'e Ağıt Millete Destan* isimli şiir kitabında Anadoluculuk fikri ve memleket sevgisine yönelik düşüncelerini net bir şekilde dile getirir:

''Biz Anadolu'nun dağına, taşına, öz güzelliğine bakarak dışına ve içine nüfuz ederek ruhunu terennüm edeceğiz. İç ve dışa ait bedîî güzellikleri böyle meydana getireceğiz. Millet ve memleket edebiyatımızın böyle doğacağından kimin kuşkusu vardır'' (Gürtunca, *Atatürk'e Ağıt Millete Destan,* 1944, s. 4).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın öğretmenlik mesleğine başlaması da 1922 tarihine rastlar. O yıllarda İstanbul ilinin Kâğıthane semtinde bulunan Çağlayan Kız Darüleytamında, Rafet Paşa'nın İstanbul'a gelişiyle erkekler şubesi de açılır. Bu şube ile Mehmet Faruk Gürtunca öğretmenlik meslek hayatına ilk adımını atar. Ancak onun öğretmenlik tecrübesi bu kurum ile sınırlı kalmaz. İmrahor, Halıcıoğlu, Ortaköy, Gazipaşa, Çağlayan, İnönü, Trilye ve Balmumcu mektepleri ile Galatasaray İdadisi sınıflarında da Türkçe Muallimi olarak görevini sürdürür (Yazar, 1999: 198).

Mehmet Faruk Gürtunca, Darüleytamdaki görevinde bulunduğu dönemde dişçilik mesleğine ilgi duyar. İstanbul'da bulunan Dişçi Mektebine kayıt yaptırmak ister. Ancak görevde bulunduğu dönemin işgal yılları olmasından dolayı kendisine öğretmenlik diploması ulaşamaz. Evraklarındaki bu eksikliğin sonucu olarak fakülte kaydı kesinleşmez. Diplomasının kendisine uzun zaman sonra ulaşması nedeniyle dişçilik mektebindeki kaydı üniversite yönetimince silinir. Bu sebeple Mehmet Faruk Gürtunca, büyük istek duyduğu dişçilik mesleğini yapamaz ve o tarihlerde öğretmenlik mesleğini İstanbul'un çeşitli kurumlarında sürdürür.

1931 yılında Galatasaray idadisinin ilkokul düzeyindeki sınıflarına Türkçe muallimi olur (Yazar, 1999: 198). Mehmet Faruk Gürtunca'nın devlet okulu bünyesindeki öğretmenlik tecrübesi yalnızca bu kurumlar ile sınırlı kalmaz. O, Balmumcu ve Ortaköy yurtlarında da mesleğine devam eder. 1931 tarihi, onun hayatındaki yoğun döneme karşılık gelir. Galatasaray idadisinin hazırlık sınıflarında eğitmen olarak görevini sürdürürken Türkçe derslerini de vermeye devam eder.

Mehmet Faruk Gürtunca, 1933 tarihinde Ülkü Basımevi'ni, 1934 yılında ise Ülkü Kitap Yurdu Yayınevi'ni kurar. Bu iki kurum tecrübesinin ardından hem süreli yayın hem de kitap basımları yapar. 1933 tarihiyle başlayan yayıncılık faaliyetlerini yaklaşık kırk yıl kadar sürdürerek 1975 tarihine kadar üretken bir yazar olur.

Yazarın yoğun hayat temposu, aile babası olma sorumluluğunu ihmal etmesine engel olmaz. O, babalık tecrübesini ilk kızı olan Ülkü'nün 1934 tarihinde dünyaya gelmesi ile tadar. Böylece gerek öğretmenlik mesleği, gerek matbaa faaliyetleri, gerekse yayıncılık çalışmaları ile yoğun bir hayat mücadelesi içerisinde yaşamını sürdürür.

1940 yılı, yazarın ilk oğlu olan Uğur'un dünyaya gelişi ile ikinci babalık tecrübesini edindiği döneme karşılık gelir. Sekiz yıllık bir aranın ardından üçüncü çocuğu olan Nur dünyaya gelir. Yazarın 1928 tarihinde *Çocuk Sesi* isimli dergiyi çıkarması ile başlayan yayıncılık hayatı 1947 tarihine kadar devam eder. Bu tarihler arasında çeşitli gazete ver dergilerde kalem tecrübelerini sürdürür ve imtiyaz hakkı bulunan dergiler çıkarır.

Mehmet Faruk Gürtunca; doğduğu topraklar olan Edirne'yi manzum ve mensur türdeki çeşitli eserlerinde mekân olarak tercih etmiştir. O; Edirne ve Rumeli'yi doğal güzellikleriyle tasvir etmiş ; Anadolu'nun düşman işgali karşısında yaşadığı kayıpları tarihî bir arka plan ile ele almıştır.

Mehmet Faruk Gürtunca, yayıncılık faaliyetlerinde daima yeni neslin cumhuriyet fikirleri ile büyüme gayesinde olmuştur. O, çocuğun eğlenirken öğrenmesini amaçlar ve bu amaçla da çeşitli masal kitapları kaleme almıştır. 1944 tarihinde manzum olarak kaleme aldığı ilk masalı ''Hayat Suyu''nun ardından on üç adet masalı da yazarak bu türde zengin bir külliyat oluşturur. Masalcılık faaliyetlerinin yoğun olarak sürdüğü dönem 1973-1974 yıllarıdır.

Meslek hayatına büyük bir isteğin sonucu olarak öğretmenlik ile başlayan Mehmet Faruk Gürtunca; şairlik, yazarlık, tiyatroculuk, dergi ve gazete muharrirliğine ek olarak siyaset ile de devam eder. 1957 senesinde IX.Dönem TBMM İstanbul milletvekili olarak meclise girer. 1960 senesine kadar milletvekilliği yapan yazar, 1960 askerî darbesi sonucunda Yassıada'ya sürgün edilir. Tutukluluğunun ardından 1962 tarihi itibariyle tahliyesi gerçekleşir. 1975 tarihinde *Her Gün* isimli gazetesini devrederek yazarlık faaliyetlerini sonlandıran Mehmet Faruk Gürtunca, 1982 tarihinde vefat eder; Zincirlikuyu kabristanına defnedilir.

1.2.Yayıncılık Faaliyetleri

Mehmet Faruk Gürtunca'nın yayıncılık hayatı, sahibi olduğu gazete ve dergiler ile bu yayınlarda çıkan çeşitli türlerdeki eserlerinde ele aldığı fikirler noktasında incelenebilir. Tanzimat yıllarıyla ile başlayan toplum için sanat düşüncesinin somut bir yansıması olan gazete ve dergiler günümüz yayıncılığına dek çeşitli kalem tecrübeleri ile gelişme göstermiştir. Gürtunca da bu kümülatif birikimde rol almış bir isimdir.

Basın, toplumun geniş kesimlerine ulaşmak, inkılâp hareketlerini halka anlatmak ve inkılâpların toplumca benimsetilmesini sağlamak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır (Batır ve Davulcu, 2019, 81).

İnkılâp hareketi yolunda basın faaliyetlerinin önemi Mustafa Kemal tarafından da dile getirilir : *Türkiye basını, milletin hakiki sesi ve iradesinin meydana geldiği yer olan Cumhuriyet'in etrafında çelikten bir kale vücuda getirecektir. Bu kale fikir kalesi, zihniyet kalesidir. Basın mensuplarından bunu istemek Cumhuriyet'in hakkıdır. Bugün milletin samimi olarak birlik ve dayanışma içinde bulunması zorunludur. Toplumun esenliği ve mutluluğu bundadır. Mücadele bitmemiştir. Bu gerçeği milletin kulağına, milletin vicdanına gerektiği gibi ulaştırmada basının vazifesi çok ve çok önemlidir*.[1]

Yazarın edebiyat dünyasına dahil olması, lise eğitimini aldığı Edirne Erkek Muallim Mektebi yıllarının ikinci sınıfına denk gelmektedir. Mehmet Faruk Gürtunca'nın ilk şiirleri 1921 tarihinde *Selanik* isimli gazetede yayımlanır. *Selanik* gazetesinden sonra *Nefir* gazetesinde şiirleri çıkan Mehmet Faruk Gürtunca *Tercüman-ı Hakikat'*in ilavesinde yayımladığı "Kuyu" başlıklı şiiri ile şairliğini kabul ettirmeye başlar. Gürtunca'nın okur tarafından takip edilmeye başlanması 1922 tarihinde İstanbul Darüleytamında öğretmenlik yaptığı yıllara denk gelir. Bu gelişmelerin ardından Servet-i Fünûn edebiyatının roman ve hikâye alanında önemli bir ismi olan Mehmet Rauf'un çıkarmakta olduğu *Süs* isimli mecmuada Mehmet Faruk Gürtunca'nın şiirleri yayımlanır.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın şiirlerinin yalnızca belli sayıdaki bazı dergilerde çıkmadığı; ilerleyen yılların edebî yayın organları olan *Millî Mecmua*, *Türkiye Edebiyat Mecmuası, Türk Yurdu* ismindeki dergilerde şiirlerinin yayımlanmış olması ile anlaşılmaktadır. Yazarın şiirlerinin bir kısmına 1926 tarihinde *Servet-i Fünûn*

[1] https://ataturk.org.au/ataturk-2/ataturkun-sozleri/basin/ (erişim tarihi : 20.04.2025).

dergisinde ; 1927 de ise *Hayat* dergisinde rastlanır. Cumhuriyet'in ilanı sonrasında devrimlerin, toplumda somut bir varlık bulabilmesi adına kamuoyuna doğru ve net olarak iletilmesi gerekli kılmıştır. Çocuk ve gençlerin devrimleri benimsemeleri açısından çocuk gazete ve dergileri aktif rol oynamıştır (Turanlı, 2017, 492).Mehmet Faruk Gürtunca'nın ilk şiirlerinin yayımlanmaya başladığı 1921 tarihinden 1927 tarihine kadar uzanan süreç, Harf İnkılâbı öncesine denk gelmektedir. O, Harf İnkılâbı ardından, şiirlerini 27 Aralık 1928 tarihi itibariyle haftalık periyotlarda kendisinin çıkarmaya başladığı *Çocuk Sesi* isimli dergide neşreder.

Çocuk Sesi isimli dergide Cumhuriyet'in ilanı sonrasında toplumda gerçekleştirilmek istenilen yeniliklerin benimsetilme hedefi dikkat çeker. Harf İnkılâbı sonrasında yayımlanan *Çocuk Sesi* ile yeni harflerin çocuklara öğretimi ve onlara okuma sevgisinin aşılanması hedeflenmiştir (Turanlı, 2017, 494).

Harf İnkılâbı ile yazı dilinde başlatılan yenilik hareketi, toplumun aydınlatılmasında ve fikirlerin aktarılmasında önemli bir başarıyı ifade eder. Harf İnkılâbı ile yapılmak istenenler Mustafa Canbolat tarafından da değerlendirilmiştir : *"... 1862 dolaylarında başlayan ve oldukça uzun bir serüven geçirdikten sonra, Cumhuriyet dönemine değil gelen Latin harfleri konusu, Büyük Atatürk'ün işe el koymasıyla, çok kısa bir süre içerisinde çözüme ulaşmıştır. Daha önce olabilir miydi? Sorusu akla gelebilir. Yanıtım, olamazdı biçiminde olacaktır. Yazı değişimi gerçekte Atatürk devriminin bir parçasıdır. Laiklik ilkesi benimsenmeden bir yazı değişikliği yapılamazdı. Ulusçuluk akımı gelişmeden bir yazı değişikliği yapılamazdı. Kısacası Cumhuriyet kurulup, Atatürk ilkeleri birer birer kurumlaşmaya başlamadan bir yazı değişikliği yapılamazdı"* (Canbolat, 1979, s. 22-23) .

Çocuk Sesi dergisinde Atatürk ilkelerinin çocuklara benimsetilerek Cumhuriyet'in kazanımlarının aktarılması dikkat çeker (Turanlı, 2017, 494). *Çocuk Sesi* dergisinde; şehitlik, Kurtuluş Savaşı, Türk tarihi ve Türk kimliği vurgusu dikkat çeker. Dergide yayınlanan hikâyelerin çoğunun Orta Asya'da geçtiği, Hakan, Kaan, Timuçin gibi eski Türk kahramanlarının adlarına ve ünvanlarına yer verildiği görülür (Turanlı, 2017, 502).

Mehmet Faruk Gürtunca, 1928 tarihinde çıkardığı ilk dergisinin ardından sık zaman aralıklarıyla çok sayıda süreli yayının çıkarılmasında rol oynamıştır : *Çocuk*

Sesi (1928), Çocuk Sesi Afacan (1932), Okul ve Öğretmen (1936), İlkokullarda Ders Materyalleri (1938), 1940 Harp Hikayeleri (1940), Çocuk Romanları (1941), Sinema (1941), Afacan Çocuk Gözü (1945), Ev Kadın (1945), Film Magazin (1946), Genç Liseli (1946), Devran (1948), Her Gün (1948-1977), Her Gün Ekspres (1954) .

1928 tarihinde gerçekleştirilen Harf İnkılâbı sonrasında *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Gramer* adlı eser o dönemin Maarif Vekaleti tarafından kabul edilerek okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Mehmet Faruk Gürtunca eserlerinde özellikle çocuk ve çocuk eğitimi üzerinde durmuştur. Dergicilik alanında döneminin önemli çocuk dergileri olan *Çocuk Sesi, Afacan, Gelincik* ve *Çocuk Gözü*'nü, yetişkinler için *Genç Liseli*, *Okul ve Öğretmen*, *Her Ay* ve *Her Hafta* dergilerini çıkarmıştır (Arslan, 2019, s. 15).

Çocuk Sesi dergisinin 44, 50 ve 51. sayılarında hikâye ve masallara, bilmecelere, tarihî bilgilere, güncel olaylara ve hayat bilgisine yönelik içerik örneklerine rastlanır. Bu içerikler dergide aktarılırken karikatür çizimlerinden faydalanılmıştır (Turanlı, 2017, 496-497). *Çocuk Sesi* dergisinde verilen iletilerle; Türk çocuğunun çalışkan, terbiyeli, hayvan sevgisine sahip, Türk tarihi hakkında bilgisi olan, erdemli ve saygılı bir kişiliğe sahip olması amaçlanmıştır (Turanlı, 2017, 502).

Mehmet Faruk Gürtunca, *Çocuk Sesi* isimli derginin ardından 13 Ekim 1932 tarihinde *Afacan* isimli çocuk dergisini de çıkarır. Yazarın her iki yayınında da o dönemin çocuk eğitimi için faydalı bilgilere rastlanır. Gürtunca, tecrübeli öğretmen olarak dergilerindeki metinlerle eğitim ve öğretim konusunda meslektaşları için de yol gösterici olmuştur. Çıkmakta olan bu iki dergi o dönem için yoğun bir şekilde rağbet görür. Çocuklara yönelik ilk büyük mizah gazetesi olma özelliğine sahip *Afacan*, 1942-1945 tarihleri arasında yayınlanmış ve inkılâp hareketlerinin tanıtımına yer vermiştir. Mizahî bir içeriğe sahip olması nedeniyle çocukların okuma zevki kazanmasında etkili olmuştur (Batır ve Davulcu, 2019, 81).

Afacan; çocukların eğitim ve öğretim faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla çıkarılmış bir gazetedir. Harf İnkılâbı sonrasında eğitim ve öğretim faaliyetlerinde meydana gelebilecek sorunların çözümü ve yeni harflerin tanıtılarak öğretilmesinde toplumsal bir misyona sahip olmuştur (Batır ve Davulcu, 2019, 88). *Afacan*'da Türkçe yazım kuralları anlatılarak çocukların eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik dil

bilgisi içeriklerine yer verilmiştir. 4. Sayıda yeni harflerden ‘’r’’ sesi hakkında bilgilere yer verilmiştir (Batır ve Davulcu, 2019, 90). *Afacan* gazetesinin köşe yazıları ve monologlarında inkılâp hareketlerine ve Cumhuriyet ile ilgili içeriklere rastlanır. Öz Türkçe kelimeler, Harf İnkılâbı ve millî bayramlara yönelik içeriklerle Türk adının yüceltildiği görülür (Batır ve Davulcu, 2019, 89).

Mehmet Faruk Gürtunca, *Kanlı Akşam* isimli ilk piyesinin arka sayfasında tanıtımını yaptığı *Çocukların Şiir Kitabı* adlı eseri hakkında çocukların eğitiminde üstlenilmesi gereken noktalara yönelik tavsiyelerde bulunmuştur :

‘’Çocukların Şiir Kitabı Mehmet Faruk Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Heyeti tarafından kabul edilen bu eser güzel kağıt, güzel bir cilt içinde hazırlanmaktadır. Ağabeyler kardeşlerine, babalar anneler çocuklara birer tane almalıdırlar. Hayat bilgilerine göre tanzim edildiği için muallimler istedikleri mevzua ait şiirleri bu kitapta bulabileceklerdir. Çocukların Şiir Kitabı çocuk edebiyatının en mükemmel bir eseri olacaktır. Kitabın içinde altmışa yakın şiir vardır. Bunlara birer resim ilavesiyle daha ziyade güzelleşecektir. Hazırlanıyor bekleyiniz’’ (Mehmet Faruk, 1927, s.38).

1933 tarihinde *Ülkü* isimli matbaayı kuran yazar, bu matbaa ile o devrin teknolojik araç-gereç kullanımı noktasında da pek çok zenginliği bünyesinde barındırır. Matbaa, teknik ekipman noktasında donanımı ile o devrin matbaacılık faaliyetini sürdüren kuruluşlara oranla en modern yapıyı ihtiva eder. İlk otomatik baskı sistemi bu matbaada kullanılır. Yazar, matbaacılık faaliyetini bir dönem sürdürdükten sonra 1936 tarihinde *Gelincik* isimli çocuk dergisini de çıkarır. Bir yandan matbaa faaliyetleri diğer yandan edebî kalem çalışmaları devam ederken *Küçük Osman* isimli çocuk romanı da aynı tarihte derginin ilavesi olarak çıkmaya başlar.

Çocukların eğitimi ve okuma sevgisinin daha da artırılması noktasında yayıncılık faaliyetlerini sürdüren yazar, 1936 senesinin ocak ayında öğretmenlerin meslekî faaliyetlerine uygun nitelikte, *Okul ve Öğretmen* isimli dergiyi de çıkarır. Mehmet Faruk Gürtunca tarafından çıkarılan *Okul ve Öğretmen* dergisi; yayın direktörlüğü görevi Raşit Saraçoğlu tarafından yürütülen, aylık periyotlar halinde öğretmenler için yayınlanan bir dergidir. Dergide eğitim ve öğretim ile ilgili yazılara, güzel sanatlar hakkında bilgilere, resim, şiir ve kültürel haber örneklerine yer verilmiştir (Deniz ve Hesapçıoğlu, 2008, 544).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın dergicilik sektöründeki başarısı sadece öğrenciler ve öğretmenler çizgisinde kalmaz. O, üretken tavrını ev hanımlarının örgü işlerini takip etmeleri amacıyla da *Ev-Kadın* isimli dergiyi 1938 tarihinde çıkararak devam ettirir. Yazarın meslekî bir tutumla ilkokul düzeyindeki ilk beş sınıf kademesine uygun dergileri sırasıyla çıkarmış olması dikkat çekicidir. 1938 tarihinde hem *Birinci Sınıf* hem de *Üçüncü Sınıf* ismine sahip iki dergiyi çıkarır. 1939 tarihine erişildiğinde *İkinci Sınıf*, 1940 tarihinde ise *Dördüncü Sınıf* ve *Beşinci Sınıf* dergileri çıkar. İki senelik bir zaman zarfında ilkokul düzeyindeki öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bu kalem tecrübeleri, yazarın öğretmen kimliğinin ve üretken tavrının yansıması olarak karşılık bulur.

Mehmet Faruk Gürtunca, 1928 tarihinde başladığı dergicilik faaliyetlerini 1946 tarihine kadar yoğun bir şekilde sürdürür. 1938'de *Yıldız*, 1939'da *Yıldırım Postası* ve ilerleyen zamanlarda *Yeni Halk*, *İstanbul*, *Perde ve Sinema* ismindeki dergileri de çıkarır. Bu dergiler arasında *Yıldız*, magazin dergisi olma yönüyle ön plana çıkarken; *Yeni Halk, İstanbul, Perde ve Sinema* ismindeki dergiler de kısa süreli yayın hayatına sahip olmuşlardır. Yazarın 1946 yılı itibariyle gerek haftalık gerekse günlük mahiyette olan ve magazin türünde toplumun ilgi ve dikkatini çekerek okuma sevgisini artıran faaliyetlerde bulunduğu görülür.

15 Temmuz 1946 tarihinde *Filim Magazin* 5 Temmuz 1947 tarihinde haftalık magazin dergisi olarak *Her Hafta*, 1 Kasım 1947 itibariyle de günlük olarak *Her Gün* isimli gazeteyi çıkar. Mehmet Faruk Gürtunca'nın 1961 tarihinde Yassıada'ya sürgün edilmesinin ardından 1975 tarihine kadar oğlu Uğur Gürtunca tarafından *Her Gün* isimli gazetenin yayıncılık faaliyetleri sürdürülmüştür. Yazar, sahibi olduğu dergilerde çocuk eğitimi, öğretmenler için etkinlik önerileri, ev hanımlarına yönelik el işleri, magazin, ve günlük olaylar gibi çeşitli alanları içeren bilgilere yer vermiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca, 1 Kasım 1947 tarihinden beri çıkarmakta olduğu *Her Gün* gazetesini 1975 tarihinde satar. *Her Gün*, gazetenin imtiyazında yaşanan ikinci değişim ile Milliyetçi Hareket Partisi'nin resmî yayın organı haline gelir. 12 Eylül 1981 tarihli askerî darbe sonucunda da kapatılır. Böylece yazar, 1946-1975 tarihleri arasında yayıncılık faaliyetlerini sürdürmüş olur.

1.3.Memleket Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca

Memleket Edebiyatı akımına mensup olan sanatçılar, Anadolu halk şairlerinin yolunda ilerleyerek açık ve anlaşılır bir dil meydana getirme hedefinde olmuşlardır. Kaynaklarını Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul'un eserlerine dayandırsalar da onlar için halk edebiyatı temel kaynak olmuştur. Bu akıma mensup sanatçılar; memleket manzaralarını ve insanları tasvir etmişlerdir. Eserlerde Anadolu insanının kahramanlıkları işlenmiş, folklor orijinal bir kaynak olarak keşfedilmiştir. Bireyin iç dünyası, yoksulluk, Anadolu coğrafyasının kötü şartları, milliyetçilik eserlerde yol gösteren birer konu olmuştur. (Enginün, 2019, s.41-42).

Yahya Kemal'in "Üç Tepe" makalesi, Mehmet Emin'in Anadolu'dan bahseden şiirleri ve Faruk Nafiz'in meşhur "Sanat" şiiri ile hedef gösterilmiş; Ziya Gökalp'ın folklora yeniden itibar kazandırması ile kaynağın ne olduğu ortaya çıkmıştır. Milli Mücadele kazanıldıktan sonra gözler tamamen Anadolu'ya çevrilmiş; bütün edebiyatçılar Anadolu coğrafyasını, Anadolu insanını, Anadolu'daki problemleri, Anadolu'yu kendine vatan kılan Türk Milleti'nin tarihini işlemeyi kendilerine görev bilmişler.

Faruk Nafiz'in *Sanat* şiiriyle, yerli kaynakları görmezden gelenler eleştirilmiştir. Şair yalnızca gözünü Anadolu coğrafyasına yöneltmiş ; keşfedilmemiş gizli bir hazine benzetmesi ile Anadolu coğrafyasını bereketli bir kaynak ilân etmiştir (Enginün, 2019, s.43). Yahya Kemal ; edebiyatçılarımızın önce Çamlıca'dan sonra Tepebaşı'ndan baktıklarını hatırlatıp artık Metristepe'den bakmaya gelindiğini *Üç Tepe* isimli makalesinde dile getirmiştir (Enginün, 2019, s.267).

Tanzimat yıllarında başlayan toplum için sanat düşüncesinin somut bir yansıması olan halka dönük bir edebiyat anlayışı; Cumhuriyet'in ilanı birlikte sade dil, halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi, toplumun okur-yazar oranının artırılması gibi amaçlarla çeşitli yazar ve şairlerin destekleriyle somut karşılıklar bulmuştur. Milli Mücadele sonrasında Türk insanının memlekete ve dünyaya bakışının değişmesi sonucunda Atatürk inkılâpları temeline dayanan yeni esaslar bazı sanatçılar tarafından eserlerde işlenmeye başlanmıştır. Bu isimlerden bir tanesi de Mehmet Faruk Gürtunca olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca, Memleket Edebiyatı akımı içerisinde Anadolu insanının bireysel ve toplumsal sıkıntılarını eserlerinde işlemiştir. Gürtunca, dahil olduğu Memleket Edebiyatı akımına yakın tarihlerde Nurettin TOPÇU tarafından geliştirilen Anadoluculuk hareketinden bağımsız olarak, hiçbir ideolojik kaygı gütmeksizin Memleket Edebiyatı çizgisinde eserler kaleme almıştır. Milli Mücadele gerçeklerini asıl güç olarak eserlerinde vurgulamıştır. Kaleme aldığı yapıtlarında Anadolu insanının Atatürk ilke ve inkılâpları ile olan bağlantısını ortaya koymuştur. Mehmet Faruk Gürtunca; yirminci yüzyılın başlangıcında, hamâsî üslûbun yansıması olarak kaleme aldığı eserlerin sahibi olmuştur. O, bu noktadaki sanat anlayışını *Atatürk'e Ağıt Millete Destan* (1944) isimli şiir kitabında bir manifesto hüviyetindeki şu satırları ile dile getirmiştir :

''Beklediğimiz ve istediğimiz millet ve memleket edebiyatının kuru kelime ve kuru kalıplar içinde değil, coşkun bir memleketseverlik, büyük bir lirizm ve derin bir şiiriyet ve hamasiyet içinde yaratılabileceğine inananlardanım'' (Gürtunca, 1944, s.4).

Mehmet Faruk Gürtunca, Türkçü kimliği ve Atatürk'e olan bağlılığı ile erken dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında kalemini vatanî bir duyarlılık ile kullanmış aydın bir sanatçıdır. Bu tutumunu *Atatürk'e Ağıt-Millete Destan* (1944) başlıklı eserinde dile getirir :

"Ey Türk milleti,

Ben eserlerimi yalnız senin için yazıyorum. İçimde, yalnız sen varsın. Kalemim yalnız senin ıstırabını, senin sevincini, senin sevgi ve vefanı ebediyete aksettirmek için çırpınıyor. Bunu başaramıyorsam, beni bağışla… (...) Sen çok cömertsin. Sen seni sevenleri bilirsin."(Gürtunca, 1944, s.10).

Yaşadığı dönemde çıkardığı dergiler, yazdığı piyesler ve sahibi olduğu matbaacılık faaliyetleri ile çocukların eğitiminde ve yetiştirilmesinde aktif rol oynar. Mehmet Faruk Gürtunca, şiirlerindeki Anadolu temi ve tarih teziyle geçmiş zamandan yaşadığı zamana kadarki tüm gelişmeleri eğitimci bakış açısıyla büyük bir titizlik sonucunda eserlerine konu etmiştir. Mevcut eserleri incelendiğinde şiir, tiyatro, manzum masal, manzum destan, gramer, çeviri, biyografi vb. türlerde eserler kaleme alan üretken bir sanatçı olduğu sonucuna ulaşılır.

Mehmet Faruk Gürtunca, babası Abdülkadir Bey'i 5 Temmuz 1915 tarihinde Çanakkale Savaşı'nda kaybetmiş olmanın verdiği hüznün bir yansıması olarak Türk tarihinin kahramanlıklarını eserlerinde birer konu olarak işlemiştir. O; Türkçü ve milliyetçi bir şuur ile eserler kaleme almıştır. İlk şiirleri 1921 yılında *Selânik* isimli gazetede yayımlanmıştır. 1923 tarihine gelindiğinde ise *İlk Menba* isimli eserini kaleme alarak çeşitli yayınlarda neşredilen şiirlerini bir kitap altında toplamıştır. *İlk Menba* (1923), Mehmet Faruk Gürtunca'nın Cumhuriyet'in ilân edilmesinin ardından yayımladığı ilk şiir kitabıdır. Eski harfler kullanılarak yazılan bu eser, İstanbul'da Ahmet İhsan ve Şürekası yayınları arasından çıkmıştır (Arslan, 2019, s.21).

Babasının şehit olmasının ardından millî hisleri güçlenen şair Gürtunca, *İlk Menba* (1923) isimli şiir kitabındaki Anadolu ve Milli Mücadele düşüncesine sahip şiirleriyle dönemin yazarlarının da dikkatini çeker. 1924-1925 yılları arasında yayımlanan Anadolu Mecmuası'nın mesul müdürü Haydar Necip, *Anadolu Mecmuası'nda* yayımladığı bir yazısında Mehmet Faruk Gürtunca'nın istidatlı ve ümit verici bir şair olduğunu dile getirmiştir. Haydar Necip'in tespiti Gürtunca'nın Anadolu konulu şiirler kaleme alırken hem yerli kaynaklar kullanması hem de coğrafyaya kalp gözüyle bakmış olmasıdır. (Haydar Necip, 1924, s. 151-153).

Mehmet Faruk Gürtunca, kuru birer tarihî bilgi içeren yahut sıkıcı bir anlatım eşliğinde Anadolu topraklarının anlatılması düşüncesini hiçbir zaman benimsememiştir. Gürtunca'ya göre Anadolu, Türkler için en kutsal mekân sayılmalıdır. Çünkü Anadolu coğrafyası şehit kanlarıyla sulanmış yegâne topraklardır. Anadolu, şairin şiirlerinde tıpkı bir sevgili tasviri ile aktarılır. Tarihî göndermeler ile bâkir oluşu vurgulanır :

"Ey güzel Anadolu, ey güzel diyar
Ey Türklüğün Kabesi, Ey sevgili yar
...
Kahraman yatağısın, şanlar ilisin,
Ne kadar gülüyorsun, ne neşelisin!
...
Mukaddes toprağınla sen ne feyyazsın,
Şerefli tarihini dâhiler yazsın!
...
Kabe'ye nam verdin, ey şanlı diyar,
Haşere kadar düşmanın, ta bağrı yanar (Gürtunca, 1923, s.3)

Mehmet Faruk Gürtunca'nın şiir kitaplarında yaşadığı devirde, dönemine göre önemli bir gelişme kabul edilebilecek teknikler de kullandığı görülür. Örneğin *Anadolu* (1939) isimli şiir kitabında Münif Fehim'in kara kalem çizimlerini içeren resimlere yer vermiştir. Bu eseri ile yazar, ''Anadolu; Memlekete Bir Bakış, Köy Görüleri; Koğuş; Umurumda mı; Şiir Kaynağı'' gibi bölümleri ile 50 adet manzumesinde Anadolu'nun şırıldayan su kaynaklarını, dağlarını, çoban yaşamını, akşam vakitlerini, Ankara, Bursa, Giresun, Trabzon, İnebolu, Samsun illerini ; bağlarını, söğüt ağaçlarını, gölleri, köy ve köy yaşamını işlemiştir (Yazar, 1999 : 199). *Anadolu* (1939) hem şiirlerin hem de *Kör* (1939) ve *Çardak Altı* (1939) isimli iki manzum halk piyesinin bulunduğu karma özellikte bir eserdir.

Mehmet Faruk Gürtunca, ilerleyen yıllarda *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin ilavelerinde, *İçtihat, Türk Yurdu, Hayat, Süs, Anadolu, Servet-i Fünun* gibi çeşitli dergilerde de şiirlerini yayımlamayı sürdürmüştür. Onun şiirleri; millî ve hissî duyarlılığı yüksek, tarihî değerleri muhtevasında barındıran, kahramanlık tezini sunan manzume hüviyetindeki kalem tecrübeleridir. Mehmet Faruk Gürtunca, *30 Ağustos Zafer Arslanları* (1939) adlı şiir kitabında İzmir'in işgali, Atatürk'e yönelik eleştiriler, Sakarya Meydan Muharebesi, tarihteki geçmiş kahramanlıklardan ve İsmet Paşa, Fevzi Çakmak Paşa gibi önemli komutanlardan bahsetmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca, tiyatro türüyle ilgili ilk kalem tecrübesini 1927 tarihli *Kanlı Akşam* isimli manzum piyesiyle elde eder. ''Bir perdelik manzum facia'' notu ile paylaştığı bu çalışması, ev ve aile yaşamındaki dramın, aile bireyleri arasındaki sevgi bağının güçlü yönünü somut olarak ortaya koyabilmesi noktasındaki kalem tecrübesidir. Mehmet Faruk Gürtunca, edebiyatımızın temelini halk edebiyatı olarak görmüş; Divan şiirinin manzum sistemini gerçeklikten uzak bularak Divan Edebiyatı'nın halktan kopuk olduğunu savunmuştur. *Atatürk'e Ağıt Millete Destan* (1944) isimli eserindeki şu ifadeler Mehmet Faruk Gürtunca'nın bu konudaki bakışını görmek açısından kıymetlidir:

''Divan edebiyatı Anadolu realitesine, Anadolu'nun iç bünyesine uzak kaldığı içindir ki bir mazmunlar divanı olmuştur. Saz şairlerimizde Anadolu içli ve dışlı yaşadığı içindir ki kendilerini de yaşatmıştır ve Anadolu ruhu olan halkta da onlar hâlâ yaşamaktadır'' (Gürtunca, 1944, s.4).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Tuna Gülü* (1949) isimli şiir kitabında masal ve destan anlatımında kullanılan giriş formellerinden de faydalanıldığı görülür. Halk edebiyatı araştırmalarında önemli bir paya sahip olan formel sayılar, dağ, rüzgâr ve kılıç motifleri ile karşılaşılır. Karşılıklı deyişler ile de manzum bir halk hikâyesi formu gözlenir. Mehmet Faruk Gürtunca, şiirlerinde müzikaliteyi başarılı bir şekilde sağlayan asonans ve aliterasyon unsurlarına yoğun olarak yer vermiştir. O, tek tip vezine bağlı kalmaksızın gerek hecenin 7+7 duraklı 14'lü gerek 6+5 duraklı 11'li vezinleri ile aruz ölçüsünün sık kullanılan kalıplarını kullanarak şiirler kaleme almıştır. (Arslan, 2018, s.124). Yazarın, vezin kullanımı yönündeki düşünceleri *Atatürk'e Ağıt – Millete Destan* (1944) isimli eserinin ön sözünde dile getirilir :

''Mamafih ben şairin dilimizde heceyi de, aruzu da, serbest vezni de kendi ruh heyecanıyla sihirleştireceğine inanıyorum'' (Gürtunca, 1944, s.6).

Mehmet Faruk Gürtunca, öğretmen kimliğinin bir sonucu olarak, çocuk terbiyesi ve çocukların bilinçli şekilde yetiştirilmesi hususunda önemli bilgiler içeren dergiler de çıkararak Türk çocuk edebiyatı açısından üretken bir yazar olma kimliğini de sürdürmüştür. Eğitsel mesajlar içeren manzum masallar yazan Mehmet Faruk Gürtunca, kaleme aldığı manzum masallarda ''Figani'', ''Gürtunca Dede'', ''Büyük Anne'' ve ''Masalcı Baba'' mahlaslarını da kullanmış, bu eserler aracılığı ile çocuklara olumlu değer ve davranışları aktarmayı ilke edinmiştir.

Şairlik yönü ön plana çıkan Mehmet Faruk Gürtunca, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerine uygun yayıncılık faaliyetleriyle, Cumhuriyet'in ilk yıllarında basımı gerçekleştirilen çeşitli ansiklopedilerin ve ders kitaplarının içerisinde birer eğitim aracı olarak değer gören metinlerin sahibi olmuştur. Nitekim *Çocukların Şiir Kitabı* isimli eserinin başlığında *''Hayat bilgisi programlarına göre yazılmış olup maarif vekaleti millî talim ve terbiye heyeti tarafından mekteplere kabul edilmiştir.''* (Gürtunca, 1928, s.2) notu ile de bu bilgi doğrulanabilmektedir.

Mehmet Faruk Gürtunca, sahibi olduğu süreli yayınlar ile toplumdaki gelişmeler karşısında okurun merak ögesinin ön planda tutulması hedefinde olmuştur. Yetişkinlerin kültür seviyesinin yükseltilmesi, ebeveyn-çocuk ilişkisinin bilinçli olması gerektiği bilincine sahiptir. Arkası yarın etkinlikleri ile dergilerin okur tarafından ilgi ve merakla takip edilmesini amaçlamıştır. Mehmet Faruk Gürtunca; eserlerinde ele

aldığı mektep, tabiat, aile hayatı ve ev temleriyle Anadolu insanının yaşamına temas etmiştir. Sanatçının şiir, tiyatro, müzikli piyes gibi çeşitli türlerdeki eserleri toplum yaşamında bireyin rolü ve genç nesillerin terbiye ile yetişmelerinin sağlanması adına somut birer yapıt olmuşlardır. Gürtunca, tiyatro metinlerinde manzum, manzum-mensur ve mensur bir yapı tercih etmiştir. Ağırlıklı olarak konuşma dilinin hakim olduğu, manzum yapıdaki piyeslerin sahibi olan Gürtunca, mısra sonu kelime benzerlikleri ile akılda kalıcılığı artıran bir üslup hedefinde olmuştur.

Tiyatro metinlerinde mektebe giden öğrenciler, Atatürk sevgisi, inkılâp hareketleri, Türkçülük, Orta Asya tarihi, Milli Mücadele, kahramanlıklar ve şehitlik gibi toplumsal konulara yer veren sanatçı, sosyal duyarlılığı yüksek piyeslerin sahibi olmuştur. Mehmet Faruk Gürtunca, piyeslerinde ele aldığı sosyal duyarlılıklar ile hem okul çağındaki çocukların eğitilmesini hem de ebeveynlerin bilinçlendirilmesini hedeflemiştir. Bu çabanın somut bir karşılığı olarak piyesler, Talim ve Terbiye Kurulu'nun tavsiye listesi arasında yer almıştır. Sanatçının kaleme aldığı eserler toplumsal nitelik ile sınırlı kalmamış olup bireysel konuların da ele alındığı eserler bulunmaktadır. Mehmet Faruk Gürtunca gerek şiirlerinde gerek de tiyatrolarında aşk duygusuna da önemli ölçüde yer vermiştir. Aşk duygusu yalnızca ferdî hüviyet ile ele alınmamış olup memleket gayesi güden toplumsal nitelikli aşk duygusunu da ihtiva etmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca açık ve anlaşılır olma hedefiyle toplumun kültür seviyesinin yükseltilmesinde rol oynamıştır. Bu süreçte süreli yayınlar, şiir kitapları, piyesler, gramer kitapları, masal serisi, çeviri vb. çeşitli yapıtlar kaleme almış ve erken dönem Cumhuriyet yıllarında sanatı topluma mesaj vermek amacıyla kullanma misyonu yüklenmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca, memleketi Türkiye coğrafyasının sınırlarından ibaret görmemiştir. Türk tarihine bir bütün olarak bakan Gürtunca, Oğuz Kağan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne gelinceye kadar Türklerin hakim oldukları toprakları gönül ve kültür coğrafyası olarak görmüş, Türklere karşı yapılan saldırılara kaleminin gücüyle karşı çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi içinde Gürtunca'nın şahit olduğu en ciddi saldırı Kıbrıs'ın yerleşik halkı olan Türklere karşı yapılan saldırıdır. Rumların ENOSİS adını verdikleri bir amaçla, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması ve adadaki Türklerin

yok edilmesi için 1955 itibariyle teröre ve katliama dönüşen saldırılara Mehmet Faruk Gürtunca duyarsız kalmamış, Kıbrıs onun düşünce ve yayın hayatında memleket edebiyatı bağlamında önemli bir yer tutmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca, sahibi olduğu Ülkü Kitap Yurdu Mecmuası'nda 1939 tarihinde *Bu Arslana Dokunmayın* isimli eserini yayınladıktan bir süre sonra 1946 tarihinde *Dokunmayın Bu Vatana* adlı eserini yayınlanmıştır. Bu iki yapıtı da Münif Fehim'in çizimleriyle resimlemiştir. *Dokunmayın Bu Vatana* isimli eserini beş bölüme sahip olacak şekilde tasarlamıştır. İtalyan şair, gazeteci, siyaset adamı, İtalyan faşizminin teorisyeni Gabriele D'Annunzio'ya ait olan ''Genç İtalyan Şairlerin Bir Şarkısı'' isimli şiire yanıt olarak ''Bu Arslana Dokunmayın'' ve ''Yurdumun Karşısında'' isimli iki şiir ile cevap veren bir yapı okur karşısına çıkmaktadır. Genişleyen bir yapıda hacim barındıran bu eserde, İtalyan Şairi Azamı G. D'Annunziyo'ya adının verildiği bir bölüm de bulunmaktadır. ''Rados'un Özlemi'' ve ''İkinci Roma Radyo İstasyonu Spikerine'' isimli şiirler ile eser tamamlanmıştır.[2]

Kıbrıs, Mehmet Faruk Gürtunca'nın kendi yaşam hikâyesinde hüznünü duyduğu çeşitli vak'aların birer hesaplaşması ; tarih içerisindeki yerinin unutulmasının engellenmesi adına özel bir dikkat mevkiidir. 1958'den sonra Türkiye kamuoyunun gündemine oturan ve milli dava haline gelen Kıbrıs konusu da Mehmet Faruk Gürtunca tarafından doğal olarak benimsenir ve kalemine yansır (Arslan, 2019, s. 15-16).

Mehmet Faruk Gürtunca, 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin ardından, görevde bulunduğu Demokrat Parti milletvekilliğinden azledilerek Yassıada'da 1962 tarihine kadar tutuklu olarak kalır. Doğduğu topraklar olan Edirne'nin düşman zulmüne uğradığı dönemlere de tanık olan yazar, Anadolu'nun çeşitli illerinin düşman kuvvetlerince işgalinin sonrasında kendisinde gelişen millî ve hissî duyarlılıklar ile kalem tecrübelerini faydacı bir tutum ile eserlerinde işler.

1963 yılının 20 Aralık'ını 21 Aralık'a bağlayan gece Kıbrıs'ta yaşanan ve tarihe Kanlı Noel olarak geçen katliam başta olmak üzere bu tarihte Ada'da Türklere yapılan saldırılar üzerine bu saldırılarda Rum kesiminin lideri olan Makarios'a ve saldırıyı gerçekleştiren Rumlara karşı Türkiye'de büyük tepkiler oluşmaya başlar. Yunan

[2] https://t24.com.tr/k24/yazi/faruk-gurtunca-nin-feryadi-dokunmayin,3084 (erişim tarihi : 20.04.2025).

Megali İdea'sının büyük hedeflerinden biri olan Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama ve Ada'dan Türkleri çıkartma maksadıyla yapılan bu zulümler üzerine Mehmet Faruk Gürtunca *Kıbrıs Destanı* isimli eserini kaleme almıştır. Mehmet Faruk Gürtunca'nın 1964 tarihinde kaleme aldığı *Kıbrıs Destanı,* Münif Fehim'in çizdiği resimlerin bulunduğu bir eserdir. Kıbrıs topraklarında yaşanan mücadeleler, Kıbrıs halkının uğradığı zulümler Gürtunca'nın şiirlerinde işlenmiştir :

"

(...)

Kadın erkek koşuyor durmadan er meydanına,

Yediden yetmişe arslan gibi coşmuş koşuyor!..

Koşuyor genç kızı, genç oğlu vatan cephesine,

Yemyeşil Kıbrıs'ın öz Türkü bakın!" (Gürtunca, Kıbrıs Destanı, 1964, s.4).

Yaşanan hezimete uygun mahiyette Münif Fehim'in tasarladığı çizimler ile destanda bulunan şiirler somutlaştırılmıştır. Birer şiir broşürü özelliği gösteren bu yapıt, 1974 Mutlu Barış Harekâtı ardından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu Rauf Denktaş'ın ağırlama davetini beraberinde getirmiştir. Bu zaferin bir yıl sonrasında ise Kıbrıs Türk Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük'e Mehmet Faruk Gürtunca tarafından bir telgraf çekilmiştir.

O, Kıbrıs'ın Türk basınının öncelikli davası haline geldiği dönemde, 1975 yılında Kıbrıs'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. *Halkın Sesi* gazetesinin yazarlarından Özker Yaşın, ''Düşünceler'' isimli köşe yazısında ''İlgililere Duyurulur'' başlıklı yazıda Mehmet Faruk Gürtunca'nın Kıbrıs'a geldiğinin bilgisini verir. (Arslan, 2018, s.16).

İlgili yazı şu şekildedir :

''Bizim öğrenciliğimiz zamanında okul kitaplarında ezberlediğimiz ''ANADOLU'' isimli güzel bir şiiri vardı :

Sen ne güzel bulursun,

Gezersen Anadolu'yu,

Dertlerden kurtulursun,

Gezsen Anadolu'yu!

dörtlükleriyle başlayan şiir, aynı içten övgülerle sürüp gidiyor ve aşağıdaki mısralar ile sona eriyordu.

Orda bahar başkadır,

Kışlar, yazlar başkadır,

Ah, bu diyar başkadır,

Gezsen Anadolu'yu!

Bu duygulu şiir, Mehmet Faruk Gürtunca tarafından yazılmıştır. Mehmet Faruk Gürtunca'yı hatırladınız mı? Bir zamanlar Antalya'ya göz diken faşist, diktatör, Mussolini'ye karşı yayınladığı Dokunmayın Bu Aslana kitabı ile ulusal duygularımızı ne güzel dile getirmişti. Münif Fehim gibi değerli bir ressamın tabloları ile süslenmiş bir dergi boyunda yayınlanan bu kitap, on beş gün içinde dört baskı yapmış ve Kıbrıs'taki satışı sömürge idaresi tarafından yasaklanmıştır. Mehmet Faruk Gürtunca'nın Kars ve Ardahan'ı isteyen Ruslara cevap şeklindeki Dokunmayın Bu Vatana ve 1964 yılında Kıbrıs Destanı adlı şiir kitaplarını da zevkle okuduğumu anımsıyorum.1904 yılında İstanbul'da doğan Mehmet Faruk Gürtunca'nın babası Çanakkale Şehitlerinden Abdülkadir Bey, annesi Rumeli akıncılarından Bayraktaroğlu sülalesinden Pembe Hanım'dır. Rumeli'deki Türklerin kahramanlıklarını Tuna Gülü (1949) kitabında ne içli bir şekilde dile getirmişti. Emekli bir öğretmen olan şair, Çocuk Sesi (1928), Afacan (1934) gibi dergiler yayınlamıştır. 1933'te Ülkü Basımevi'ni, 1934'te Ülkü Kitap Yurdu'nu kuran Mehmet Faruk Gürtunca, birçok değerli kitaplar çıkarmış nihayet 1947'de de Her Gün isimli günlük bir gazete, Her Hafta isimli haftalık bir dergi, Her Ay isimli aylık bir derleme dergisi yayınlamaya başlamıştı. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti milletvekili seçilen M. Faruk Gürtunca'nın 1960 ihtilali ile bir de Yassıada serüveni olmuştur. Bütün bunları niçin mi yazıyorum. Geçen gün Kitapevi'ne ak saçlı, sevimli bir ihtiyar geldi. Kendisini ''Ben Mehmet Faruk Gürtunca'' diye takdim etti. On beş günden beri Kıbrıs'ta imiş... Yaşlandığı için her gün yayınlanmakta olan Her Gün gazetesini başkasına devretmiş. Mehmetçiğin eşsiz zaferiyle bir vatan parçası haline gelen özgür Kıbrıs topraklarını gezmeye gelmiş. Bana bazı şiir kitaplarımı okuduğundan bahsediyordu ki ben kendisine önce Anadolu şiirini, sonra Dokunmayın Bu Aslana kitabından bazı parçaları ezbere okuyuverdim. Yalnız ben değil, Kıbrıs Türklerinin çoğu sizin ulusal şiirlerinizi ezbere bilir. Kitaplarınız Kıbrıs'ta birçok Türkün kütüphanesinde vardır.'' dedim. Kısacası değerli bir konuğumuz var Kıbrıs'ta. Konuşmalarımızdan öğrendiğime göre Mehmet Faruk Gürtunca'nın Kıbrıs için yazılmış ulusal bir piyesi de varmış. Bunun Kıbrıs'ta sahneye konma olanaklarının olup olmadığını sordu. İlgilileri uyarmak için bu yazıyı yazmak gereğini duydum. Kültür, Gençlik, Spor Daireleri sorumlularına Bayrak Radyosu yöneticilerine Sayın M. Faruk Gürtunca ile temas kurmalarını tavsiye edeceğim.

Hiçbir sanat yeteneği olmayan Kıbrıs'a ticari amaçlarla gelip giden, ada gerçeklerini bilmeden hazırladıkları senaryolar ile Kıbrıs Türklerini güldürecek filmler yapan ve sözde roman yazanlara gösterilen aşırı ilginin Mehmet Faruk Gürtunca gibi sanatçılardan da esirgenmemesi gerekir.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın Kıbrıs'ta olduğunu bu çevrelerin dikkatine sunuyorum'' (Arslan, 2018, s.16-17).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın 25 Haziran 1975 tarihinde, *Halkın Sesi* isimli gazetede yayınlanan mektubunda, Kıbrıs'ın bağımsızlık mücadelesinde çekilen zorluklara ve elde edilen galibiyetlere *Kıbrıs Destanı* başta olmak üzere diğer eserlerini de armağan olarak sunduğunu belirtmiş ve Türk soydaşlarınca okunması adına temennide bulunmuştur :

''

(...)

Kıbrıs Gezisi notlarımı yakında 'HERGÜN' Gazetesi'nde yayınlayacağım. Sizin ulusal şiirlerinizin bu yazılarımda büyük yeri olacaktır. Yakında Kıbrıslı soydaşlarımıza armağan edilmek üzere, 1964 yılında yayınlanan ve Makarios yönetimi tarafından Kıbrıs'a girmesi yasaklanan, Kıbrıs Destanı adlı eserimden elimde kalanların hepsini size göndereceğim. Kıbrıslı soydaşlarıma armağan olarak… Kıbrıs'ın özgür Türk bölgelerinde okunsun diye… Kitapları özellikle Türk köylerinin okullarına ve kitaplıklarına dağıtmanızı rica ederim. (...)'' (Halkın Sesi, 1975, s.2).

Mehmet Faruk Gürtunca, 21 Temmuz 1975 tarihinde *Halkın Sesi* isimli gazetede yayımladığı telgraf metni ile Dr. Fazıl Küçük'e temennilerini iletmiştir. (Arslan, 2018, s.18).

''Eski İstanbul milletvekillerinden Faruk Gürtunca, 20 Temmuz Kıbrıs Barış Hârekâtı'nın birinci yıl dönümü münasebetiyle Dr. Fazıl Küçük'e bir telgraf göndermiştir. Telgrafta şöyle denilmektedir :

Sayın Dr. Fazıl Küçük

Lefkoşa

Yıllar yılı çalışmanızın semeresi olan Barış Harekâtı Zaferinin birinci yıldönümünü kutlar, yeni başarılar ve sağlıklar dilerim.

Faruk Gürtunca – Eski İstanbul milletvekili'' (Halkın Sesi, 1975,34 s.1)

Sonuç olarak Gürtunca, gerek Milli Mücadele döneminde yurt topraklarında yaşanan çeşitli olumsuzluklara tanık olması gerekse siyasî hayata adım attıktan bir süre sonra sürgün hayatı yaşamış olmasının da etkisiyle Kıbrıs'ın kurtuluş mücadelesini hissî bir duyarlılıkla eserlerinde işlemiştir.

1.4.Çocuk Edebiyatı İçinde Mehmet Faruk Gürtunca

Mehmet Faruk Gürtunca, erken dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında çocukların eğitimine yönelik kaleme aldığı eserleriyle de ön plana çıkan bir isimdir. Atatürk ilke ve inkılâpları, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin ideolojik ülküsü, Türk tarihi, Türkçülük, vatan sevgisi fikirleriyle yüklü eserler kaleme alarak yeni neslin yetiştirilmesi hedefine sahip olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca, öğretmenlik yılları başta olmak üzere, tüm çalışma hayatı boyunca memleketin kurtuluşu ve yeni nesillerin aydın fikirler üzerine yetiştirilmesi gayesinde daima rolün eğitim ve öğretim programlarından geçeceği fikriyle hareket etmiştir. O; çocuğun eğlenerek öğrenmesini, hayâl dünyası yönünden gelişiminin sağlanmasını, küçük yaşlardan itibaren edebî türlerle yakınlık kurmasını hedeflemiştir.

Gürtunca, Türk dilinin yabancı etkilerden uzak, açık ve anlaşılır bir dille eserlerinde toplumun sözcüsü olma vasfını yüklenmiştir. Sanatçının 1930 – 1935 yılları arasında seri olarak yayımladığı *Cumhuriyet Çocuklarına Resimli Gramer* isimli eseri, okul çağındaki çocuklara gramer bilgisi öğretme hedefiyle oluşturulmuştur.

Türk edebiyatı sahasında şiir ve tiyatro türleri onun nicelik ve niteliksel yönlerden kalem tecrübelerini baskın tuttuğu iki alan olmuştur. Sanatçının çocuklar için yazdığı şiirlerinin bulunduğu kitapları *İlk Menba (1923), Çocukların Şiir Kitabı (1927), Anadolu (1939), Bu Aslana Dokunmayın (1939), 30 Ağustos Zafer Arslanları (1939), 23 Nisan Şiirleri (1943), Atatürk'e Ağıt-Millete Destan (1944)* isimli eserleridir.

Mehmet Faruk Gürtunca, *Çocukların Şiir Kitabı* (1927) adlı eserinde yayınladığı ‘’Bağçıvanlar Şarkısı’’ ve ‘’Ressamlar Şarkısı’’ başlıklı şiirleriyle okul çağındaki çocuklara mesleklerin tanıtımını hedeflemiştir. *Çocukların Şiir Kitabı*'ndaki ‘’Kışın Ocak Başında’’ ve ‘’Kaçıncı Bahar’’ başlıklı şiirler de mevsimlerin resimlerle ilişkilendirilerek anlatıldığı didaktik şiir örnekleridir.

Mehmet Faruk Gürtunca; sade, anlaşılır ve ahenkli bir şiir dilinin mimarıdır. Öğretmenlik mesleğinin bir yansıması olarak *Çocukların Şiir Kitabı* (1927) isimli eserinde ‘’Mektep’’, ‘’Mektep Bahçesi’’ başlıklı şiirlerinde okul temine yer vererek öğrencilere çeşitli öğütler aktarmıştır.

Halk folkloru açısından büyük öneme sahip olan masalcı kimliği ; *Billûr Pabuçlar (1973), Fındık Kız Kurbağa Kralın Sarayında (1973), Fındık Kız Ormanda Nasıl Yakalandı ? (1973), Fındık Kız Tutsaklıktan Kurtuluyor (1973), Fındık Kız Uzun Kuyrukluların Evine Nasıl Geldi ? (1973), Kırmızı Bereli Kız (1973), Kurbağa Prens (1973), Parmak Çocuk (1973), Pamuk Prensesle Yedi Cüce (1973), Salla Kuyruğunu, Söyle Buyruğunu (1973), Türklerin Rumeliye Geçişi (1974), Bursa Sarayında Bizans Prensi (1974), Osman Gazi'nin Rüyası (1974), Keloğlan İstanbul'da (1974)* isimli masal kitaplarıyla ön plana çıkmıştır.

Ancak o , edebiyat sahasında yalnızca bu iki tür ile sınırlı kalmamış ; gazete ve dergi imtiyazına sahip olmuş, toplumun içerisinde bulunduğu savaş ve yokluk mücadelelerini eserlerinde edebî birer konu olarak işleyerek dikkat çekici misyon da üstlenmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca, azımsanmayacak kadar çok sayıda dergide fikirlerini küçük okuyucularına aktarmak ve onları yönlendirmek suretiyle son derece üretken bir çocuk edebiyatçısı profili ortaya koymuştur: *Çocuk Sesi (1929-1948), Afacan (1934-1943), Genç Liseli (1935-1936), Gelincik (1936-1937), Okul ve Öğretmen (1936-1946), Üçüncü Sınıf Dergisi (1939-1949), Çocuk Romanları (1941), Dördüncü Sınıf Dergisi (1942-1949), Birinci Sınıf Dergisi (1945-1951), Çocuk Gözü (1945-1946), Ev-Kadın (1945-1950), Her Hafta (1947-1950), Öğretmen (1947-1951), Sinema (1947), Devran (1948), Bizim Yıldızlar (1950-1951), Hızır (1953), İlkokullarda Piyes ve Şiir Dergisi (1966-1967), Her Gün (1948-1975).*

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında çocuk dergi ve gazetelerinde Cumhuriyet'in değerleri ve kalıcılığı açısından devrimlerin benimsetilmesine önem verilmiştir (Turanlı, 2017, 488). Mehmet Faruk Gürtunca, sahibi olduğu *Çocuk Sesi* (1932), *Afacan* (1934), *Gelincik* (1938) ve *Çocuk Gözü* (1945) isimli dergilerinde yeni nesillerin bilinçli, kültürlü ve eğitimli yetiştirilebilmeleri amacıyla çeşitli yazılar kaleme almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan devrimler, gerçekleştirilmek istenen inkılâp hareketleri ve toplumca bu yeniliklerin benimsenebilmesi adına yoğun çabalar göstermiştir. 13 Ekim 1932 tarihli *Afacan* gazetesi de Harf İnkılâbı sonrasında yeni harflerin toplum tarafından öğrenilebilmesi amacıyla bu gayeye hizmet etmiştir.

Çocuk yayınlarının çocukların eğitimlerinde birer araç olarak kullanımında eğlenerek öğrenmenin sağlanması amaçlanmıştır. Ancak bu hedef yalnızca çocukların öğrenmesi ile sınırlı kalmaksızın dönemin toplumsal politikalarının da bu yayınlarda görülmesini beraberinde getirmiştir (Batır ve Davulcu, 2019, 82).

Afacan gazetesi, 1932-1945 tarihleri arasında yayımlanmıştır. Türkiye'de yayımlanan "ilk çocuk mizah gazetesi" (TÜRK İNKILÂPLARININ VE CUMHURİYETİN ÇOCUKLARA MİZAHÎ DİLLE ANLATIMI: AFACAN GAZETESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/921438) olduğu belirtilen Afacan, 1939 yılında *Çocuk Sesi* isimli yayın ile birleşerek *Çocuk Sesi-Afacan* adı ile yayımlanmıştır.2.Dünya Savaşı yıllarına rastlayan bu tarihlerde savaş ekonomisi ve buna bağlı olarak ithalat nedeniyle yaşanan kâğıt sıkıntısı üzerine diğer yayıncılar gibi Gürtunca da kağıt tasarrufuna gitmek mecburiyetinde kalmış, *Çocuk Sesi* ve *Afacan* adlı dergileri birleştirmiştir:

> *"Sevgili Arkadaşlar,*
>
> *Bu hafta kapağımızda, senelerden beri gününü hiç şaşırmadan elinize geçen Türkiye'nin yegane iki çocuk mecmualarımızın isimlerini bir arada görünce tabi şaşıracaksınız.*
>
> *Son haftalar zarfında dünya, gündelik gazetelerde okuduğunuz gibi büyük buhranlar geçirmektedir. Bu beynelmilel fena vaziyette gazetelerimizin gıdası olan kağıt dahi bir taraftan yurdumuza gelememektedir. Bunun için bütün yerli mecmuaların kağıtları da lüzumsuz yere fazla harcanması doğru olmaz.*
>
> *Her gün muntazam çıkan Cumhuriyet, Tan, Haber gibi gazetelerimiz de birkaç günden beri sayfalarını azaltmış bulunuyorlar.*
>
> *Bizde aynı şeyi nazarı itibara alarak bu buhranlı zamanın geçmesine kağıdın tekrar bollaşmasına kadar şimdilik Çocuk Sesi ile Afacan'ı birleştirmeğe karar verdik"* (Afacan, Sayı: 521, s.1).

"Çocuk Sesi-Afacan adı ile yayınlanan gazete, 1942 yılında eski ismine dönerek, yeniden Afacan adını almıştır." ((TÜRK İNKILÂPLARININ VE CUMHURİYETİN ÇOCUKLARA MİZAHÎ DİLLE ANLATIMI: AFACAN GAZETESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/921438).

Ulusal birlik ve bütünlüğün sağlanmasına yönelik milli bayramlar hakkındaki bilgilere, bayramların tarihlerine uygun köşe yazıları *Afacan*'da yayınlanmıştır (Batır ve Davulcu, 2019, 90). Gazetede tercih edilen görsel unsurlar ile çocukların dikkatini

çekecek biçimde hazırlanan kapak tasarımlarına rastlanan *Afacan*'da, millî bayramlara yönelik yayınlanan sayılarda ulusallık ve millî bütünlük resmedilmiştir (Batır ve Davulcu, 2019, 91).

Mehmet Faruk Gürtunca, eserlerinde sürdürdüğü dil bilincini, Türkçü şuuru ve millî tarih temi hassasiyetini Harf İnkılâbı sonrasında çıkardığı Cumhuriyet Dönemi'nin Latin harfli ilk dergisi *Çocuk Sesi'*nin satırlarında bahseder :

'' (..) Karilerimize müjdeleyelim ki Çocuk Sesi, Maarif Vekâletinin himayesini kazanmıştır. Harf inkılabında çıkan ilk Çocuk gazetesi Çocuk Sesi idi. Bu güne kadar yaşadı. Şimdi daha büyük bir kuvvetle, daha sağlam adımlarla "Türk Çocuklarına" daha nefis bir güzellikte görünecektir" (sayı, 24-25, s.2).

Mehmet Faruk Gürtunca, dönemindeki yazarlardan farklı bir tutum olarak sahibi olduğu dergilerde çocuklar için yazdığı şiir, manzum destan ve masal örneklerine yer vermiştir. Yazar, öğretmenlik mesleğinin tanıtımı ve gerekliliklerine yönelik yayıncılık faaliyetlerinde de yer almıştır. Öğretmen Okullarını Bitirenler Cemiyeti tarafından meslekî bir tutumla çıkarılan *Öğretmen Dergis*i'nin cemiyet adına sahipliğini Mehmet Faruk Gürtunca yürütmüştür. Kasım 1947 – Şubat 1951 tarihleri arasında 31 sayı olarak yayımlanan dergide; öğretmenlerin meslekî sorunları, okul aile birliği, zor çocukların eğitimi gibi içeriklere yer vermiştir. Dergide çocuklar için piyesler, tiyatro, müze etkinlikleri de bulunmaktadır (Deniz ve Hesapçıoğlu, 2008, 545-546).

Çocukların kuru birer bilgi yığını ile ezberci metotlar dahilinde eğitim almasını istemeyen Mehmet Faruk Gürtunca, *Çocuk Sesi* dergisinin ilk sayısında bilmece, öykü ve bulmaca türlerindeki metinler ile eğlenerek öğrenme metodunu kullanma amacını ortaya koyar.

Sanatçının çeşitli küçük romanlara yer vererek çocuklara okuma zevki aşılamak istediği *Çocuk Romanları* isimli dergisi, düzenlediği yarışmalar ve dağıtılan hediyeler ile döneminde dikkat çekici bir misyon üstlenmiştir. Harf İnkılâbı sonrasında yayımlanan ve Latin harfli ilk dergi olma özelliği ile dikkat çeken *Çocuk Sesi* ; hem içerik olarak sahip olduğu fikirler hem de yeni harflerin topluma tanıtılması ve benimsenesinde çocuk okur kitlesi ile sınırlı kalmayıp yaygın eğitim misyonu da yüklenmiştir.

Çocuk Sesi dergisinde Türk dili vurgusuna rastlanır. Harf İnkılâbı ardından dilde gerçekleşen sadeleşme hareketi sonucunda toplumda Öz Türkçe kelimelerin kullanabileceği düşüncesi oluşmuştur. Bu bilinçle *Çocuk Sesi* dergisinde Öz Türkçe kelimelerin kullanımına dikkat çekilerek çocukların bu sözcükleri öğrenip kullanmalarına imkân oluşturulmuştur. (Turanlı, 2017, 495).

Gürtunca, kaleme aldığı piyesler ile de çocuk edebiyatı açısından önemli çalışmalara sahip olmuştur. Mehmet Faruk Gürtunca'nın çocuklar için kaleme aldığı oyunlarının önemi, görsel bir sanat olarak hem göze hem kulağa hitap eden ve etkisi kısa sürede kendisini gösteren, çocukların da ilgi duyduğu bir tür olan tiyatro aracılığı ile çocuk dünyasına seslenebilmesi ve onları yönlendirebilmesi sebebiyledir. Örneğin *Zafer Yıldızları* (1936) isimli piyeste Birinci İnönü Savaşı ile başlayan mücadele hareketi; İkinci İnönü Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi, 26 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi, İzmir'in işgali, Bursa'nın işgali ve Cumhuriyetin ilânı ile gelişen süreci işlemiştir. *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyeste ise 1923 sonrasında sosyal, kültürel, tarihî vb. alanlarda gerçekleşen yenilik hareketlerini tarihi bir duyarlılık ile aktarmıştır. Bu iki piyes ile hem tarih dersine bir yakınlık hem de toplumda bilinçli yeni nesil oluşturma hedefi dikkat çeker.

1943 tarihli *Atatürk Çocuğu* isimli eserde ise Atatürk sevgisini merkeze alarak, Türk ordusunun Milli Mücadele dönemindeki kahramanlıklarını tarihî bir arka plana dayandırarak açık ve anlaşılır ifadeler ile aktarmıştır. *Okullu Kızlar Asker Olunca* isimli eserinde ise kız çocuklarına vatan sevgisini aşılama hedefi dikkat çeker. Milli Mücadele sürecinde vatanı birlik ve beraberlik ruhu ile savunan Türk kadını tarihî duyarlılık ile ele alınmıştır. Öğretmen kimliğinin doğal bir sonucu olarak, öğretmenlerin varlığının önemini ve okul sevgisini *Öğretmen Kalbi* isimli piyesinde ele almıştır.

Sonuç olarak Gürtunca, edebiyatın yalnızca belirli türlerinde sınırlı kalmaksızın gerek gazete ve dergi yayınları gerekse gramer, masal ve piyesler ile öğrenme, öğretme ve aktarma hedefini hissi bir duyarlılık ile ele alan bir sanatçı olmuştur.

1.5.Mehmet Faruk Gürtunca'nın Eserleri

1.5.1. Şiir Kitapları

İlk Menba, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaası, İstanbul,1923.

Çocukların Şiir Kitabı, İlhami-Fevzi Matbaası, İstanbul,1927.

Anadolu, Ülkü Basımevi, İstanbul,1939.

Bu Arslana Dokunmayın, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1939.

30 Ağustos Zafer Arslanları, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1939.

Kaside-i Varak, Ülkü Basımevi, İstanbul,1945.

Dokunmayın Bu Vatana, Ülkü Kitap Yurdu, Ankara,1946.

Tuna Gülü, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1949.

1.5.2. Manzum Piyes

Kanlı Akşam, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaası, İstanbul,1927.

Zafer Yıldızları İnkılaplarımız, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1936.

İnkılâplarımız, Okul ve Öğretmen Mecmuası, Ülkü Basımevi, İstanbul,1936.

Anadolu, Ülkü Basımevi, İstanbul,1939.

Dağ Başında Aşk, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1939.

23 Nisan ,Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1943.

Küçük Şehit, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1943.

Öğretmen Kalbi, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1943.

Oğuz Han, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1971.

Büyük Hakan Alparslan, Ülkü Basımevi, İstanbul,1971.

1.5.3. Destan

Atatürk'e Ağıt Millete Destan, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul,1944.

İzmit'te Feci Şekilde Batan Vapurun Kurbanları Destanı, Çelikcilt Matbaası, İzmit,1958.

Kıbrıs Destanı, Ülkü Basım ve Yayınevi, İstanbul,1964.

Seyyid Battal Gazi, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1966.

1.5.4. Masal Kitapları

Hayat Suyu, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1944.

Billûr Papuçlar, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1973.

Fındık Kız Kurbağa Kralın Sarayında, Ülkü Basımevi, İstanbul,1973.

Fındık Kız Ormanda Nasıl Yakalandı, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Fındık Kız Tutsaklıktan Kurtuluyor, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Fındık Kız Uzun Kuyrukluların Evine Nasıl Geldi , Ülkü Matbaası, İstanbul, 1973.

Kırmızı Bereli Kız, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Kurbağa Prens, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Parmak Çocuk, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Pamuk Prensesle Yedi Cüce, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Salla Kuyruğunu Söyle Buyruğunu, Ülkü Matbaası, İstanbul,1973.

Trakya Fatihi Şehzade Süleyman Paşa, Ülkü Matbaası, İstanbul,1974.

Osman Gazi'nin Rüyası, Ülkü Matbaası, İstanbul,1974.

Keloğlan İstanbul'da, Ülkü Matbaası, İstanbul,1974.

1.5.5. Ders Kitapları

Cumhuriyet Çocuklarına Resimli Gramer I, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1934.

Cumhuriyet Çocuklarına Resimli Gramer V, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1934.

1.5.6. Çeviriler

Orman Prensi Ceylan Bambi, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1945.

Kitab-ı Siyer-i Nebi Peygamber Efendimizin Hayatı, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1963.

Ne İstiyoruz, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul,*1968.*

Hadikat-üs süeda Saadete Erenlerin veya Kerbelâ Şehitlerinin Bahçesi, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1971.

Kara Davud Delâil-i Hayrât Şerhi, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1971.

Leyla ile Mecnûn, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1977.

Kimyâ-yı Saadet, Sağlam Kitabevi, Ankara, 1977.

1.5.7. Diğer

İnönü Anadolu'ya Nasıl Geçti, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1944.

Yahya Kemal, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1949.

Elli Yıllık Kalem Büyükleri, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1953.

Atatürk'e Ağıtlar, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul, 1958.

Edirne İlk Öğretmen Okulu'nun 87. Kuruluş Yıldönümü Kutlanırken, Ülkü Matbaası, İstanbul,1969.

Sevgili Üstad Münif Fehim, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1970.

26 Ağustos 1071 Malazgird Savaşının 900. Yıl Dönümü ve Alparslan, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1970.

Tarihü'l-Enbiya Peygamberler Tarihi, Akpınar Yayınları, İstanbul,1979.

Adem A.S. ile Hz. Havva ve Peygamberler Tarihinden Seçilmiş Kıssalar, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1982.

Ferhad ile Şirin, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1982

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN TİYATRO FAALİYETLERİ ve TİYATROLARININ TANITILMASI

2.1. Mehmet Faruk Gürtunca'nın Tiyatro Faaliyetleri

Mehmet Faruk Gürtunca'nın tiyatro faaliyetleri; 1927 tarihinde Osmanlı Türkçesi Alfabesi ile kaleme aldığı ve *"Bir perdelik manzum facia"* notu ile tanıtılan *Kanlı Akşam* isimli piyes ile başlar. Gürtunca; kronolojik bir sıralama ile *Kanlı Akşam* (1927), *Zafer Yıldızları* (1936) *İnkılâplarımız* (1936), *Anadolu* isimli şiir kitabının içerisinde bulunan *Kör* (1939) *ve Çardak Altı* (1939), *Dağ Başında Aşk* (1939), *Gönül Açan Bağ* (1939), *23 Nisan Şiirleri Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar* (1943) isimli eserinde bulunan *Atatürk Çocuğu* (1943) *ve Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943), *Küçük Şehit* (1943), *Öğretmen Kalbi* (1943), *Oğuz Han* (1971) ve *Büyük Hakan Alparslan (*1971) isimli tiyatro eserlerini yazmıştır.

Sanatçının tiyatro metinleri; o dönemde yaşanan savaşları, yaşanılan kayıpları, inkılâp hareketlerini edebî birer konu olarak ihtiva etmektedir. Gürtunca, eserlerinde öğretmen kimliğinin bir yansıması olarak daima öğretici bir tavrı tercih etmiştir.

Gürtunca'nın tiyatrolarında mekân Anadolu coğrafyasıdır. Bu coğrafyada yaşanılan savaşlar, yokluk ortamı, kurtuluş çareleri ve Mustafa Kemal'in vatanın yeniden inşasındaki rolü didaktik birer aktarım ile aktarılmıştır. Sanatçı, tiyatrolarında büyük bir çoğunlukla manzum yapı tercih etmiştir. Manzum parçaların kullanılarak olay aktarımının yapıldığı tiyatro metinlerinde, ses benzerlikleri ve konuşma üslubuna yakın sözcük tekrarları ile öğretme hedefini benimsemiştir.

Gürtunca'nın tiyatroculuğu; yetişkinlerin kültür seviyesinin yükseltilmesi, toplumda gerçekleşen inkılâpların halka aktarılması, Türkçü ve Atatürkçü fikirlerin okura benimsetilmesi gibi amaçlarla şekillenmiştir. Mehmet Faruk Gürtunca, kaleme aldığı piyeslerinde halk edebiyatı unsurlarından istifade etmiştir. Onun *Oğuz Han* (1971) ve *Büyük Hakan Alp Arslan* (1971*)* isimli tiyatro metinleri, halk edebiyatı kaynaklarından olan destan türünden faydalanılarak oluşturulmuş eserleridir. Bir başka örnek olarak *Çardak Altı* (1939) isimli piyesinde ise halk edebiyatı sanatçılarından olan Aşık Dertli'nin ağzından şiir örneklerine rastlanır.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın, 1971 tarihli *Büyük Hakan Alp Arslan* (1971) isimli dört perdelik geniş bir içeriğe sahip olan manzum piyesi, Malazgirt Zaferi'nin 900.yıl dönümü münasebetiyle Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü tarafından düzenlenen yarışmada birinci olarak seçilmiştir. Eser, sanatçının tiyatro türündeki yapıtları arasında en fazla hacime sahip olan piyesidir. Piyeste, Orta Asya Türk tarihine yer verilerek Sultan Alp Arslan'ın tarihî kişiliği ve Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde yaşanan olaylar anlatılmıştır. Gürtunca'nın halk edebiyatı kaynaklarından olan destanları, tiyatrolarında edebî bir konu olarak ele aldığı 1971 tarihli *Oğuz Han (1971)* isimli piyesi, *Oğuz Kağan* isimli destanın beş perdelik manzum halidir.

Piyeste Oğuz Han'ın doğumu ile başlayan olağanüstü özellikleri, Türk yurdu için mücadelesi, kahramanlığı, eşleri, çocuklarının dünyaya gelişi ve topraklarını oğulları arasında paylaştırması kronolojik bir sıralama dahilinde anlatılmıştır. Piyeste Türk halk edebiyatındaki sayı formeli, Türk kültüründeki dinî ritüeller ve İslamî motifler bulunmaktadır.

Gürtunca, bazı tiyatrolarında bireysel ve toplumsal konulara birlikte yer vermiştir. Örneğin 1927 tarihli *Kanlı Akşam* isimli piyes; Kurtuluş Savaşı yıllarında askere giden Osman adındaki bir gencin nişanlısı ile kavuşması, o dönemde yaşanan savaş sıkıntıları ve toplumsal çarpıklıkların verildiği bir eser olmuştur. Piyeste ferdî aşk duygusunun vatan aşkı ve bağlılığı yanında arka planda kaldığı vurgusu bulunmaktadır. Savaşın ve kayıpların yaşandığı o yıllarda, Türk erkeğinin vatanına bağlılık duygusu merkezi tema olarak ele alınmıştır. Ferdî aşkın memleket coğrafyasındaki sıkıntıların giderilmesinin ardından mümkün olabileceği tezi işlenmiştir.

Gürtunca'nın, eserlerindeki fikri çağın gerektirdiği koşullar altında tekrar hatırlatmak, okur üzerinde etkili olmak ve toplumun hem kültür seviyesini yükseltmek hem de okuma sevgisi aşılamak amacıyla bazı eserlerini tekrar yayımladığı görülür. Örneğin *Anadolu* (1939) isimli şiir kitabındaki *Kör* (1939) adlı manzum piyes, *Kanlı Akşam*'ın (1927) Harf İnkılâbı sonrasında yeni harflere aktarılmış halidir.

Mehmet Faruk Gürtunca, çocuk edebiyatı açısından da değerlendirilmesi yapılabilecek tiyatro eserlerinin sahibi olmuştur. Sanatçının öğretmen ve okul piyesleri adlandırmasıyla çıkan ve 1936 yılında basılan *Zafer Yıldızları* ve *İnkılâplarımız* adlı

tiyatro eserleri 1943 yılında birleştirilerek *Zafer Yıldızları İnkılâplarımız* adıyla Ülkü Basımevi tarafından yayımlanmıştır.

İki farklı tiyatro metni tek kitap içerisinde verilmiştir. *Zafer Yıldızları'nda* (1936) Cumhuriyet'in ilânı sonrasında topluma benimsetilmek istenen değerler, Atatürk sevgisi, sosyal alanda gerçekleştirilen yenilikler ve vatan topraklarına olan duyarlılık eğitici bir bakış açısıyla konu olarak işlenmiştir. Piyesin tamamında manzum bir yapı kullanılmış ve ''23 Nisan Şarkısı'' adında bir şarkı, nota ve sözleri ile metin içerisine dahil edilmiştir.

Zafer Yıldızları (1936) tek, *İnkılâplarımız* (1936) ise iki perdeden oluşmaktadır. *İnkılâplarımız*'ın (1936) ilk sayfasında, piyeste kullanılan şarkının söz ve bestesinin İsmail Hakkı Sunat'a ait olduğunun bilgisi verilmiştir. Gürtunca *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyeste, Cumhuriyet'in ilânı sonrasında yurt coğrafyasında meydana getirilen sosyal, toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel vb. inkılâp hareketlerini tanıtmayı hedeflemiştir. Kuru bir bilgi aktarımından ziyade sınıf ortamı içerisinde karşılıklı konuşmaya dayanan sohbet üslûbu ile olay anlatımını tamamlamıştır. Hem inkılâp hareketlerinin tanıtımının hedeflenmesi hem de Çiçek karakteri üzerinden gurbet teminin verilmesi eserde hissi duyarlılığı oluşturmuştur. Her iki metin de müzikal ögelerin bulunduğu tiyatrolardır. Yapı bakımından *Zafer Yıldızları* (1936) manzum; *İnkılâplarımız* (1936) ise mensur yapıdadır.

Mehmet Faruk Gürtunca, tiyatro sanatına *Okul ve Öğretmenin Okul Piyesleri* isimli bir seri ile de destek vermiştir. Sanatçının 1943 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından çıkarılan *Zafer Yıldızlarımız İnkılâplarımız* isimli iki piyesi ile 1943 tarihli *Öğretmen Kalbi* isimli piyesi bu seri arasında çıkmıştır. Ayrıca R. Gökalp Arkın, İsmet Hulusi, İ. Hakkı Sunat ve Vahdet Gültekin gibi isimler de bu seri arasında tiyatro eserleri yayımlamışlardır. *Öğretmen Kalbi* (1943) isimli piyes, Öğretmen Doğan ve öğrencisi Aydemir temelinde şekillenen bir kurgu ile oluşturulmuştur. Piyeste öğretmen-öğrenci ilişkisi üzerinden affetmenin önemi, hatalardan duyulan pişmanlıklar, özür dilemenin erdem oluşu ve sevginin önemi anlatılmıştır.

1939 tarihinde yayımlanan *Dağ Başında Aşk* isimli eser ise, kitaba adını veren *Dağ Başında Aşk* (1939) ve *Gönül Açan Bağ* (1939) adlı iki tiyatro metninden oluşur. ''Halk gençliğinin ıstırabı, aşkı'' notuyla yayımlanan *Dağ Başında Aşk* (1939), erkek

egemen bir toplumda kadına bakışı ve kadının erkeğin gözündeki konumunu ele alır. Kitabın diğer piyesi olan *Gönül Açan Bağ* (1939) ise, o dönemin ahlak anlayışında uygun karşılanmayacak kadın-erkek ilişkisini, ihanet kavramını, ahlakî açıdan düşkün kadın tipini örnekler.

Mehmet Faruk Gürtunca, toplumsal bir dikkat çekiş olarak okul çağındaki çocukların asker olma isteklerini de eserlerinde ele almıştır. *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli piyeste, küçük bir kız çocuğunun okumuş olduğu kitaptan hareketle asker olma hayali ve toplumun o dönemdeki bakışı bir konu olarak ele alınmıştır. Gürtunca'nın *Küçük Şehit* (1943) başlığını taşıyan piyesi de *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli eserle benzerlik gösterir. Mehmet karakteri üzerinden vatan topraklarının kurtuluşu için şehit olan askerler hatırlatılır. Piyeste, Osmanlı Devleti'ne bağlılık duygusuyla hareket eden taraflara karşılık Milli Mücadele taraftarı olan gençler üzerinden vak'a genişler. Bu iki piyes de toplumsal niteliğe sahip içerikle oluşturulmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın tiyatro metinleri ağırlıklı olarak sosyal nitelik ile oluşturulmuştur. Tarihî arka planın kullanıldığı *Zafer Yıldızları* (1936), *İnkılâplarımız* (1936), *Atatürk Çocuğu* (1943), *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) ve *Küçük Şehit* (1943) isimli piyeslerde; vatana bağlılık, Atatürk sevgisi, şehitlik, Milli Mücadele, inkılâp hareketleri gibi toplumu bilinçlendirme amacı güden konulara yer verilmiştir. Bu eserler içerisinde kadının o dönemdeki toplumsal rolleri ve değeri de *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli eserle verilmiştir.

Gürtunca, çocuk okurun okuması amacıyla kaleme aldığı piyeslerde müzikal ögelere de yer vererek hem eğlendirmeyi hem de öğretmeyi hedeflemiştir. Kısa cümle yapılarının kullanıldığı, dize sonları ses benzerliklerinin olduğu ve manzum yapı ile kaleme alınan bu piyeslerde akılda kalıcılık artırılmak istenilmiştir. Konuşma üslûbunun içtenliği, açık ve anlaşılır sözcükler ile oluşturulan cümle örnekleri yaş seviyesi gözetmeksizin toplumdaki her ferde ulaşılabilir olma hedefini göstermektedir.

Sonuç olarak Gürtunca, eğitimci yönünün bir karşılığı olarak eserlerinde öğreten bir amaçla yapıtlar oluşturmuştur. Toplumun her kesimine ulaşmayı hedefleyen sanatçı, çocukların eğitimini birinci öncelik haline getirmiş olsa da toplumdaki ebeveynin eğitimi noktasında da çeşitli tiyatro metinleri oluşturmuştur.

2.2.Yetişkinler İçin Yazılan Tiyatrolar

2.2.1. Kanlı Akşam

2.2.1.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Piyes, 1927 tarihinde İstanbul'da Osmanlı Türkçesi Alfabesi kullanılarak kaleme alınmış, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaası'nda basılmıştır. Piyesteki vak'a, Osmanlı'nın eski dönemlerinde askerlik hizmetinin belirli kurallar ve süreler dahilinde yapılmadığı bir zaman diliminde geçer. Oyunun temel kurgusunu devletin kendisine tanıdığı askerî gücü, şahsî menfaatleri dahilinde kullanan Bekir adındaki jandarma çavuşu ile görme engeli bulunan Ali'nin Ayşe adındaki kızı elde etme mücadelesi oluşturur. Piyesin başlığındaki kan ifadesi, Ayşe'nin nişanlısının hayatını kaybetmesi ile anlamlanır. Ayşe'nin nişanlısı, kolluk gücünü kötü niyet ve çıkarları dahilinde kullanan jandarma çavuşunun saldırısı sonucunda hayatını kaybeder. Piyesteki 'akşam' ifadesi; görme engeli bulunan Ali'nin çevresine karanlık gözler ile bakıyor oluşu, devletin gücünü kişisel çıkarları dahilinde kullanan jandarma çavuşu açısından ihanetin karanlık yüzü, kahraman genç asker için de ölümünün ardından ailesinin duyduğu üzüntü ve acı olarak somutlaşır.

2.2.1.2.Şahıs Kadrosu :

Piyes, zengin bir şahıs kadrosuna sahip değildir. Az sayıda karakter ve basit bir kurguyla olay anlatımı gerçekleştirilmiştir. Güzelliği ve gençliği ile çevresindeki erkekleri kendisine hayran bırakan Ayşe ismindeki genç kız ve nişanlısı Osman piyesteki vak'anın merkezinde yer almışlardır. Ayşe, kötü niyetli jandarma çavuşunun engellemelerine karşılık nişanlısı Osman ile kavuşabilme mücadelesi içindedir. Mahmut Ağa ve Kezban Ana kendilerine emanet edilen Ayşe'ye analık ve babalık yapmış kişilerdir. Evin diğer ferdi görme engelli Ali ise, birlikte büyüdükleri Ayşe'ye duygusal yakınlık duyan genç delikanlıdır.

2.2.1.3.İçerik :

Piyes, ''Bir Perdelik Manzum Facia'' notu ile başlayan tek perdelik manzum bir tiyatro eseridir. 1927 tarihine ait olup Osmanlı Türkçesi Alfabesi ile kaleme alınmıştır. ''Meclis'' adı verilen on iki bölüm halinde tasarlanmıştır. İlk bölümde vak'a, bir köy evinin içerisinde geçmektedir.

Piyesin ‘’Birinci Meclis’’ bölümü; Mahmut Ağa, Kezban Ana, Ayşe ve Ali arasında geçer. Sahnenin başlangıcında askerden izinli dönen gençler için kutlama yapılmakta, davullar çalmaktadır. Evin genç kızı olan Ayşe, nişanlısı Osman’ın dönüşünü büyük bir heyecan ile beklemektedir :

‘’

(...)

Ayşe

Bu günümüz bayramdan daha mukaddes, baba,

İçimize damlayla boşanan bu ses, baba,

Damla damla dökeceksin bağrımıza teselli.

Artık göz yaşları yok ... Ağlamak yok ...

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.8).

Ayşe, nişanlısına duyduğu hasretin bitmesini ve gözyaşı dökmemeyi istemektedir. Konuşmaların devamında, baba Mahmut Ağa’nın ifadeleri o devirde askerlik süresinin uzun soluklu olduğunun bilgisini verir :

‘’

(...)

Mahmut Ağa

O belli ...

Bugün derman bulacak dermansız kalan dizler...

Hele Osman gelirse ördüğün o çeyizler

Dört yıllık nişanlını nasıl sevindirecek

(...)’’ (Mehmet Faruk, 1927, s.8).

Bu sözlerin ardından genç kıza analık yapmış olan Kezban Ana’nın, Mahmut Ağa’ya kızlarını üzmemesi için uyarıda bulunduğu ifadeler gelir :

‘’

(...)

Kezban Ana

Yine kızın kalbine soktun ince bir sızı,

Sevdiğinin derdiyle düşündürme genç kızı ...

Dört yıllık o gurbete sanki sen dayandın mı ?

Oğlunu düşünürken bir defa az yandın mı ?

Gelecekler belli mi ? Osman içinde var mı ?

Yoksa yine bağrımız senelerce kanar mı ?

Derdine bir dert sürme güzel gelinimizin

Acısı çok engindir gönül denen denizin !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.8-9).

Konuşmaların devamında, Ayşe’ye nişanlısı Osman’dan henüz haber gelmediğinin bilgisi öğrenilir. Osman’dan ayrı kaldıkları bu zaman zarfında, ailenin her ferdi üzüntü ve özlem duymuştur. Ailede doğuştan görme engeli bulunana Ali isminde genç bir delikanlı da bulunmaktadır. Kezban Ana ve Mahmut Ağa’nın oğulları rolündeki Ali’nin de Osman’ın geri dönüşüyle bir ihtimal gözlerinin açılabileceği heyecanı duyulur. Ali, dünyayı göremiyor oluşunun üzüntüsünü sesli bir şekilde dile getirmektedir :

‘’

(...)

Ali

Kimle konuşsam, güzel dünyayı gör diyorlar,

Sonra ardımdan benim acıyıp… Kör, diyorlar !

Güneş nasıl batıyor . Gündüz nedir ? Gece ne ?

Nasıl ayın ziyası yayılıyor engine …

Yıldızlar sema denen yerde nasıl parlıyor ?

Gençler nasıl büyüyor, nasıl ihtiyarlıyor !

Gül nedir, bülbül nedir … Benim haberim var mı?

Bir mevsim içindeyiz, ilkbahar, sonbahar mı ?

Ağlamak için bile bir damla gözyaşım yok !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.10).

Bu sözlerin karşısında Ayşe, Ali’nin umutsuz olmamasını ve dua etmesi gerektiğini söyler. Ali’nin, umut etmenin güzel bir şey olduğunu belirtmesi ile piyesin ‘’İkinci Meclis’’ adı verilen bölümü başlar.

İkinci meclis, Ayşe'nin kendi ailesi hakkında bilgilerin bulunduğu ve yetiştiği çevrenin tanıtıldığı bölümdür. Ayşe'nin babası, gurbet iline gidip bir daha geri dönmemiştir. Bu ayrılığın ardından, Ayşe'nin annesi gurbet acısına dayanamayıp hayatını kaybetmiştir. Ayşe'nin annesi kızını Kezban Ana ve Mahmut Ağa'ya emanet etmiş ve vasiyet olarak da Osman ile evlenmesini istemiştir :

''

(...)

Kezban Ana

Küçüklüğünde, Ayşe, ipek saçların başında,

Ne yumuk bir çocuktun, ne kuzu gibi güzel !

Akşamları gelmeyen babanı arayan el

Ananın yüreğine bir teselli örerdi,

O rahmetlinin sendin her gün sevinci, derdi…

Ne iyi komşumuzdu … Benzemezdi hiç ele,

Gidip de gelmemişti baban bir gurbet ile…

Bu yalnızlık anneni ölüme sürükledi,

Ölürken : 'Kezban, sana son vasiyetim, dedi :

Ayşe artık sizindir, Ayşe hem Osman'ındır,

Onu Osman'a vermek, Kezban senin şanındır !'

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.11).

Bu konuşmanın sonrasında, asker seslerinin gelmesi ile Ayşe olanlara bakmak için dışarı çıkar, ''Üçüncü Meclis'' başlar. Bu bölümde Ayşe'nin bir jandarma çavuşu tarafından istenildiği öğrenilir :

''

(...)

Mahmut Ağa

Anlamadın mı ? Kimden olacak, Kezban ?

Çıkmadan ikimizin arasında bir gün kan,

Ayşe'yi isteyen o jandarma çavuşundan !

Vermem dedikçe kaç ay her gün düştü ardıma,

Bir kaçırsa Ayşe'yi herkes hazır yardıma !

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.13).

Mahmut Ağa, eşi Kezban Ana ile kızları Ayşe'yi jandarma çavuşundan nasıl koruyacaklarını konuşmaktadır. Ayşe'nin yaşanan olaylardan haberi yoktur. Askerlerin sesleri daha da yaklaşır ve hep birlikte dışarı çıkarlar. Piyesin ''Dördüncü Meclis'' bölümünde vak'a zamanının Mayıs ayı olduğu öğrenilir :

''

(...)

Ali

Ayşe gel... Otursana...Yapayalnız...Başbaşayız,

Serin rüzgar esiyor... Şenlik yapıyor Mayıs...

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.14).

Ayşe ve Ali arasındaki konuşmalarda Ali'nin gönlünün Ayşe'de olduğu öğrenilir. Bu hisse karşılık Ayşe'nin gönlü de nişanlısı Osman'dadır. Ancak Osman'dan haber alınamayan her gün Ayşe'nin sağlığı biraz daha kötüleşmektedir. Ayşe'nin bu durumu karşısında, Ali de sevdiğine kavuşamıyor olmasının verdiği acı ile üzüntü duymaktadır. Vak'anın devamında Ali, Ayşe'nin elini tutmak ister ancak Ayşe buna izin vermez. Ayşe, bu aşkın imkansızlığını bir halk masalından örnekle açıklar, Ali aşkını ilân eder ancak istediği karşılığı alamaz. Osman'ın geliş haberi duyulur, ''Beşinci Meclis'' başlar.

Osman'ın askerden geri dönüşü herkesi mutlu eder. Genç nişanlılar birbirleriyle sarılıp kucaklaşır. Ali, Osman'ın geri dönüşü ile gözlerinin açılabileceğine inandırmıştır kendisini. Ancak bu mümkün olmaz. Osman, babasının nerede olduğunu sorar ; istediği cevabı alamayınca hep birlikte Mahmut Ağa'yı aramaya giderler. Piyesin ''Altıncı Meclis'' adı verilen bölümünün başlamasıyla Ayşe ve Osman birbirlerine duydukları özlemden bahsederler. Osman'ın askere gitmesinin üzerinden dört sene geçmiştir ve bu dört senede hem Ayşe hem Osman ayrılık hasreti çekmişlerdir. Genç çiftin aralarında yakınlaşma başladığı sırada Mahmut Ağa'nın sesi duyulur ve başından vurulmuş şekilde sahneye dahil olur.

Piyesin ''Yedinci Meclis'' bölümü, Mahmut Ağa ve Osman'ın kucaklaşması ile başlar :

‘’

(...)

Mahmut Ağa

Gel evladım, Osman’ım,

Akacak zaman bulmuş başımda yanan kanım !

Sarılıp öpüşelim …

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.24).

Aile fertleri, Mahmut Ağa’dan başına ne geldiğini anlatmasını isterler. Bu yaralanma vak’asının ardında, Ayşe’ye saplantılı hisler duyan kötü niyetli jandarma çavuşunun olduğu aktarılır :

‘’

(...)

Mahmut Ağa

Adı neyine lazım ? Kanlar içici biri …

Divane mi divane … Serseri mi serseri …

Bıçağında kaç kere kadınları oynatmış,

Kaç kere zindanların köşelerinde yatmış !

Kan ağlayan bir köye musallat olsun diye,

Kendisini buraya göndermişler hediye …

İstanbul’da yaşayan hükümet hediyesi,

Bir jandarma çavuşu … Köyü yakıyor sesi !

Elimde padişahtan ferman var diyerekten,

Delikanlı, ihtiyar geçiriyor değnekten…

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.26-27).

Mahmut Ağa, belalı jandarma çavuşu tarafından boş bir tarlada önce yüzüne kırbaç darbeleri vurularak yaralanmış, ardından bıçak darbeleri ile işkenceye uğramıştır. Köylülerin sesleri duyması ve müdahaleye gelmelerine kadar jandarma çavuşu olay yerinden kaçmıştır. Osman ise babasına yapılanlar karşısında intikam yemini etmiştir :

‘’

(...)

Osman

Alacağı bu olsun…

Kan içecek çanağım kanla dolu olsun !

Ayşe'ye kem bakanın nasibi ölüm, baba,

Daima bunu söyler her yerde, gönlüm baba !

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.28).

Bu sözler karşısında Ali de kendi açısından duyduğu hüznü aktarır. Piyesin ''Yedinci Meclis'' bölümünün kapanışı Ali'nin dertlenmesi ile olur :

''

(...)

Ali

Eski aşıklar gibi dolaşsam elimde saz,

Belki bir gurbet elin bilinmeyen şifası

İçimden göbek gibi keser çoğalan yası !

Ne dertmiş ... Dünyaları bana zindan eden dert ...

Derler ki : Bir sema var, rengi beyaz, lacivert ...

Bilmiyorum, baktım mı göklerin rengine ben,

Yüreğimin kanını içiyorum yine ben !

Işıklarda küçülen bir kedi gözü kadar

Açılsaymış gözlerim olurmuşum bahtiyar !

Sığmıyor artık içim içime biraz bile !

Bütün ömrüm geçiyor dert ile, niyaz ile !

Çıldıracağım artık ... Bir kartal olmalıyım ,

Boğazıma dolanan saçları yolmalıyım,

Bahtımın boğazıma geçirdiği saçları ...

Herkes yolda geziyor ... Kollarında genç yâri,

Ben uzağım o yardan, ben uzağım sevgiden ...

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.29).

''Sekizinci Meclis'' adı verilen bölümde Osman, askerlik vazifesi sırasında gördüğü coğrafyaları ve savaşın ne denli yıkıcı bir şey olduğunu anlatır :

‘’

(...)

Osman

Baba, gezdiğim yerler engin …

Çok yerde çok gün gördük… Lakin çok adam öldü,

Bir cihan harbiydi bu … Kolay şey midir baba,

Düşünür müsün ölen oğulları acaba ?

Onbinlerce arkadaş, dönmedi köylerine,

Bir kurşun zehri içti bir yudum su yerine…

Bir yudum ekmek diye koca bir bomba yedi,

Kimi ‘Anacağım’ diye inim inim inledi,

Kimi son sözlerinde andı nişanlısını,

Kimi genç karısını, kimi civan kızını !

Hele çöllerdeki harp ne dehşetli oluyor,

Çöl, bir ateş deryası … Bastığın kum değil kar !

Güneşin doğuşunda, güneşin batışında

İnsan kendini sanır bu dünyanın dışında !

O doğuşlar, batışlar çölde ne muhteşemdir,

O anda hatırıma gelen yalnız Ayşe’mdir !

Bir kaynar, kızıl ateş başımızın bulutu,

Ateş giyen ufuklar andırır bir yakutu !

Hurma ağaçlarından sarkan dallar, yapraklar

Sevdalı eşler gibi birbirini kucaklar !

O Gazze akınları, o Süveyş akınları,

Yalnız bırakırdı bu alınan hazzı yarı !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.30-31).

Bu konuşmanın ardından köylü bir genç, sahneye dahil olur ve köy kahvesinde herkesin Osman’ı beklediğini söyleyerek onu kahveye davet eder ve piyesin ‘’Dokuzuncu Meclis’’ bölümü başlar. Ayşe, Kezban Ana’ya içinin rahat olmadığını ve yüreğinde bir sıkıntı olduğunu söyler :

‘’

(...)

Ayşe

Bu akşam yüreğimde benim bir mahzunluk var !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.33).

Piyesin ‘’Onuncu Meclis’’ bölümünde ise Osman’ı köy kahvesine davet eden genç ve jandarma çavuşu gelirler. Hep birlikte Ayşe’yi aramaktadırlar. Arka odada Ayşe, bir türkü söylemektedir. Karşısında jandarma çavuşunu gördüğünde şaşırır. Jandarma çavuşu Ayşe’yi yakalar, Kezban Ana bağırır. ‘’On Birinci Meclis’’ bölümünde Kezban Ana ve Ayşe’nin çığlıklarını duyan Osman ve Mahmut Ağa, jandarma çavuşunun yanına gelirler :

‘’

(...)

Osman

Bırak o kızı . Çavuş ... Bırak o kızı, sersem !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

(...)

Çavuş

Namerdim bu sözü ben ucuza mal edersem !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

Jandarma çavuşu, kavga esnasında bıçak çeker ve Osman’ın göğsüne saplamak isterken kendisini yaralar. Osman, Mahmut Ağa ve Kezban Ana; jandarma çavuşu ile ona yardım eden köylü genci kovalarlar. Sesleri işiten Ali gelir ve Ayşe ile aralarındaki konuşmalarında Osman’ın nişanlısı olduğunu öğrenir :

‘’

Ayşe

Bastılar evi Ali,

Gözleri alevlerle büyümüş iki deli ...

Kaçırılıyordum ben... Kaçırılıyordum...

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.36).

‘’

Ali

Ne ?

Ayşe, artık durmadan geçsin elim, eline…

Kessin gönül derdimi bari o güzel sesin…

Kurtuldun madem…

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.36).

‘’

Ayşe

Ali, sen de bir deli misin?

Bilmiyor musun, öğren Ağa’nı seviyorum,

Osman’ı seviyorum…

Osman’ı seviyorum…

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.36).

‘’

Ayşe

Osman’la nişanlıyız

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.36).

‘’On İkinci Meclis’’ bölümünde Mahmut Ağa, kolunda Osman ile gelir. Osman yaralanmıştır. Yanlarında Kezban Ana da vardır. Osman’ı o halde gören Ayşe üzülür. Osman son sözlerini söyler çünkü göğsünde derin bir yara vardır ve çok fazla kan akmaktadır. O sırada Ali de can çekişmektedir; çünkü kalbi Ayşe’nin Osman ile nişanlanmasına dayanamamıştır. Ali’nin ve Osman’ın ölümü ile piyes biter.

2.2.2. Çardak Altı

2.2.2.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Çardak Altı isimli oyun, Mehmet Faruk Gürtunca'nın 1939 tarihinde İstanbul'da Ülkü Basımevi aracılığıyla yayımladığı *Anadolu* isimli şiir kitabının "Halk Piyesleri" adlı bölümünde yer alan iki oyunundan birisidir. Oyundaki vak'a; Marmara Bölgesi'nin adı verilmeyen bir sahil köyünde geçmektedir. Köyün asma çardakları ile gölgeli meydanı olay anlatımının başlangıcını oluşturur. Eserde, coğrafi şartların birer zorluğu olarak kıtlık ve kuraklık neticesinde meydana gelen kayıplar ele alınmıştır. Piyesteki olay örgüsünün akıcılığına eşlik eden bir aşk hikâyesi de bulunmaktadır.

2.2.2.2. Şahıs Kadrosu :

Piyesteki şahıs kadrosu, temelde 'kadınlar' ve 'erkekler' olarak iki başlık hâlinde verilmiştir. Eserde, vak'a anlatımında bilgi ve tecrübesine başvurulan kişi Bekir Ağa'dır. Mestan, Demirkol ve Delioğlu ise birbiriyle yakın arkadaşlardır. Karakaş, piyesteki aşk vak'asında Gülgonca'nın sevdiği kişidir. Yusuf ve Yıldız nişanlı genç çifti temsil etmektedir. Fatma Ana ise Yıldız'ın annesidir. Bu karakterler dışında Hüsmen Ağa, İbrahim Ağa, Âşık Dertli Baba, Mustafa Reis, Karaoğlan ve Hasan ise vak'a anlatımının devamında rol oynayan yardımcı karakterlerdir.

2.2.2.3. İçerik :

Piyes, 3 perde halinde manzum bir yapı ile oluşturulmuştur. Eserin başlangıç sayfasında, piyesteki şahıs kadrosu ''kadınlar'' ve ''erkekler'' olarak sınıflandırılmıştır. Piyesteki vak'a, Marmara bölgesinde sahile sahip bir köyde geçer.

Birinci perdeye ait ''İlk Meclis'', adı belirtilmemiş bir köy meydanında geçer. Deniz çakılları, balık ağları ve asma damları ile tasviri yapılan bir sahne bulunmaktadır. Mestan, Demirkol, Delioğlu lakapları ile anılan üç genç ve Bekir Ağa adındaki yaşlı bir ihtiyar kendi aralarında konuşmaktadırlar. Havaların çok sıcak oluşundan, çiçek ve bitkilerin sıcaktan kavrulduğundan ve kıtlığın gelecek olmasından bahsetmektedirler.

''(...)

Delioğlu

Bu kış da kaç ocağın dumanı tütmeyecek,

Bu kış da kaç köylümüz sürüler gütmeyecek !

Bu kış da mı dağların aç kurtları yerine

İçimizde açlığın kurdu düşecek yine?

Zeytinlerin kalmadı gümüşlü yaprakları,

Büyüyen zeytinler de yandılar yarı yarı

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.222-223).

‘’

(...)

Bekir Ağa

Böyle yoksulluk olan yılı görmedimdi ben…

O günler ne güzeldi… Ne hoştu o vakitler,

O günleri düşünmek bize hayat bahşeder !

Gece ay dağıtırken o beyaz saçlarını,

İnerdik yorgun argın dağın yamaçlarını…

Senelerin bolluğu kabartırken yüreği,

Biziz derdik bu köyün, koca dağların beyi !

Alnımızdan terimiz akarken damla damla

İşimiz yoktu bizim göz yaşlarıyla, gamla !

Yine ayın ışığı altında yavaş yavaş

Kıyılara inerdik yedi, sekiz arkadaş:

Yorgunluğu denizin suyunda eritirdik.

Nerde o günler, nerde ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 223).

Mestan ve Bekir Ağa’nın konuşmaları, geçmiş günleri arar mahiyettedir :

‘’

(...)

Bekir Ağa

Dertli baba gelse de anlatsa o yılları

Gönüllerde açılır bir serinlik rüzgarı.

Hele onun düzdüğü maniler ne güzeldir,

Onun sessiz durması bile yine güzeldir.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 224).

Piyesin ‘’İkinci Meclis’’ adı verilen kısmında Karakaş gözyaşı dökmektedir. Bekir Ağa bu durumun nedenini sorar. Dertli Baba bir türkü ile sohbete dahil olur ve Karakaş bir derdinin olduğundan bahseder :

‘’

(...)

Karakaş

Kara sevdam var mıdır, bunu hiç bilmiyorum.

Yalnız göz yaşlarımı aylar var silmiyorum !

Dertli babaya döksem diye derdimi biraz

Ardında geziyorum…

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 225).

Mestan ve Dertli Baba, Karakaş’ın sıkıntısını öğrenmek ve onun sıkıntısını gidermek için çaba gösterirler. Karakaş, konuşmasının devamında artık yaşının belli bir olgunluğa gelmiş olduğundan ve yalnızlıktan duyduğu rahatsızlıktan bahseder :

‘’

(...)

Karakaş

Doyum olmaz diyerek ayın manzarasına

Attım yine kendimi dikenler arasına.

Kabardı ta içimden çalkalanır gibi duygum,

Düşündüm ki yıllardır ben ne bahtsız çocuğum !

Düşündüm ki eşim yok, düşündüm ki başım boş,

Nasıl bilmeden geçmiş yirmi iki yaşım boş ?

Kızıl aya akarken gözümün kıvılcımı,

Gıcırdayan dişimde çiğnedim bir hıncımı !

Yamaçlardan koyverdim bir çığlığı ansızın !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 226).

Karakaş, gönlündeki bu ıstıraplı hâl ile bir gece karanlığında dikenli çalıların vücudunu yaralayıp kan içinde bıraktığını aktarır. Delioğlu, Mestan ve Dertli Baba onun bu ruh hâlini tasvip etmezler ve şaşkınlıklarını gizleyemezler. ‘’İkinci Meclis’’ sonunda Bekir Ağa, toprakların mahsul vermemesinin gönül derdinden daha büyük bir dert olduğunu belirtir ve Karakaş’ın yalnız bırakılmasını ister :

‘’

(...)

Bekir Ağa

Ne ise, Karakaş’ı bırakalım derdiyle

Çeksin, eğer başında varsa yazılan çile !

Bizim derdimiz gönül dertlerinden çok uzak

Bu yıl mahsul vermiyor bize şu kara toprak !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 228).

‘’Üçüncü Meclis’’ itibarıyla Delioğlu, Karakaş’ın gönlündeki sevda acısını daha net ifadelerle açıklar :

‘’

(...)

Delioğlu

Nedir bu deliliğin, nedir bu çılgınlığın ?

İpsiz, sapsız sözlerin kafamızda bir yığın.

Kara sevdayı kime çekiyorsun Karakaş,

Akıl bozukluğuna uğradın yavaş yavaş,

Delirmeye başladın seni çıldırtan da kim ?

Sen ki dersin, dağların köylerin şahı benim !

Korkutur her yüreği görünmesi gölgenin.

Bir eşim yok diyorsun, nasıl eşin yok senin ?

Yazdan sonra düğünü bekleyen kim ? Gülgoncan.

Gülgoncadır yıllar var kalbine aşkı saçan !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 228).

Konuşmanın devamında Mestan, Karakaş'ın derdinin kendi sıkıntılarının yanında daha az olduğundan bahseder. Çünkü, Karakaş'ın ne zeytinleri zarar görmüş ne de bağları kavrulmuştur. Buğdayları da savrulmamıştır ve hem tarlaları hem de üzüm bağı kiradadır. Köyün diğer fertleri, toprağın susuz kalmasından ve mahsulün kurumuş olmasından ciddi anlamda endişe duymaktadırlar. Ancak Karakaş, derdinin Gülgonca olmaktan öte başka bir sevda ateşi olduğundan bahseder :

''

(...)

Karakaş

(...)

Aklım Gülgoncadaydı... Düşünüyordum onu !

Akşam gönle akıyor. Nisan rüzgarı serin.

Birden, gümüş yaprağı altında zeytinlerin

Beni ansızın yakan bir kor gözleri gördüm de

Duydum hiç bilmediğim bir ateşi gönlümde !

Düşer gibi tepeden uçuruma o an ben

Unuttum benliğimi, geçtim kendiliğimden.

Sonra toplandı birden gözlerimde bir alev

Dedi, gönlümde bir ses :

- Karakaş, bu kız sev !

(...) '' (Gürtunca, 1939, s. 230).

Karakaş, gördüğü bu kızın ardından Gülgonca'nın gönlünden silindiğinden bahseder ve bu kızın kim olduğunu açıklar :

''

(...)

Karakaş

Öğretmenin nişanlısı güzel kız...

Şimdi bütün kalbimi o kız yakıyor yalnız...

(...) '' (Gürtunca, 1939, s. 231).

Mestan, arkadaşının bu sözleri karşısında hata yaptığını söyler ve bu söylediklerinin kabul edilebilir bir şey olmadığından bahseder. Empati yapmasını ister

ve bir başkasının Gülgonca hakkında böyle şeyler söylemesi durumunda Karakaş'a vereceği tepkiyi sorar. Karakaş ve Mestan'ın kendi aralarında konuşmaya devam etmesiyle ‘’Birinci Perde’’ tamamlanır.

Piyesin ikinci perdesi, köyün genç öğretmeni Yusuf'un evinde geçer. Oyunun ‘’Birinci Meclis’’ adı verilen bölümünde Yusuf, nişanlısı Yıldız ile konuşmaktadır. Okullar tatil dönemindedir ve bu zamanda Yusuf Öğretmen, yurt güzelliklerini anlatan şiirler yazmaktadır. Ancak Yıldız, ihmal edildiğini söylemektedir :

‘’

(...)

Yıldız

İşte son eserine son mısraları koydun.
Günler var ki beynini bir ateş okla oydun,
Günler var ki gözüne biraz uyku girmedi.
Lakin neye bunların ışığı belirmedi !
Gözlerini görsene, nedir bu kırmızılık ?
İsyan eden saçların nedir ? Nedir bu kılık ?
Yusuf… Her gün kendini yakıp eritiyorsun,
Beni arta bırakıp nereye gidiyorsun ?
Bütün bunların sanki gördün mü faydasını,
Damla damla ruhuma işledin her yasını ?
Bazı günler coşuyor, bazı günler taşıyorsun,
Beyhude yorgunlukla böyle uğraşıyorsun !
Biraz ihmal ettiğin Yıldızını görmek yok,
Söyle seni çıldırtan, yakan hangi ateş ok !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 237-238).

Yusuf ise bu sözler karşısında Anadolu topraklarına olan sevgisinden ve görmüş olduğu güzellikler karşısında duyduğu mutluluktan bahseder :

‘’

Yusuf

(...)

Mevzum bu diyardır kara inlere girsem,
Ondaki güzelliği, derdi gören şairsem
Şimşek gibi doğmalı kaburgamdan her sözüm,
Köylerinde, dağında benim çakmalı gözüm !
Her mısra kalbimi kesip vermek kolay mı ,
Kolayca yazacağım kasırlar mı, saray mı ?
Saray görmemek için gözüme çekerim mil,
Ne gül, ne (mey), ne lale… Bunların biri değil
Yurdunu seven gencin terennümü değil hiç …
Beni daha coşturur bir yıkık ev, bir kerpiç !
Daha açar ruhumu çit duvarlar, çit evler.
Ondan sonra gönlümde doğar ancak alevler !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 238-239).

Yıldız, Yusuf'un bu sözleri karşısında şiir yazsa da memleketin güzelliklerini ya da sorunlarını dile getirse de değişen bir şey olmadığını söyler. Yıldız, genç öğretmenin sağlığından endişe ettiğini belirtir. Yıldız, Yusuf'tan sevgi ve ilgi görmemekten şikayetçidir :

‘’
(...)
Yıldız
Sen kalbindeki aşkı verdin şiire zaten
Beri yanda yokmuşum gibi unutuldum ben.
Gözlerin bir dakika gözlerime dalmıyor,
Bir dakika baş başa ruhlarımız kalmıyor !
Bir gün olacaksın da belki beyin humması
Ebediyyen kalbime öreceksin bir yası !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 240).

Konuşmanın devamında Yıldız, Yusuf ile birlikte gezdikleri yolda kendisine bakan birisinin olduğundan bahseder ve Yusuf'un bu durumu fark edememiş olmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir :

‘’

(...)

Yıldız

Yusuf... Her akşam yeşil yola

Çıkarak neş’elerle dolaşırken kolkola

Gözlerime dikilen iki kara göz var ki,

O gözler, bilsen, öyle kara kıvılcımlar ki

Bunları görmüyorsun, bana nasıl bakıyor,

Nasıl beyazlarından bir karanlık akıyor !

‘’ (Gürtunca, 1939, s. 242).

Yusuf ise bu duydukları karşısında tepkisini açıkça gösterir :

‘’

Yusuf

Hele biri yan baksın senin gözüne biraz,

O alçak şu babamın köyünde dolaşamaz !

Onunla aramızda geçecek çarpışmadır,

En küçük bir aşk bile yüreğime kamadır,

En küçük bakış bile yüreğimi çıldırtır…

Sana uzanan eli yüreğim der ki : ez, kır !

Bak sen ki şiirimin şiirisin, bunu bil,

Kalbim kalbinde yaşar, başka alemde değil.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 242).

Konuşmanın devamında Yıldız, Karakaş’ın davranışlarından duyduğu rahatsızlığı açıkça ifade eder. Dışarıdan köylü kadınların sesleri duyulur ve ‘’İkinci Meclis’’ başlar. Gülgonca’nın annesi Fatma Ana Yıldız’a, kızının nişanlısının Gülgonca’yı ihmal ettiğinden ve başka bir sevdaya düşmüş olabileceğinden bahseder. Zira Fatma Ana’nın kızı sevda gamına düşmüş, derin bir üzüntü hali içindedir :

‘’

(...)

Gülgonca

Ona nasıl vurgunum… Nasıl seviyorum ben !

Gönlümün ateşini bilemezsin kuzum sen !
Bir gün nasıl çektiyse şu gönlümü kendine
Hâlâ öyle gitmekte o gönle doğru yine !
Zeytin gölgelerinde nişan taktık da bir gün
İşte o günden beri benim bu gönlüm ölgün !
(...) '' (Gürtunca, 1939, s. 246).

Konuşmanın devamında Gülgonca ve Fatma Ana, Karakaş'ın gönlünü Yıldız'a kaptırmış olduğunu ve çevrede konuşulduğunu söylerler. Yıldız bu söylem karşısında şaşkınlığını gizleyemez.

Fatma Ana, Yıldız'a yönelik kuşkularının olmadığını açıkça belirtir. Ancak Karakaş'ın niyeti karşısında onu uyarır ve oluşabilecek sorunlardan bahsettikten sonra piyesin ikinci perdesi tamamlanır :

''
(...)
Fatma Ana
Şu suçumuza bakma… Seni biliyoruz biz,
Yusuf ile senin için çarpar bizim kalbimiz.
Dinle yalnız şunu sen, o senden yüz bulmasın…
Şu genç kız da bir dertle kalbinden vurulmasın !
Aşkın gönle açtığı yara : en kanlı yara,
(...) '' (Gürtunca, 1939, s. 247).

Piyesin üçüncü perdesinin ''Birinci Meclis'' bölümünde Dertli Baba, İbrahim Ağa ve Hüsmen Ağa köyde yaşanan kuraklık sonucunda meydana gelen kıtlığı konuşmaktadırlar :

''
(...)
Hüsmen Ağa
Kızgın günün altında tunçlaşan o alınlar
Artık bir kahkahanın nurunu taşımıyor…
Nasıl yakmasın bizi hâlâ kavuran bir kor ?

Göklerden su yerine yağdı ateş yağmuru,

Hâlâ toprak kavrulmuş, ağaçlar hâlâ kuru !

Ne ekin oldu bu yıl, ne yemiş, ne bir koza!

Düşün ki dikilince bir akşam kapımıza

Tahsildar, acımadan; vergi, vergi ! diyecek,

İşte o gün kalbimiz burkulup inleyecek !

Aldığımız malı da ona terk edince biz,

Nasıl düşüncelerle alevlenmez kalbimiz !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 256).

Oyunun ‘’İkinci Meclis’’ adı verilen bölümünde Bekir Ağa ve Hüsmen Ağa, Yusuf’un sesine yansıyan hüznün farkına vardıklarını konuşurlar. Köylüler, Yıldız’ın nişanlısı olan Yusuf’u seviyor olmasına karşılık bu hüznün ne olduğunu anlamaya çalışmaktadırlar :

‘’

(...)

Dertli Baba

Yok onda öyle bir bağ.

O çoktan Yıldızını bağlamış kendisine,

Fakat bir hüzün veren nedir onun sesine ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 257).

Bu sözlerin ardından Mestan da konuşmaya dahil olur ve Yusuf’un nişanlısına göz koyan birisinin varlığından söz eder :

‘’

(...)

Mestan

Yıldız dedin de bir şey hatırladım bu anda,

Biz niçin biliyoruz, genç öğretmen hicranda :

Köyümüzde Yıldız’a göz koyan bir arsız var,

Bozdu iki kumrunun sevincini kaç aylar…

Kimbilir işittiyse Yıldız’a göz koyanı

Mutlak düştü içine hiddetinin şeytanı ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 258).

Delioğlu, Mestan, Bekir Ağa ve Dertli Baba Karakaş’ın Yıldız’a olan sevdasından vazgeçmesi için uyarı yapma kararı alırlar. Delioğlu, birkaç zaman önce Karakaş ile tartıştıklarını da hatırlatır ve intikam almak için hazır olduğunu belirtir. Bu konuşmanın ardından ‘’Üçüncü Meclis’’ başlar.

Mustafa Reis ve Dertli Baba, gençlik yıllarındaki aşk heyecanlarından bahsederler :

‘’

(...)

Dertli Baba

Bu aşk kadar, ne vardır, deli eden insanı !

Derdi gönle sokarken, kalbe sokar şeytanı !

Diyar diyar gezdirir bir Mecnun gibi seni,

Bir Leyla da bir zaman Mecnun yapmıştı beni ! ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 263).

‘’

Mustafa Reis

Bir gün karşıki koyda yakaladım da onu

Susayan gönle döktük aşkın sonsuzluğunu !

Seviştik, dalgaların ninnisi arasında,

Seviştik, güzel köyün güzel Marmarasında !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 263).

Konuşmanın devamında Mestan ve Bekir Ağa, Karakaş’ın Yusuf’un nişanlısına göz koymasından duydukları rahatsızlıktan bahsederler. Karaoğlan tepkisini sert bir şekilde ifade eder :

‘’

(...)

Karaoğlan

Hani, sevdiğim kıza olursa bir göz koyan

Ben olurum ilk önce onun gözünü oyan !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 265).

Demirkol da öfkesini dile getirir :

‘’

(...)

Demirkol

Reisin sevdiğine göz diken herif gibi

Kana mı susamıştır Karakaş’ın da kalbi !

Yıldızıyla başbaşa geze şair Yusuf’a

Bir şey yapmak isterse :

Kırılmalı o kafa !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 267).

Mestan ve Dertli Baba’nın sahneden ayrılmasıyla üçüncü meclis tamamlanır. ‘’Dördüncü Meclis’’ ile piyesin son perdesi tamamlanır. Karakaş’ın kendisini denize attığı bilgisi isimsiz bir genç tarafından verilir. Karakaş, Yusuf ve nişanlısı Yıldız’ı gördükten sonra derin bir öfke ile kendisini sulara bırakmıştır. Hasan, Dertli, Demirkol ve Mestan olaya tanık olmalarına karşılık Karakaş’ı kurtarmak için çaba göstermemişlerdir. Hüsmen Ağa ve Dertli Baba’nın öğütleriyle piyes biter :

‘’

(...)

Hüsmen Ağa

Gençler sevdadan

Böyle kara sevdadan uzak bulunun her an ! ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 271).

‘’

(...)

Mustafa Reis

Bu hal bizde bir yara ! ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 271).

‘’

Dertli Baba

Sakın göz uzatmayın nişanlanan kızlara !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 271).

2.2.3. Dağ Başında Aşk

2.2.3.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Dağ Başında Aşk isimli oyun, Mehmet Faruk Gürtunca tarafından 1939 tarihinde İstanbul'da Ülkü Basımevi tarafından basılmıştır. Kitabın içerisinde *Gönül Açan Bağ* adında bir başka oyuna da yer verilmiştir. Oyun, Emine ve Murat arasındaki güçlü aşk duygusunun gönül yakan bir ıstırap haline gelişini ele alır. Gençliğin heyecanlı duygularının yansıması olarak piyeste işlenen aşk kavramı, Edirne'nin üzüm bağları arasında yaşanan şehvetli duygular ve yansıması olarak şekillenir. Emine'nin ardından söylenen kötü ithamlar karşısında tecrübesiz bir delikanlı olan Murat, fikrî bunalıma girer ve çevrenin söylentileri ile Emine'ye duyduğu aşk duygusu arasında sıkışır. Piyeste şehvet duyguları kabaran ve gençlik ateşi ile yanan erkeklerin genç kız arzusu ve kızlarla birlikte oldukları anlar şehir merkezinden uzaktaki dağ başında üzüm bağları arasında anlatılır.

2.2.3.2. Şahıs Kadrosu :

Piyes; Emine, Ülfet, Hatice ve Zehra ismindeki genç kızlar ile Murat, Recep, Mehmet, Mahmut, Halil, Veli, Yusuf ve Emine'nin babası arasında geçmektedir. Piyesteki esas kurguyu, Emine ve Murat arasında yaşanan şehvetli ve tutku dolu aşk duygusu oluşturur. Emine'nin ardından söylenen dedikodular piyesteki gerilimi artırır. Emine ve Murat dışındaki şahıslar, toplumda kadına bakış ve gençlik heyecanı ile iki karşı cinsin yaşadıkları tecrübeleri anlatmak üzere piyeste rol oynamışlardır.

2.2.3.3. İçerik :

Piyes, üç perde olarak manzum bir yapıda kaleme alınmıştır. Eserin kapağında ''Halk Gençliğinin Istırabı, Aşkı'' ifadesi bulunmaktadır. Vak'a Cumhuriyet'in ilanında önce Edirne'nin Kumbağları'nda geçmektedir. Çevrede üzüm bağları, asma yaprakları ve ev eşyaları bulunmaktadır. Birinci perde kendi içerisinde ''Meclis'' adı verilen üç küçük bölüme sahiptir.

Piyesin birinci perdesinin ''Birinci Meclis'' bölümü, Emine ve Murat adındaki iki kahramanın çevresinde şekillenmiştir. Piyesteki olay örgüsü Murat ve Emine arasındaki aşk duygusu, köyün diğer gençlerinin genç kız özlemleri ile genişler. İki

sevgili akşam vaktinin getirdiği heyecan ile birbirlerine olan aşklarını sevgi dolu sözcükler ile dile getirmektedirler.

Gökyüzündeki yıldızları seyrettikleri esnada Emine, içinde bir korku halinin olduğunu belirtir. Babasının haberi olmadan sevgilisinin yanına gelmiştir ve eşrafın duyması durumunda zorluklar yaşayabileceğini belirtir. Sevgilisinin kendisini özgür bırakmasını ister :

'' (...)
Emine
Üzüyorsun . Murat bil, bu üzmenle eririm !
Seviyorsan bunlarla gönlümü üzme sakın.
Bayırdan son sürüler geçtiler akın akın !
Son çoban son türküyü çoktan söyledi kırda,
Bak bir hafif ses bile var mı bağda, bayırda ?
Yalnız bir ince rüzgar esiyor Edirne'den.
Gideyim, bırak beni .
(...) '' (Gürtunca, 1939, s.10).

Ancak bu sözler karşısında Murat, sevgilisine duyduğu aşkı şehvetli bir şekilde dile getirir:

''
(...)
Murat
Kızım, neler düşüyor o bal dudaklarından
Bana bugünden anlat, laf açma hiç yarından !
İçimin ateşini ateşleme derinden,
Derdimin alevini içmeyeyim gözlerinden !
Yanıyor, hep yanacak taş olsa şu kaburgam,
Yüreğimin içinde yanan şeyin adı gam !
Bu ateş sevda gamı, gençlik gamı Emine,
Almış da götürüyor gençliğimi eline.

Daha bir defa geçtin benim elime yalnız!(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.10-11).

Murat’ın ifadelerinde geçen sevda ve gençlik gamı söylemleri, gençliğin heyecanlı ve hareketli duygularının somut birer yansımasını ifade eder. Piyesin devamında Murat, Emine’ye olan aşkını mekân bilgisini verdiği bir konuşma ile dile getirmiştir :

‘’

(...)

Murat

Silahımla ne zaman kıra çıksam,

Beynime kıvılcımlar saçıyor her an tasam,

Bu kıvılcım içimde çakan şimşek oluyor,

Şu sapasağlam vücudu devirecek oluyor,

Nerden gördüm o seni pınarda gezdiğin gün.

Bir akşam da Kumbağ’da bu aşkı sezdiğin gün

Şu gönül sarayına artık sen oturmuştun,

Sen, benim için artık tutulacak bir kuştun!

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.11).

Bu sözler karşısında Emine’nin sitemde bulunması Murat’ın tepkisini değiştirir ve zihninde yer alan şüpheleri dile getirmesinde etkili olur. Piyesin ilerleyen kısımlarında, Emine’nin çevresi tarafından konuşulduğu ve Murat’ın bu konuşmalardan etkilendiği öğrenilir :

‘’

(...)

Murat

Derdimi açtım bir arkadaşa

Vursan da sen başını aşkınla taştan taşa

Dedi, sanır mısın ki o kız sana eş olur ?

Çektiğin kara sevdan içinde ateş olur,

Tutuşturur, kül eder bu en çılgın çağını

Zindan görürsün artık gezdiğin Kumbağı’nı.

Gönül çekiyormuşsun

Kim o.

Söyle bana ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.12).

Bu ifadeler karşısında şaşkın bir şekilde tepkiler veren Emine, Murat’ın tehditleri ile karşılaşır. Gerçeği yansıtmadığını söylediği bu sözleriyle Murat’a kırıcı olmaya başladığını söyler. Konuşmanın devamında iki sevgili tartışmaya başlarlar. Emine gitmek ister ancak Murat izin vermez. Ardından Emine bir teklif ile gelir ve hayatında Murat’tan başka kimse olmadığına dair gerekirse vücudunun her zerresini, canını kurban edebileceğini söyler. Bu sözlerin ardından Murat karar değiştirir ve iki sevgili kendi aralarında yakınlaşırlar.

Vak’anın ilerleyen kısımlarında gür bir ses ile türkü söyleyen birisi piyese dahil olur. Bu sesin şaşkınlığı ile Murat ve Emine hemen toparlanırlar. Emine, bu sesin babasının sesi olduğunu ve babasının onu görmesi durumunda öldürebileceğini söyler. Murat, derhal Emine’yi saklar ve üzerini otlar ile örter.

Piyesin ‘’İkinci Meclis’’ isimli bölümü Emine’nin babası ile Murat arasında geçer. Emine’nin babası, Murat’a gün boyunca nerede olduğunu sorup sitemkâr tepkiler verir. Baba, Murat’ın gönül işlerine kendisini kaptırdığını, hayatında birisinin olduğunu ancak bunu kendisine yakıştırmadığını söyleyen serzenişlerde bulunur :

‘’

(...)

Baba

Sev. Fakat çok fena şeyler duydum.

İşitince onları bir kırgınlık doluyum.

Gençliğine verdim de sorayım dedim bir de.

Oğlum öyle şey yapmaz dedim ölür, erir de.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.17).

Konuşmanın devamında Emine ile Murat arasındaki ilişkinin fark edildiği tahmini yapılabilir. Ancak konuşma o şekilde gelişmez ve Emine’nin babasının, kızı Emine ile Murat arasındaki ilişkiden haberdar olmadığı öğrenilir. Ancak bu satırlar, Murat için daha da hiddetlendirici konuşmaları barındırır :

‘’

(...)

Baba

Gönül vermişsin köyde kahpenin birisine.

Kadınların içinde sen en serserisine!

Belki yalandır, belki doğru da böyle değil. (...) '' (Gürtunca, 1939, s.18).

Murat, kendisi hakkında çıkan söylentilerin doğru olmadığını belirtir ve Emine'nin babasının bağı dolaşmak üzere ayrılması ile bu bölüm tamamlanır.

Piyesin ''Üçüncü Meclis'' isimli bölümü Murat ve Emine arasında geçmektedir. Emine, kendisi hakkında söylenen kötü sözler karşısında duyduğu üzüntüsünü dile getirir. Murat'ı gerçekten sevmiyor olsaydı onun yanına gelmeyeceğini ifade eder. Bu söylentilerin Murat'ın zihninde yer almasında etkili olan kişiler için gözlerinin kör olması bedduasında bulunur. Ancak Murat daha da öfkelenir ve sözlerinin hiçbir anlamının olmadığını belirtir. Bu söylentilerin gerçek çıkması durumunda, Emine'nin eşi olacak kişiyi gözünü kırpmadan öldüreceği tehdidinde bulunur.

Piyesin ikinci perdesinin ''Birinci Meclis'' bölümü, adı belirtilmemiş bir bağ kulübesinde akşam vakti geçer. Mehmet, Recep, Veli, Mahmut ve Halil arkadaşları Murat ile buluşacaklardır. Ancak Murat henüz ortalıkta yoktur. Akşam vaktinin getirdiği sessizlik ve loşluk ile gençler kendi aralarında sohbet ederler. Bu sohbetlerinde geceye bir isim dahi verirler ve *sevda gecesi* olarak konuşmalarında bahsederler. Zira, gençler yalnız oldukları için mutsuzdurlar :

''

(...)

Mehmet

Böyle geceye derler sevda gecesi, sevda ... '' (Gürtunca, 1939, s.26).

''

Recep

Lakin Havva cinsinden biri yok yanımızda!

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.26).

Konuşmaların ilerleyen kısımlarında gençler, kalplerinin kadına duydukları hasretin bir sonucu olarak ömürlerini dağda, bayırda geçirdiklerini ifade ederler. Bir

taraftan içki içmekte diğer taraftan da arkadaşları Murat'ı merak etmektedirler. Piyesin ilerleyen kısmında Halil, geçmiş zamanda yaşanmış bir hikâyeyi anlatır. Sekiz yıl önce yaşandığı söylenen bu vak'ada, o zaman için yirmi yaşında olduğunun bilgisi edinilir.

Hasan ismindeki birisinin genç oğlu vardır. Genç bir kıza duyduğu güçlü aşk ve sevgi bağı ile önceleri dağ başında tek başına yaşamaya başlamış ansızın ortadan kaybolmuştur. Halil, Veli, Recep, Mehmet ve Murat adındaki gençler, Kumbağ'da bulunan kulübede genç kızlar ile birlikte vakit geçirmeye başlamışlardır. Ancak bir süre sonra bu yaptıkları çevreden duyulmuş ve adları eşkıya olarak anılmaya başlamıştır :

''

(...)

Halil

(...)

Nihayet bağ âlemi yaptığımız duyulmuş,
Bütün köylerde binbir dedikodu yer bulmuş !
Bir gün eşkıya diye akmış şehre adımız,
Kırılacakmış güya kolumuz, kanadımız!
Sonunda bıçak kemiğe dayanmıştı bizlerde ;
Son kuvvet kalıncaya kadar çelik dizlerde
Vuruşacağız dedik. Vuruşacağız dedik,
Dilimizden bu sözü tâ yüreğe ekledik !
(...)'' (Gürtunca, 1939, s.28-29).

Konuşmanın devamında, gençlik ateşi ile yanan bu gençlerin jandarma tarafından arandıkları ve dağları mesken tuttukları bilgisi verilir. Yiğit bir eda ile naralar attıkları, kurşun karşısında korkmadıkları, hür iradeleri ile şehir ve köy merkezinden uzak bir şekilde yaşamlarına devam ettikleri aktarılır. Ancak bir gün bulundukları mağarada basılmışlar ve mağarada bulunan herkes bir tarafa koşturup kaçmıştır. Geride sadece Hasan oğlu ve Halil kalmışlar; kurşunlar karşısında mücadele verip peşlerindekilerden uzaklaşmışlardır. Karşılarına çıkan dağı aşmışlar ancak karşılarına dev bir yangın çıkmıştır. Hasan oğlu korkusuz bir şekilde yangına dalmıştır. Gençler bir yandan bu hikâyeyi kendi aralarında konuşurken diğer yandan içki içmeye devam etmişlerdir.

Veli, arkadaşları Murat'ı tekrar merakla sormuştur. Vakit geçmekte ancak Murat henüz gelmemiştir. Veli, konuşmasının devamında Emine hakkında söylenen bazı dedikodulardan bahsetmiştir :

''

(...)

Veli

(...)

Bir de baktık uzaktan elinde su testisi

Yorulmuş geliyordu Muradın sevgilisi!

O kız Muradı değil her kalbi yakmış meğer,

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.32).

''

Mahmut

Çok şeyler söylüyorlar o kız için köyünde .

Veli

Yine neler söylendi, neler dendi o gün de!

Guya Kumbağ'da onu gören varmış biriyle,

İki gencin oynarmış yanan gönülleri ile !

Muradı aldatırmış, o genci aldadırmış,

Şimdi ikisinin de gönüllerini kırmış ! (...) '' (Gürtunca, 1939, s.32).

Gençler bu dedikoduların doğru olması durumunda arkadaşları Murat'a gerçekleri anlatacaklarını belirtirler. Genç kızların halen daha gelmemiş olmaları hatırlatılarak bölüm tamamlanır. ''İkinci Meclis'', Recep'in Murat'a Emine'den vazgeçmesi gerektiğini söylemesi ile başlar. Ancak Recep, bu sözlerin ardından Mehmet'in gönlünü Emine'ye kaptırdığını ve her şeyin farkında olduğunu belirtir. Mehmet bunu inkâr etse de Recep her şeyin farkında olduğunu vurgulu şekilde dile getirir. Piyesin ilerleyen kısmında genç arkadaşların, yaşlarının getirdiği gençlik heyecanı ile kadın ilgisine duyarlı kişiler oldukları vurgulanmıştır. Onların bu heyecanlı hallerinin eşkıya olarak tanınmalarında etkili olduğu aktarılmıştır. ''Üçüncü Meclis''; Murat, Mehmet ve Halil arasında geçmektedir. Murat arkadaşlarını selamlar. Kendisine bir şişe içki ikram edilir ve sohbete başlarlar. Yusuf kasabaya Zehra, Ülfet ve Hatice ismindeki

kızları almaya gitmiştir. Hep beraber onların gelmelerini beklerler. Bu bekleyiş içerisinde Murat içindeki aşk ıstırabını dile getirir :

‘’

(...)

Murat

Sanırdım seven bir kalp biraz açılır, güler,

Sanırdım sevdiğim göz biraz gönül büyüler;

Sanırdım bir enginlik sarar seven bir ruhu,

Sanırdım yılan olmaz gönül çalan bir ahu !

Seven bir kalp meğer ki açılmazmış, erirmiş,

Gönül de büyülenmez, aşkından geberirmiş !

Ruha genişlik değil darlık akarmış meğer,

Bir ahu dediğin kız seni yakarmış meğer (...)’’ (Gürtunca, 1939, s.37).

Bu sözlerin ardından Mehmet, Murat’ın kalbindeki kinin kaynağının Emine olup olmadığını öğrenmek ister. Bir anlık sinirle Mehmet’in istediği türden yanıt veren Murat, yine de sevdiği kıza ihanet edemeyeceğini söyler :

‘’

(...)

Kıyamam o gönülden sevdiğim güzel aya ?

Ona bir yan bakanın bana helâldir kanı…

(...)’’ (Gürtunca, 1939, s.38).

Konuşmanın devamında genç arkadaşlar içki içmeye devam ederler. Perdenin kapanışı Yusuf’un yanında getirdiği kızların sahneye dahil olması ile gerçekleşir. Piyesin üçüncü perdesinin ‘’Birinci Meclis’’ bölümünde gençler, Yusuf’un getirdiği kızlarla hep birlikte eğlenmektedirler. Bir yandan içki içen erkekler, kızların kendilerine hizmet etmeleri ile mest olmaktalar; diğer yandan da kendi aralarında sohbet etmeye devam etmektedirler. Piyesin ilerleyen kısmında Hatice tarafından kızların yolculukları sırasında başlarına gelen bir olay anlatılır :

‘’

(...)

Hatice

(...)

Atların dizginini öyle kastık ki bir an,

Bağ yolunu tutmuştuk bir saate varmadan!

Döneyim derken artık buradan arabacı,

Bağı sarstı bir silah sedası acı, acı !

Bir çimen hışıltısı yanaştı da gitgide,

İki gölge belirdi dört adım ileride!

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.45).

‘’

Hatice

Hemen durun dediler,

Kan çanağı gözlerle biraz ilerlediler !

Baktık ki ellerinde parıldayan bir bıçak,

Omuzlarında silâh ... Anladık : bunlar kaçak !

Tütün kaçakçıları ... Attık hepimiz benzi,

Gözleri andırırdı kuduran bir denizi !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.45).

Bu konuşmanın devamında, Yusuf'u ve genç kızları getiren arabacının tütün kaçakçılarının üzerine atladığı ve genç kızların bağırışları sonucunda tütün kaçakçılarının bölgeden uzaklaştıkları aktarılır. Genç kızların konuşmaları; o devirdeki erkeklerin kadına yalnızca cinsel birer obje olarak baktıklarının ve bazı özel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kadınlara hakaret edildiği bilgisini de verir :

‘’

(...)

Ülfet

Bu derdime yok ki hap !

Erkekler kadınları doğrayan birer kasap !

Bir kasap ki arıyor daima kadın budu…

Kaç erkek bilirim ki ayağımda uludu,

Sonra mutlaka aldı etimi kanlı dişe,

Sonunda ismimiz de kız değil bir fahişe !

Niçin bu yola düştük, bir kahpe olduk niçin ?

Bu kızın da yüreği yanmaz mı için, için

Birgün de bunu soran var mı koca dünyada ?

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.49-50).

Piyesin ''İkinci Meclis'' bölümü Halil, Yusuf ve Veli arasında geçmektedir. Bu bölümde Veli, arkadaşlarının yanına gelirken yolda gördüğü iki sevgiliden bahseder. Gençlerin arzu ve ihtiraslarının artması ile gönüllerinin coşması anlatılır :

''

(...)

Veli

Tamam şehir yoluna inerken yavaş, yavaş,

Gördüm bağlar içinde kımıldayan iki baş !

Baktım bir şehirli kız, bir de şehirli oğlan,

Sarışın saçlar ile bu kız sanki bir şeytan !

Öpüyordu göğsünü dağlardan esen rüzgar,

Anladım beyaz köşkün misafirleri bunlar ;

Yıldızların ziyası öperken başlarından,

İndiler ayazmanın su akan taşlarından !

Sonra yine bir ağaç gölgesine çöktüler,

Öpüştüler, güldüler ... Dertlerini döktüler !

Ne canlı kadındı o ... Ben artda onlar önde ...

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.51).

Bu sözlerin ardından Murat ve Emine sahneye gelir. Murat, Emine'yi bayılmış halde getirir ve sedire yatırır. Gençler Emine'nin yüzünü ıslatırlar. ''Üçüncü Meclis'' bölümündeki olay akışı Emine ve Murat arasında geçmektedir. Emine, Murat'ın arkadaşlarının yanına getirildiği için tepkilidir :

''

Emine

Kahpe dediğin bir kız bak işte kahpe oldu,

Daha bir saat evvel üzerime titreyen,

Emine'yi bakanın kanı helaldir diyen

Şimdi beni atıyor erkeklerin içine ...

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.52).

Emine, kız olarak geldiği dünyadan kadın olarak gitmenin endişesini duymaktadır. Murat ise sakinleşmesini istemekte ve içki getirmesini istemektedir. Ancak Emine'nin tek düşüncesi ise bir fahişeden farkının kalmadığı ve bu kötü muameleyi hak etmediği yönündedir. Murat, tek düşüncesinin Emine'yi sevdalısına kavuşturmamak olduğunu ifade eder. Murat bu düşüncesini açık bir şekilde dile getirir ve ardından Emine'nin Kumbağı'nı kendisine zehir ettiği söylemi ile bu bölüm tamamlanır :

''

(...)

Murat

Aşkından mı kudurdum, rakıdan mı kudurdum ?

Bilmiyorum, senin de yüreğini mi vurdum ?

Bilmiyorum iyi mi, fena mı ettim sana,

Seni kavuşturmamak istedim sevdalına !

Durma karşımda öyle ... Uzat gül dudağını !

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.54).

''Dördüncü Meclis'' Ülfet ve Mehmet arasında geçmektedir. Mehmet'in içindeki şehvetli duygular kabarmış ve Ülfet tepkili bir tavır ortaya koymuştur. Ülfet'in konuşmaları erkek egemen toplumun kadına bakışını açıklaması bakımından dikkat çekicidir :

''

(...)

Ülfet

Öldürecekmiş gibi göz süzüyor ... Bu hale

Koyan kim bizi sanki ? Siz değil misiniz ... Siz ?

Kuduruyor durmadan kuduz erkekliğiniz ?

Ben bu yola düşmüşsem arzuma bırak beni.

Bütün gece mi sanki doyuracağım seni ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.55).

Konuşmanın devamında Ülfet’in de eskiden bir sevdiği olduğu, teninde yabancı erkek eli dolaşmadığı ve ay altında bağlarda sevdalarını yaşadıkları ifade edilir. Ancak bir gün sevdiğini öldürmüşlerdir. Duyduğu acıyı ve hüznü hangi erkeğe anlattıysa zarar görmüştür :

‘’

(...)

Ülfet

Bir gün kan içiciler kıydılar sevdiğime,

Derdimi anlatırdım erkeklerden ben kime !

Kahpe diye adımı çıkardılar ortaya,

Günah mıydı sevişmek bakarak gece aya ?

Günah mıydı gönüller birbirini bulduysa,

Birbirine sevdanın okuyla vurulduysa ?

En korkunç hastalığı aşılayanlar bana

Yalnız sizdiniz !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.56).

Ülfet’in tepkileri, piyeste gerilimi yükselten ve merak ögesini harekete geçiren kısımlardır. Bu sözlerin ardından Mehmet ve Ülfet arasında hararetli tartışmalar yaşanır ve gençler birbirlerine kötü kelimeler kullanırlar. Ülfet’in yeni bir kişiliğe bürünmesi ve kendisinde yaşanan fikri bunalım dikkate değerdir :

‘’

(...)

Ülfet

(...)

Artık bu dudaklarım ölüm mikrobu, ölüm…

Artık ben sevda değil ölüm saçan bir gülüm !

Yüreğimdeki ateş artık canlar yakıcı,

Farkım yok benim artık zehrini bırakıcı

Engerekten, yılandan… Zehirdir benim süsüm,

Satılık etler gibi dişlere geçen göğsüm

Çiçek açacak, fakat, onlar koklanmayacak,

Ah nerede yüreğimi parçalayan bir bıçak ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.57).

Bu konuşmanın ardından Emine, hızlı ve koşar adımlar ile sahneye dahil olur. Beraberinde Murat da onu kovalamaktadır. Emine de bir birliktelik yaşamış ve artık eskisi gibi değildir. Bu yaşananlar karşısında Murat'ı suçlamaktadır. Asıl güvenilmez ve kötü niyetli olanın kendisi olduğunu söyler. Murat ise bu sözler karşısında şaşkınlığını gizleyemez.

‘’

(...)

Emine

Alçak…

Yılan demiştin bana … Yılan kimmiş acaba ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.58).

Emine kaçmakta, Murat ise onu kovalamaktadır. Ülfet, yaşanan tüm bu olaylar karşısında Kumbağı'nı bir günah merkezi olarak ilan eder :

‘’

(...)

Ülfet

Şimdi koca bir günah taşıyor işte Kumbağ…

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.58).

Recep'in Ülfet'i öpmek istemesi ve Ülfet'in tepki vermesi ile piyes tamamlanır :

‘’

(...)

Recep

Âdemle Havva cinsi bir arada bulur tat,

Hayvan da yapan bizi kadınsız geçen hayat !

‘’ (Gürtunca, 1939, s.59).

2.2.4. Gönül Açan Bağ

2.2.4.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1939 tarihinde İstanbul'da Ülkü Basımevi tarafından basılan *Dağ Başında Aşk* isimli tiyatro eserinin içerisinde yayımlanmıştır. Oyunda gençlik yıllarının heyecanı ve hareketli duyguları karakterler aracılığıyla anlatılmak istenmiştir. Oyunda gönüllerin okşanmasında ve açılmasında etkisi olan bağ evi, genç sevgililerin birbirlerine teslimiyetlerini ifade eder. Çiftlerin birbirlerinin bedenleri üzerinde kurdukları tensel temasın doğal bir sonucu olarak gençlerin gönüllerinin okşanmasında ve birbirlerine büyük ihtiras ve arzu duymalarında etkili olmuştur.

2.2.4.2. Şahıs Kadrosu :

Piyes; Kenan, Selime ve Fahir ismindeki üç kahraman arasında geçmektedir. Piyese adını veren bağ, Fahir'in Selime'ye olan ilgisi ve onunla yakınlaşma isteğinin bir arzusu olarak okur karşısına çıkar. Yarımca'da bulunan çiftlik evi, gençlerin şehvetli duygularının birer aracı konumunda hizmet etmektedir. Kenan ise bu çiftliğin meyve ağaçları arasında lezzetli yemişler tüketerek nefsini okşar.

2.2.4.3. İçerik :

Piyes, tek perde üç sahne olarak tasarlanmış manzum bir yapıdadır. Piyesteki vak'a mekanı Yarımca'da bir çiftliğe aittir. Oyunda ''Birinci Sahne''; Kenan, Selime ve Fahir arasında geçer. Oyuna adına veren esas düşünce, Fahir'in Selime'ye söylemiş olduğu muradına eriştiği ifadesinin ardından ortaya çıkar. Bu söylem karşısında Selime içindeki hisleri ve zihnindeki bunalımı açık bir şekilde ortaya koyar :

''

(...)

Selime

Bıktım artık senin bu bağından mağından !

Gönül açan bağ diye, gönül açan bağ diye,

Gönlüm kapandı gitti, boğuldum üzüntüye !

Oof...Artık...

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.65).

Bu satırlarda genç kızın bir şeylerin gecikmesinden ya da net olmamasından duyduğu bunalım iletilir. Kenan ise olgunlaşmış kirazların nefis tatlarından duyduğu hazzı ifade eder. Konuşmanın devamında Kenan, olgunlaşmış kirazlardan daha fazla yemek için üzüm bağına gitmek ister. Fahir'den Selime'nin yanında kalmasını rica eder. Fahir ise Kenan ile gitmek istediğini belirtir. Selime'ye yalnız kalması durumunda darılıp darılmayacağını sorarlar. Selime susar ve yanıt vermez. Suskunluk karşısında Kenan, Fahir'in Selime ile kalması gerektiğini belirtir. Fahir kısmetinin bu olduğunu belirterek Selime ile kalmayı kabul eder.

Piyeste ''İkinci Sahne'' Selime ve Fahir arasında geçer. Sahnenin başlangıcında Fahir, tutku dolu bakışlarıyla Selime'yi süzer. Fahir yalnızlık vurgusu ile konuşmasına başlar. Selime o dönemde kadının duygusal yakınlaşmada arka planda olduğunu belirtir :

''

(...)

Selime

Vay vay… Gönül yapınız.

Kadınları siz beyim ne sandınız acaba ?

Hepiniz böylesiniz… Hepiniz kaba saba !

Topunuz böyle zaten.

İzzeti nefsimize

Durmadan dokunulur her şey vız gelir size !

Haysiyetimiz gider, anlamazsınız bunu,

Zaten hangi biriniz anlar kadın ruhunu ?

Sonra da gönül almak borcuymuş kadınların !

(...) '' (Gürtunca, 1939, s.68-69).

Fahir bu sözlerin ardından Selime'nin güzelliğinden bahseder. Dünya güzeline bedel bir güzelliğe sahip olduğunu yemin ederek belirtir ve ardından Selime'ye sarılmak ister. Ancak Selime bu isteğe karşı çıkış yapar ve sözleri ile aile bağına duyduğu saygıyı ortaya koyar.

''

(...)

Selime

Yok, yok !

Hiç ilerlemeyiniz, size söyledim çok, çok,

Ben aile bağına hürmet eden kadınım…

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.69).

Selime, Fahir’in konuşmasına izin vermez ve sözlerini sürdürür :

‘’

(...)

Selime

Daha bir leke görmedi alnım !

Sonra hoppa bir komşu kızı da değilim ki…

Pençere sevdalarım çoktan bitti. Her kim ki.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.69).

Fahir, konuşmanın devamında Selime’ye olan aşkını açıkça itiraf eder. Selime’nin ellerini tutar ve öper. Selime ellerini çeker ve bu yakınlıktan rahatsızlık duyduğunu ifade eder:

‘’

Selime

Vay… Yavrum…

Bir kadına taarruz. Hem odada. Yapayalnız.

Gönlünüz ne yaramaz şeymiş. (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.70).

Konuşmanın devamında Selime’nin daha öncesinde bir evlilik yaptığı öğrenilir. Fahir yaptığı konuşma ile Selime’nin gönlünü ikna eder ve onu yanağından öper. Piyesin başında Kenan’ın büyük bir zevk ile sözünü ettiği kirazlar ile Fahir’in Selime’nin dudakları arasında bağ kurması söz konusudur. Kenan’ın da sahneye dahil olması ile üçüncü sahne başlar ve sahne Selime, Fahir ve Kenan arasında geçer. Kenan, bağdaki kirazlardan Fahir’e ikram eder ve Fahir’in sözleriyle sahne tamamlanır. Selime ve Fahir’in sevişmesi ile piyes tamamlanır.

2.2.5. Büyük Hakan Alp Arslan

2.2.5.1.Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Piyes, 1971 tarihinde İstanbul'da Mehmet Faruk Gürtunca tarafından Malazgirt Zaferi'nin 900. yıl dönümü münasebeti ile Selçuklu Tarih ve Medeniyet Enstitüsü tarafından düzenlenen yarışma için kaleme alınmış ve Ülkü Basımevi tarafından basılmıştır. Piyeste, Anadolu'nun Türkleşme sürecinde en önemli rolü oynayan Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Alp Arslan'ın Anadolu'nun Türkleşme sürecindeki kahramanlık dolu fetih hareketleri anlatılmıştır. Piyeste zengin şahıs kadrosu dahilinde Alp Arslan merkeze alınarak ailesi, şehzadeleri ve devlet yönetiminde kendisine rehber olan veziri kronolojik sıralama ile anlatılmıştır.

2.2.5.2.Şahıs Kadrosu :

Piyes; Sultan Alp Arslan'ın tarihî kişiliği temelinde gençlik yıllarından ölümüne dek ataları, ailesi, şehzadeleri, vezirleri ve torunları ile şekillenen bir olay anlatımına sahiptir. Piyeste Sultan Hatun Alp Arslan'ın eşini ; Melikşah ve Arslanşah, oğullarını ; Nizamülmülk ise başveziri temsil eder. Komutan Afşin, Alp Arslan'ın fetih hareketlerinde bilgi ve tecrübelerine müracaat ettiği komutan olarak yer alır. Alp Arslan'ın devlet yönetimi ve toprak paylaşımı konuları başta olmak üzere yaşadığı tüm sorunlarının çözümünde büyük ata Dedekorkutoğlu görev almıştır. Prenses Terken ve Gazne Hükümdarı'nın Kızı, Alp Arslan'ın gelinleri olarak piyeste yer almışlardır. Evdokya, Bizans İmparatoriçesi ; Romanos Diyagones ise Bizans Hükümdarıdır. Bu kadronun haricinde çeşitli vezirler, komutanlar, saray hizmetçileri, prensesler ve ihtiyar cenkçiler bulunmaktadır.

2.2.5.3.İçerik :

Piyes, dört perde olarak tasarlanmış manzum bir yapıya sahiptir. Oyundaki vak'a, ''meclis'' adı verilen küçük bölümlere bölünerek anlatılmıştır. Piyesin kapağında, eserin 1071 Malazgirt Zaferi'nin 900. yıl dönümü münasebeti ile kaleme alındığının bilgisi bulunmaktadır. Birinci perdenin ''Birinci Meclis'' adı verilen bölümünde, vak'anın 1065 tarihinde Orta Asya'nın Merv şehrinde bulunan Sultan Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in sarayında geçtiğinin bilgisi bulunmaktadır. Alp Arslan ve Dedekorkutoğlu topraklar hakkında konuşmaktadırlar :

‘’

(...)

ALP ARSLAN

Rey şehrinde bu tahta oturduğumdan beri,

Nice Horosan ili, nice Kafkas illeri

Birer birer katıldı bu güzel yurdumuza,

Bizans’la, Hint’le, Çin’le verdik omuz omuza !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.11).

‘’

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Türk yurdu Orta Asya içinde bir bütündür,

Ötüken ovaları, dağları en üstündür !

Orhun Irmağı var ki Pamir’lerden beslenir,

Türk haykırsa ta ... Çin’e, Sibirlere seslenir !

Bozkırı var, gölü var, kum denizleri vardır,

Kara, sarı ovalar bambaşka bir diyardır,

Kervanlar Çin’den gelir, Hazar’dan Çin’e gider,

Anadolu’dan gelir, Asya içine gider !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.12).

Alp Arslan ve Dedekorkutoğlu’nun konuşmaları, Türk yurdunun parçalanamaz bütünlüğü ile çeşitli güzel coğrafyalara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Orta Asya’nın sınırlarından Rum ve Çin diyarlarına kadar uzanan geniş bir toprak coğrafyasına sahip olunduğu vurgulanmaktadır.

Orta Asya sınırları içerisinde bulunan Orhun Irmağı, Ötüken ovaları, bozkır coğrafyası ve gölleri niteleme sıfatlarına yer verilerek konuşma içerisinde aktarılmıştır. Bu sözlerin ardından *Kutadgu Bilig* adlı eserde geçen topraklardan bahsedilir :

‘’

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Işıkgöl, Hotan, Kaşgar, Semerkant, Nişabur, Rey,
Uygurlaşan ulusun en güzel yurdudur, hey !
Hey Kutadgu Bilig'in öğdüğü memleketler,
Hey Türk'ün akınına Çin'de yapılan setler !
Hey büyük Oğuzhanlar, Gültekin, Bilge Hanlar,
Buharalar, Taşkentler, ey Altaylar, Turfanlar !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.12).

Bu konuşmaların ardından, Alp Arslan'ın bilge veziri Nizamülmülk'ün de Alp Arslan'ın sultanlığının halife tarafından kabul edilmesi ile coğrafyalarda yaşanan gelişmelerden bahsettiği görülür. Buna göre Merv öncesinde, halk mağarada yaşamaktaydı ve uygarlık Merv ile gelmiştir. Merv, bir geçit görevi üstlenerek Doğu ve Batı topraklarını birleştirmiştir. Alp Arslan Merv'de sultan seçilmiştir, Rey'de tahta oturmuş ve İslamiyet ile Türklük şanında birleşmiştir.

Alp Arslan'ın babası Çağrı Bey, amcası Tuğrul Bey nice fetihler yapmışlar ve görev sırası Alp Arslan'a gelmiştir. Alp Arslan çeşitli topraklar fethetmiş, İslamiyet'i yaymış ve ülke sınırlarını genişletmiştir :

''
ALPARSLAN
Ben de yürüdüm, gittim,
Tiflis, Ani, Kars gibi yerleri elde ettim !
Gürcistanlara girdim, baş eğdirdim kılıca,
Yüksek dağ başlarını aşmıştım uçtan uca !
İsa tapınağını Muhammet yeri yaptım.
Meryem'e tapanları din müminleri yaptım.
Türkmen Beyi Tuğtekin kılavuz oldu bize,
O illeri armağan ettim ben ülkemize !(...) '' (Gürtunca, 1971, s.16).

Bu kutlu zaferlerin ardından Alp Arslan, yurtta şenlikler düzenletip oğulları Melikşah ve Arslanşah'ın düğünlerini duyurmuştur. Artık oğulları evlenme çağına gelmiştir. Melikşah, Semerkand hükümdarının kızı olan Prenses Terken ile evlenecektir. Arslanşah'ın kısmeti ise Gazne hükümdarının kızıdır. Alp Arslan Dedekorkutoğlu'undan çocukları için dua etmesini ister. Dedekorkutoğlu, Türk

illerinde yabancı sözcüklerin kullanılmaması, yoksulların aç kalmaması, yabancıya muhtaç olunmaması, ok ve topuzun zarar vermemesi gibi iyi dilek ve temennilerde bulunur.

Dedekorkutoğlu'nun dualarının ardından, Sultan Alp Arslan'ın komutanı Afşin, fetih hareketleri ile ilgili görüşlerden bahseder. Afşin'e göre, alp olmak dokuz ilkeye bağlıdır. Birincisi cesaretli olmaktır. İkincisi güç ve kuvvettir. Üçüncüsü gayrettir. Dördüncüsü iyi bir ata sahip olmaktır. Beşincisi alp kişiye yakışır giyinmektir. Altıncısı yay, yedincisi kılıç, sekizincisi kargı ve dokuzuncu iyi arkadaşa sahip olmaktır. Bu sözlerin ardından alp olmanın gereklilikleri isimleri belirtilmeyen başka komutanlar tarafından da genişletilir. Konuşmanın devamında Alp Arslan, Türk töresinde at sahibi olmanın önemini ayrıca vurgular :

''

(...)

Alp Arslan

Apaçık bir alandır Türkün atında alın,

İki çırağ gibidir iki gözde bol yalın !

Bir ibrişime benzer yelesindeki tüyler,

Sırtı murat kaynağı ! Murat alır ondan er !

Atıyla bir ölür Türk, atla bir gömülürüz,

Orta Asya Bozkırı sanmayın kalır dümdüz,

Atla at sahibinin orda mezarları var,

Küçük, yüksek tepeler… Öbek öbek topraklar !

O topraklar altında yatar yiğit erenler,

Onlardır ölümüyle tarihe ün verenler !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.23-24).

Konuşmanın devamında adı verilmeyen bir serdar, atın öneminden bahsetmeye devam eder :

''

(...)

BİR SERDAR

At sırtında doğarız… At sırtında ölürüz,

At, altımızda kuştur… Dümdüz olur önümüz !

Oğuzlar denizlere ulaştılar boz atla,

Şimşeklere eş olduk atlardaki kanatla !

Kartal gibi hızlıydı atlara binmiş ordu,

Altay'lardan batıya ok gibi gidiyordu !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.24).

Konuşmalara ihtiyar bir cenkçi de katılmıştır. Geçmişte at sırtında atalarının yaptıkları fetih hareketlerinden bahsetmiştir. Buna göre Pasin düzlükleri, Hasankale kırı, Köprüköy topraklarında Bizans ile mücadeleye girmişlerdir. Bizans'ın çok sayıda askeri esir edilmiştir. Karşılığında Bizans topraklarındaki camide önce ezan, ardından da hakan adına hutbe okutulmuştur. Dedekorkutoğlu bu denli zafer konuşmalarının ardından Alp Arslan'a bazı öğütlerde bulunmuştur :

''

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Askerin geçiyorken

Bir sonsuz büyüklüğe kapılmış, gitmiştin sen !

Ata sözlerim şudur : Kimseyi hakir görme !

Kendini ulu sanıp kalbine gurur örme !

İkinci öğüt de şu : Güvenme kuvvete hiç !

Deme ' Düşman gücü ne ? ' Güvenme gayrete hiç !

Bunları unutursa milletin Alparslan'ı

Ağu döker yüreğe büyüklüğün yılanı !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.31).

Bu sözlerin ardından, Melikşah ve Aslanşah'ın sabırsız olduklarının bilgisi verilerek sahneye iki gelin kız çağırılır ve ''İkinci Meclis'' başlar. Bu mecliste düğün sahnesi kurulmuştur. Melikşah'ın nişanlısı Prenses Terken ve Arslanşah'ın nişanlısı tanıtılır :

''

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Alparslanım geçiniz siz sultanlık tahtına,

Tanrı, enginlik versin çocukların bahtına !

İki oğlunuza da gelin aldınız bugün,

En büyük coşkunlukla yapılsın iki düğün !

İşte Melikşah'ına güzel nişanlı Türken,

Türk yurduna okudu bir destan güzellikten !

Semerkant hakiminin biricik kızıdır o,

Semerkant göklerinin bir tek yıldızıdır o !

Arslanşah oğlumuz da kavuşsun şen hayata,

Gaznenin hükümdarı ona oldu kaynata !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.34-35).

Düğünde Türkmen kızları kendi yöresel oyunları ve müzikleri ile oynamaktadırlar. Büyük bir sevinç coşkusu ile izlenirler. Hint sazcıları sırayı alır ve kendilerine mahsus esrarlı şarkılarını icra ederler. Ardından Çinli komşuların müzik ezgileri duyulur. Bu bölümde Türkmen kızları ile Hintli kızların ten renkleri ile ilgili fiziki unsurlar sıralanırken Çin ülkesine karşı dostluğu tavsiye eden söylemler dile getirilir :

''

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Güzel Türkmen kızları… Güzel Türkmen kızları,

Sizsiniz Türk ilinin güneşi, yıldızları !

(...)'' (Gürtunca, 1971, s.36).

''

(...)

MELİKŞAH

Hindistan gibi mahzun… Derin bakışlı bir kız !

Yavaş başlayan dansa nasıl verdi büyük hız !

Hintli esmer tenlidir, saçlar kömürden kara,

Bürünmüşler tüllerden incecik esvaplara !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.36).

‘’

(...)

ALP ARSLAN

Ortaya çıksın şimdi Çinli oyun alayı,

Başka bir hava sarsın şenlik dolan sarayı !

Hintliler komşumuzdur, Çinliler de komşumuz,

Onların oyunu ile bizler mutlu oluruz !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.36).

Bu sözlerin ardından Alp Arslan ziyafetin devamı için emirler verir, orada bulunan herkes büyük bir zevk içerisinde yer ve içer. Sultan Alp Arslan, oğlu Melikşah’a emrederek kahramanlıklarda bulunduğu fetihlerini anlatmasını ister. Melikşah, emre itaat eder ve orada onu dinleyen askerleri sözlerini doğrular. Alp Arslan’ın, oğlu Melikşah’a bu galibiyetlerinin bir armağanı olarak altın tahtı sunması ile birinci perde kapanır :

‘’

(...)

ALP ARSLAN

Altın tahtım senindir. Otur oğul bu tahta,

Türk – Selçuk soyunu sen eriştir yüce bahta !

Yarın tuğlar açılsın ... Taht’tan ışık saçılsın !

Selçuklar toprağına nur aydınlık saçılsın !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.41).

Piyesin ikinci perdesi, Bizans İmparatoriçesi Evdokya’nın sarayında geçmektedir. ‘’Birinci Meclis’’ isimli bölümde üç cüce kendi aralarında sohbet etmektedirler. Bu sohbetin esas konusu kraliçenin bekarlığı ve sinirli bir karaktere sahip olmasıdır. Bizans İmparatoriçesi Evdokya’nın siniri, ilk cüceye göre bekar olması ile ilgilidir. İkinci cüce açısından ise sınırlarda olumlu bir hareketlilik olmamasından kaynaklanmaktadır. Konuşmalar arasında kadınların tarih öncesi dönemlerden bu yana çeşitli hile ve yalancılık faaliyetleri içerisinde bulunduklarına da yer verilmiştir :

‘’

(...)

BİRİNCİ CÜCE

Bu kadınlar Bizans'a ne çoraplar örmüştür,

Tarihler nice hile, desiseler görmüştür !

Dindar bir Teodora bile yalancı olmuş

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.46).

Vak'anın devamında sahneye üçüncü cücenin gelmesiyle Evdokya, gönlündeki huzursuzluğunun nedenlerini aramaya başlar. Başmabeyincisini ve saray nazırını sorar, gönlünün huzursuz olduğunu belirtir:

''

(...)

EVDOKYA

Nerde saray nazırı ? Körotalakis nerde ?

Nerde başmabeyinci ?

Gönlüm artık bir yerde

Eğlence bulamıyor ! Sarayda yapayalnız,

Gün, haftalar geçiyor hep ...

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.52-53).

Konuşmanın devamında general yanıt verir :

''

(...)

BİR GENERAL

Elbette... Hiçbir sırtlan saldıramaz vatana !

Avgustamız, tacınız nasıl parlarsa sizde,

Zafer kazanacaktır şanlı askerimiz de !

Jüstinyen devirleri yine geri gelecek,

Kılıcımız düşmanın ta bağrını delecek !

Talihi açılacak yine Doğu Roma'nın,

Zevkini tadacağız yine baş doğramanın !(...) '' (Gürtunca, 1971, s.53).

Evdokya bir an gururlanır ve topraklarını eski gücüne kavuşturduktan sonra daha da güçlü hale getirmek istediğini söyler. Ancak bu moral kısa sürer ve sözü Alp Arslan'a getirerek topraklarındaki kaybı ve duyduğu üzüntüyü anlatır :

''

(...)

EVDOKYA

Ama siz böyle derken

Doğuda Alp Arslan'a nice ilimiz gitti,

En cesur ordumuzu Türk ordusu eritti.

Uydumuz ulusları elden kaçırdık bir bir

Tiflis, Ani, Kars gitti ... Hâlâ da gitmektedir !

Siz bana, bir masal mı söylüyorsunuz burda ?

Kara bulutlar çöktü, hâlâ çöküyor yurda !

Gürcü ili nerede ? Ermeni yurdu hani ?

Evet Tiflis, Van gitti ? Gitti şen Kars'la Ani !

Türk ırkından Uzlar da Selanik'e ulaştı,

Peçenekler neredeyse Tuna, Meriç'i aştı.

Değişmeli bu talih... Değişmeli kara baht

Bana mezar olacak yoksa bu altından taht !(...) '' (Gürtunca, 1971, s.54-55).

Evdokya'nın eşinin bu dertten öldüğü öğrenilir konuşmanın devamında. Geride büyük üzüntü ile üç oğlu ve kendisi kalmıştır. Evdokya'nın emrinde olan askerler kraliçeden gelecek talimatı beklemektedirler. Evdokya konuşmasını sürdürür :

''

(...)

EVDOKYA

Yine parıldamalı Bizans'ta sönen yıldız

Düşüncem şu : Üç oğlum henüz küçüktür benim,

Ben kadınım ! Kocamın öcünü alacak kim ?

Türk yumruğuna karşı tahtta erkek olmalı,

Boşalan topraklara askerimiz dolmalı !

Bir İmparator gerek ! Avgustos lazım bize !
Dönmeliyiz yeniden eski şerefimize
Peyk devletler etmeli yine bizi başa taç,
Vatan bir Avgustos'a, İmparator'a muhtaç !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.55-56).

Evdokya'nın konuşmasında geçen imparator kelimesinin kimin için söylendiğini merak eden askerler, kraliçeden açıklama yapmasını isterler. Bölümün sonunda bu ismin Romanos Diyogenes olduğunun bilgisinin verilmesiyle ''Birinci Meclis'' tamamlanır.

''İkinci Meclis'' isimli bölümün başlangıcında, Bizans İmparatorluğu için taç giyme töreni yapılmak istenir. İki Bizans komutanı bu törenin kahramanı hakkında konuşmaktadırlar. Birinci komutan Romanos Diyogenes'e duyduğu güvenden bahseder :

''
(...)
BİRİNCİ KOMUTAN
Ben umutluyum, benim
Asil Diyogenes'e doğrusu var güvenim !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.59).

Bu güven sözlerinin ardından ikinci komutan, törene yabancı elçilerin de katılacak olmasının güvenlikle ilgili bazı riskler teşkil edeceğinden bahseder. Yabancı elçinin içten haber taşıyan bir gözlemci casus olabileceğini vurgular :

''
(...)
İKİNCİ KOMUTAN
(...)
İslam, Gürcü, Ermeni, Venedik elçileri,
Kalırlar mı doğrusu böyle törenden geri !
Aman dikkat etmeli ! Elçi, casus demektir,
Yalan söyleme, hile onlarda gelenektir !

Bak, Arap elçisine gizli gizli gülüyor !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.60).

Komutanların konuşmalarının ardından, Venedik elçisi ve İslam elçisi de piyesteki vak’aya dahil olurlar. Rum ateşinin etkili bir silah olarak kullanılabileceği ve bu güç karşısında hiçbir düşman askerinin Bizans’a karşı galip gelemeyeceği ifade edilmektedir. Başmabeyinci Türkler için meydan okuyan sözler ile konuşmaya dahil olur :

‘’

(...)

BAŞMABEYİNCİ

Ama Rum ateşinden sizler de ibret alın !

Araplar dayanmadı, dayanamaz Türkler de !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.62).

İslam elçisi, bu sözler karşısında savaşı bir benzetme unsuru ile Türkler için karşılığını ifade eder :

‘’

(...)

İSLAM ELÇİSİ

Türkler de mi ? Siz bence girmeyiniz o derde !

Savaş kızı : gelindir Türklere… Savaş : düğün !

Altaylardan kopuyor onların çığı bugün !

Sarırmak’tan çıkıp Baykal’da akınlarda,

Pek yakında görünür onlar bu yakınlarda !

Kızkulesi içinde suya girince atlar,

Bilmem uzun sürer mi Bizans’ta saltanatlar ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.62).

Bu sözlerin ardından Romanos Diyogenes sahneye gelir. Bir keşiş, onun tahta geçişi ile kendisinden beklenenleri dile getirir :

‘’

(...)

BİR KEŞİŞ

Bugün taç giyeceksin mukaddes sarayda sen,

Sen Kayserin önünde eğilmekte şu belden !

Bizans senden bekliyor yenilgiden kurtuluş,

Zaferlere kavuşuş ! Yeni bir hayat buluş !

Sınırlar küçülürken ruhlarımız küçüldü,

Yıllar var ki dost, düşman sınırda bize güldü.

Uçuruma yönelen bir vatanı dirilt sen,

Tarihlerde anılsın adınız ebediyen !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.64).

Romanos Diyogenes, büyük bir memnuniyet ile halkı selamlar ve coşku ile ''İkinci Meclis'' tamamlanır.

''Üçüncü Meclis'' sahnesi, Ayasofya Kilisesi'nin Bizans İmparatorları için taç giyme töreninde kullanılan alandır. Ayasofya Kilisesi, ayrıntılı tasvirleri ile okura tanıtılır. Romanos Diyogenes için gerçekleşecek taç giyme töreni organize edilir :

''

(...)

DÖRDÜNCÜ KEŞİŞ

Çınlıyor tellallarla koca Kostantaniyye,

'İmparator Romanos taç giyecektir !' diye

Sokaklara kokular, çiçekler saçılıyor,

Sanki güzel Cennet'ten kapılar açılıyor !

Genç, ihtiyar, kadın, kız düşmüş bütün yollara,

Kötürümler yaslanmış gençlerdeki kollara !

Herkes görmek istiyor bu cülûs alayını !

Bin bir sevinç kaplamış Bizans'ın sarayını !

Bütün şehir şen olsun !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.67).

Vak'anın devamında dört keşiş, kızlar korosu ve genç kızlar Baş Patrik ile bir araya gelerek Romanos Diyogenes'in Bizans Hükümdarı olacağını belirten töreni başlatırlar. Baş Patrik sözlerinde, Bizans için yaklaşan Türk tehdidinden bahseder :

''

(...)

BAŞ PATRİK

(...)

Şimdi Türkler geliyor Latinlerin yerine,

Sımsıkı sarılmışlar altın dizginlerine !

Torosları aşmışlar, Kayseriye varmışlar !

Aya Vasilyos gibi bir mabedi sarmışlar !

Yakıp yıkılmış mabet ... Altın, mücevher, gümüş,

Kıymetli her ne varsa alınıp götürülmüş !

Diyorlar : Türk atlısı şimşek gibi belirir,

İnsan dehşet içinde korkusundan delirir !

Tahtına sen değer ver, güneş ol Bizans'a sen,

Fırtına ol, bora ol, Türk'e karşı köpüren !(...) '' (Gürtunca, 1971, s.71).

Romanos Diyogenes'e, tacının kendisine duyulan güven ve alkışlar ile takdim edilmesiyle ''Üçüncü Meclis'' tamamlanır. ''Dördüncü Meclis'' isimli bölümde Romanos Diyogenes ve Evdokya kendi aralarında konuşmaktadırlar. Bu konuşmalarda Bizans'ın yeni hükümdarı olan Romanos Diyogenes'in Evdokya'ya aşkını ilân ettiği görülür. Evdokya da bu hislere karşılık verir:

''

(...)

EVDOKYA

Hem de kendimi sana !

Romanos, cüretkarsın hayal ettiğimden çok

Tahtıma, aşkıma da senden yakışanı yok !

Bir Kapatakyalı'sın, asil ailedensin,

Kudretin, tahtımızın düşmanlarını yensin ! '' (Gürtunca, 1971, s.74).

‘’

ROMANOS DİYOGENES

Ey İmparatoriçem, Vasilisa’m, Agusta’m,

Ey kudretli Evdokyam, yıldızım, ey gönül goncam !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.74).

Romanos Diyogenes, fetihlerin ardından Evdokya’nın koynuna girmek isteğini belirtir. Evdokya’nın göğsünden sıkarak kucaklar ve birlikte yatağa girmelerinin ardından ‘’Dördüncü Meclis’’ tamamlanır.

‘’Beşinci Meclis’’ isimli bölümde genç ve ihtiyar nöbetçiler kendi aralarında konuşmaktadırlar. Konuşmalarının özünü, Doğu’dan yaklaşan bir Türk fetih hareketinin olduğu bilgisi oluşturmaktadır. Bu konuşmalara göre, Halep Türklere geçmiş ve Konya iline kadar girilmiştir. Başkomutan Manuel Kamnenos da Sivas’ta mağlup olmuştur. İhtiyar Nöbetçi’nin Sultan Alparslan’ın bilge komutanı Afşin’in Firigya iline geliş haberini verme isteği ile ikinci perde tamamlanır :

‘’

(...)

İHTİYAR NÖBETÇİ

Türk komutanı Afşin Firikya ilindeymiş !

Denizli’den de tutmuş hedefi Marmara’ya,

Bu haberi gideyim vereyim ben saraya !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.82).

Piyesin üçüncü perdesinin ‘’Birinci Meclis’’ isimli bölümünde sahne, Denizli şehrindeki Hiyerepolis Antik Tiyatrosudur. Tören alanında bulunan genç kızlar, erkeğe duydukları özlemden bahsetmektedirler. Genç kızlar, Kayser Romanos’un tüm erkekleri sınıra sevk etmesinden duydukları rahatsızlığı belirtirler. Kızlardan birisi, bölgeye Türk askerlerinin geldiğinden bahseder. Konuşmada Türk askerlerinin kuvvetli ve korkusuz oldukları vurgulanır :

‘’

(...)

BİR BAŞKA KIZ

Bekleyip duruyoruz Türkler gelecek diye !
Onlar öyle kuvvetli, öyle bir askermiş ki,
Aşka, kadına koşan temiz erkeklermiş ki !
Damarımızda coşan bu kan erkek bekliyor,
Erkek beklemek erkek ... Ömür boyunca ne zor !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.91).

Konuşmaların devamında Türk komutanı Afşin'in ordusuyla birlikte Firigya iline hareket ettiğinin bilgisinin verilmesiyle ''Birinci Meclis'' tamamlanır. ''İkinci Meclis'' isimli bölümde, Bizans askerleri Ersagun adındaki bir komutandan bahsetmektedirler. Selçuklu soyundan geldiği ve Alp Arslan'ın enişte olduğu konuşulmaktadır.

''
(...)
BAŞKA BİR ASKER
Alır mı bunu akıl ?
Hem Selçuklu soyundan ... Hakana enişte hem !
Sebep ne olabilir acep bu işe, bilsem !
Alp Arslan, Sultan diye içinde hınç birikmiş !
Üç – beş yıldır sultanın tahtına gözler dikmiş !
Sebep meydanda işte ! Yine sen – ben kavgası,
Ersagun, bu komutan, bence akıl hastası !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.94).

Bu konuşmanın devamında Bizanslı komutan Komnenos ve Ersagun, müttefiklik hakkında konuşurlar. Komnenos'un Ersagun ile Sultan Alp Arslan'a karşı ortak mücadele fikrinden bahsetmesiyle ''İkinci Meclis'' tamamlanır.

Piyesin ''Üçüncü Meclis'' isimli bölümünde Bizans askerleriyle Sultan Alp Arslan'ın bilge komutanı Afşin arasında geçen mücadelelere yer verilmiştir. Düşman askerleri, Afşin'in gücünü ve savaş dehasını hafife alarak alay etmişlerdir. Ancak Afşin, verdiği yanıtlar ile korkusuz ve cesur olduğunu ortaya koymuştur :

''

(...)

AFŞİN

İmparator demiş ki : 'Bağdat'a gireceğim'

'Selçuklu'nun başkenti Rey'e de ereceğim!'

'Dört yüz binlik orduma karşı duracak kimdir ? '

'Şimdi sıra bendedir, şimdi kudret benimdir.'

Ama böyle sözlere Selçuklu Türk güler de

Der ki : ' Göster kendini savaş olan bir yerde.'

Dünya inliyor bakın, 'Geliyor, diye, Türkler !'

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.100).

Sözlerinin devamında Türk milletinin kahramanlığından, vatan ve yurtseverlik kavramlarının öneminden bahsettikten sonra üçüncü perde tamamlanır :

''

AFŞİN

Sana ant veriyoruz, gülecektir bu vatan !

Vatan : Kutsal bir ülke… Yurtseverlik : bir ülkü,

Kahramanlık ruh denen kaynaktan gelir çünkü!

Yıllar var ki fetihler bu kaynaktan doğmuştur !

Türk'e coşkunluk veren al sancaktan doğmuştur.

Bayrak aklar, allarla rengini saçar, durur,

Ölmek bilmeyen ruha ufuklar açar, durur !

Biz kılıç kuvvetiyle hak ettik hakanlığı,

Tanrı'nın yardımıyla yaydık bu sultanlığı !

Han otağı kuruldu, davul, kösler vuruldu,

Öne tuğlar dikildi, düşman sustu, duruldu.

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.102).

Dördüncü perdenin ''Birinci Meclis'' isimli bölümü, İmparator Diyogenis'in Prens Andronikos Dukas'a zafere yakın olduklarını haber vermesiyle başlar. Diyogenis, yaklaşık iki yüz bin kişilik ordu ile Selçuklu ordusunun mağlup olacağını söyler. Ayasofya'da gerçekleştirilen büyük ayin ve nice dua sahiplerinin de desteği ile Selçuklu ordusunun mağlup olacağını belirtir :

‘’

(...)

İMRAPATOR

Yurdumuzu Türklerden kurtarmak gerek, dedim :

İslam ülkelerine bir bir dalmak diledim !

O Selçuklular Devleti ortadan kalkmalıydı,

Bizanslı, geleceğe umutla bakmalıydı !

Ordumuz da devletin ilk büyük ordusudur,

Alp Arslan bunu bilse hiddetinden kudurur !

Balkanlardan insan var, Bitinya, Kapadokya

Binlerce er yolladı Trabzon, Kilikya !

Ermeni halkından var, Slavya halkından var !

Frankı, Bulgarı var, Gürcüler var, Almanlar var !

Paralı askerlerim : Kıpçaklar, Peçenekler,

Elde kılıç, kalkan, ok savaşa sıra bekler !

Komutan Uris'lerim, Tarha Hanyeteslerim,

Öncü birliklerimdir… Elbet umut beslerim.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.110).

İmparator'un bu sözlerinin ardından bazı prensler tarafından da Türk soyunun ve İslamiyet'in yok olması istenir :

‘’

(...)

ÜÇÜNCÜ BİR PRENS

Selçuklu askerleri karşımızda çeksin ah !

Türk soyu yok olmalı… İslamiyet yok olsun artık ! ‘’ (Gürtunca, 1971, s.111).

‘’

DÖRDÜNCÜ PRENS

Dünyalara hükmetsin yine Hristiyanlık ! ‘’ (Gürtunca, 1971, s.111).

Konuşmanın devamında İmparator tarafından Hristiyanlığın dinî motif ve inanç değerleri aktarılır :

‘’

(...)

İMPARATOR

Ordumuz iki yüz bin. Belki de yarım milyon,

Bu ordu verecektir elbette Türklere son !

Haç yine İsa gibi gökte dolaşacaktır,

Ordular Ta… Asya’nın bağrını aşacaktır.

Bize dualar yollar kutsal anamız Meryem,

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.112).

Piyesin devamında, Sultan Alp Arslan’ın ordusunun geldiği habercilerden öğrenilir. Sultan Alp Arslan’ın elçisi Savtekin, Bizanslılar ile dostluk kurma niyetinde olduklarını iletir. Ancak bu niyet İmparator tarafından alay edilerek karşılanır :

‘’

(...)

İMPARATOR

Böyle tuhaf sözlere kahkahayla gülerim !

Bana Bağdad’ı verse, Başkenti Rey’i verse,

Barışa yanaşamam, Sultanınız ne derse !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.115).

Piyesin bu bölümü, İmparator’un güven dolu sözlerini söylemesinin ardından iki tarafında da cenk meydanında karşılaşma istekleri ile tamamlanır. Piyesin ‘’İkinci Meclis’’ isimli bölümünde vak’anın hangi zaman diliminde geçtiği belirtilir :

‘’

ALP ARSLAN

Bugün Çarşamba günü… Yirmi dört Ağustostur.

Ey yüce Tanrım benim, düşmanıma kan kustur !

Türkün yardımcısı ol (...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.117).

Haberciler, bu sahnede tekrar piyese dahil olurlar. Bizans imparatorunun dostluk teklifine olumsuz yanıt verdiğini ve meydan okuduğunu Sultan Alp Arslan ile paylaşırlar. Sultan Alp Arslan bu sözler karşısında Bizans ile cenk kararı alır.

Sultan Alp Arslan'a , cenk zamanını Cuma günü olarak seçmesi gerektiği söylenir. Alp Arslan'ın etrafında olan kişiler, savaşta galip olacaklarını, Allah'ın Sultan Alp Arslan'a yardım edeceğine inandıklarını ifade ederler :

''

(...)

KADI MUHAMMED İBNİ ABDÜLMELİK

Cenktesin sen! Allah'ın başka dinlere karşı

Zafer vadeylediği İslamlığın uğrunda !

Ey Sultanlar sultanı bir uğur vardır bunda !

Bütün Müslümanların, minberleri önünde

Sana dua ettiği büyük Cuma gününde

Düşmanla savaşa gir ...

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.120).

Bu sözlerin ardından, dualar edilir ve ''İkinci Meclis'' tamamlanır. Savaş sahnesi ile piyesin ''Üçüncü Meclis'' bölümü başlar. Askerler kendi aralarında konuşmaktadırlar. Alp Arslan, Tanrı'ya dua eder ve hücum hazırlıkları tamamlatır. Bilge Dedekorkutoğlu, İstanbul'un Türkler tarafından fethedileceğini bildirir :

''

(...)

DEDEKORKUTOĞLU

Ey hakan, zafer Türklerin ancak,

İstanbul alınacak ! Ana yurt Türk kalacak !

(...)'' (Gürtunca, 1971, s.127).

Bizans Kayseri'nin esir edildiği ve Bizans askerlerinin savaşta mağlup olduğunu haberi ile piyesin ''Dördüncü Meclis'' isimli bölümü başlar. Sultan Alp Arslan, Kayser'e esir muamelesi yapmaz :

''

(...)

ALP ARSLAN

Kayser ! Kalkınız yerden !

Gel atıl kucağıma … Şimdi iki dostuz biz !

Dostlar el tutuşurlar ! Artık üzülmeyiniz !

Tutsağım değilsiniz ! Siz bir hükümdarsınız,

Hem de ulu hükümdar …

(…) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.134).

Askerler, bu sözler karşısında Sultan Alp Arslan'ın merhamet sahibi kişiliğini, intikam bilmez duruşunu ve şefkat sahibi olmasını kendi aralarında konuşurlar. Bu sözlerin ardından İmparator, başarısız olmalarındaki hatayı dile getirir :

‘’

(…)

İMPARATOR

Ey sultan ! Türk yurdunu almak için ben ele,

Hazineler dolusu parayı döktüm sele !

Türlü türlü soylardan askerimi topladım

Zafer ele geçmedi… Yerlere geçti adım !

Oğuzlar, Peçenekler geçti sizin tarafa,

Türkçe sözler duyunca doldular sizin safa !

Hem kendim, hem vatanım esir olduk sizlere,

İnsanlığı bırak sen, cezayı ver bizlere !

(…) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.135).

Sultan Alp Arslan, İmparator'a kendisi hakkında neler yapabileceğini sorar :

‘’

(…)

İMPARATOR

Ya zaferin sarhoşu olarak düşüp aşka

Beni zincire vurup yer yer gezdirirsiniz !

Belki de satarsınız … Kul diye verirsiniz !

İslam ülkelerinde teşhir ederek beni,

İstersin daha, daha… Daha da yücelmeni !

Bu da sarraf işidir…’’ (Gürtunca, 1971, s.136).

Ancak Sultan Alp Arslan, bu düşüncelere sahip değildir :

‘’

(...)

ALP ARSLAN

Hakkında ne bir ölüm, ne de bir işkencedir !

Öldürmek yok ! Zincir yok ! Düşüncem dost olmaktır !

Düşmanına dost olmak adaleti bulmaktır.

Savaş böyledir zaten ! Ya zafer var savaşta,

Ya da bir mağlup oluş ! Ölüm gelmez en başta !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.138).

Alp Arslan ve İmparator, ebedî dost olma kararı alırlar. Sultan Alp Arslan, oğlunu İmparator’un kızı ile evlendirmek ister. Bu istek İmparator tarafından da olumlu karşılanır ve ‘’Dördüncü Meclis’’ tamamlanır.

‘’Beşinci Meclis’’ isimli bölümde Sultan Alp Arslan, Selçuklu ordusunun sahip olduğu Antalya, Urfa ve civar illerin ebedi olarak Türklere ait olacağını vurgular. İmparator’a da bir kaftan giydirilmesini emreder Sultan Alp Arslan. İmparator Batı illerine, Alp Arslan ise Doğu İllerine hükümdar olur ve piyesin bu bölümü tamamlanır.

‘’Altıncı Meclis’’ isimli bölümde Bilge Dedekorkutoğlu’nun iyi dilek ve temennileri ile Selçuklu ordusunun galibiyeti kutlanır ve piyes tamamlanır :

‘’

DEDEKORKUTOĞLU

Ey Alp Arslan hakanım ! Zaferler kazananım !

Sana son yöm vereyim, savaşı şanlı Hân’ım.

Karşı sırtlarda yatan dağların yıkılmasın,

Selçuk Ata’nın yurdu basılıp yıkılmasın !

Kesilmesin yurdunda o gölgeli ağaçlar,

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.148).

2.2.6. Oğuz Han

2.2.6.1.Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1971 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Piyeste Oğuz Han'ın efsanevî kişiliği merkezde olmak üzere, kahramanlığı ve cenkleri ile şekillenen olay örgüsü bulunmaktadır. Piyes başlığında Oğuz Han'ın adı ön plana çıkarılmış olsa da olay örgüsünün arka planında zengin şahıs kadrosu bulunmaktadır. *Oğuz Han* isimli oyun, Oğuz Kağan Destanı'nın beş perdelik manzum bir aktarmasıdır. Oyunda, Oğuz Han'ın mücadeleci tavrı, yurt topraklarını genişletmesi, kendisine isyan eden hakanlara diz çöktürmesi ve onunla dost olanlarla dostluğunu ebedî şekilde ilan etmesi piyesteki temel kurguyu bildirir. Piyes, Oğuz Han'ın yurt topraklarını oğulları arasından paylaştırması ile biter.

2.2.6.2.Şahıs Kadrosu :

Piyes; Oğuz Han'ın efsanevî kişiliği ekseninde şekillenen bir kurguya sahip olsa da 17 kahraman ve çeşitli yardımcı kahramanlar ile zengin bir şahıs kadrosu ihtiva etmektedir. Piyeste Gök Kızı ve Yer Kızı Oğuz Han'ın eşlerini ; Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han çocuklarını ; Uluğ Türk ise bilge veziri temsil eder. Piyeste kutsal kurt olarak kabul gören Gök Kurt, Oğuz Han'ın mücadelesinde daima yanında yer alır. Oğuz Han'ın savaş sahasında sorunlarının çözümünde Tümürdü Koğul ve Uluğ Ordu Beg görev almıştır. Savaş mücadelesinde Uruz Bey ve Uruz Bey Oğlu dost ve düşman hakanları simgelemişlerdir. Piyeste Altın Kağan, Oğuz Han ile dost olmayı isteyen hakanı ; Urum Kağan ise Oğuz Han'a meydan okuyan hakanı simgeler. Korkusuz Eren, Tümürdü Koğul ve Parmaklıg Çosun Bilig Oğuz Han'ın'ordusunda görev alan kişilerdir. Bu kadronun haricinde Oğuz Han'ın 24 torunu, çeşitli beyler, komutanlar, ozanlar, kopuzcular ve Hintli, Çinli, Türk çeşitli dansçılar vak'a anlatımında görev almışlardır.

2.2.6.3.İçerik :

Piyes, beş perde olarak tasarlanmış manzum destan özelliği barındıran bir yapıdadır. Piyesteki vak'a, her perde içerisinde ''meclis'' adı verilen küçük bölümler halinde anlatılmıştır. Şahıs kadrosu yönünden zengin bir yapı sunan oyunun birinci perdesi beş meclis olarak tasarlanmıştır.

Piyesin ‘’Birinci Meclis’’ isimli bölümünde Kara Han, çadırının içerisinde heyecanlı bir şekilde eşinin doğum yapmasını beklemektedir. Bu heyecanlı bekleyişte Uluğ Türk kendisine rehberlik yapmakta, soyunun yüce bir soy olduğunu ve umutsuzluğa kapılmamasını söylemektedir. Bu bekleyişin ardından Kara Han’ın bir oğlu dünyaya gelmiştir :

‘’

(...)
ULUĞ TÜRK
Müjde… Müjde Karahan… Ey bahtı açık Kağan
Ay Kağan Hatunundan doğdu güzel bir oğlan !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.9).

Konuşmaların devamında doğan çocuğun fizikî özellikleri sıralanmıştır ; yüzü gök, ağzı ateş kırmızı, gözleri al, kara saçlı, kara kaşlı … Kara Han’ın oğlunu kucaklaması ve onu görmesi ile ‘’Birinci Meclis’’ tamamlanır. ‘’İkinci Meclis’’ isimli bölümde Oğuz Kağan’ın doğumunun 40 gün sonrasında yaşanan gelişmelerden bahsedilmektedir :

‘’

(...)
AY KAĞAN ANA
İlk sütümü emdi de bir daha süt emmedi.
‘Bana çiğ etle şarap, çiğ aşlar verin !’ dedi.
İlk günden konuşmuştu, dile gelmişti ilk gün !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.13).

Buna göre Oğuz Kağan bir kez anasının sütünü emmiş, ilk günden dile gelmiş ve doğumu ile coğrafya üzerinde olağanüstü doğa olayları görülmeye başlamıştır. Tüylü bir vücuda, ayı göğsü gibi göğse, kurt gibi ince bele sahip bir fiziği bulunmaktadır. Sahnenin kapanışı Oğuz Han’ın avlanma tecrübelerinin anlatılması ile gerçekleşir. ‘’Üçüncü Meclis’’ isimli bölümde ise yedi gündür avda olup kendisinden haber alınamayan Oğuz’un, annesi Ay Kağan Ana ile konuşmaları aktarılır. Ay Kağan Ana ormanın tehlikelerinden bahseder :

‘’

(...)

AY KAĞAN ANA

Oğul, tekin değildir ormanların içleri,

Kara gölgeli inler gizlerler bir ejderi.

Gergedan kılığında görünür kimi kimi,

Belli olmaz ormanda yiyecektir o kimi !

Bu, öyle canavar ki insanı, atları yer,

Kara kartalı tutar, kemik, kanatları yer !

Köpüklü ırmakların kıyısında bekler de,

Genç yiğitleri avlar, adam kollar her yerde.

Çoktur akan sulara doğru koşan geyikler,

Boynuzu göğe bakan, burnu yer geyikler !

Onları birer birer pusuya yatıran o,

Geyiği, kuzusunu kanlara batıran, o !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.18).

Oğuz Han ise bu canavar karşısında korkmamış, öncesinde bir geyiği ağaca bağlamış ve gece pusuya yatmıştır. Sabah vakti olduğunda ise geyiğin orada olmadığını gördüğünde öfkelenerek intikam yemini etmiştir. Bir ayıyı ağaca bağlayarak ertesi gece intikam plânları yapmıştır. Bağlamış olduğu ayının da akıbetinin ölüm olması Oğuz Han’ı öfkelendirmiş ve ertesi akşam pusu kurarak canavarı öldürmüştür. Olay anlatımının devamında Oğuz Han’ın ormandaki diğer canavarlar ile de mücadeleye girdiği ve onları da avladığı belirtilir. ‘’Üçüncü Meclis’’ sonunda Oğuz Han’ın Turancılık düşüncesi iletilir :

‘’

(...)

OĞUZ HAN

Anam ! Yarın, öbürgün çok şey umutlan benden !

Bu güzel toprağıma, yurduma tapacağım.

Dünyayı baştan başa Türk İli yapacağım ! ‘’ (Gürtunca, 1971, s.23).

‘’Dördüncü Meclis’’, Oğuz Han’ın yurdu canavarlardan nasıl kurtardığını Tanrıya anlattığı sahne ile başlar. Ortalık karanlık olur, kara bulutlar belirir ve gökten yere mavi bir ışık iner. Bu ışığa yaklaşan Oğuz Han, yarı çıplak hâlde bir kız görüntüsü ile karşılaşır. Kızın güzelliği karşısında Oğuz Han etkilenir ve övgü dolu sözler ile onun güzelliğini şaşkınlık ile anlatır. Ancak güzel kızın bir sıkıntısı vardır ve gözyaşı dökmektedir. Kızın adı Gök Kızı’dır ve ismi gibi gök yüzünden yeryüzüne inmiştir ; Oğuz Han’a eş olacaktır :

‘’

(...)
GÖKKIZI
Aklın gitmesin baştan ! Başını kaldır yiğit
Gözlerimin içine gözünü daldır yiğit !
Ey Oğuz Han, ben gökten gönderilen bir kızım,
Ben de seni isterim ... Ben de yapayalnızım.
Büyük bağaturluğun gökte söylendi bana,
Geliyorum dünyada eş olmak için sana !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.27).

Oğuz Han ve Gök Kızı birbirlerine bağlanırlar ve tutkulu sözler ile aşklarını her fırsatta dile getirirler. Olay zincirinin devamında Gök Kızı ve Oğuz Han Türk yurdunda bir otağ seçerler kendilerine ve üç çocuk hayali kurarlar : Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han…

‘’Beşinci Meclis’’ isimli bölümde Oğuz Han av dönüşündedir. Yurdunun güzelliklerinden bahseder. Türk yurdunun bazı ırmak ve göllerinin isimlerini sıralar : Baykal, Bayhaş, Işıkgöl… Vak’anın devamında Oğuz Han Tanrı’ya dua eder. Zira yerden güzel bir kız çıkar. Piyesin bu bölümünde fizikî unsurlar detaylı bir şekilde sıralanır :

‘’

(...)
OĞUZ HAN
Hey yer ana, yer ana ! Ver yerden haber bana !

Bu ne güzel bir yüzdür, kurbanım yaradana !
Gözleri engin bir gök. Hem gök kadar masmavi,
Masmavi bulutlarda titreyen bir hâs mavi !
Aman ey ulu Tanrım ! Saçı da dalga, dalga,
Dalgalı ırmak mı bu ? Sanki İtil. Selenga !
Bu dalgalar içine gönlüm dalmak istiyor,
O saçların koynunda kalbim kalmak istiyor !
Ya bu dişler ne Tanrım ? Ağızda bir inci mi ?
Parıl parıl parlıyor ! Kız kalk, gör sevincimi !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.32).

Konuşmanın devamında fizikî unsurları sıralanan kahramanın adı Yer Kızı olarak belirtilir. Yer Kızı, Oğuz Han'ın ikinci eşi olacaktır :

''
(...)
YER KIZI
Artık senin eşinim !
Hem korun, ateşinim !
Yalnız bırakma beni !
Seviyorum ben seni !
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.34).

Oğuz Han, Yer Kızı'nı bulunduğu ağaç kovuğundan alır ve obasına götürür. Orada ona da bir otağ verir ve üç oğul doğurmasını ister : Gök, Dağ ve Deniz … Oğuz Han'ın Yer Kızı'nda isteğinin dile getirilmesi ile perde tamamlanır.

İkinci perdenin ''Birinci Meclis'' isimli bölümünde Oğuz Han, annesi Ay Kağan Ana ile sohbet eder. Altı oğul büyümüşlerdir. Oğuz Han, yurdunu çocukları arasında paylaştıracaktır. Bu paylaşımda Uluğ Türk ismindeki tecrübeli bilge rehber olacaktır. Oğuz Han, yurdunun paylaşımı öncesinde bazı tecrübe ve bilgilerinden bahseder :

''
(...)
OĞUZ HAN

Türk kimdir ? Yurdu nedir ? Ulusu ne bildiniz !

Ana sütü emerken ana memesinden, siz,

Ben savaşlarda koştum, genişledi ülkemiz !

Diz çöktürdüm niceye, boyun eğdiler bana !

Tek baş oldum ben artık baştan başa Turan'a !

Bugün Kağanlığımı yurda yaymam günüdür,

Bugün Hakanlığımın düğünler düğünüdür !

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.41).

Uluğ Türk, konuşmasında bazı deyim ve atasözlerinden örnekler vererek Oğuz Han'ın altı çocuğuna tecrübelerini aktarır. Oğuz Han, Uluğ Türk'e şölen düzenlenmesi ve ulusların bir araya gelmesi için çağrıda bulunmasını ister. Kımızlar içilecek, şaraplar dağıtılacaktır. Zira yapılacak olan kurultayın bir danışma toplantısı olduğu vurgulanmıştır. Olay zincirinin devamında çeşitli yemekler dağıtılır. Türk, Hint ve Çin oyunları oynanır. Oğuz Han, kararı alınan buyruklarını okuması için Uluğ Türk'ü görevlendirir :

''

(...)

ULUĞ TÜRK

Ben Oğuz Kağan bütün Uygur soyu Hanı'yım

Yedi bucak illerin en yüce hakanıyım !

Dünyanın dört köşesi benim olsa gerektir,

Sizden istediğim şey : Bana boyun eğmektir !

Kim benim buyruğuma eğerse başlar eğer,

Onu dost bilirim ben…Gösteririm sevgiler !

Alırım seve seve onun hediyesini,

Bırakırım yükselsin özgürlüğün sesini !

Kim de o buyruğuma eğer kafa tutarsa

Darmadağın ederim yurdunda her ne varsa !

Onu düşman sayarım kızarak yaptığına

(...) '' (Gürtunca, 1971, s.46).

Tüm buyruklar halka duyurulduktan sonra alkışlar eşliğinde sahne kararır. Piyesin ‘’İkinci Meclis’’ isimli bölümünde ise gösterişli bir sahne ayarlanmıştır. Oğuz Han’ın altın tahtı, Hint kumaşlı ipek örtüsü, yiyecek – içecek ve kımızlar ile Oğuz Han’ın iki eşi bulunmaktadır. Oğuz Han altı oğlunun annelerine bu denli yiğit ve kahraman evlatlar doğurdukları için tek tek teşekkür eder.

Meclisin devamında Altın Kağan ismindeki bir hükümdarın elçisi piyese dahil olur. Oğuz Han’ın buyruğunu kabul ettiğini ve onunla dost olmak istediğini iletmiştir. Oğuz Han’a çil çil altınlar ve gümüşler armağan etmiştir. Elçisinin sözleri Oğuz Han ile Altın Kağan arasında doğacak olan dostluğun temelini atar :

‘’

(...)
ELÇİ
Çok doğru! Altın Kağan alınca buyruğunu
Öpüp başına koydu sevgiyle hemen, bunu !
Dedi :
‘Tacım, tahtıma dokunmadıktan sonra,
Varım, yoğum onundur. Hükmetsin topraklara !
Borç sayarım girmeyi bayrağının altına,
Her yıl baçlar veririm… Doyururum altına !’
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.52).

Bu konuşmanın ardından Uluğ Türk, Altın Kağan’ın elçisini sofraya davet eder ve ona ikramlarda bulunur. Vak’anın devamında Uluğ Türk, Urum Kağan isminde bir hükümdarın Oğuz Han’ın buyruklarını kabul etmediğini ve meydan okuduğunu haber verir :

‘’

(...)
ULUĞ TÜRK
Urum Kağan diyormuş :
‘Dinlemem kimseleri !
Ben kimsenin bayrağı altına giremem hiç !

Kimseye öz yurdumdan topraklar vermem hiç !
Türklerin geleceği varsa, göreceği var,
Oğuz Han'a ben böyle okuyorum meydanlar
Ben özgürüm, kimsenin ardından da gidemem !
Onun sözünü tutmam ! İtaat hiç edemem ! '
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.53-54).

Bu sözlerin ardından Oğuz Han tahtından iner, kadın ve erkek tüm ulusun savaşa katılmasını emreder ve Batı'ya hücum emrini verir ardından perde kapanır. Üçüncü perdenin ''Birinci Meclis'' isimli bölümünde, Oğuz Han ve askerleri kırk gündür yolda ilerlemektedirler. Karşılarına Buzdağı çıkmıştır ve düşman askerleri henüz ortada yoktur. Oğuz Han askerlerine dağı işaret ederek çadır kurmalarını emretmiştir. Çadır kurulmuş, askerler nöbet tutmaya başlamışlar ve Oğuz Han derin bir uykuya dalmıştır. Nöbetçiler kendi aralarında bulundukları yerin ıssız ve karanlık olduğunu, kendilerinden başka kimselerin olmadığını konuşmaktadırlar.

''İkinci Meclis'' isimli bölümde Oğuz Han'ın çadırını bir peri açar ve içeri kuvvetli bir ışık girer. Bu ışık tıpkı insan gibi konuşan, savaş aletleri olan güçlü bir kurda dönüşür. Oğuz Han, bu ışık ile aniden uyanır ve ne olduğunu anlamaya çalışır. Gök Kurt onlara rehber olarak gönderildiğini söyler :

''

(...)
GÖKKURT'UN SESİ
Ey Oğuz Han, ey Türk'e Tanrı'dan gelen hakan !
Ey kırk gündür yollarda koşan, yorulan Kağan !
Bu illerde sen Urum Kağan'ı arıyorsun,
Günlerdir, gecelerdir dört yönü tarıyorsun !
Düşmandan en küçük iz bulamıyorsun burda,
Ben geçeyim ileri, götüreyim o yurda
Urum Kağan iline erlerini, hem seni !
Adım adım ardımdan izleyiniz siz beni ! (...) '' (Gürtunca, 1971, s.61).

Gök Kurt, Oğuz Han'ın ordusunun önünde onlara rehberlik eder, yol gösterir. Tüm ordu hazırlanır ve hep beraber düşman topraklarına ilerler, sahne kapanır. Piyesin

‘’Üçüncü Meclis’’ isimli bölümünde, Oğuz Han ve askerlerinin önüne koca bir ırmak çıkar, düşmana ulaşabilmek için bu engeli aşmak zorundadırlar :

‘’

(...)

OĞUZ HAN

Kara dağlar önünde göründü İtil Müren !

İtil Müren bir deniz ... Engin suyunu gören

Şaşıp da kaldı ona ... Ardında şu kara dağ !

Bu deniz enginliği sanki mavi bir otağ !

Sanki diyordu bana :

‘Hanlığın engin olsun !

Engin olsun ulusun ! Hazinen zengin olsun !

Volga’yım, dalgalarla fırtına sahibiyim !

Ben bir ırmağım ama işte deniz gibiyim. ‘

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.64-65).

Oğuz Han ve ordusunun geldiklerinin haberini alan düşman askerleri, bulundukları toprakları terk etmişlerdir. Oğuz Han, ordusuyla birlikte nehri aşmış ve Urum Hanlığı hazinelerine erişmiştir :

‘’

(...)

ULUĞ TÜRK

Yüce Kağan’ım, işte Urum Han’lığı senin !

Yenen, böyle başını koparır yenilerin !

Urum Kağan kaçmıştır. Tacı, tahtı uçmuştur,

Tek canını kurtarıp yad illere göçmüştür !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.65).

Vak’anın devamında Uruz Beg Oğlu isminde bir beyliğe varıldığı ve bu beyliğin gönüllü olarak Oğuz Han’ın himayesine girmek istediği belirtilir. Uluğ Türk, bu hakanı Oğuz Han’a getirir ve aralarında konuşmaya başlarlar. Oğuz Han tüm beyleri yanına çağırıp yeni bir dost kazandıklarını ilan eder. Uruz Bey, oğlunu amcası Uruz

Han'ın yenilgisini telafi etmek üzere göndermiştir. Ancak oğlu, bunun yanlış bir karar olduğunun farkına vararak Oğuz Han'a bağlanmak istemiştir :

''

(...)
URUZ BEY OĞLU
Babam kardeşi idi, o cenkten kaçak Han'ın !
Beni çağırdı babam, dedi ki :
'Amcan Kağan
Oğuz Han'a yenildi, kaçtı, gitti yurdundan !
Biliyorsun karşıki kara dağlar başında
Irmaklar arasında, bir korkunç yar başında
Sağlam bir şehrimiz var. Onu korumak gerek !
Canlar feda ederek ! Ölerek, öldürerek !
Orasını sen koru ... Oğuz'u getir dize !
Savaştan sonra hemen buralara gel bize '
(...) '' (Gürtunca, 1971, s.67).

Oğuz Han, bu hakanı kendi topraklarında özgür bırakmış ; ebedi dost olduklarını ilân etmiştir. Daha sonrasında tüm ordu, ulus, elçiler ve nöbetçiler hazırlanarak tekrar göç etmeye başlamışlardır. Dördüncü perdenin ''Birinci Meclis'' isimli bölümünde, Oğuz Han İtil Nehri'nden geçmelerinde onlara yardımcı olabilecek bir rehber olup olmadığını sorar. Ordu erlerinden Uluğ Ordu Bey isminde birisi yardımcı olabileceğini söyler :

''

(...)
ULUĞ ORDU BEG
Adım Uluğ Ordu Beg... Ordunun bir eriyim !
Irmak azgınlığına aklı eren biriyim !
Volga, büyük bir ırmak ! Aksa da dalga dalga
Bize yol verecektir inanın deli Volga !
Ben ağaçlar keseyim ... Budayayım dalları,

Şu kıyıya geçirsin bizi ağaç salları !
Üzerine yatalım, bağlanarak ağaca,
Koca koca kütükler bize böyle yol açа !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.72).

Oğuz Han bu sözler karşısında memnun olur, askerlerinden al aygırı getirmelerini ister. Ancak aygırı bulamazlar. Oğuz Han ordusuna derhal bu atın bulunması talimatını verir.

Dördüncü perdenin ‘’İkinci Meclis’’ isimli bölümünde, Oğuz Han ve askerlerinin karşısına bir buzdağı çıkar. Bu dağın yakınında gümüş pencereli, altın duvarlı, gökdemir çatılı bir ev de bulunmaktadır. Oğuz Han ve Uluğ Türk evin içine nasıl gireceklerini düşünürler. Oğuz Uluğ Türk’ten Tümürdü Koğul’u bulmasını ve evin kapısını ona açtırmasını ister. Tümürdü Koğul evin kapısını açar ve Oğuz Han, Tümürdü Koğul’un yeni adını ‘’Kalaç’’ olarak ilân eder. Vak’anın devamında Oğuz Han atının akıbetini sorar. ‘’Korkusuz Eren’’ isminde bir asker onu bulup getirmiştir. Bu yiğitlik karşısında Oğuz, o ereni beylere baş ilân eder ve adını ‘’Karluk’’ olarak değiştirir. Gök Kurt Oğuz Han’a ırmağı geçmelerini ve yukarılara gitmelerini söyler. Oğuz Han Gök Kurdu dinleyerek ordusuyla hareket eder ve ‘’ İkinci Meclis’’ tamamlanır.

‘’Üçüncü Meclis’’ isimli bölümde Oğuz Han, askerleri ve halkı ile Çürçet iline ulaşır. Gittikleri coğrafyanın hakanı barışsever bir lider değildir. Oğuz Han, Bilge Uluğ Türk tarafından dikkatli olması yönünde uyarılır :

‘’
(...)
OĞUZ HAN
Gök tüylü, gök yeleli kurt ne doğru söylemiş !
Meğer benim yurduma ne çokmuş bileyen diş !
Ama dişleri kırdım . Ağızları kapattım,
Onları Volga’dan da yukarı attım.
Burası Çürçet ili. Bu yerler gepgeniş il !
(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.79).

‘’

(...)

ULUĞ TÜRK

Fakat Çürçet Hakanı barışçı bir Han değil !

Duyunca İtil’lerden geçip geldiğimizi,

Savaşla karşılamak istemişti o bizi !

Halkı da ona uymuş. Yığıldılar sınıra,

Bölük bölük gelmişler ...

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.79).

Oğuz Han, ordusu ile cenk edip Çürçet Han’ı mağlup eder. Çürçet iline ait tüm hazineler yurda götürülmek istenir. Ancak altın ve gümüşler o denli fazladır ki onları taşıyabilecek at yoktur. Oğuz Han bu soruna çözüm aramalarını ister. Parmaklıg Çosun Billig hünerli olduğunu ve bu duruma çözüm bulacağını söyler. Parmaklıg Çosun Billig ilkel bir kağnı yapar. Kağnının kullanılacağını anlatmaya başlar :

‘’

(...)

PARMAKLIG ÇOSUN BİLLİG

Öne koşulacaktır ya öküz, ya at, katır ...

Bu aracı her canlı dağda, taşta oynatır !

Tıkır tıkır götürür Türk ilinin içine,

Götürür Altındağ’dan ışık Göl, Hind’e, Çin’e !

Bu araçtan ses çarpar dağlara : kağna, kağna !

İzin verirsen densin bunun adına Kağna !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.82).

Oğuz Han esir kızlara, altın ve gümüşleri bu kağnıya yüklemelerini emreder. Ordunun hazırlanması ve tüm ganimetin kağnıya yüklenmesi ile hep beraber bu ilden de göç ederler, perde kapanır. Beşinci perdenin ‘’Birinci Meclis’’ isimli bölümünde Oğuz Han, yaşının ilerlediğinden, torunlarının artık büyümüş olmasından ve yurt topraklarının genişlemiş olduğundan bahsetmektedir. Uluğ Türk, artık yaşının ilerlediğini söylemektedir. Geçmişte gördüğü rüyanın anlamını sorgulamaktadır :

‘’

(...)

ULUĞ TÜRK

Benim de belki geldi son günlerim Kağanım,

Yıllar yılı yanında geçti benim zamanım !

Bir gündü, bir altın yay görmüştüm uykuda ben,

Doğulardan batıya uçuyordu göklerden.

Sonra gördüm rüyamda üç tane gümüşten ok,

Belki de bu dünyada bir benzeri, eşi yok !

Onlar da gidiyordu uçup Kuzeye doğru,

Bilmem ki ne olmalı bu rüyamın uğuru ?

(...) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.87-88).

Bu rüyanın yorumu ve anlamı her ne kadar Oğuz Han’a sorulmuş olsa da çözümlemesi yine Uluğ Türk’ten gelir. Oğuz Han, bu sözlerin ardından altı çocuğunu yanına çağırır. Gün, Ay ve Yıldız’ı Doğu’ya ; Gök, Dağ ve Deniz’i Batı’ya sefere yollar. Artık yaşlandığını ve avlanacak gücünün kalmadığını belirtir.

Piyesin ‘’Son Meclis’’ olarak adlandırılan bölümünde Oğuz Han, çocuklarının uzun zamandır gelmediğini söylemekte ve anneleriyle birlikte başlarına hangi felaketin geldiği noktasında üzüntü duymaktadırlar. Önce yirmi dört torun sahneye dahil olur. Ardından haberciler, altı evladın da geldiğinin bilgisini verir. Oğuz Han büyük bir mutluluk ile şölen düzenletir ve ikramlarda bulunur.

Önce Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han gelirler ve başlarından geçen mücadeleyi anlatırlar. Yurda getirdikleri altın yayı Oğuz Han’a teslim ederler ve Oğuz Han üç parçaya bölerek üç oğlu arasında paylaştırır. Ardından Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han avdan dönerler. Onlar da yanlarında üç gümüş oku getirmişlerdir. Babaları Oğuz Han üç gümüş oku alır ve sağ yakada kalan çocuklarına Bozoklar ; sol yakada kalan çocuklarına ise Üçoklar adını vermiştir. Oğuz Han altı oğlu, yirmi dört torunu ve düzenlenen ziyafete katılanlar ile veda konuşması yapar piyes biter.

2.3. Çocuklar İçin Yazılan Tiyatrolar

2.3.1. Zafer Yıldızları

2.3.1.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Eser, 1936 tarihinde İstanbul'da Ülkü Basımevi tarafından ''Zafer Yıldızları'' ve ''İnkılâplarımız'' başlığıyla iki ayrı oyun hâlinde basılmıştır. *Zafer Yıldızları* ve *İnkılâplarımız* adlı tiyatro eserleri 1943 yılında birleştirilerek *Zafer Yıldızları İnkılâplarımız* adıyla Ülkü Basımevi tarafından tekrar yayımlanmıştır. *Zafer Yıldızları İnkılâplarımız* Maarif Vekaleti Derleme Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

Oyunda, Birinci İnönü Savaşı ile başlayan Milli Mücadele hareketi; İkinci İnönü Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi, 26 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi, İzmir'in, Bursa'nın kurtuluşu ve Cumhuriyet'in ilânı kronolojik bir sıra gözetilerek işlenmiştir. Bu savaşlar birer 'zafer imgesi' olarak ifade edilmiş, düzenli orduya geçiş aşamaları somutlaştırılmıştır. Toplumun hafızasında milli bağımsızlık noktasında önemli birer yer edinmiş olan bu savaşlar; toplum üzerindeki etkisiyle aktarılmıştır.

2.3.1.2. Şahıs Kadrosu :

Oyunda adı belirtilmemiş bir devlet okulu merkeze alınarak, bu okulda öğrenim gören ikinci ve üçüncü sınıfa kayıtlı kız ve erkek öğrenciler öğretmenleriyle bir iletişim süreci içerisinde rol almışlardır. Öğretmen, bu kurguda olay örgüsünün yönlendiricisi olmuş ve tarihî olayların aktarılmasında görev alan bir rol üstlenmiştir. Birinci İnönü Zaferi'nden Cumhuriyet'in ilânına kadarki süreç birer 'peri' imgesi ile kişileştirme sanatına başvurularak okura aktarılmıştır. Vak'anın anlatımında her birisi peri olarak nitelendirilmiş dokuz adet öğrenci rol oynamıştır : 23 Nisan Perisi, Birinci İnönü Zafer Perisi, İkinci İnönü Zafer Perisi, Sakarya Zafer Perisi, 26 Ağustos Başkumandan Meydan Muharebesi Perisi, 9 Eylül İzmir Perisi, 11 Eylül Bursa Perisi, Edirne Perisi, Cumhuriyet Perisi…

2.3.1.3. İçerik :

Piyes, bir perdeden oluşan manzum bir yapıya sahiptir. Oyunun başlangıcında, piyeste rol alan tüm şahıs kadrosunun ve sahnenin bilgisi bulunmaktadır. Oyundaki vak'a mekânı, piyesin başlangıcından bitişine kadar adı belirtilmemiş bir devlet

okulunun sınıflarında geçmektedir. Oyun, olay örgüsünü kronoloji dahilinde yönlendiren öğretmenin konuşmasıyla başlar :

'' Evet Çocuklar, Vatan
Düşmanlarla dolmuştu.
Güzel İstanbul, İzmir,
Birer esir olmuştu!.'' (Gürtunca, 1936, s.3).

Oyunun başlangıcındaki bu konuşma, piyesin içeriğini oluşturan zafer neticeli savaşların başlangıç noktasını işaret etmesi bakımından önemlidir. Zira gerek İstanbul gerekse İzmir, Milli Mücadele döneminde düşman kuvvetlerince işgal edilmiş iki şehirdir. Öğretmenin bu konuşması, yaşanılan işgal süreçlerinin hangi düşman kuvvetlerince gerçekleştiğini ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele'deki rolünü aktaran konuşması ile devam eder :

'' (...)
Batı Anadolu'yu
Yunanlılar almıştı
İngilizler, Fransızlar
İstanbul'a salmıştı.
Atatürk gördü bunu
(...) '' (Gürtunca, 1936, s.4).

Öğretmenin konuşmasının ardından sınıfta bulunan öğrenciler; sınıf duvarında bulunan Atatürk portesine bakarlar, Atatürk'e olan sevgi ve özlem ifadelerini de dile getirirler. Piyesteki vak'anın devamında öğretmenin ifadelerinde, Türk milletinin ve gelecek nesillerin milliyetçi fikirler noktasındaki vazifesi vurgulanır ve Türk kimliği ön plana çıkarılır :

''(…)
''Ey millet evlâtları
Vazifeniz büyüktür!.
Vatanı kurtaracak
Yalnız Türk oğlu Türktür! (...) '' (Gürtunca, 1936, s.4).

Öğretmen; kronoloji dahilinde Birinci Meclis'in, 23 Nisan 1920 tarihindeki açılışının bilgisini vererek olay örgüsünü ilerletir :

'' (…)

''Tam 23 Nisanda

Milletin vekilleri:

Toplandı öz Vatanda!

Ankara'da ilk Büyük

Meclisimiz kuruldu.

Padişah kanununa

Bir yumruk savruldu!. (...) '' (Gürtunca, 1936, s.5).

Tarihî olayların peri imgesi kullanılarak anlatıldığı bu piyeste, '23 Nisan Perisi' adındaki kahraman beyaz renkli kıyafeti ve kuşağında tarihi belirten notuyla okur / seyirci karşısına çıkar. 23 Nisan 1920 tarihinin I. Meclis açısından önemini ifade eden konuşmasını yaptıktan sonra sahneden ayrılır.

Piyesin kronolojik akışı içerisinde tüm öğrenciler, Milli Mücadele'nin dönüm noktası olan savaşların birer temsili konumundadırlar. Sahnenin devamında Birinci İnönü savaşını temsil eden kız öğrenci, kuşağının üzerinde İkincikânun 1921 tarihi ile bu savaşın Türk tarihindeki önemini ifade eden konuşmasını yaptıktan sonra sahneden ayrılır :

''

''Beni hiç unutmayın,

İlk Türk zaferi benim

Beni unutmazsanız

Sizi pek severim !. (...) '' (Gürtunca, 1936, s.7).

Küçük kızın konuşmaları ile Millî Mücadele hareketinin ilk zafer bilgisi de edinilmiş olur. Öğretmen, Türk tarihi içerisindeki bu savaşların kronolojik sıra ile verilmesinin sağlanmasında ve tarih içerisindeki öneminin vurgulanmasında aktif rol oynar. Piyesin bu kısmında konuşmalara tekrar dahil olan öğretmen ile diğer savaşlar da ifade edilir :

'' (...)

Yunanlıyı arkadan

Tepeledik bir günde.

Büyük zafer kazandık

İkinci İnönünde !.

İkinci İnönü'yü

Görmek için çocuklar

Gözünüzü kapayın

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.7).

Bu satırlar okunduğunda düşman kuvvetlerinin kimler olduğunun bilgisi de edinilmiş olur. Ardından konuşma devam eder :

'' (...)

Sakarya'da ufuklar

Artık coşkun toplarla

Hep güm güm ediyordu.

Her top zafer şarkısı

Terennüm ediyordu.

13 Eylül Sakarya

Meydan muharebesi

Bütün dünyaya yaydı.

Ordudan kopan sesi

Yunan askeri oldu

O gün mağlûp, perişan.

Sakarya'da yazıldı

Tarihe üçüncü şan!.

(...)'' (Gürtunca, 1936, s.8).

Öğretmenin bu konuşmalarının ardından belindeki kuşağının üzerinde yazılı olan tarih bilgisi ile İkinci İnönü Perisi 30 Mart 1921 bilgi notu ile ; Sakarya Perisi ise 13 Eylül 1921 bilgi notu ile sahneye dahil olur. Piyesteki her karakter, kendi rolü dahilinde temsil ettiği savaşın önemini kısa ve öz ifadelerle dile getirir.

Olay örgüsünün akışı içerisinde ismi verilmeyen bir kız ile de vatan topraklarından olan İzmir'e duyulan sevgi, coşku dolu bir ifade ile aktarılır :

''(...)
''Ben İzmirli bir kızım
İzmir ah ne güzeldir.
Şirin İzmir doğrusu
Bin ülkeye bedeldir !.
(...) '' (Gürtunca, 1936, s.10).

Bu konuşmanın ardından öğretmen, sınıfta bulunan öğrencilere 26 Ağustos Zaferi'nin önemini içeren bir konuşma yapar :

''
Aylar geçti.. Ağustos
Yirmi altı sabahı.
Kesilecekti artık
Esir yurtların ahı !.
Ordular hazırlandı,
Hudut boyunda sessiz :
Gazi kumanda verdi :
''HEDEFİNİZ AKDENİZ!.''
Henüz fecir vaktinde
Koptu birden kıyamet :
Toplar birden patladı
Karıştı kan, kemik, et !
Düşman birden şaşırdı.
Kaçtı gerisin geri.
Başkumandan artık
Esirdi askerleri!.
Kapayın gözünüzü:
Karışmış dumana toz.
Görünsün karşımızda

Yirmi altı Ağustos.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.10).

Öğretmenin bu konuşmasının ardından 26 Ağustos Perisi sahneye gelir ve bu savaşın Türk tarihindeki önemini anlatmaya başlar :

‘’ (...)

Gazi Kocatepeden

O gün emirler verdi

Toplar atılıyordu,

Harp yeri bir mahşerdi!.

Piyadeler siperden

Sipere koşuştular!.

Süvariler uçardı,

Atlar sanki kuştular!.

On dört gün düşman kaçtı,

Ordumuz kovaladı.

Esir kafilesine

Kafileler bağladı.

9 Eylülde İzmir

Düştü Türkün eline.

Hele bakınız şimdi

Şu İzmir güzeline!.

(...) ’’ (Gürtunca, 1936, s.11).

Piyesin devamında, 11 Eylül Perisi ile Bursa’nın düşman kuvvetlerinden kurtuluşu anlatılır. Konuşmaların ardından Edirne’nin düşman kuvvetlerinden kurtuluşu aktarılır. 11 Eylül ve Edirne perileri iyi dileklerle sahneden uğurlanırlar ve unutulmamaları istenir. Vak’anın devamında öğretmen tekrar konuşmalara tekrar dahil olur ve Cumhuriyet’in ilânı ile yaşanan değişimleri aktarır :

‘’(...)

O sene ilân ettik

Millî hakimiyeti.

İdare edecekti

Millet, yine milleti !.

(...)

Bir yıl sonra Cumhurluk

Bir güneş gibi doğdu.

Memleketin içinden

Karanlıkları koğdu.

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.13).

Bu konuşmanın ardından öğretmen, Cumhuriyet kızını sahneye çağırır. Zafer perilerinde olduğu gibi Cumhuriyet kızının da belinde bir kuşağı bulunmaktadır. Bu kuşak üzerinde *''23 Birinciteşrin 1923''* ifadesi yazılıdır. Sınıfta bulunan öğrenciler Cumhuriyet perisini büyük bir neşe ve coşku ile karşılarlar :

''

Gönüllerde hürriyet

Yaşasın cumhuriyet!.'' (Gürtunca, 1936, s.14).

Sınıftaki öğrencilerin söylemlerinin ardından tüm lambalar söndürülür ve sınıfa gelen öğrenciler Cumhuriyet perisinin önderliğinde şarkı söylerler :

''(...)

Güzel Anadolu'nun

Biz zafer kızlarıyız.

İstiklâl savaşının

Parlak yıldızlarıyız!.

Kalbimizde Atatürk,

Başımızda İnönü,

Güneşlerden parlaktır

Tarihin ardı, önü !

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.14).

Bu sahnenin ardından piyes biter, piyesin sonunda ''23 Nisan Şarkısı'' adında bir şarkı dörtlüğü bulunmaktadır.

2.3.2. İnkılâplarımız

2.3.2.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1936 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından ‘’Zafer Yıldızları’’ ve ‘’İnkılâplarımız’’ başlıklarıyla tek kitap içerisinde iki ayrı oyun hâlinde basılmıştır. Daha sonrasında 1943 tarihinde *Zafer Yıldızları İnkılâplarımız* adı ile birleştirilerek Ülkü Basımevi tarafından tekrar yayımlanmıştır. *İnkılâplarımız* isimli piyeste; Cumhuriyet'in ilânı sonrasında devlet yönetiminde, toprak hakimiyetinde, bürokratik ilişkilerde halkın ve toplumun şekillendirilmesinde elde edilen kazanımlar inkılâp hareketleri dahilinde anlatılmıştır. Piyesin başlangıcından sonuna kadar ana fikri, Milli Mücadele'nin ardından yeni değerler ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin fikrî altyapısı ve inkılâp hareketleri oluşturmaktadır. Olay örgüsünün şekillenmesinde kuru bir anlatımın önlenmesi adına İ. H. SUNAT'a ait besteye de yer verilmiştir.

2.3.2.2. Şahıs Kadrosu :

Piyesin olay örgüsünün şekillenmesinde Türkiye'den uzakta, ailesi ile birlikte gurbet hayatı yaşayan ve gurbetteyken ülkesinde meydana gelen köklü inkılâp hareketlerine yabancı kalan *Çiçek* isimli genç kız, ana karakter olarak görev almıştır. Piyes, *Çiçe*k'in ailesi ile birlikte ülke topraklarından on yıl uzak kalmasının ardından soru-cevaplar ile hangi yeniliklerin geldiğinin bilgisini paylaşmayı amaçlamıştır. Bu kahramana ek olarak Ece, Ülkü, Yıldız, Aysel ve Sevim ismindeki beş kız öğrenci ve Şimşek, Mutlu, Deniz, Yıldırım isminde dört erkek öğrencinin de varlığı söz konusudur. Oyun Çiçek ismindeki öğrencinin soru-cevap yönlendirmeleri ile şekillenen, dokuz öğrencinin de sürece etkin bir şekilde katılarak vermiş oldukları cevaplarla ilerleyen bir yapı sunmaktadır.

2.3.2.3. İçerik :

Piyes, 2 perdeden oluşan mensur bir yapıya sahiptir. Oyunun giriş sayfasında *''2 Perdelik Millî Temsil''* notu bulunmaktadır. Olay örgüsü başlamadan önce olayın geçeceği sahne bilgisi verilmiştir. Adı belirtilmemiş bir devlet okulu binası ve okul koridorları olay anlatımının geçtiği mekânı oluşturmaktadır. Piyesteki mekân bilgisi köy okulunun koridorları, sınıfları ve bahçesi üzerine kuruludur.

Piyesin birinci perdesi Aysel, Ece ve Yıldız ismindeki üç öğrencinin kendi aralarındaki konuşmaları ile şekillenmektedir. Yıldız, vazodaki çiçeğe yaklaşarak rengindeki ve şekil yapısındaki bozulmanın nedenlerini sorar. Piyesin kurgusunda monoton bir anlatımı önlemek adına sorunun sorulmasında şarkıdan faydalanılmıştır. Bu soruda vatan topraklarından ayrı kalan bir bireyin fikrî, hissî ve zihnî körelmelerinin gerek birey gerekse toplum açısından acı kaybı, bir çiçeğin kendi yetiştiği toprağından sökülerek vazoda yapay bir ortamda büyütülmesi ile benzerlik kurularak anlatılmak istenmiştir :

‘’(…)

‘’ECE – Dün onu bizim Aysel bahçeden koparıp buraya getirdiği zaman ne kadar güzeldi. Ne su, ne de güzel bir salon, bu çiçeğin solmasına mâni olamıyor. Değil mi Aysel ? (...) ’’ (Gürtunca, 1936, s.19).

Ece’nin Aysel’e sormuş olduğu bu soru piyesin ilerleyen sayfalarında daha net anlaşılacak olan vatan sevgisi, vatan hasreti, vatan toprağı bilinci gibi temlerin okura aktarılmasında somut belirleyicilik kazanır :

‘’AYSEL – Öyle. Tabiî ne olsa ana toprağından ayrılmış ona hasret çekmez mi ? Çiçek kadar duygulu dünyada ne var ? Toprağından bir dakika bile ayırmağa gelmiyor (...) ’’ (Gürtunca, 1936, s.19).

Oyunun başlangıcındaki bu ifadeler, vatan topraklarından ayrı kalışın özlem ve gurbet acısı noktasında nasıl bir kayıp olduğunun fikrî ilgisini de kurmaktadır. *Aysel* ve *Ece* arasında başlayan bu konuşmaya *Çiçek* karakterinin de dahil olmasıyla anlatım bir miktar daha genişler. *Aysel* ve *Ece* arasındaki konuşmaya *Yıldız* ve *Ülkü* de dahil olurlar. *Ülkü*, pencereden dışarısını izlediği esnada, on yıldır ailesi ile gurbette olan *Çiçek* ismindeki arkadaşlarının geldiğini görür ve diğer arkadaşlarına da dışarı bakmalarını söyler. Hep birlikte dışarı çıkarlar. Tüm öğrenciler, on senedir görmedikleri arkadaşlarını selamlarlar, ellerini sıkarlar. *Çiçek* ve ailesi hakkındaki bilgiler onun ağzından öğrenilir :

‘’ (…)

ÇİÇEK – Çok gezdim. Çok yer gördüm. Annemle tamam on sene evvel İstanbul’dan ayrılmışım, annem o zaman büyük bir hastalığa tutulmuş. Doktorlar iyi olması için İsviçre’yi tavsiye etmişler… Ben de üç yaşımda bulunuyormuşum. Aradan yedi sene geçmişti. Ben büyüdüm. Bundan üç sene evvel anneme (memleketimin çocukları ile mektuplaşacağım) dedim. İstanbul Kültür Direktörlüğünden adresler istedim. İlk yazdığım mektup

(İstanbul …… inci okul) öğrencilerine oldu. Siz bana memleket hasretimi unutturdunuz, siz bana ana toprağın kokusunu mektuplarınızla gönderiyordunuz. Bir hüzünle her gün sararıp, solarken bu mektuplarınız ve bu mektuplarınızdaki ana toprağın kokusu gönlümü ferahlatıyordu. Başka hiçbir şey, amma hiçbir şey, beni teselli edemiyordu

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.20).

Bu sözlerin ardından doğadan yapay ortama getirilen çiçek ile öz vatanından uzak kalan birey arasındaki benzerlik *Ece*'nin açık söylemi ile tekrar okura hatırlatılır :

'' (...)

ECE – Gördünüz mü ? Demin söylediğim gibi Çiçek de ana topraktan ayrılan şu solgun çiçeklere benzemiş. (...)'' (Gürtunca, 1936, s.20).

Çiçek'in konuşmaya tekrar dahil olması ile memlekette yaşanan yenilikler sıralanır:

''(...)

ÇİÇEK – Ah diyordum, vatanıma gitsem, mektuplaştığım, ve her gün cici kartlarını aldığım, fakat yüzlerini görmediğim arkadaşlarımı bir görsem, onları tatlı tatlı dinlesem, bazı Avrupalıların anlamadığı, anlamak istemediği memleket yeniliklerini onlardan işitsem. Cumhuriyetin ulusal bayramlarını memleketimde kutlasam (...) '' (Gürtunca, 1936, s.20).

Öğrenciler arasındaki bu konuşmalara *Deniz, Yıldırım ve Mutlu* adındaki üç erkek öğrencinin de katılması ile memlekette yaşananlar kronoloji gözetilerek anlatılmaya başlanır :

''(…)

DENİZ – Fakat, Çiçek, bu günlere kavuşmak için ne kara günler geçirmişiz, ne kara günler. Yabancı memleketlerde eline geçiremediğin tarihimizi hele bir oku, bak neler öğreneceksin (...) '' (Gürtunca, 1936, s.21).

'' YILDIRIM – Fakat bir zaman memleketimizi kara bir gün sarmıştı. 24 sene evvel İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar memleketimize dalmışlar, İzmir'e Yunanlılar girmişti.

Bir sene sonra güzel İstanbul bu işgal ordularının çizmeler ile kirlenmişti. Millet hâlâ kan ağlıyordu. Marmara'nın mavi berrak suları çağlamıyor, güneş Anadolu dağlarından bir hüzünle doğuyor. Batıya bir hüzünle gidiyordu.

Türk, başını kimi, öne eğmiş, yarını düşünüyor, kimi göklere kaldırmış Tanrıdan yardım bekliyordu. İzmir düşmanlar tarafından alındığı gün Ege'nin Batı ufukları kararırken Doğuda bir güneş doğuyor, bir

kahraman, Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Samsun'a ayak basıyordu (…) '' (Gürtunca, 1936, s.21).

'' MUTLU – İsmim gibi o günler, ne mutlu imiş Bayan Çiçek… Samsuna çıkan bu büyük kahraman sadece memleketini kurtarmayı düşünüyordu. Yılmadan, yorulmadan çalıştı. Memleketi kurtaracak arkadaşlar bularak ilk önce Erzurum'da, sonra Sivas'ta toplandılar. Kongreler yaptılar : Mustafa Kemal Paşa Samsuna ayak bastığında on ay sonra İstanbul'un 16 Martta tekrar resmen işgali oldu. (...)'' (Gürtunca, 1936, s.22).

Bu satırların ardından *Ülkü* ve *Şimşek* de konuşulan konu hakkındaki tarih bilgilerini paylaşırlar :

'' ŞİMŞEK – Evet, öyle… Fakat 16 Mart işgalini duyan Mustafa Kemal, hâkim sedası ile Anadolu dağlarından haykırdı, bu seda şimşek sürat ile etrafta yayıldı. Bu, padişahı tanımayan bir sesti.

Bu Şimşek, Anadolu'da yanarken milletin bütün büyüklerini Ankara'ya çağırdı. O gün yeni bir Türk devleti kuruldu. Bu devletin başında padişah yoktu. Bu 23 Nisanda kurulan ilk Büyük Millet Meclisi idi. Anadolu padişahı tanımadı. Büyük Millet Meclisi hükûmeti gene şimşek gibi, işe sarıldı. İzmir'den ilerleyen düşmanla beraber padişahı da bu hükûmetin aleyhine çalışıyordu. Asker gönderdi. Fakat hepsi birer birer tepelendiler. İzmir'den ilerleyen düşman askeri birinci İnönü, İkinci İnönü ve Sakarya'da dehşetli bir dayak yedi. Artık askerimiz kuvvetlenmiş ve çoğalmıştı. (...)'' (Gürtunca, 1936, s.22).

Tarihî arka planda kronolojik sırayla yapılan savaşların, yaşanan işgallerin ve çekilen zorlukların anlatılmasının ardından öğrenciler hep bir ağızdan ''Yaşasın Türk Askeri'' nidalarını atarak piyeste coşkunun yükseltilmesinde rol oynarlar. Bu kısmın ardından piyeste dört dizeden oluşan bir beste ile ezgi de katıldığı görülür :

(...)

'' Türk askeri, Türk askeri,

Yeryüzünün eşsiz eri.

Çekilmezse düşman geri,

Ezer, geçer Türk askeri!

(...)'' (Gürtunca, 1936, s.23).

Bu parçanın ardından Şimşek, *26 Ağustos Zaferi*'ni ve *Lozan*'a uzanan süreci kronolojik bir sıra ile anlatır :

''(…)

ŞİMŞEK – Yüce başkumandan 26 Ağustos sabahı ilk taarruz emrini verdi. Büyük bir muvaffakiyet kazanan ordumuz tam on dört gün içinde İzmir'e girdi ve bütün düşmanı denize döktü. Artık Anadolu'dan düşman eli çekilmişti. Bir sene sonra Lozan'da bir muahede imzalandı. Bu muahede Türklere hayat hakkı veriyordu (...)'' (Gürtunca, 1936, s.23).

Birinci perde, sahnedeki öğrencilerin arkadaşları *Çiçek*'e yapılan inkılâplar hakkında detaylı bilgi verme isteklerini içeren konuşmaları ile tamamlanır. Bu perde; Türk inkılâp hareketleriyle gerçekleştirilmek istenilen amacı, arka planı ve tarihî seyir içerisindeki kazanımları iletmektedir.

İkinci perde, *Ece* ve *Çiçek* arasındaki giriş konuşması ile başlar. Siyah renkler ile tasviri yapılan, elbisesinin üzerinde iskelet resmi çizimi bulunan ölüm perisi sahneye gelir. Bu peri, *Sevr Antlaşması*'nı simgeler. *Sevr Antlaşması* ile yaşanan toprak kayıplarının hangi bölgelerde yaşandığının bilgisi haritada gösterilerek öğrencilerin gözünde somut bir öğrenme amacı güdüldüğü görülür. Türk vatanının parçalanma hedefi ve topraklarımızda yaşanan kayıpların anlatımı *Sevr* ölüm perisinin şu sözleriyle dile getirilmiştir :

'' (...)

İzmir: Yunanlıların

Çanakkale, Bursa, İstanbul, Tekirdağ vilayetleri : Serbest boğazlar mıntıkası.

Trakya da Yunanlıların.

Konya, Kütahya, Afyon, Balıkesir, Antalya, İçel, Niğde, Isparta, Denizli; İtalyanların!

Sivas, Malatya, Adana, Maraş, Diyarbekir, Mardin, Fransızların.

Trabzon, Rize, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Beyazıt Van, Artvin: Kurulacak yeni Ermenistan ve Kürdistanın !

Türkler Ankara'ya sıkıştırılacak, padişah İstanbul'da kukla gibi kalacak, ecnebi devletlerin pençesi altında yaşayacak (...) '' (Gürtunca, 1936, s.25).

Bu sözlerin sonrasında sahneye *Lozan Barış Antlaşması'*nı temsil eden bir çocuk gelir ve haritanın başına geçerek *Sevr Antlaşması* ile paylaşımı yapılan Türk topraklarının vatana ait olduğunu tek tek vurgular.

Bu vurgular arasında Kürdistan'ın, İtalya'nın, Fransa'nın ve Ermenistan'ın toprak haklarının olmadığı, bu bölgelerin Türk vatanına ait olduğu ifade edilir. Bu satırların ardından *Ece* ve *Aysel* iki antlaşmanın Türk tarihindeki önemlerinden bahsederler :

> *'' (...) – ECE : İşte Çiçek, bu büyük zaferi bir ordu kazandırdı. Türk ordusu, milletinin özüdür. Türk topraklarında Türk bayrağı, Türk sularında Türk bayrağı hakimdir. Yabancı bayraklar değil ''* (Gürtunca, 1936, s.26).

> *'' – AYSEL : Sevr ölümdü, Lozan hayat. Sevr saltanatındı, Lozan cumhuriyetin ''* (Gürtunca, 1936, s.26).

Piyesin ilerleyen kısmında sahneye Cumhuriyet'i temsil eden bir öğrenci gelir ve Cumhuriyet'in önemi vurgulanır. Vak'a, *Ece*'nin Türk kadınına inkılâp hareketleri ile kazandırılan özgürlüklerin bilgisini iletilmesi ile genişler :

> '' (…) – *ECE : Kadın, padişahlık devirlerinde çok ezilmişti. Türk kadını birçok insanlık haklarından ezilmişti. Türk kadını birçok insanlık haklarından mahrumdu. Okuyup yazamazdı. Çünkü günah denilirdi, hayata atılamazdı, çünkü ayıp sayılırdı. Yüzü peçe, vücudu çarşaf içinde mahpustu (...) ''* (Gürtunca, 1936, s.27).

Öğrenciler kendi aralarında sohbetlerine devam ederler. *Ece* ve *Aysel* inkılâplar noktasındaki değişimleri anlatmaya başlarlar :

> *'' (...)*
>
> *ECE – Fakat Cumhuriyet ilk evvelâ kadına hayat hakkı verdi. Kızlar mektepte erkekler gibi okumaya başladılar.*
>
> *Türk kadını umumî hayata atıldı. Hattâ hekim ve hâkim bile oldular (...)'' (s.28).*
>
> *'' AYSEL – Fakat bizi Avrupalılardan hâlâ ayıran, fes denilen acayip bir serpuş vardı. Tepesinde ibiği ve püskülü ile pek tuhaf olan bir serpuş…*
>
> *Evet bu serpuş tâ Büyük Önderin arkası gelmeyen yenilikler ile kalktı. Şapka millî serpuşumuz oldu. Kadın, erkek, çocuk, genç, ihtiyar şapkayı giymekteyiz.*
>
> *Fakat şapkadan sonra da şehlikler, dervişlikler, tekkeler, zaviyeler, türbeler, cübbe ve sarıklar hepsi eski zamanlara karıştı, inkılâp durmadı, inkılâp yürüdü*
>
> *(...) ''* (Gürtunca, 1936, s.28).

Ece ve *Aysel* arasındaki konuşmada, *Lozan Barış Antlaşması*'nın imzalanmasının ardından toplum, eğitim ve dinî hizmetler noktasında yapılan inkılâp hareketlerinin neler olduğuna yer verilir. Kadın ve erkek arasındaki ayrım kaldırılarak birlikte

eğitimin önü açılmış, şapka kanunu ile fes kullanımı yasaklanmış ve tekke, zaviye, türbeler kapatılarak toplumda bir ayrıcalık göstergesi kabul edilen cübbe ve sarık gibi uygulamalar kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Konuşmaların devamında Türk inkılâp hareketinin sürekli olduğu vurgulanmıştır :

> ‘’(…)
>
> *ÇİÇEK – İnkılâp durmamalı. Duran inkılâp düşer..*
>
> *AYSEL – Öyle ya. Türk inkılâbı dinlenmeyen bir irade, zapt edilmeyen bir heyecan, yetişilmeyen bir hızdır.’’* (Gürtunca, 1936, s.28).

Konuşmanın devamında takvim, saat ve ölçülerde yapılan değişiklikler aktarılır. Toplumsal alanda gerçekleştirilen inkılâplar öncesinde, Osmanlı eğitim yapısının bir parçası olan medreselerdeki hoca tipi de sahneye dahil olur ve eleştirel bir mizah yapılmak istenir :

> *‘’ (...)*
>
> *ECE – İnkılâp; eski mektepleri, medreseleri tamamen ortadan kaldırdı. Bu mekteplerin sarıklı hocaları vardı. Çocuklar yerde oturuyorlardı. Hocanın yanında uzun bir değnek ve başucunda bir falaka bulunuyordu.*
>
> *HOCA – Ahmet ağanın çocuğu bu sabah yumurta ile börek getirmemiş…Hele bir falakaya dikeyim de babası da öğrensin.’’* (Gürtunca, 1936, s.29).

Hoca, başındaki fesi ve üzerindeki medrese kıyafeti ile eski eğitim sistemini temsil eden bir anlayışla öğrenciler ile ders işler. Okuma sırasında başarısız olan öğrenciler için falaka hazırdır. Piyesin ilerleyen kısmında Ece, Türk İnkılâp Hareketi ile eğitimde meydana gelen değişimleri anlatmaya devam eder :

> ‘’ (…)
>
> *ECE – Eski mektepte (Hocanın vurduğu yerde gül biter) sözü hakimdi. Dayak boldu. Çocukların eti hocanın, kemiği babanın idi. Fakat bugün bunlardan eser kalmamıştır. Cumhuriyet, mektepli çocuğu nasara yensurudan, karabaş tecvitten kurtarmıştır. Cumhuriyet okulunda da bugün korku değil, sevgi vardır (...) ‘’* (Gürtunca, 1936, s.30).

Oyun Mustafa Kemal Atatürk’e ve İnönü’ye teşekkür, saygı ve sevgi ifadeleriyle biter. Piyesin sonunda bu sevgiyi dile getiren küçük bir şarkı vardır. Öğrenciler bu şarkıyı hep birlikte söyleyerek sahneye veda ederler.

2.3.3. Atatürk Çocuğu

2.3.3.1. Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1943 tarihinde İstanbul'da Ülkü Basımevi tarafından *23 Nisan Şiirleri Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar* isimli eserin içerisinde yayımlanmıştır. *23 Nisan Şiirleri Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar* isimli eser yalnızca tiyatro türünde bir eser olmayıp ; içerisinde şiir, marş, piyes ve operet türlerini barındırmaktadır. Kitapta ''Yirmi Üç Nisan Gelirken, 23 Nisan, 23 Nisan ve Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan ve Atatürk, 23 Nisan ve İnönü, İstanbul'un İşgali ve 23 Nisan'' adlarına sahip toplam 7 şiir ; *Atatürk Çocuğu* adında kısa manzum bir piyes ve marş bulunmaktadır. *Atatürk Çocuğu* isimli piyes, Atatürk'ün ilke ve inkılâp hareketleri sonucunda ülkede gerçekleştirmiş olduğu tüm yeniliklerin anlatıldığı bir piyestir. Piyeste adı belirtilmemiş olan öğrenciler, Atatürk'e duydukları sevginin somut örneğini de göstermektedirler.

2.3.3.2. Şahıs Kadrosu :

Tek perdelik manzum bir yapıda oluşturulmuş olan bu piyeste, olay örgüsünün şekillenmesinde rol alan iki öğrenci bulunmaktadır. Öğrenciler, Birinci Çocuk ve İkinci Çocuk olarak isimlendirilmiştir. Piyesin sonunda ise Öğretmen dahil olarak olay anlatımı tamamlanmıştır.

2.3.3.3. İçerik :

Piyes, ders yapmak üzere öğretmenlerini bekleyen sınıf ortamında başlar. Öğretmen henüz sınıfa gelmemiştir. Sınıftaki öğrencilerden bir tanesi ayağa kalkarak konuşmaya başlar :

''BİRİNCİ ÇOCUK
Arkadaş. Tembel tembel
Oturmayalım böyle
Bay öğretmen gelmedi,
Bize bir şiir söyle.(...)'' (Gürtunca, 1943, s.13).

Bu sesleniş, piyesin başlangıcını oluşturur. Konuşmanın içeriğinden hareketle sınıfa gelecek olan öğretmenin erkek olduğu bilgisine ulaşılır. Öğretmen gelene kadar öğrencilerin bilinçsiz şekilde beklemek yerine şiir dinlemeyi istedikleri görülür. Bu

istek, sınıfta bulunan ve İkinci Çocuk ismiyle adlandırılan öğrenci tarafından yanıtlanır:

''(...)
Belki bugün çocuğum,
Henüz küçüktür yaşım.
Kitabım defterimdir,
En candan arkadaşım.
Onların sayesinde
Bilgi ile dolar başım !
(...)'' (Gürtunca, 1943, s.13).

Öğrenci, ezberindeki herhangi bir şiiri okumaz. Sorumluluklarını, yapması gerekenleri şiir hüviyetinde söyler. Bu dizelerde bir öğrenci için en gerekli olanın kitap, defter ve bilgi olduğundan bahsedilir. Yaşının küçük oluşu ya da şu an öğrenci olması onun ilerideki zamanlarda yapmak istediklerini söylemesini engellemez. Bıyıkları ile oynar gibi yaparak sözlerini devam ettirir :

'' (...)
Böylece olacağım,
Yarın bir delikanlı
Ben de asker olurum,
O zaman anlı, şanlı!
(...) '' (Gürtunca, 1943, s.13).

Öğrenci büyüdüğünde asker olmak istediğini açıkça dile getirmiştir. Konuşmasını asker taklidi yaparak sürdürür :

''(...)
Beni bir yaya yapsa,
Komutanlarım eğer
Doğrusu bana bu ün
Bütün dünyaya değer!.
O gün işte karşımda :
Düşman bile baş eğer.

***

Harbederim yılmadan,

Mutlak üstün çıkarım.

Savunurum bombayı,

Siperleri yıkarım!

(...)'' (Gürtunca, 1943, s.14).

Öğrenci, vatanın bölünmez bütünlüğünü, düşman kuvvetlerinden korumak adına mücadele vereceğini açık bir üslup dile getirir. Konuşmanın devamında ses tonunu daha da artırarak Türk milletinin geçmişteki yenilgilerinin intikamının alınacağı bilgisi iletilir :

''Kılıcımla keserim

Hep solumu, sağımı,

En sonunda öperler,

Düşmanlar ayağımı!

***

Benim sayemde böyle

Alınır Türkün hıncı.

Yaşa ey şanlı atlı

Var ol ünlü akıncı !'' (Gürtunca, 1943, s.14).

Öğrenci, konuşmasını deniz eri hayalini kurarak devam ettirir :

''(...)

Deniz eri olursam,

Dalgaları yararım..

Düşman gemilerini

Enginlerde ararım,

Yaylım ateş ederek

Dört tarafı sararır (...)'' (Gürtunca, 1943, s.15).

Piyesteki bu konuşmalara bakıldığında Türk askerini yücelten söylemlere yer verildiği görülür. Türk askerinin kahraman, cesur, kendisinden emin, vatansever oluşu

birer fikir hüviyetinde öğrencilerin zihin dünyasına iletilir. Öğrenci konuşmasının devamını hava kuvvetlerinde görevli bir asker tutumuyla sürdürür :

''(...)
Ya bir uçman olursam
Yükselirim göklere.
Bulutlardan bakarım
Hep kuş bakışı yere!
Savurmaya başlarsam
Bombaları bir kere;
***
O lâhzada katarım
O lâhzada katarım
Artık tozu dumana..
En sonunda gelirler
Düşmanlarım amana !
(...)'' (Gürtunca, 1943, s.15).

Tüm öğrenciler bu konuşmaların ardından ellerini çırparak arkadaşlarını alkışlarlar. Sınıfta sessizliğin oluşu ve arkadaşlarını dinliyor olmaları önemlidir. Bu konuşmaların ardından öğrenci, başarılı olmanın yolunun ödevlerini yapmak ve derslerini takip etmekle mümkün olacağını da ilave eder :

''(...)
Ah.. Bu güzel günlerin
Elbette gelir çağı..
Şimdi ben bilmeliyim
İyi ödev yapmağı
(...)'' (Gürtunca, 1943, s.15).

Piyesin sonu itibariyle öğretmen, sınıfa girer ve kapı arkasından dinlediği öğrencisinin sırtını okşayarak takdir eder.

2.3.4. Okullu Kızlar Asker Olunca

2.3.4.1.Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1943 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Oyun, *23 Nisan Şiirleri Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar* isimli eserin içerisinde yer almaktadır, müstakil bir başlık ile yayımlanmamıştır. *Okullu Kızlar Asker Olunca* isimli piyes, mekteplere yazılmış operet bilgisiyle yayımlanmıştır. Piyesin ilk sayfasında oyunun gazeteci, şair, yazar Necdet Rüştü'nün 1933 tarihli *Kadın Asker Olursa* isimli oyunundan adapte edildiği bilgisi verilmiştir. Piyeste millî hislerin duyarlılığı ile vatanı düşman kuvvetlerinden savunmak istek ve arzusunu duyan Türk kızlarının hikâyesi anlatılmaktadır. Piyeste, okul çağındaki küçük bir kızın görmüş olduğu rüyanın etkisiyle şekillenen bir olay anlatımı bulunmaktadır. Eserin temel tezi, okul çağındaki genç kızların küçük yaşlardan itibaren yetiştirilme tarzları ve toplumun onlara yüklediği sosyal rolün ne olduğunun okura anlatılmasıdır. Kız çocuklarının en az erkekler kadar cesur olabilecekleri ve millî hisler ile donatılmış bir kimliğe sahip oldukları fikri anlatılmak istenmiştir.

2.3.4.2.Şahıs Kadrosu :

Piyeste az sayıda karakter ile vak'a anlatımı planlanmıştır. Piyesin başlangıcında adı belirtilmeyen ancak olay örgüsünün ilerleyen sayfalarında ismi öğrenilen Perihan karakteri ile piyesin kurgusu şekillenir. Perihan'ın annesi, doktor, nefer, asker kız olmak üzere 5 karakter bulunmaktadır.

2.3.4.3.İçerik :

Piyes; olay anlatımı mensur, konuşma metinleri manzum olan bir yapı ile oluşturulmuştur. 'Tablo' adının kullanıldığı bölüm başlıklarıyla olay anlatımı ardışık numaralar ile sıralanmıştır. Piyesin ''Birinci Tablo'' isimli bölümü ev ortamında, adı belirtilmemiş bir kız çocuğunun odasında *Kadın Asker Olursa* isimli kitabını sesli bir şekilde okuduğunun bilgisi ile başlar :

''Bazen felâketin de
Hayırlısı olurmuş :
İnsan bu felâketle
Bir dertten kurtulurmuş !

İşte bugün harp çıktı !

Ben asker oluyorum !

Muharebeye gidip

Senden kurtuluyorum !..

Tanrım sana çok şükür,

Olsun bayramım kutlu !

Muharebeye giden

Kadınlar ne mutlu !..'' (Gürtunca, 1943, s.18).

Adı belirtilmemiş bu kız çocuğunun, okumuş olduğu kitabın etkisiyle yiğit söylemler içerisinde bulunduğu görülür. Kararlı, cesur ve vatansever bir tavırla harp ortamında vatan topraklarını savunmak için cepheye gitme isteği dikkat çeker. Konuşmanın son iki dizesinde sadece kendi adına konuşmaksızın, cepheye mücadele etme isteği ile giden diğer kadınlar adına da konuştuğu görülür. Küçük kız, konuşmasını değiştirerek karşısında ona cevap veren bir kişi gibi konuşmasını sürdürür:

''(...)

Harpte ne yapacakmış

Senin gibi kadınlar !

Orada manikür yok,

Düşmanla vuruşmak var!

Aman güle, güle git,

Fakat bunu iyi bil:

Sipere gideceksin,

Cephe sinema değil! (...)'' (Gürtunca, 1943, s.19).

Bu konuşma cümlelerinin ardından küçük kız, ses tonunda tekrar değişiklik yaparak kendi düşünceleriyle yanıtlar :

''(...)

Harbin ne olduğunu

Senden iyi bilirim !

Yakında gazi olup

Yine eve gelirim ! (...)'' (Gürtunca, 1943, s.20).

Küçük kızın sesli söylemleri, annesinin odadan içeri girmesiyle sonlanır. Annesi küçük kıza ne sakladığını sorar. Küçük kız bu soruya hiçbir şey saklamadığının yanıtını verir. Ancak bu yanıt küçük kızın annesini ikna etmez ve annesi yastığının altına götürdüğü *Kadın Asker Olursa* isimli kitabı bulur. Annenin bu andan itibaren tepkisi devrin kadına bakışını yansıtması açısından önemli bilgiler ihtiva eder :

> *'' (...) –Kadın asker olursa !.. Komediler !.. Aferin sana kızım !.. Erkenden uyuyup, sabahleyin vaktinde mektebe yetişeceğine, böyle romanlar okuyorsun, öyle mi ?.. Hem, bu büyük yaşta adamların okuyacağı bir kitap.. Sen kendine daha başka kitaplar da bulabilirdin. Haydi, ver onu bana, gir yatağına! (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.20).

Küçük kızın annesinin bu konuşmaları, okul sorumluluğunun farkına varması yönünde uyarılar içerir. Ancak diğer taraftan da küçümseyici bir tavır ile okunan kitabın küçük kızın yaşına ve seviyesine uygun olmadığı yönünde eleştiriyi de barındırır. Annenin de piyese dahil oluşu ile konuşma ilerler ve bu kitabın küçük kız tarafından büyük bir hırs ile okunduğunun bilgisi okura iletilir :

> *'' – (...) Evet, hiddetimden okuyorum. Çünkü bunu yazan adam, kadınların asker olması fikri ile alay etmiş.. Okuyacağım, sonuna kadar bitireceğim, sonra da kitabın sahibine bir mektup yazıp tebrik edeceğim (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.20).

Küçük kızın bu konuşmasındaki tebrik söylemi, ironi içerir ve devamında şu şekilde açıklanır :

> *'' – (...) 'Siz yanılıyorsunuz, kadınlar erkeklerden daha iyi askerlik yapar, sizi protesto ediyorum..' diye... ''* (Gürtunca, 1943, s.20).

Küçük kızın ifadelerindeki kararlı ve kendisinden emin söylemler annesi tarafından karşılık bulmaz. Kızın annesinin verdiği yanıt o devrin kadına olan bakışını yansıtır. O dönemde toplumun kadına bakışı, evin ihtiyaçlarının giderilmesi ve eş sorumluluğu ile ilgilenilmesidir. Kadının evin ihtiyaçlarını gidermesi cephede verilen mücadele ile eşdeğer tutulmuş; toplumda aktif bir kadın rolü benimsenmemiştir :

> *'' (...) – Haydi, yavrum !.. Böyle şeyden vazgeç!.. Sen iyi bir asker değil, iyi bir ev kadını olmağa çalış.. Evini kardeşlerine, anasına, babasına, çocuğuna rahat bir ocak yapmağa çalışan bir kadın, harbe gitmiş bir erkek kadar vatanına hizmet etmiş demektir.. Haydi, yavrum !.. Yat, uyu.. büyü .. İyi bir vatan kadını olmağa gayret et (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.20).

Piyesin devamında arka planda müzik çalar ve küçük kız ezgili bir söylemle yanıt verir. Küçük kızın düşüncelerine göre, kadınlar da cephede en az erkekler kadar mücadeleci bir ruh ile vatan savunmasını gerçekleştirebilecektir :

‘’

(...)

Anneciğim !.. Beni bırak,

Ben askere gideceğim !..

Düşmanlarla vuruşarak,

Yurda hizmet edeceğim !..

Göğüs gerip dağa, taşa,

Vereceğim böyle emek !

Gideceğim ben savaşa,

Atacağım bomba, tüfek !..

REFREN

Anneciğim !.. Beni bırak ;

Ben askere gideceğim !..

Gece, gündüz hep gözümde

Tütmektedir savaş yeri !

Duracağım bu sözümde,

Ölsem bile dönmem geri !..

İlk önce ben koşacağım,

Çıkmış olsa seferberlik !..

Hudutları aşacağım ;

Ah! .. Askerlik !.. Ah !. Askerlik !..

REFREN

Anneciğim !.. Beni bırak ;

Ben askere gideceğim !.

(...) ’’ (Gürtunca, 1943, s.21).

Bu şarkıda küçük kız, askerlik ile ilgili kararlı düşüncelerini bir kez daha vurgular. Annesinin askerliğe rızası olmamasına rağmen vatan toprakları yolunda mücadele isteğini korkusuz bir şekilde tekrar dile getirir. Ancak bu konuşma küçük kızın

annesini ikna etmez ve karşı tutuma sahip bir yanıt gelir. Küçük kızın annesine göre, askerlik zor bir süreçtir. Cephede verilen mücadelede düşman kuvvetleri ve silah menzillerinin varlığı hem bir zorluk hem de tehlike bildirmektedir :

'' Evlâdım !.. Evinde kal,
Yalnız evinden tat al !..
Sen kendi işine bak :
Kolay değil askerlik,
Onu erkeğe bırak !..
REFREN
Cenk yerinde ateş var,
Seni vurur düşmanlar !..
Kolay atılmaz tüfek,
Sen evinde ver emek :
Dikiş dik, pişir yemek !..
Kızım !.. Askerlik güçtür,
Bu işi yapar erkek !..
REFREN
Cenk yerinde ateş var,
Senin vurur düşmanlar !..'' (Gürtunca, 1943, s.21).

Anne – kız arasındaki bu konuşmanın ardından annesi, kızını yatağına yatırır. Küçük kız uykuya dalar. Asker elbiselerini giymiş, omuzunda tüfeği olan, göğsünde fişekler takılı bir kız çocuğu sahneye dahil olur ve küçük kıza uyanması yönünde telkinler verir :

'' (...) – Perihan !.. Perihan !.. Kalk !..
– Perihan !.. Kalk diyorum !.. Böyle bir zamanda hiç insan uyur mu ?(...)'' (Gürtunca, 1943, s.22).

Bu seslenişin ardından piyesin başlangıcından itibaren adı verilmemiş olan bu cesur küçük kızın adının Perihan olduğu öğrenilir. Asker kılığına girmiş olan kız ile Perihan arasındaki konuşma devam eder. Asker kız, gönüllü kızlar taburu oluşturulacağından bahseder. Gönüllü olarak sınıf arkadaşlarının isimlerini

yazdırdıklarını belirtir ve korkusuz bir şekilde düşman kuvvetleriyle mücadele edileceğini ilan eder :

> *'' – (...) Muharebe var !.. Bütün sınıf arkadaşlarımız gönüllü yazıldılar. Senin ismini de yazdırdık. Bize, gördüğün bu silahları verdiler. Bir asker kızlar taburu yapacağız. Savaşa, hem savaşın en ateşli, en korkulu yerine gidecek, cenk edeceğiz.*
>
> *Fazla anlatamam. Biraz sonra görürsün. Haydi, şimdi atla, yataktan, pencereden kaçıp, arkadaşlarımızla birleşelim (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.22).

Piyesin ''Birinci Tablo'' olarak adlandırılan ilk bölümü, Perihan'ın sevincini dile getirmesinin ardından, asker kızla birlikte odanın penceresinden atlayıp kaçmaları ile biter :

'' (…) – *Tanrım !.. Sana çok şükür !. Az evvel düşündüğüm emeller bir hakikat oluyor ! (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.22).

Piyesin ''İkinci Tablo'' isimli bölümü, doktor muayene odasının tanıtımı ile başlar. Muayene işlemlerini yapacak olan doktor da bayandır. Müzik ile birlikte kuliste görünmeyen kızlar hep birlikte bir şarkı söylerler :

''Yalnız erkekler değil
Kızlar da asker olur !
Kızlar asker olursa
Bu güzel yurt kurtulur !
Tekrar
Düşmana göğüs gerer.
Yaşasın kadın asker !
***
Cenk yerinde katarız
Bizler tozu dumana !
Siperlerde yatarız,
Saldırırız düşmana !..
Tekrar
Düşmana göğüs gerer,
Yaşasın kadın asker !

***

Hiç bizim karşımıza

Çıkabilir mi erkek !

Biz ölümden korkmayız,

Asla değiliz ürkek!..

Tekrar

Düşmana göğüs gerer,

Yaşasın kadın asker ! (...) '' (Gürtunca, 1943, s.23-24).

Doktor, kızların söylemiş olduğu bu şarkıyı arka planda dinlemektedir. Sahneye asker kıyafetli bir çocuk dahil olur ve doktora haber verir :

'' (...) – Efendim !. Gönüllü yazılan okullu kızlar geldi. Muayene olacaklar ! (...) '' (Gürtunca, 1943, s.24).

Bayan doktor yanıt verir :

''(…) – Gönüllü kızlar mı ?.. Bu şarkıyı söyleyen demek onlardı ?.. Çağır, gelsinler! (…) '' (Gürtunca, 1943, s.24).

Piyesteki bu konuşmanın ardından askere gitme isteği duyan on beş, yirmi kız şarkı söyleyerek sahneye dahil olurlar :

''Doktor bayan !... Bu bizim

En kuvvetli çağımız !

Çelik gibi sağlamdır

Elimiz, ayağımız !..

Tekrar

Askerlikten bıkmayız,

Biz çürüğe çıkmayız !

***

Muayene ediniz,

Bayan Doktor Bizleri !

Yol yürürüz : Metindir

Hepimizin dizleri !..

***

Kimimiz bir süvari,

Kimimiz topçu olsun !

Düşmanlar karşısında

Cesur bir ordu bulsun !..

Tekrar

Askerlikten bıkmayız,

Biz çürüğe çıkmayız!'' (Gürtunca, 1943, s.24).

Genç kızlar hem bedensel olarak sağlıklarının yerinde olduğunu hem de en güçlü yaşlarının bu yaşlar olduğunu söylemektedirler. Bu şarkının ardından doktor, kendi düşüncesini söyleyerek genç kızlara bu denli istek duymalarındaki gerekçeyi sorar :

'' (...) – Kızlar! Deli kızlar! Evinizde sıcak odanız, rahat döşeğiniz, hazır sofranız varken asker olup, bunlardan uzaklaşmanızın sebebi nedir ?

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.25).

Konuşmaların devamında, o devrin kadına bakışı hakkında da bilgiler verilir. Buna göre kadın, evinde oturup ev işleri ile uğraşmalı ve tüm zamanını evin ihtiyaçları için kullanmalıdır. Ancak doktorun bu düşüncesi, askere gitme kararlılığı gösteren hiçbir kızın düşüncelerinde karşılık bulmaz ve hep birlikte vatana hizmet etme amacıyla göreve talip olduklarını iletirler. Ardından doktor tekrar söz alır ve kadının o dönemdeki toplumsal konumu hakkındaki düşüncelerini sıralar:

'' (...) – Siz vatana başka türlü de hizmet edebilirsiniz. Kadın evinde oturmalı, evinde çalışmalı !. Bu en büyük hizmettir

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.25).

Kızlardan bir tanesi, doktora bir soru yöneltir :

'' (...) – Bayan Doktor ! Öyle ise siz neden evinizde oturmadınız da, eskiden beri erkeklerin işi olan doktorlukla uğraşıyorsunuz ?

Büyük annelerimiz eskiden bir kadının doktor olduğunu duysalardı, küçük dillerini yutarlardı. Şimdi de siz bizim askerliğimize şaşıyorsunuz. Korkmayın, alışırsınız, bunu pek tabiî görürsünüz

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.25).

Yöneltilen bu soru karşısında, doktor bir yanıt veremez ve genç kızları muayene etmeye başlar. Muayene sırasında bayan doktor genç kızlara hangi dersi daha fazla sevdiklerini sorar. Alınan yanıtlar içerisinde biyoloji, coğrafya, aritmetik ve beden terbiyesi dersleri vardır. Alınan yanıtlara göre doktor, askerî tercihlerde bulunur.

Örneğin biyoloji dersini seven genç kız atlı süvari, coğrafya dersini seven genç kız denizci, aritmetik dersini seven genç kız istihkâm sınıfına, beden terbiyesi dersini seven genç kız ise piyadeye ayrılır.

Piyesin ‘’Üçüncü Tablo’’ isimli bölümünde sahne değişir. Yerde karları temsil eden pamuklar ve dağ görünümlü fonlar bulunmaktadır. Asker kız nöbet tutmakta ve kendi kendine söylenmektedir :

> *‘’(...) Aman Allah’ım… Yedi saattir nöbet bekliyorum. Ne tükenmez çilem varmış. Dizimin dermanı kesildi, soğuktan dişlerim çarpıyor. Ayazdan kanım dondu. Şimdi evdeki sıcacık yatağım gözlerimde tütüyor. Kimbilir şu dakikada çini soba ne güzel yanar. Kardeşlerim tandır safası yapıyorlardır. Bense burada… Vallahi çivi kesiyorum… Ne kadar yürüsem koşsam fayda yok… Nöbetim bitmeden, ben burada donacağım. Uykum da, öyle çok ki (...) ’’* (Gürtunca, 1943, s.27-28).

Bu konuşmanın ardından piyeste adı belirtilmemiş bir zabit gelir ve genç kızı uyandırdıktan sonra ortadan kaybolur. Ardından asker elbiseli bir çocuk gelir ve genç kızla alay eden bir konuşma yapar :

> *‘’ (...) – Elinin hamuru ile bu işe gene kalktın? Evinde rahat rahat oturmak dururken, askere yazılmak aklına nereden esti? Kadınlar, her şeyi yapar fakat askerlik*
>
> *(...) ’’* (Gürtunca, 1943, s.28).

Genç askerin bu sözlerinin bitmesine izin vermeyen küçük kız tokat niteliğinde cevap verir :

> *‘’(...) – Yapar… Hem de pek mükemmel yapar…*
>
> *Sana söyleyebilirim ki, kadının askerliği günlük bir mesele değildir. Eğer mektepte çalışmış ve biraz tarih bilmemiş olsaydım (kadın askerlik yapamaz…) diye meydana atılmazdım. Asya Türklerinin kahraman asker kadınlarını Emevilerin gözü ölümlerden yılmayan kadın cenkçilerini geçelim, sana yakın bir tarihten misal getireyim : Fransa İhtilâlinin edebiyata, tarihe geçmiş büyük kahramanı (Jandark) kadın değil miydi? Daha beriye gelelim: Anadolu harbinin, cepheye omuzunda silah taşıyan kadınlarını bilmiyor musun? O dehşetli günlere mülâzımlık rütbesine kadar yükselmiş olan (Kara Fatma) yı unuttun mu ? Hayır ! Kıskançlık fena, haksızlık kötü bir şeydir. Kadınların askerlik yapabileceğini itiraf et*
>
> *(...) ’’* (Gürtunca, 1943, s.28-29).

Bu satırlarda küçük kız tarihten örnekler vererek kadının her alanda başarılı olduğu gibi, askerlik hizmetinde de en az erkekler kadar başarılı olacağını ifade etmiştir. Bu

durumun farklı milletlerin tarihlerinden olduğu gibi Türk tarihinin çeşitli dönemlerinde de karşılık bulduğunu kahramanların isimlerini vererek somutlaştırmıştır. Küçük kız, konuşmasının ilerleyen kısımlarında her iki cinsiyeti bir bütün halinde değerlendirmiş, erkek askerin fikrinin değişmesini sağlamıştır :

> *'' (...)*
>
> *Bak, biz kadınlar erkeklerden daha ziyade hak ve doğruluğu severiz. Sen bütün kadınlara korkak dedin, bense senin bu tabansızlığını görüp bütün erkeklere yüreksiz demiyorum. Olur ya, içlerinde bir tane böyle çıkar. Fakat hepsi senin gibi değildir. Türk erkeği o kadar cesurdur ki ... Ah; sana nasıl anlatayım ... İşte Anadolu cengi, İstiklal savaşı meydanda*
>
> *(...) ''* (Gürtunca, 1943, s.30).

Bu sözlerin ardından erkek asker, küçük kızın sözlerini onaylayarak Türk kadınının tarih içerisindeki kahramanlığını dile getirir :

> *'' Kardeşim ! Bu sözlerinle kadınlığa olan hürmetimi bir kat daha çoğalttın. Sen sulhta yavrularına ve düşkünlere şefkatli bir ana, harpte düşmanlara karşı yırtıcı bir kartal olan Türk kadınının bir timsalisin. Önünde hürmetle eğilirim !*
>
> *(...) ''* (Gürtunca, 1943, s.30).

Erkek asker, konuşmasının devamında küçük kızın annesinin yaşlı olduğundan bahseder. Kış vaktinde ona sıcak bir çorba pişirmesini, üşümemesi için dikkat etmesi gerektiğini belirtir. Ardından savaş meydanında erkeklerin cenge devam edeceğini ve meydanın boş kalması durumunda Türk kadınının cepheye hiç düşünmeksizin akın edeceğini ilave eder. Küçük kız büyük bir olgunlukla bu fikri benimser ve Türk İstiklal Harbi'nde olduğu gibi aynı örneğin sergileneceğini belirtir ve bu bölüm biter.

Piyesin son kısmını oluşturan ve oldukça kısa olan ''Dördüncü Tablo'' isimli bölümde, küçük kız annesi tarafından uyandırılır. Zira bu kısma kadar anlatılanlar rüyasında görmüş olduklarıdır. Küçük kız annesine asker olamayacağını söyler. Annesi kızının bu kadar hızlı karar değiştirmesini sağlayan rüyayı öğrenmek ister ama sonra anlatacağını söyler küçük kız. Ardından tüm kızlar sahneye gelir ve bir şarkı söyleyerek piyesi tamamlarlar.

2.3.5. Küçük Şehit

2.3.5.1.Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Oyun, 1943 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Oyunda, Türk gençliğinin sahip olduğu millî hisler ve vatanî duygularla Mustafa Kemal'e olan bağlılık ve onun emirleri ile harekete geçme arzusu işlenmiştir. Oyunda şehitlik mertebesinin ne denli kıymetli olduğu fikri vurgulanmıştır. Piyesteki olay kurgusunu Osmanlı Hükümeti ile Mustafa Kemal taraftarları arasında yaşanan gerilim oluşturur. Padişahın mutlak otoritesine bağlı Osmanlı Devleti taraftarları ile, devlette meydana gelen işgal ve kayıplar karşısında Millî Mücadele bağlılığı içerisinde olanlar vak'aya yön verir.

2.3.5.2.Şahıs Kadrosu :

Piyes; birbirine zıt iki tarafı temsil eden bir kurgu ile oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'ne ve padişahın mutlak otoritesine bağlılığı temsil eden Cezmi karakteri ve medrese hocası bulunmaktadır. Bu grubun karşısında Mustafa Kemal ile yürütülen millî mücadelenin taraftarı Muallim Erdoğan bulunmaktadır. Oyunda, şehitlik kavramının kutsallığı ile ön plana olana çıkan Mehmet karakteri, piyesteki olay zincirinin gelişiminde etkili olmuştur. Oyunda padişahın lehine çalışan Cezmi ve medrese hocası; ilkokul çağındaki Tevfik, Selim ve Hüseyin'in millî his ve duyarlılıklardan uzaklaştırılıp padişahın himayesi altında bulundurulmaya ikna edilmek istenir.

2.3.5.3.İçerik :

Piyes, 3 perde ve 1 prolog düzeni ile oluşturulmuştur. Piyes, ulusal bayramlarda temsil edilmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bilinçli bir seçimin sonucu olarak 23 Nisan münasebeti ile temsil edileceğinin bilgisi aktarılmıştır. Piyesin ''Birinci Duruş'' isimli bölümünde vak'a yeri olarak İstiklâl Savaşı sıralarında İstanbul'a yakın ismi belirtilmemiş bir köy tercih edilmiştir. Oyunun başlangıcını siyah renkli bir perdenin önünde beyaz renk kıyafetler giymiş olan kız çocuğunun konuşması oluşturur. Küçük kızın yaptığı açılış konuşmasında Türk milletinin yaşamış olduğu sıkıntılar, yokluk ve sefalet dönemleri, istiklal, vatan ve Türklük gibi değerler millî hisleri ve duyarlılıkları artıracak ölçüde okura iletilmiştir. Bu konuşmada egemenlik ve Türklük noktasında vurgulanması gereken fikirler de aktarılmıştır :

''(...)

Bu bayram, Türk yurdunda gönül birleşmesidir.

Bir ağızdan söylenen egemenlik sesidir.

(...)

Bugün hakimiyetin ve çocuğun günüdür,

23 Nisan Türkün en büyük günüdür.

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.7).

Piyesin birinci perdesinde, adı belirtilmeyen bir köy okulunun sınıf tasviri yapılmıştır. Medrese sisteminin bir görüntüsü olan bu tasvirde, minder üzerinde bağdaş kurmuş bir şekilde oturan öğrenciler ve başında sarığı olan ihtiyar bir hoca bulunmaktadır. Sınıfın hemen girişinde tek ayağı üzerinde bekleyen cezalı bir öğrenci vardır. Yapılan derste öğrenciler Arap harflerini sırasıyla ve bir tekerleme dahilinde okumaktadırlar. Hoca, dersin ilerleyen kısmında yeni bir bilgi öğretir öğrencilerine. Ancak sınıftaki öğrencilerden bazıları bu bilgilerin sorgulamasını yaparlar ve medrese düzeni ile eğitim veren kurumların diğer kurumlar ile farkını dile getirdikleri bir soruyu açıkça sorarlar. Öğrencilerden Hüseyin konuşmasını sürdürür :

''(...)Hoca efendi öbür mektep hocaları bunları öğretmiyormuş, siz niçin öğretiyorsunuz ? (...) '' (Gürtunca, 1943, s.6).

Bu soru üzerine hoca, kızgın bir tavırla cevabını verir :

'' (...) Ne dedin ? Öbür mektep, öbür hoca mı ? Yerin dibine batsın o gavur. Ulan seni baban bana teslim etti. Etin benim kemiğin babanın, anladın mı ? Sen ondan yana mısın ? O gavur be gavur. Onların yüzünden toprağın bereketi kaçtı (...) '' (Gürtunca, 1943, s.6).

Hocanın konuşmasında, eski eğitim sisteminin eleştirilmesine yönelik her ifade güçlü bir karşılık bulur. Bu konuşmanın devamında Hüseyin, padişaha yönelik ifadeleriyle bir tepkiyi daha çeker ve hoca tarafından cezalandırılır :

'' (...) Ben biliyorum. O hoca bu memleket için çalışıyor. Düşmanları toprağımıza sokanlar padişahlardır. (...) '' (Gürtunca, 1943, s.7).

Hocanın verdiği yanıt ile, eski eğitim sisteminin çocuklar üzerinde olumsuzluk oluşturan ceza yöntemi somut olarak sunulmuş olur :

'' (...) Ben ağzına biber süreyim de gör gününü. Geber kereta. Azat olunca yatırın şunu falakaya, adam akıllı bir ıslatayım görsün gününü. Anlaşıldı mı ? (...) '' (Gürtunca, 1943, s.7).

Tüm bu konuşmanın sınıf önünde yapılması, diğer öğrencilerin psikolojisi açısından da kötü bir örnek oluşturur. Öğrenciler, bu ceza tutumu karşısında bir şey yapamayacaklarını söylerler ve arkadaşlarının da sabırlı olmasını tavsiye ederler. Bu kabulleniş Hüseyin'i daha da üzer ve bu mektepte okumayacağını diğer mektebe gideceğini açıkça belirtir :

'' (...) Ben seninle de okumayacağım. İşte onların yanına gideceğim (...) '' (Gürtunca, 1943, s.7).

Bu yanıtın ardından hocanın tepkisi oldukça sert olur :

'' (...) Cehennemin dibine, esfelessafiline kadar yolun açık olsun. Ulan bu piç kurusu ile bir daha konuştuğunuzu görürsem leşinizi kapının önüne sererim. Ha, anlaşıldı mı ? (...) '' (Gürtunca, 1943, s.7).

Bu konuşmanın ardından piyesin ''Birinci Duruş'' olarak adlandırılan kısmı biter. Hemen ardından gelen ''İkinci Duruş'' kısmında Cezmi adındaki gencin sahneye dahil olup hocanın cebine rüşvet koyması ile sosyal bir çarpıklık örneği sunulmuş olur. Cezmi, kendisini padişahın yolladığını söyler ve çocukları uzaklaştırmasını rica eder. Bunu üzerine hoca, sınıftaki öğrencileri evlerine gönderir ve yaşananlardan kimseye bahsetmemeleri noktasında uyarır. Piyesin ''Üçüncü Duruş'' kısmını oluşturan parçası ise Hoca ve Cezmi arasında geçmektedir. Cezmi, İstanbul Hükümeti tarafından gönderildiğini şu sözlerle dile getirir:

'' (...) Anadolu'da çalışanların bu kasabaya kadar geldiklerini duyan hükumet, beni doğduğum bu köye, vazifeye gönderdi. Yanımda iki arkadaşım daha var. Bu kasabada Mustafa Kemalcilerin daha çok olduğunu duyduk. Sizinle birlikte bu işleri yoluna koyacağız. İstediğimiz kadar para harcayabiliriz (...) '' (Gürtunca, 1943, s.8).

Hoca, padişaha olan bağlılığını açık bir şekilde dile getirir ve padişah için çalışmanın boynunun borcu olduğunu belirtir. Büyük bir bağlılık duygusuyla padişaha karşı olan saygısını ilan eder. Konuşmanın devamında Mustafa Kemalcilerin elebaşılığını yapan isimlerin kimler olduğu sorusu sorulur ve Maarif Mektebi Muallimi Erdoğan Bey'in ismi geçer. Öncelikle para ile kendi taraflarına çekebilme ihtimali konuşulur ancak o, Mustafa Kemal'e yürekten bağlıdır.

Cezmi, konuşmasının ilerleyen kısımlarında Mustafa Kemal ile birlikte hareket eden başka hangi isimlerin olduğunu sorar ve Hoca bazı kişilerin adlarını verir. Bu isimlerin bazen mektep köşesinde bazen de köy odasının bir köşesinde buluştuklarını ve cepheye yardım edebilmek adına planlar yaptıkları öğrenilir. Ancak Cezmi'nin tavrı nettir ve bu çocuklardan en zeki olanın öldürülmesi gereklidir. Ancak tepki çekmemek adına çocuğun kendi söylemleri ile hata yapmasını ve öldürülmenin meşru zemine oturtulması için istişare ederler.

Hoca ve Cezmi konuşmanın ilerleyen kısımlarında plan yaparlar. Planlarına göre Hoca ve Cezmi arasında geçen bu birliktelikten haberi olan kişiler, çocuk olmaksızın öldürülecek ve öğretmen de bir gözdağı olarak esir edilecektir :

> *'' (...) O halde planımız şu hocam : Öğretmeni yakalayıp okulda bağlayacağız. Sen çocuk bulursun. Köy odasında onunla konuşursun, söyletmek için zorlar, söylettikten sonra da etrafa yaymaması için orada öldürürüm. Sonra da öğretmenin işini görürüz. Yalnız bulacağın çocuk her şeyi bilmeli (..) ''* (Gürtunca, 1943, s.10).

Bu planın ardından birinci perde biter. Böylece piyesin ilk perdesi üç duruş halinde tamamlanır. Piyesin ikinci perdesinin ''Birinci Duruş'' isimli bölümü köy okulunun sınıfında geçer. Perde öğretmenin yaptığı bir konuşma ile başlar. Bu konuşmada Mustafa Kemal'e ve cephede kahramanlık gösteren kişilere bağlılık arzusu iletilir :

> *'' (...) Bunun içindir ki, bu memleket ve bu milletin istikbali bir kahramana bağlıdır. O, boyunduruk altından kurtaracak yeni bir yüz verecek, türlü yollar gösterecektir. Ana, baba ve kardeşlerinin bu ülkü uğruna cepheye nasıl koştuklarını gördük.*
>
> *Kahramanın her istediğini büyük bir inanla yapan aslanların kardeş veya çocuklarısınız. Gözlerimde bu kahramanın adını okudunuz tabii: Mustafa Kemal. Her zaman Mustafa Kemal adını duyun ve duyurun. Bu adı duyunca gözleriniz bir doğu güneşi ile parlasın, kalbiniz en büyük heyecanı duysun (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.11).

Öğretmenin bu konuşmasından etkilenen Tevfik ve Mehmet, Mustafa Kemal'in bu denli kötülenmesine, İstanbul hükümetinin ona karşı düşmanca tavrına bir anlam veremez. Öğretmen, her fırsatta Mustafa Kemal'in ne denli büyük bir kahraman olduğunu, Türk milleti ve vatan uğruna vazgeçilemez bir değer oluşunu güçlü ve açık bir şekilde anlatır :

'' (...) Yalan yavrum, inanma. Güneşe pusu kurulmaz. Mustafa Kemal bir insan değil bir vatandır. Mustafa Kemal Türk demek, Türkiye demektir (...) '' (Gürtunca, 1943, s.11).

Öğrenciler arasında Mehmet, yaşının küçük olmasına rağmen mücadeleye katılma isteğini ısrarla tekrarlar. Ancak öğretmeni, onun yaşının henüz küçük olduğunu ve bu sebeple mücadelede bulunma isteğini olumlu karşılamayacağını belirtir. Piyesin bu perdesindeki birinci duruş kısmı; Öğretmen, Tevfik, Mehmet ve Selim'in konuşmaları ile tamamlanır. Birinci perdede anlatılan Cezmi ve Hoca arasındaki plan, piyesin ''İkinci Duruş'' başlığında tekrar anılır. Hasan ismindeki öğrenci, mühim bir tehlike olduğunu söyler ve bu olayın doğruluğunu konuşmak üzere babasının öğretmeni davet ettiğini belirtir. Öğretmen, öğrencileriyle vedalaşır ve Hasanların evine doğru yola çıkar.

Perdenin ''Üçüncü Duruş'' isimli bölümü adı belirtilmeyen iki adam, Muallim Erdoğan ve Cezmi arasında geçer. Cezmi, yanına aldığı iki adam ile Muallim Erdoğan'ın bulunduğu mektebe baskın düzenler. İlk başta öğretmen ne olduğunu anlayamaz ve bulundukları yerin bir mektep olduğunu, yaptıklarının yanlış olduğunu bildirir. Ancak bu mektebe karşı yoğun bir öfke vardır ve padişahın otoritesine karşı düşmanlık tohumlarının burada ekildiğinin bilgisi Cezmi tarafından iletilir :

'' (...) Biliyoruz, muallim efendi. Buranın yılan yetiştirme ocağı olduğunu biliyoruz, biz de onun için geldik (...) '' (Gürtunca, 1943, s.13).

Muallim Erdoğan ve onu esir alanlar arasında tansiyon yükselten, tarafların birbirlerini suçladıkları konuşmalar ile vak'a ilerler. Cezmi; Muallim Erdoğan'ın ellerinin, ayaklarının ve ağzının kapatılmasının emrini verir. Bu emir yerine getirilir ve vak'anın sonunda öğretmenin özgürlüğünün yine onu esir edenlerin elinde olduğunun ve hiçbir yere kaçamayacağının söylendiği görülür. Piyesin devamında Hasan, Muallim Erdoğan'ı merak eder ve onu bağlı tutulduğu köy mektebinde bulur. Muallim Erdoğan başına gelenleri anlatır ve Hasan'a hızlı olmasını söyler. Çünkü yüzleri maskeli, elleri silahlı adamlar Mustafa Kemal destekçilerine darbe vurmak adına öğrencileri öldürmeye gitmişlerdir. Sahnenin ''Dördüncü Duruş'' isimli bölümündeki tüm aksiyonu Hasan ve Muallim Erdoğan arasında geçen ikili diyalog oluşturur. Mehmet, Muallim Erdoğan'ın bağlı tutulduğu sınıfın kırık camından içeri girer. Muallim Erdoğan için canını feda edebileceğini ve tüm tehlikeleri göze aldığını

belirtir. Padişah destekçilerinden olan medrese hocası, öğretmenin öldürüleceğini söylemeye başlamıştır. Bu plandan haberdar olan Mehmet de öğretmenini kurtarmak için onun yanına gelmiştir. Cephe gerisinde faaliyetlerde bulunan nice kahraman, Mustafa Kemal'e duydukları sevginin ve saygının bir sonucu olarak Muallim Erdoğan'ın isteklerine son derece olumlu bir yanıt verirler :

> *'' (...) MUALLİM : (Okşayarak) Senin bu vatanseverliğini unutmayacağım. Yavrum, sen cephe gerisinin kahraman bir nefer yavrususun. Senin gibi çocukları olan bu yurtta gece olmaz. Haydi yavrum. Doğru eve git. Onları dinle ve beni düşünme .*
>
> *(...)*
>
> *Çünkü söyleyecek olursan hem ben, hem de binlerce kardeşinin ölümü hiç değildir. Bu yolda ölsen bile kahraman ve şehit sayılırsın. Şehit en bahtiyar ölülerdir (...) ''* (Gürtunca, 1943, s.16).

Mehmet, Muallim Erdoğan ile vedalaştıktan sonra bir an duraksar. Ondaki değişimi anlayan Muallim Erdoğan, söylemek istediği bir şey olup olmadığını sorar. Bu soru karşısında öğrencisinin verdiği yanıt, piyesteki gerilimi yükseltir.

> *'' (...) Mehmet : Söylersem darılmaz mısınız bana ? Ben satılmadım, muallim bey. Bütün paraları verdiğim sözleri size düşünerek verdim. Acaba fena mı yaptım ?(...) ''* (Gürtunca, 1943, s.16).

Bu cevap karşısında öğretmenin telaşlandığı görülür. Mehmet'in konuşmasının devamında Cezmi ve yardımcılarının planı öğrenilir :

> *'' (...) Mehmet : Beni bir adamla konuşturmak ve sizlerin iç yüzlerinizi anlatmak için babama çok para vermişler. Az sonra köy odasında o adamla görüşeceğim. Şimdi beni bekliyorlarmış. Sizden öğrendiklerimi söylersem ben çok yükselirmişim. Evden, köy odasına gitmek için ayrıldım. Yalvarıyorum, muallim bey. Ben satılmadım. Yol gösterin. Sözünüzden dışarı çıkmayacağım. ''* (Gürtunca, 1943, s.16-17).

Mehmet, kendisinden beklenenler karşısında korku ve endişe duygularına kapılır. Gerekirse kendisini öldürebileceklerini söyler ve bu durumda şehit olarak anılmak istediğini iletir. Şehit olma düşüncesi onu heyecanlandırır. Ancak bu heyecan karşısında öğretmeni onu sakinleştirir ve ona kimsenin bir şey yapamayacağını söyler. Bir plan yaparlar. Mehmet'in kıyafetlerini Muallim Erdoğan giyer. Mehmet'e Hasan'a ulaşmasını ve her ihtimale karşılık yakında bulunmasını söylemesini ister. Piyesin ikinci perdesi bu plan ile tamamlanır :

‘’ (…)

Öğretmen – *O halde sözlerini derhal yap. Elbiselerini bana ver. Benim elbiselerimi sen giy. Senin yerine o adamla ben konuşacağım. Sen koş Hasan’a söyle beni konuşurken köy odasının etrafında bulunsun. Bizi dinlesin. Tabanca lafı olunca ... Beni öldüreceğini anlayınca, içeri girersin o adamı dışarı çağırırsın*

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.17).

Piyesin üçüncü perdesinin ‘’Birinci Duruş’’ isimli bölümü, adı belirtilmeyen üç adam ve Cezmi arasında geçer. Oldukça kısa olan bu bölümde Cezmi ve yanındakiler Muallim Erdoğan ile öğrencisi Mehmet’i öldürmek isterler. Bu planı bozmak isteyen Muallim Erdoğan, öğrenci kıyafetlerini giyer ve Mehmet’in kılığına girer. Piyesin ‘’İkinci Duruş’’ isimli bölümünde Muallim Erdoğan, küçük bir çocuk üslubu ve zekası ile Cezmi’nin tüm sorularına yanıt verir ve onun güvenini kazanmaya yönelik söylemlerde bulunur. İkili arasındaki konuşmalarda öğrenci kılığındaki Muallim Erdoğan, Hasan isminde bir arkadaşa sahip olduğunu ve Hasan’ın Mustafa Kemal taraftarları ile cephe gerisinde çalıştığını, havadisleri kendisiyle paylaştığını belirtir.

Mustafa Kemal destekçilerinin yalnızca cenup cephesinde başarısız olduklarını ve karşı tarafı şark cephesinde başarısız oldukları bilgisiyle kandırdıklarını söylemiştir. Cezmi, bu sohbetin ardından bütün kritik bilgilere sahip olduğunu zanneder. Diyaloğun ilerleyen kısımlarında, aralarındaki bu konuşmayı Muallim tarafına söylememesi adına Cezmi tabancayı çıkararak tehditte bulunur :

‘’ (…)

Cezmi – *(Tabancayı çıkararak) bunu görüyor musun ?*

Muallim – Ne olacak ?

Cezmi – Beynine ateş ettiğim gibi.

Muallim – Ne çıkar. Ölüveririm.

Cezmi – Korkmaz mısın ?

Muallim – Türk çocuğuyum. Korkar mıyım hiç ?

Cezmi – Kurşun Türk çocuğu dinlemez. (Tabancayı masaya kor).

Muallim – Ben de dinlemem ki. Vız gelir. El verir ki kahbece vurulmayayım. Acırım o vakit. Nihayet ölecek değil miyim ? İki gün sonra olmamış da bugün olmuş. Bundan ne çıkar. Eğer korksaydım bu işlere girmezdim ‘’ (Gürtunca, 1943, s.20-21).

Bu konuşmanın ardından Hasan içeri girer. Cezmi, şaşkınlık içerisinde ona kim olduğunu sorar. Zira, bu isimden haberdar olmasına karşılık kendisini henüz görmemiştir. Mustafa Kemalcilerden olduğunu öğrenmesinin ardından masada bıraktığı silahına yönelir ancak silah Erdoğan'ın elindedir :

'' (…)

Muallim – *Kımıldama. Eller yukarı. Kımıldarsan mahvolursun.*

Cezmi – (Alayla) Aman küçük onunla oynama. O çocuk işi değil.

Muallim – Hakiki hüviyetim, Mustafa Kemalci muallim. Adım Erdoğan.

Cezmi – Ne, sen ha (korkarak ellerini havaya kaldırır. Muallim başından kalpağını çıkarır. Gözlüğünü takar.)

Cezmi – Beni tuzağa düşürdünüz.

Muallim – Hayır, sadece kazdığın kuyuya. Bana cevap ver bakalım. Şayet Hasan girmeseydi bana ne yapacaktın ?

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.21).

Cezmi ve Muallim Erdoğan arasında sert konuşmalar geçer. Muallim Erdoğan, Cezmi'yi savunmasız bir konumdayken öldürmeyeceğini belirtir ve tek isteğinin öğrencisiyle birlikte oradan ayrılmak olduğunu söyler. Bu isteğine karşılık Cezmi'den de söz vermesini ve arkalarından ateş etmemesini ister. Cezmi ilk fırsatta silaha sarılır. Muallim Erdoğan, Cezmi'nin elindeki silahı düşürür. Cezmi'nin ellerini tekrar bağlarlar ve savunmasız hale getirirler. Bu sırada bir ses duyulur ve Mehmet sağ göğsünden yaralı olarak içeri girer. İlk tepki arkadaşı Hasan'dan gelir. Muallim Erdoğan ile birlikte nasıl vurulduğunu öğrenmeye çalışırlar. Mehmet'in babası, para karşılığında Hoca ile birlikte Cezmi'ye çalışmaktadırlar. Mehmetlerin köyüne Mustafa Kemalcilerin bir saate kadar gireceklerinin haberi salınmıştır. Bu haber üzerine sevinçle öğretmeninin yanına gelmek üzere ayrılan Mehmet, yolda isimsiz iki adam tarafından vurulmuştur. Mehmet artık şehit olacağını anlamıştır.

Her ne kadar Muallim Erdoğan, ona ölmeyeceğini söylese de Mehmet, şehitler defterine adının yazılmasını ve bahtiyar bir şekilde anılmak istediğini söyler. Gözleri kapanır ve son nefesini verir. Bir ninni ile piyes biter.

2.3.6. Öğretmen Kalbi

2.3.6.1.Oyunun Başlık Seçimi ile İçerik Arasındaki İlişki :

Eser, 1943 tarihinde Ülkü Basımevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Oyun, izci öğrencilerin öğretmenleri Doğan'a duydukları sevgi ve saygı duygularını işler. Piyeste yapılan hatalar karşısında affetmenin önemini vurgulanarak sevgi ve saygının insan varlığı için önemi anlatılmıştır. Öğretmen Doğan, öğrencisi Aydemir'in tatsız şakası ve intikam alma duygusu sonucunda kolunu kırmıştır. Ancak öğretmenin şefkati, öğrencisine duyduğu sevginin doğal bir sonucu olarak hatasını kırmadan göstermeyi başarmasında etkili olmuştur.

2.3.6.2.Şahıs Kadrosu :

Oyun, iki perdelik manzum bir yapıda kaleme alınmıştır. Piyesin birinci perdesi Güler, Tekin, Sunay, Güldal, Aydemir ve Tekin'in konuşmaları ile şekillenmiştir. Öğrencilerin, Doğan Öğretmen'e duydukları sevgi ve saygı piyesteki temel tezi oluşturur. Oyunda öğrenciler aracılığı ile arkadaşlık ve dostluğun öneminden, öğretmene duyulan sevgiden, toplumun öğretmene bakışından bahsedilmiştir. Piyesin ikinci perdesinden itibaren, Aydemir ismindeki öğrenci ile Doğan Öğretmen arasındaki münakaşa ve sevgi bağı piyese yön vermiştir.

2.3.6.3.İçerik :

Piyes, Batı Anadolu'nun adı verilmeyen bir sahil yamacında geçer. Eserin ilk sayfasında şahıs kadrosu ve mekân bilgisi verilmiştir. Birinci perdenin başlangıcında ağaç dalları ile tasviri yapılan bir dağ yamacına yer verilmiştir. Oyundaki sahne tasvirinde, kaya parçası ve çevre koşulları bir sahil yamacının ayrıntıları ile aktarılmasında etkili olarak kullanılmıştır. Birinci perde; Güler, Tekin, Sunay, Güldal, Aydemir ve Kaya arasında geçmektedir.

Oyun; Güler, Güldal ve Sunay ismindeki öğrenciler ile diğer izcilerin de katılımıyla şekillenen şarkı söyleme sahnesiyle başlar. İzciler hep birlikte izci şarkısını söylerler ve sahne açılır. Çocukların konuşmaları arasında akşam vakti, güneşin denize yansıyan görüntüsü ve geçmiş zamanda hatıralarda kalan İstanbul'un Kalamış sahili manzarası aktarılır.

Bu manzaranın ardından Anadolu'nun zenginlikleri ve çeşitli güzellikleri sıralanır. Çocukların üzüm kopardıkları kütükler, üzüm bağları, yemyeşil çam tepeleri ve tabiatın zenginlikleri ile Anadolu'ya duyulan sevgi ve özlemin ayrıntıları aktarılır.

Millî hissin coşkulu bir şekilde dile getirildiği konuşmalar ile Anadolu'nun bu denli harika güzelliklerinin düşman kuvvetlerince işgal edilmesinde etkili olduğu bilgisi okura yöneltilir. Bu satırlar izci çocuklardan Sunay'ın ağzından verilir :

''(...)
Düşmanlarımız meğer
Niçin bu memlekete her dakika göz diker
Niçin vatanlarında kıskanırlarmış onu
İyice anlıyorum
(...) '' (Gürtunca, 1943, s.6).

Bu satırların ardından, memleketin düşman askerlerince işgal edilmesine karşılık cesur bir kararlılık ile mücadelesini gerçekleştiren, düşmanı vatan topraklarından kovan Türk askerinin ifadeleri hüviyetinde olan söylemler Gürdal tarafından dile getirilir :

''(...)
Ölmez, çelik boynuna zincirler taktırmayan
İstiklâl isteyenler kesilince bir arslan
Düşmanını denizde boğar, boğduğumuz gibi
(...)'' (Gürtunca, 1943, s.6).

Konuşmanın devamında izciler, öğretmenleri Doğan'ın liderliğinde köylerine geri dönüşlerini birer efe benzetmesi ile anlatırlar. Aydemir, Doğan Öğretmen'e karşı beslediği kötü hissi, intikama dönüştürme amacı ile söyler:

''(...)

Şu Bay Doğana bakın,
Bir oyun yapacağım. Söylemeyin hiç sakın!
Canım, benimle öyle her gün zıt gidiyor ki
Beni tek yakalasa öldürecek o belki…
Siz de bilirsiniz ya… Sıra benim bu akşam

Bu seyahati ona edeyim ben de haram !

Anlasın, Demirin de hıncı var kendisine.

Öğrensin ne yaparmış köle efendisine

(...)'' (Gürtunca, 1943, s.9).

Güler, Aydemir'in bu sözlerinin ardından hatalı olduğunu dile getirdiği bir konuşma yapar:

''(...)

Demir. Bırak lafı da biraz sen bizi dinle

İzcilere yakışmaz böyle yerde hınç almak ?

Böyle şeyi düşünmek, izcilere hem yasak !

Şimdiden aramızdan atardık seni belki

Fakat bu Anadolu bir bak öyle güzel ki

Dağlardan şırıl şırıl boşanan buz suları

Dallarında bin bir kuş ötüşen koruları

Tepeleri, yaylası, ovaları, vadisi

Kalbiniz kessin diyor sevinçten uzak sesi !

Hele bu düşündüğün insanlıktan da uzak

Bay Doğana kurarsın burda nasıl bir tuzak ?

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.10).

Bu satırların ardından Kaya ismindeki oymak beyi sahneye dahil olur. Yolculuklarında ulaşmak istedikleri noktaya nasıl ve ne kadar sürede geldiklerinin bilgisini aktardıktan sonra birinci perde biter.

Piyesin ikinci perdesi, ilk perdeyi andıran bir tasvir ile başlar. Zaman akşam vaktidir ve ayın mavi ışıkları çevreye yansımaktadır. Perdenin başlangıcında oymak beyi Kaya, izcilerden Sunay ve Güldal Anadolu'nun güzelliklerinin Avrupa şehirleriyle mukayese edilemeyeceğini dile getirirler :

'' (...)

Çocuklar... Bu anları dünyada unutmam,

Bu yolculukta oldu içimin zevki tamam!

Bağrım güzel yurdumun güzelliği ile dolu,

Ah ne güzel… Ne güzel sevgili Anadolu !

Bu zevki vermez bana ne İsveç ne İsviçre

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.13).

Konuşmaların devamında çocuklar bir yandan kendi aralarında konuşmaktadırlar diğer yandan da Ege yöresinin sembollerinden olan Harmandalı türküsünü söylemektedirler. Sunay, Güldal ve Tekin öğretmenleri Doğan'ın başına kötü bir şey gelmiş olabileceğinden bahsederler. Oyunun birinci perdesinde bahsedilen Aydemir'in, öğretmeni Doğan'a zarar verme amacı tekrar hatırlatılır. Bu amaç, Tekin'in ağzından açıkça dile getirilir :

''(...)

Bizimle giderken ayrılmıştı,

Gözlerine o anda bir gözbağı sarılmıştı.

Aklına koymuş bir şey, bu dağların başında

Bay Doğana bir oyun yapmak

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.15).

İzcilerden Güler, neler yaşandığını ilerleyen konuşmalarında şu şekilde anlatılır :

''(...)

Yanımızdan koşarak gitmiş hemen arkaya,

Her şeyi zaten Demir hemen alır alaya

Sen ki kovalar gibi önünde bir tavşanı.

Tavşan kaçıyor tavşan diyip tutmuş ormanı !

Halbuki ne bir tavşan, ne bir kuş var önünde…

Ormanda belirince koca dallar önünde

Bakmış ki bay öğretmen geliyor yavaş yavaş,

Bir ağaca binerek başlamış dökmeye yaş!...

Görünce Bay Doğan da bu ağlayan çocuğu

Açmış hisli kalbinde bir hüzün tomurcuğu.

Ne var yavrum ? diyerek ağaca tırmanırken

Aydemir bir kahkaha koyuvermiş orda birden

Atılmış Bay Doğanın kucağına ansızın

Bay Doğan durmayıp karşısında bu hızın
Ağaçtan yuvarlanmış taşların üzerine
Kuru bir dal saplanmış kolunda pek derine
(...) '' (Gürtunca, 1943, s.16).

Aydemir'in arkadaşlarından Kaya, Güldal ve Sunay arkadaşlarının davranışının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Piyesin bu kısmında kolu sarılı bir şekilde Öğretmen Doğan sahneye dahil olur ve çocuklar ona geçmiş olsun dileklerinde bulunurlar. Oyunun ilerleyen kısmında Doğan Öğretmen sözü alır :

''(...)
Hayat böyle çocuklar. Bazen kötülük görür,
İyilikler yaptığı bir insandan, bir insan.
Sizler ki çiçeksiniz. Sizi severiz her an.
Mümkün müdür bir çiçek iyi koku saçmasın ?
Mümkün müdür bir çiçek renk renk konca açmasın ?
Sizin kokularınız, muhabbetiniz bize,
Sizin çiçekleriniz : Şen sohbetiniz bize.
Sizden fenalık ummak, yılandan şifa ummak.
Böyle bir şey düşünmek : Ruhunuza göz yummak !
Biz böyle düşünürüz sizden kötülük gelmez,
Böyle duygu o ince ruhunuzdan yükselmez !
Demir belki çocukluk etti ! (...) '' (Gürtunca, 1943, s.17).

Bay Doğan, konuşmasını sürdürür :

'' Üzülmeyin küçük şey . Siz neş'eli olunuz !
Size karşı sevgimiz derindir, hem çok derin.
Sizde bulur ruhumuz nurunu sevinçlerin !
Bazen sizi incitsek, sebebi pek âşikâr,
Sizin yükselmenizi istiyen kalbimiz var !
Belki bazen o çocuk kalbinizi kırarız,
Bir küçücük dikenle gönlünüzü yararız !
Fakat bunlar daima sizi yüceltmek için.

Hepiniz karşımızda bir bülbül, bir güvercin.
Değil ki hayatımız artık o eski hayat.
Bizden siz çocuklara, kültürdür son mükâfat !
Bizim beklediğimiz sizden tek şey : Sevginiz.
Gösterilen sevgiyle avunuruz ancak biz !
Kolum kırık. Demirde bu da başka bir sevgi,
Çocuk, büyük. Hayatta insanlar bir olmaz ki ?
Bilin, öğretmen kalbi, küçüklerin suçunu
Bağışlar, ben de bugün bağışlıyorum bunu !
Beklenen son mükâfat bir küçük sevgi diken
Kolumdan incitmeyi bir mükâfat buldum ben.
Lâkin ne önemi var ? O bana böyle geldi. (...) '' (Gürtunca, 1943, s.18).

Bu konuşmaların ardından Aydemir, öğretmenine pişmanlığını dile getirdiği bir konuşma yapar. Aydemir, pişmanlığını şu sözlerle dile getirir :

'' (...) Pek küçük sanıyordum yaptığım bu iş benim,
Affedin öğretmenim, affedin öğretmenim !'' (Gürtunca, 1943, s.19).

Öğretmen, bu sözler karşısında hatanın büyütülmesi taraftarı olmaz ve öğrencisini affederek hatanın karşısında yapılabilecek en büyük erdemli davranışın affetmek olduğunu gösterir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEHMET FARUK GÜRTUNCA'NIN TİYATROLARINDA TEMA

3.1.Gurbet Duygusu ve Memleket Özlemi

Mehmet Faruk Gürtunca, bağlı olduğu Memleket Edebiyatı anlayışı doğrultusunda tiyatrolarında gurbet duygusu ve memleket özlemine yer vermiştir. Onun oyunlarındaki memleket özlemi ve gurbet duygusu daima Anadolu'da bulunan örneklerdir. Bu nedenle sanatçının kaleme almış olduğu piyeslerinde çeşitli sebeplerden dolayı gurbet hayatı yaşayan kahramanlara rastlanır. *Kanlı Akşam* (1927) isimli piyes de gurbet duygusunun işlendiği eserlerdendir. Piyeste, vatanî hizmetini yerine getirmek üzere askere giden köylü gençler ve bu gençlerin dönüşleri anlatılır. Piyesteki ana olay örgüsü, Ayşe ve Osman'ın nişanlılık süreci üzerinden ilerler. Osman, diğer gençler gibi vatanî hizmetini yerine getirmek üzere askere gitmiştir. Osman'ın köyüne geri dönüşü nişanlısı Ayşe ve Osman'ın ailesi ekseninde kavuşmaya işaret eder :

''(...)

Kezban Ana

Yine kızın kalbine soktun ince bir sızı,

Sevdiğinin derdiyle düşündürme genç kızı…

Dört yıllık o gurbete sanki sen dayandın mı ?

Oğlunu düşünürken bir defa az yandın mı ?

Gelecekler belli mi ? Osman içinde var mı ?

Yoksa yine bağrımız senelerce kanar mı ?

(...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.8).

Osman'ın askerde bulunduğu sürelerde yalnızca Ayşe gurbet özlemi yaşamaz. Osman'ın anne ve babasının da en az nişanlısı Ayşe kadar yoğun bir özlem duygusu yaşadıkları görülür. Evin diğer fertlerinden Ali'nin gözleri doğuştan görmemektedir. Osman'ın geri dönüşünün ardından Ali'nin gözlerinin açılabileceği umulur. Osman'ın askerden geri dönüşü ile birlikte çevresindeki birçok kişinin gurbet yükü hafifler. Osman'ın köyüne dönüş haberini ilk olarak görme engelli Ali alır :

''

(...)

Ali

Yüreğimin içine gelmenle bir şey doldu,

Sevinç gibi… Bir pınar akışı gibi bir şey …

Eskiden hüzün vardı …

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.19).

Ardından Osman’ın nişanlısı Ayşe, yüreğinde hissettiği acıyı hafifletir :

‘’

(...)

Ayşe

Bağ mevsimi başlıyor… Siliniyor her acı !

(...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.23).

Mahmut Ağa, oğlunun askerden geri dönmesinin ardından büyük bir mutluluk duyar:

‘’

(…)

Mahmut Ağa

Gel evladım, Osman’ım,

Akacak zaman bulmuş başımda yanan kanım !

Sarılıp öpüşelim …

(…) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.24).

Mehmet Faruk Gürtunca’nın *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyesinde de ailesiyle birlikte Avrupa’ya giden ve orada vatanından on yıl uzakta kalan Çiçek adındaki küçük bir kızın memleketine duyduğu özlem işlenmiştir. Piyeste gurbet kavramı ilk olarak Ece ve Aysel adındaki iki arkadaşın konuşmalarıyla somutlaştırılmıştır :

‘’

(...)

ECE – Dün onu bizim Aysel bahçeden koparıp buraya getirdiği zaman ne kadar güzeldi… Ne su ne de güzel bir salon, bu çiçeğin solmasına mani olamıyor değil mi Aysel ? ‘’ (Gürtunca, 1936, s.18-19).

‘’

AYSEL – Öyle ... Tabiî ne olsa ana toprağından ayrılmış, ona hasret çekmez mi ? Çiçek kadar duygulu dünyada ne var ? Toprağından bir dakika bile ayırmağa gelmiyor.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.19).

Bu konuşmanın ardından da ana karakter Çiçek’in memleket özlemi aktarılmıştır. Çiçek, yurdundan ayrı kaldığı sürelerde arkadaşlarıyla sık sık haberleşmiştir :

‘’ (…)

ÇİÇEK – (...) Siz bana memleket hasretimi unutturdunuz, siz bana ana toprağın kokusunu mektuplarınızla gönderiyordunuz. Bir hüzünle her gün sararıp solarken bu mektuplarınız ve bu mektuplarınızdaki ana toprağın kokusu gönlümü ferahlatıyordu. (...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.20).

Ancak mektuplaşmalar, Çiçek’in vatan özlemini gidermesinde etkili olmamıştır ve yurduna geri dönüşü ile özlem duygusu millî hisler ile bütünleşmiştir :

‘’

(...)

ÇİÇEK – Ah diyordum, vatanıma gitsem, mektuplaştığım ve her gün cici kartlarını aldığım, fakat yüzlerini görmediğim arkadaşlarımı bir görsem, onları tatlı tatlı dinlesem, bazı Avrupalıların anlamadığı, anlatmak istemediği memleket yeniliklerini onlardan işitsem. Cumhuriyetin ulusal bayramlarını memleketimde kutlasam (...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.20).

3.2.Vatan Sevgisi ve Mustafa Kemal Atatürk

Mehmet Faruk Gürtunca, Erken Dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında kaleme aldığı eğitici nitelikteki tiyatro metinlerinde, vatan kavramanı vurgulayarak yeni neslin tarih bilinci kazanmasına önem vermiştir. Sanatçının *Zafer Yıldızları* (1936) isimli piyesi, Türk milletinin Milli Mücadele sırasında yaşadığı zorlukları anlatmaktadır. Piyesteki olay örgüsünün anlatıcısı konumunda olan öğretmen tarafından vatan topraklarının işgal altında olduğu belirtilir :

‘’

Öğretmen

Evet çocuklar, vatan

Düşmanlarla dolmuştu.

Güzel İstanbul, İzmir,

Birer esir olmuştu ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.3).

Piyeste kronolojik bir sıralama dahilinde Milli Mücadele sürecinde gerçekleşen savaşlardan bahsedilmiştir. Yurdun işgal edilen bölgelerinde hangi düşman askerlerinin olduğu belirtilir. Batı Anadolu toprakları İngiliz, Fransız ve Yunan askerlerince işgal edilmiştir :

‘’

(...)
Öğretmen
Batı Anadolu’yu
Yunanlılar almıştı
İngiliz, Fransızlar
İstanbul’a salmıştı.
Atatürk gördü bunu ...
(...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.4).

Piyeste, yurdun düşman askerlerinden kurtarılmasında Mustafa Kemal’in vatanına duyduğu sevgi ve bağlılık duygularının etkili olduğu belirtilmiştir. Mustafa Kemal, ordunun komutanı olarak çeşitli başarılar göstermiş, Türk ordusu düşman kuvvetleri ile savaşmış ve tarihte galibiyet ile anılacak kahramanlıklar elde etmiştir :

‘’

(...)
Öğretmen
Artık Gazi büyük bir
Ordunun sahibiydi.
Dokuz ay sonra asker
Demir, çelik gibiydi !
Bu ordu Yunanlının
Siperine atladı.
İnönü meydanında
Bomba gibi patladı.
Kapayın gözünüzü
Bugünü kalbe kazın

Birinci İnönü'yü

Altın kalemle yazın !

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.6).

Piyesteki kahramanların her birisi Milli Mücadele yıllarındaki savaşlara denk gelen temsillerde bulunmuşlardır. Kahramanların olay örgüsüne hizmet eden temel yönlerinden birisi de sahip olunacak vatan sevgisinin gelecek nesli bekleyen tehlikelerin bertaraf edilmesinde etkili olduğu fikrini aktarmaktır :

''

(...)

Öğretmen

Sakarya'da ufuklar

Artık coşkun toplarla

Hep güm güm ediyordu.

Her top zafer şarkısı

Terennüm ediyordu.

13 Eylül Sakarya

Meydan muharebesi

Bütün dünyaya yaydı.

Ordudan kopan sesi

Yunan askeri oldu

O gün mağlup perişan.

Sakarya'da yazıldı

Tarihe üçüncü şan !

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.7-8).

Piyesin ana olay örgüsünü, Mustafa Kemal'in vatanına duyduğu sevginin sonucu olarak yurdu düşman kuvvetlerinden kurtarması oluştursa da tarihten örnekler ile Türk askerinin vatana bağlılığı ve ordunun yurt sevgisi aktarılmıştır :

''

(...)

Öğretmen

Artık ordularımız,

Arslanlardan arslandı.

En küçük bir Mehmetçik

Koca bir kahramandı.

Ata düşünüyordu,

İzmir'i alsın diye.

Onu Türk ordusuna

Edecekti hediye !

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.9-10).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyesi de, Erken Dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında vatansever fikirlere sahip nesillerin yetiştirilmesinin amaçlandığı oyunlardandır. Piyesin olay örgüsü, ailesinin kararı neticesinde vatanından on yıl uzakta kalan Çiçek'in yurduna geri dönüşü ile başlar. Piyeste bir köy okulu merkeze alınarak, vatan sevgisi idealist bir öğretmen tarafından öğrencilere aktarılır. İzmir işgal edilmiş, ülke topraklarından tedirginlik hakim olmaktadır. Oyunun kahramanlarından Yıldırım, Mustafa Kemal'in bir kurtarıcı olarak kahramanlığını vurgular :

''

(...)

YILDIRIM – (...) Türk, başını kimi önüne eğmiş, yarını düşünüyor, kimi göklere kaldırmış Tanrıdan yardım bekliyordu. İzmir düşmanlar tarafından alındığı gün Ege'nin Batı ufukları kararırken Doğuda bir güneş doğuyor, bu kahraman Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Samsun'a ayak basıyordu ... (...) '' (Gürtunca, 1936, s.21).

Yıldırım'ın bu sözlerinin ardından sınıfta bulunan öğrencilerden Mutlu, Erzurum ve Sivas kongrelerinin öneminden bahseder. Mustafa Kemal'in yurdun işgal kuvvetlerinden kurtarılmasındaki çabasını Milli Mücadele'deki rolü üzerinden anlatır. Mustafa Kemal, vatanına duyduğu büyük bir sevgi ile düşman kuvvetleriyle mücadele etmiştir. Vatanın kurtuluşu yılmadan ve yorulmadan çalışarak gerçekleşmiştir:

''

(...)

MUTLU – İsmim gibi o günler, ne mutlu imiş Bayan Çiçek… Samsun'a çıkan bu büyük kahraman sadece memleketini kurtarmayı düşünüyordu. Yılmadan, yorulmadan çalıştı. Memleketi kurtaracak arkadaşlar bularak ilk önce Erzurum'da sonra Sivas'ta toplandılar. (...) '' (Gürtunca, 1936, s.21).

Piyesin devamında Yıldırım ve Mutlu'nun ortak arkadaşı olan Şimşek, Türk ordusunun işgal topraklarında düşman kuvvetleri ile gerçekleştirdiği mücadeleyi dile getirir. Tarihî bir zafer olarak İzmir'in düşman elinden kurtarılmasını ve Lozan'da kazanılan başarıyı anlatır :

''

(...)

ŞİMŞEK : (...) Büyük bir muvaffakiyet kazanan ordumuz tam on dört gün içinde İzmir'e girdi ve bütün düşmanı denize döktü. Artık Anadolu'dan düşman eli çekilmişti. Bir sene sonra Lozan'da bir muahede imzalandı. Bu muahede Türklere hayat hakkı veriyordu. (...) '' (Gürtunca, 1936, s.23).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Öğretmen Kalbi* (1943) isimli piyesi de vatan sevgisinin öneminden bahseden tiyatro metinlerindedir. Piyeste Kaya, Aydemir, Güler, Tekin, Sunay ve Güldal adındaki altı izci öğrenci üzerinden Anadolu coğrafyasının güzellikleri milliyetçi fikirler ile anlatır. İlk olarak Güler, arkadaşlarına Anadolu'nun fizikî güzelliklerinden bahseder :

''

(...)

GÜLER

Şu yerler ne güzelmiş… Her yerde buz kaynaklar,

Bu kaynaklar içinde yüzüşüyor yapraklar

Kıyılardan başlayan sık ağaçlık dağları,

Üzüm kopardığımız o kütükler, bağları

Yer yer yemyeşil çamlar tepeleri süslermiş

Tabiat yurdumuza en güzelliği vermiş !

Ah, güzel Anadolu …

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.6).

Vatanın kendisine hayran bırakan bu güzellikleri, düşman askerleri tarafından da işgal edilme amacını beraberinde getirmiştir. Sunay, bu hedefi açıkça dile getirir :

‘’

(...)

SUNAY

Düşmanlarımız meğer,

Niçin bu memlekete her dakika göz diker

Niçin vatanlarında kıskanırlarmış onu

İyice anlıyorum (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.6).

Vatanın bu güzelliklerine göz dikecek düşmanların karşısında, istiklal yolunda bağımsızlık mücadelesi veren Türk gençliği vurgulanır :

‘’

(...)

GÜLDAL

Ölmez, çelik boynuna zincirler taktırmayan

İstiklal isteyenler kesilince bir arslan

Düşmanını denizde boğar, boğduğumuz gibi.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.6).

Mehmet Faruk Gürtunca’nın *23 Nisan Şiirleri, Manzum Piyesler, Şarkılar* (1943) isimli kitabında bulunan *Atatürk Çocuğu* (1943) isimli kısa manzum tiyatro metni de vatan sevgisinin işlendiği eserlerdendir. Piyesteki olay örgüsü oldukça kısa olup, sınıf ortamındaki öğretmen ve iki öğrencisi üzerinden ilerler. Olay örgüsünün ilerlemesinde rol oynayan öğrencilerin isimleri söylenilmemiş olup sayı sıfatı ile belirtilmişlerdir. İkinci Çocuk sıfatıyla konuşmaya dahil olan öğrenci asker olma isteğini açıkça dile getirir :

‘’

(...)

İKİNCİ ÇOCUK

(...)

Böylece olacağım,

Yarın bir delikanlı

Ben de asker olurum,

O zaman anlı, şanlı! (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.13).

Konuşmasında asker olduğunda bir ün kazanacağından ve bu ün sayesinde korkusuzca tüm siperleri yıkabileceğinden bahsetmektedir :

‘’

İKİNCİ ÇOCUK

(...)

Doğrusu bana bu ün

Bütün dünyaya değer !

O gün işte karşımda :

Düşman bile baş eğer.

***

Harbederim yılmadan,

Mutlak üstün çıkarım.

Savururum bombayı,

Siperleri yıkarım !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.14).

Konuşmasının devamında deniz eri veyahut hava kuvvetleri askeri olduğunda vatanı uğruna yapabileceklerini sıralar :

‘’

İKİNCİ ÇOCUK

(...)

Deniz eri olursam,

Dalgaları yararım ...

Düşman gemilerini

Enginlerde ararım,

Yaylım ateş ederek

Dört tarafı sararım…

(...)

Ya bir uçman olursam

Yükselirim göklere.

Bulutlardan bakarım

Hep kuş bakışı yere !

Savurmaya başlarsam

Bombaları bir kere ;

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.14-15).

Piyes, gençliğin Atatürk’ün ilke ve düşüncelerine bağlı şekilde yetişmeleri gerektiği mesajı ile tamamlanır :

‘’

(...)

ÖĞRETMEN

Bir parlak ufka doğru

Koş. Büyük Türk Çocuğu !

İşte böyle olmalı

Bir Atatürk çocuğu !‘’ (Gürtunca, 1943, s.16).

Mehmet Faruk Gürtunca’nın *Küçük Şehit* (1943) isimli oyununda, Mustafa Kemal taraftarları ile padişaha bağlılık bildirenlerin mücadeleleri işlenmiştir. Piyeste padişaha bağlılık yemini ile hareket eden Cezmi karakteri, onlardan taraf olan medrese hocasına Mustafa Kemal taraftarlarını engelleme fikrinden bahseder :

‘’

(...)

Cezmi- *Anadolu’da çalışanların bu kasabaya kadar geldiklerini duyan hükümet, beni doğduğum bu köye, vazifeye gönderdi. Yanımda iki arkadaşım daha var. Bu kasabada Mustafa Kemalcilerin daha çok olduğunu duyduk. Sizinle birlikte bu işleri yoluna koyacağız. İstediğimiz kadar para harcayabiliriz.*

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.8).

Ancak bu sözlere karşılık Milli Mücadele sürecine gönülden bağlı olan muallim, vatanın kurtuluş reçetesinin sahibini ilan eder :

‘’

(...)

Muallim – *Bunun içindir ki, bu memleket ve bu milletin istikbali bir kahramana bağlıdır. O, boyunduruk altından kurtaracak ve yeni bir yüz*

verecek, türlü yollar gösterecektir. Ana, baba ve kardeşlerinin bu ülkü uğruna cepheye nasıl koştuklarını gördük. Kahramanın her istediğini büyük bir imanla yapan arslanların kardeş veya çocuklarısınız. Gözlerimde bu kahramanın adını okuduğunuz tabiî Mustafa Kemal. Her zaman Mustafa Kemal adını duyun ve duyurun. Bu adı duyunca gözleriniz bir doğu güneşi ile parlasın, kalbiniz en büyük heyecanı duysun.

(...) '' (Gürtunca, 1943, s.10-11).

Vak'anın devamında, muallimin Osmanlı Hükümeti taraftarlarınca kaçırılması gelir. Muallim, vatanına duyduğu bağlılık sevgisi ile korkusuz söylemlerde bulunur :

'' Muallim – Evet siz İstanbul hükümeti tarafından gönderilen vatansızlardan içimizdeki düşmanlardansınız. Bizi öldürmeğe memursunuz.(...) '' (Gürtunca, 1943, s.13).

Gürtunca'nın *Küçük Şehit* (1943) isimli piyesindeki Mehmet karakteri aracılığı ile de Atatürk sevgisi iletilir :

''Mehmet – Biliyorum. Fakat sizin ölmeniz benim ölümümden acı ve korkunçtur. O vakit bize Mustafa Kemalden kim haber verirdi ? İnanın bana muallim bey. Ben o adamı çok sevdim. Sizi ve muallimliği sevdiğimden çok. O büyük kahramanı sevdirdiniz bana. (...) '' (Gürtunca, 1943, s.15-16).

3.3.Devlet Kurumlarındaki Bozulma

Mehmet Faruk Gürtunca kaleme aldığı toplumsal içerikli piyeslerde, Milli Mücadele sürecinde elde edilen kazanımları, Cumhuriyet'in değerlerini, yeni devletin kuruluş sürecindeki başarılarını işlerken bir taraftan da Osmanlı devlet yapısındaki kurumların bozulmalarına dikkat çekmiştir. Böylece devlet kurumlarının yapısında meydana gelen bozulmaların hangi sorunlara sebebiyet vereceğini açık ve anlaşılır bir dil ile aktarmıştır.

Sanatçının *Kanlı Akşam* (1927) isimli piyesinde, annesiyle babasını küçük yaşta kaybeden ve bir ailenin yanına evlatlık verilerek büyüyen Ayşe ismindeki genç kız, nişanlı olmasına rağmen devletin askerî güçlerinden olan jandarma çavuşu tarafından gönül rızası olmadan sahiplenilmeye zorlanmıştır. Piyesin başlangıcında, vatanî hizmetini yerine getirmek üzere askere giden Osman adındaki genç delikanlının ailesinin özlemi dikkat çeker. O dönemin askerlik sisteminde askere alma ve askerden geri dönüşlerde belirli bir sürenin olmaması evlatlarını askere gönderen aileler için derin bir özlem duygusunu beraberinde getirmiştir :

‘’

Kezban Ana

Yine kızın kalbine soktun ince bir sızı,

Sevdiğinin derdiyle düşündürme genç kızı …

Dört yıllık o gurbete sanki sen dayandın mı ?

Oğlunun düşünürken bir defa az yandın mı ?

Gelecekler belli mi ? Osman içinde var mı ?

Yoksa yine bağrımız senelerce kanar mı ? (…) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.8).

Piyesin devamında, Ayşe’nin peşinde olan jandarma çavuşunun bilgisi iletilir :

‘’

Mahmut Ağa

Nasıl kurtulacağız o püsküllü beladan … ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.13).

‘’

Kezban

Kimden ? ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.13).

‘’

Mahmut Ağa

Anlamadın mı ? Kimden olacak, Kezban ?

Çıkmadan ikimizin arasında bir gün kan,

Ayşe’yi isteyen o jandarma çavuşundan !

Vermem dedikçe kaç ay her gün düştü ardıma,

Bir kaçırırsa Ayşe’yi herkes hazır yardıma ! ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.13).

Olay örgüsünün devamında, Osman’ın askerden döndüğü zamanlarda babası Mahmut Ağa’nın jandarma çavuşunun saldırısına uğradığı görülür :

‘’

Mahmut Ağa

Nasıl adam, ne biçim… Köy belası mı bu ? ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.24).

‘’

Osman

Ne var baba, ne oldun ? ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.24).

‘’

Mahmut Ağa

Gel evladım, Osman’ım

Akacak zaman bulmuş başımda yanan kanım !

Sarılıp öpüşelim … ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.24).

Hane halkı büyük bir telaş içerisinde Mahmut Ağa’ya ne olduğunu sorarlar. Osman’ın askerde olduğu dört yıllık zaman zarfında jandarma çavuşu Ayşe’ye göz koymuştur. Bu durum Ayşe’den gizlenmiştir :

‘’

Mahmut Ağa

Canınla dinle oğlum, işin sonu senindir,

Bu, babana bilenen dört yıllık koca kindir !

Dört yıllık bir bıçak ki sonunda hançer oldu…

Bu ihtiyar yaşımda kanımı içer oldu !

Dört yıllık bir bıçak o. ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.25).

‘’

Ayşe

Benim hiç haberim yok. ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.25).

Konuşmaların devamında Osman, büyük bir öfke duyarak nişanlısına göz koyanın kim olduğunu öğrenmek ister :

‘’

Osman

Nedir adı ? ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.26).

‘’

Mahmut Ağa

Adı neyine lazım ? Kan içici biri .

Divane mi divane … Serseri mi serseri …

Bıçağında kaç kere kadınları oynatmış,

Kaç kere zindanların köşelerinde yatmış !

Kan ağlayan bir köye musallat olsun diye,

Kendisini buraya göndermişler hediye.

İstanbul'da yaşayan hükümet hediyesi,

Bir jandarma çavuşu … Köyü yakıyor sesi !

Elimde padişahtan ferman var diyerekten

Delikanlı, ihtiyar geçiriyor değnekten.'' (Mehmet Faruk, 1927, s.26).

Devleti ve halkı koruma sorumluluğu olan jandarma çavuşunun, padişahın fermanını şahsî menfaatleri için kullanması ve bunu yaparken şiddetten faydalanması devlet kurumlarındaki çözülmelerin somut örneğini teşkil eder. Osman, piyesin ilerleyen kısımlarında savaş coğrafyasındaki kayıplardan da bahseder :

''

Osman

Baba, gezdiğim yerler engin…

Çok yerde çok gün gördük. Lakin çok adam öldü,

Bir cihan harbiydi bu… Kolay şey midir baba ?

Düşünür müsün ölen oğulları acaba ?

On binlerce arkadaş dönmedi köylerine,

Bir kurşun zehri içti bir yudum su yerine …

Bir yudum ekmek diye koca bir bomba yedi,

Kimi ''Anacığım'' diye inim inim inledi,

Kimi son sözlerinde andı nişanlısını,

Kimi genç karısını, kimi civan kızını ! (…) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.30-31).

Konuşmaların devamında, Ayşe'nin nişanlısının askerden geri dönüş haberini alan jandarma çavuşu Ayşe'yi kaçırmak ister ve evlerini basar. Jandarma çavuşu ile Osman kavgaya tutuşurlar. Çavuş gözü dönmüş bir tutumla evdeki kadınları susturmaya çalışır:

''

Ayşe

Anacağım… Basmışlar odayı yabancılar … ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.34).

‘’

Çavuş

Sus ! Bağırma ! Haykırma ! Tutmuş gibi sancılar… ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

Kezban Ana

Yetişin… Yetişiniz, evde yangın var. Yangın ! ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

Çavuş

Git sustur şu karıyı … ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

Mahmut Ağa

Dediler ya bana,

Bu gece çavuş tuzak kurdu oğlun Osman'a .‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

Osman

Bırak o kızı çavuş… Bırak o kızı, sersem ! ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

‘’

Çavuş

Namerdim bu sözü ben ucuza mal edersem ! ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.35).

Bu konuşmaların ardından, jandarma çavuşu ile kavgaya tutuşan Osman yaralanır. Osman'ın jandarma çavuşu ile kavgasını duyan Ali de yardım düşüncesiyle gitmiş olsa da zarar görür. Piyesin sonunda Osman ve Ali ölür, jandarma çavuşu evden kaçarak uzaklaşır.

Gürtunca'nın *Küçük Şehit* (1943) isimli piyesinde, Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumlarındaki yozlaşma ve bozulmalara dikkat çekilmiştir. Padişaha mutlak bağlılık bildiren medrese hocası ile Milli Mücadele sürecinde Mustafa Kemal destekçilerine

zarar vermeye yönelik faaliyetlere dikkat çekilmiştir. İlk olarak devrin değer yargılarından uzaklaşan medrese eğitim sistemi ve eğitim veren hocaların zihniyet yapılarına örnek verilmiştir :

> *‘’*
>
> *Hüseyin – Hoca efendi öbür mektep hocaları bunları öğretmiyormuş, siz niçin öğretiyorsunuz ? ‘’* (Gürtunca, 1943, s.6).
>
> *‘’*
>
> *Hoca – Ne dedin ? Öbür mektep, öbür hoca mı ? Yerin dibine batsın o gâvur. Ulan seni baban bana teslim etti. Etin benim kemiğin babanın, anladın mı ? Sen ondan yana mısın ? O gâvur be gâvur. Onların yüzünden toprağın bereketi kaçtı. ‘’* (Gürtunca, 1943, s.6).

Bu satırlarda, Osmanlı eğitim kurumlarındaki eski müfredat anlayışına dikkat çekilmiştir. Milli Mücadele zamanında Mustafa Kemal destekçilerinin daha farklı bir ve yeni müfredat ile eğitim vermeye başladıkları ifade edilmiştir. Böylelikle eski eğitim sistemi ile yeni eğitim sistemi mukayesesi yapılmıştır. Piyesin devamında, medreselerin amaç dışı kullanımlarına dikkat çekilerek padişah destekçisi kişilerin buraları konuşma mekânı haline getirdikleri anlatılmak istenmiştir :

> *‘’*
>
> *Cezmi – Nasrullah Efendi siz misiniz ? ‘’* (Gürtunca, 1943, s.7).
>
> *‘’*
>
> *Hoca – Benim evladım. Bir şey mi söyleyecektiniz ? ‘’* (Gürtunca, 1943, s.8).
>
> *‘’*
>
> *Cezmi – Hocam ben İstanbuldan geliyorum. Konuşacaklarımız var. Padişahın adamlarındanım. Çocukları dağıtın. ‘’* (Gürtunca, 1943, s.8).

Konuşmaların devamında, Osmanlı Hükümeti destekçilerinin plânları açıkça ifade edilir ve görevi eğitim vermek olan medrese hocalarının sorumluluklarının haricinde faaliyetler içerisine dahil oldukları bilgisi iletilir :

> *‘’ Cezmi – Anadolu’da çalışanların bu kasabaya kadar geldiklerini duyan hükümet , beni doğduğum bu köye vazifeye gönderdi. Yanımda iki arkadaşım daha var. Bu kasabada Mustafa Kemalcilerin daha çok olduğunu duyduk. Sizinle birlikte bu işleri yoluna koyacağız. İstediğimiz kadar para harcayabiliriz. ‘’* (Gürtunca, 1943, s.8).

‘’

Hoca – Hani, yani şey, olur efendim. Padişahımız efendimiz için çalışmak boynumuzun borcudur. Elbette bu Allah bilmezlere ağızlarının payını vereceğiz. ‘’ (Gürtunca, 1943, s.8).

Piyesteki olay örgüsü süresince, Padişah destekçisi olan kişiler Milli Mücadele taraftarlarını engellemek ve ortadan kaldırmak için kanlı planlar yaparlar. Bu planların devlet kurumlarında ve devleti temsil eden kişilerce yapılması bozulmayı somut şekilde örneklendirmektedir.

3.4.İnkılâpların Benimsetilmesi

Mehmet Faruk Gürtunca, tiyatro aracılığı ile Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen inkılâpları tanıtıp benimsetmek istemiştir.

Öğretmen kimliğinin bir yansıması olarak *Zafer Yıldızları* (1936) ve *İnkılaplarımız* (1936) isimli piyeslerinde didaktik bir ifade ile inkılâplardan söz etmek yerine düşündüren, merak ögesini ön planda tutan, açıklayıcı ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. *İnkılâplarımız* (1936) adını verdiği eseriyle, toplumdaki çeşitli alanlarda gerçekleştirilmek istenen yenilik hareketlerini edebî bir kurgu ile okura aktarmıştır.

Zafer Yıldızları (1936) isimli piyeste adı verilmeyen idealist bir öğretmenin ağzından kronoloji ile gerçekleşen yenilikler aktarılmıştır. Piyesin başlangıcında padişahın mutlak otoritesini temsil eden anlayışın dışında millet iradesine dayanan I. Meclis'in açılışı ve kurulma sürecinde olan düzenli ordunun bilgisi verilir :

‘’

Öğretmen
Ankara'da ilk Büyük
Meclisimiz kuruldu.
Padişah kanununa
Bir yumruk savruldu !
Anadolu'yu artık
Bu meclis aldı ele.
Sönmez vatan aşkı ile
Hayat verdi bu ele !

Yeni bir ordu kurdu,

Öz Türk çocuklarından.

Bir güneş parıldadı

Vatan ufuklarından.

(...) '' (Gürtunca, 1936, s.5).

Padişahın mutlak otoritesinin dışında, Atatürk tarafından oluşturulan bu ordunun ilk zaferini I. İnönü Savaşı ile gösterdiği bilgisi iletilmiştir :

''

Öğretmen

Artık Gazi büyük bir

Ordunun sahibiydi.

Dokuz ay sonra asker

Demir, çelik gibiydi !

Bu ordu Yunanlı'nın

Siperine atladı.

İnönü meydanında

Bomba gibi patladı.

Kapayın gözünüzü

Bugünkü kalbe kazın

Birinci İnönü'yü

Altın kalemle yazın. '' (Gürtunca, 1936, s.6).

Gürtunca'nın *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyesinde olay örgüsünün şekillenmesinde merkezde bulunan Çiçek karakteri ile toplumda gerçekleşen yeniliklerin öğrenilme isteği dile getirilmiştir :

''

ÇİÇEK – Ah diyordum, vatanıma gitsem, mektuplaştığım ve her gün cici kartlarını aldığım, fakat yüzlerini görmediğim arkadaşlarımı bir görsem, onları tatlı tatlı dinlesem, bazı Avrupalıların anlamadığı, anlamak istemediği memleket yeniliklerini onlardan işitsem. Cumhuriyetin ulusal bayramlarını memleketimde kutlasam ... '' (Gürtunca, 1936, s.20).

Memlekette gerçekleşen yenilik hareketleri, *Zafer Yıldızları* (1936) isimli piyeste olduğu gibi kronoloji ile aktarılmıştır. İlk olarak I. Meclis'in açılışı aktarılmıştır :

‘’

ŞİMŞEK – (...) O gün yeni bir Türk Devleti kuruldu. Bu devletin başında padişah yoktu. Bu 23 Nisan’da kurulan ilk Büyük Millet Meclisi idi. (...) ‘’ (Gürtunca, 1936, s.22).

Olay örgüsünün devamında, Ece karakteri ile Cumhuriyet öncesinde kadının toplumsal hayattaki konumu açıklanmış ve devamında Cumhuriyet’in ilanı ile kazandığı yeni haklar ve gerçekleştirilen inkılâplar aktarılmıştır :

‘’

ECE – Kadın, padişahlık devirlerinde çok ezilmişti. Türk kadını birçok insanlık haklarından ezilmişti. Türk kadını birçok insanlık haklarından mahrumdu. Okuyup yazamazdı. Çünkü günah denilirdi, hayata atılamazdı, çünkü ayıp sayılırdı. Yüzü peçe, vücudu çarşaf içinde mahpustu. ‘’ (Gürtunca, 1936, s.27).

Buna göre, kızlar mektepte erkekler gibi okuma hakkı elde etmişlerdir. Toplumsal hayat içerisinde daha fazla aktif olmaya başlamışlardır. Bu yenilikler eğitim ve toplum alanlarında yapılan inkılâp hareketlerine doğrudan bir örnek olmuştur :

‘’

ECE – Fakat Cumhuriyet ilk evvela kadına hayat hakkı verdi. Kızlar mektepte erkekler gibi okumaya başladılar. ‘’ (Gürtunca, 1936, s.28).

İnkılâp hareketlerinin devamında toplumsal alanda ve kılık kıyafet tarzında yenilikler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak fes yerine şapka kullanımı getirilmiştir. Daha sonrasında toplumda dini birer ayrıcalık ifade eden şeyhlik, dervişlik gibi unvanlara son verilmiş ve cübbe, sarık gibi kullanımlar yasaklanmıştır. Toplumsal ve dinî alanlarda gerçekleştirilen bu inkılâp hareketleri Aysel tarafından açıklanmıştır :

‘’

AYSEL – Fakat bizi Avrupalılardan hâlâ ayıran, fes denilen acayip bir serpuş vardı. Tepesinde ibiği ve püskülü ile pek tuhaf olan bir serpuş… Evet bu serpuş ta Büyük Önderin arkası gelmeyen yenilikleriyle kalktı. Şapka millî serpuşumuz oldu. Kadın, erkek, çocuk, genç, ihtiyar şapkayı giymekteyiz. Fakat şapkadan sonra da şeyhlikler, dervişlikler, tekkeler, zaviyeler, türbeler, cübbe ve sarıklar hepsi eski zamanlara karıştı, inkılap durmadı, inkılap yürüdü. ‘’ (Gürtunca, 1936, s.28).

Konuşmanın devamında toplumsal ve eğitimsel alanlarda gerçekleştirilen inkılâp hareketleri detaylandırılmıştır. Takvim, saat, ölçü sistemleri milletlerarası uyum gözetilerek değiştirilmiştir.

‘’

ECE – O hız durur mu ki … Gün tarihlerinde ulusal takvimi kabul ettik. Bugün 23 Nisan 1943 değil mi ? Eski takvimle olsaydı 10 Nisan 1359 olacaktı. Dünyanın kabul ettiği bir takvimden ne kadar aykırılık … İnkılap hızı bütün dünyanın kabul ettiği rakamları kabul etmişti. Eski rakamlar teker teker yuvarlandılar. ‘’ (Gürtunca, 1936, s.29).

Ece’nin konuşmasının devamında Osmanlı eğitim sistemindeki mekteplerin ve medreselerin kapatılması ve eski eğitim anlayışının örneği olan sarıklı ve eli sopalı hocalara söz getirilmiştir :

‘’

ECE – Ülkümüze son yoktur. Çiçeğim… Türk inkılabı, cihanda ileri gidişin bir örneğidir. İnkılapların en büyüğü kültürde oldu, şimdi göreceğiz. İnkılap, eski mektepleri, medreseleri tamamen ortadan kaldırdı. Bu mekteplerin sarıklı hocaları vardı. Çocuklar yerde oturuyorlardı. Hocanın yanında uzun bir değnek ve baş ucunda bir falaka bulunuyordu . ‘’ (Gürtunca, 1936, s.29).

‘’

AYSEL – Yeni Türk harfleri kabul edilince saatlerce mektep sıralarında okuyan çocuklar bir sene içinde gazete, kitap okumağa başladılar. Halk mektepleri açıldı, gençler, ihtiyarlar, kadın – erkek yeni Türk harfleriyle iki ay içinde okuma, yazmayı öğrendiler. Bir buçuk milyon okuma yazma bilmeyen Türk okuryazar oldu. Yeni Türk harflerinin en hayırlı semeresi dil inkılabındaydı. Artık Arapça ve Acemce kelimeleri de dilimizde kovulmuştu. Tarihte yapılan inkılapta da Türk tarihi, Türk milletine kendi ırkının askerlikte olduğu kadar bilgide, fende, edebiyatta, resimde, musikide, mimarlık ve heykeltraşlıkta ne kadar eşsiz bir ilerleme yaptığını anlattı. ‘’ (Gürtunca, 1936, s.31).

Türk inkılâp hareketi ile Halk Mektepleri açılmış, toplumsal alanda her kesimin okuryazar olması hedeflenmiş ve Latin Harfleri esasına dayanan alfabe sistemine geçilmiştir. Türkçedeki yabancı sözcüklerin uzaklaştırılması ve Türkçe kelime bilinci ile toplumun açık ve anlaşılır bir dil bilincine erişmesi amaçlanmıştır.

3.5.Engelli Birey

Mehmet Faruk Gürtunca’nın engelli birey kavramının ve o bireyin iç dünyasının kısıtlı örneklerle ele alındığı dönemde, engelli bir kahramanı eserinin odak noktasına alarak okuyucuda toplumdaki engelli vatandaşlara karşı bir farkındalık oluşturduğu görülmektedir. Yazarın söz konusu oyunu 1927 yılında yayımlanan *Kanlı Akşam*’dır. 1927 tarihinde eski harfler ile yayımlanan *Kanlı Akşam*, Harf İnkılâbı sonrasında 1939

tarihinde *Anadolu* isimli şiir kitabında *Kör (1939)* adıyla yeni harflere aktarılmıştır. *Kanlı Akşam*'daki (1927) görme engelli Ali, *Kör* (1939) isimli piyeste Veli ismiyle anılmaktadır. *Kanlı Akşam*'daki (1927) Ali ile görme engelli olan bireyin duygu dünyasında yaşadığı kargaşa ve hayata karanlık gözlerle bakışı ele alınmıştır. Bu tem, o devir tiyatro eserleri arasında toplumdaki engelli bireye bakış için özgün bir konu olması bakımından değerlidir.

Piyeste Ayşe ile Osman'ın birbirlerine duydukları aşk duygusu ele alınmıştır. Ayşe, anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Ayşe, Mahmut Ağa ve Kezban Ana'ya emanet edilerek onların yanında büyümüştür. Evin genç oğlu rolündeki görme engelli Ali, bir nevi manevi kardeşi olan Ayşe'ye âşıktır. Ancak Ali'nin Ayşe'nin nişanlı olduğundan haberi yoktur. Ali, Ayşe'nin nişanlısı olan Osman'ın askerden geri dönüşü ile bu gerçeği öğrenir. Piyesteki kurgu vatan aşkı ile bireyler arası aşk kavramının mukayesesi ve vatan aşkının baskın gelişi üzerine kuruludur. Ali, Yakup Peygamberin oğlu Yusuf'un gömleği ile gözlerinin açılması gibi Osman'ın askerden dönüşü ile de kendi gözlerinin açılmasını umar:

''

Ali

Benim de gözüm belki açılır o dakika,

Ömrümde güneş nuru saçılır o dakika…

Baba sen anlatmıştın, Yakup Peygamber varmış,

Yusuf'unun derdiyle iki gözü kararmış…

Beklediği kokuyu bir gün yayarken rüzgar,

Açılmayan yüz tutmuş kapanan göz kapakları,

Belki açar gözümü kardeşimin gelmesi ... '' (Mehmet Faruk, 1927, s.10).

Haberleşme imkanlarının kısıtlı olduğu bir devirde, gerek savaş ortamının olması gerekse askerlik hizmetinin uzun süreli olması hasret duygusunu bir parça daha artırmıştır. Ali, kendisine 'kör' denilmesinden rahatsızlık duymaktadır. Güneşin doğuşu ve batışı, gece ile gündüzün meydana gelmesi Ali için hiçbir anlam ifade etmez. Ali; doğayı ve çevresini göremiyor olmasının, hayatı takip edemeyişinin acısını yaşamıştır. Ali'nin göz pınarları kurumuş olmalıdır ki ağlayamamaktadır. Oyundaki bu

mısralar görme engelli birinin özlemlerini etkileyici bir lirizm ile ifade edildiği, dikkat çekici mısraları ifade eder:

‘’

Ali

Kimle konuşsam, güzel dünyayı gör diyorlar,

Sonra arkamdan benim acıyıp kör diyorlar …

Güneş nasıl batıyor ? Gündüz nedir ? Gece ne ?

Nasıl ayın ziyası yayılıyor engine ?

Yıldızlar sema denilen yerde nasıl parlıyor ?

Gençler nasıl büyüyor ? Nasıl ihtiyarlıyor ?

Gül nedir ? Bülbül nedir ? Benim haberim var mı ?

Bir mevsim içindeyiz . İlkbahar mı sonbahar mı ?

Ağlamak için bile bir damla gözyaşım yok ! ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.10).

Piyesin ilerleyen kısmında Mahmut Ağa, eşi Kezban Ana ile oğulları Ali’nin Ayşe’ye duyduğu hislerin farkında olduğunu konuşur. Mahmut Ağa, Osman’ın askerden geri dönmesinin ardından Ali’nin nişanlılık haberini öğrenmesiyle üzüntüsünün daha da artacağından endişe duymaktadırlar :

‘’

Mahmut Ağa

Ayşe ! Yalnız Ali’nin o görmeyen gözleri

Açardı gönlümüzde bir acılı kederi…

Hâlâ da haberi yok bu nişandan Ali’nin,

Olsaydı yüreğini sarardı bütün enin… ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.12).

Osman’ın köyüne geri dönüşü ile büyük bir sevinç duyan Ali, gözlerinin açılma umudu ile Osman’a yaklaşır :

‘’

Ali

İşte şu ana kâdir senin gelmen belki

Eriyecek diyordum gözümün siyah rengi…

Sandım kokunu alıp artık açılacaklar,

Önümde güzellikler yanıp saçılacaklar !

Ne kara talih anam, ne kara yazıdır bu,

Kör gözlerim okuyor doğuş değil gurubu …

Yusuf'unu bekleyen Yakup gibi gizlice

Ben yolunu gözledim mecnun gibi her gece !

Gel, biraz okşa Osman… Gel biraz elini sür,

Açılsın göz kapağım… Gülmeyen gönlü güldür ! '' (Mehmet Faruk, 1927, s.20).

Ali; gökyüzünün rengini görmek istemekte, diğer gençler gibi sevgilisiyle kol kola gezme hayalini kurmaktadır. Ancak tüm çevresine karanlık gözleriyle bakıyor olması onu derin bir şekilde üzmektedir :

''

Ali

Eski âşıklar gibi dolaşsam elimde saz,

Belki bir gurbet elin bilinmeyen şifası

İçimden göbek gibi keser çoğalan yası !

Ne dertmiş… Dünyaları bana zindan eden dert …

Derler ki : Bir sema var, rengi beyaz, lacivert …

Bilmiyorum , baktım mı göklerin rengine ben,

Yüreğimin kanını içiyorum yine ben !

Işıklarda küçülen bir kedi gözü kadar

Açılsaymış gözlerim olurmuşum bahtiyar !

Sığmıyor artık içim içime biraz bile !

Bütün ömrüm geçiyor dert ile, niyaz ile !

Çıldıracağım artık … Bir kartal olmalıyım,

Boğazıma dolanan saçları yolmalıyım,

Bahtımın boğazıma geçirdiği saçları…

Herkes yolda geziyor, kollarında genç yâri,

Ben uzağım o yârdan , ben uzağım sevgiden . '' (Mehmet Faruk, 1927, s.29).

3.6.Kuraklık

Mehmet Faruk Gürtunca, toplumu ilgilendiren konularda eğitimci duyarlılığı ile eserlerini kaleme almıştır. Tiyatrolarında çoğunlukla savaş coğrafyasının sıkıntılarını, yokluk ve kayıpları vatanî bir duyarlılıkla işlemiştir. Toplumu ilgilendiren olaylarda gelecek neslin dikkatini çekmek ve bilinçlenmesini sağlamak amacıyla da hareket ettiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminde yaşanan en önemli kuraklığın 1928 yılında gerçekleştiğinin belirtildiği ‘’Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme‘’ başlıklı makale incelediğinde, Mehmet Faruk Gürtunca'nın döneminde yaşanan sosyal olaylardan etkilenerek bu vak'aları eserlerinde işlediği sonucuna ulaşılır. (CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAŞANAN KURAKLIK FELAKETLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME, https://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/nisan2011/05_10w.pdf)

Anadolu (1939) isimli şiir kitabının içerisinde bulunan *Çardak Altı* (1939) isimli piyesi de yurt coğrafyasında görülen kuraklık hadisesine dikkat çektiği eseridir. Kaleme aldığı tiyatro eserleri arasında tek örnek teşkil eden kuraklık temi, sanatçının piyeslerini oluşturduğu dönemde özgün ve spesifik bir konu olması bakımından değerlidir. Piyesteki olay anlatımının mekânı Anadolu'nun Marmara sahil kasabalarından birisidir. Köylülerin tarla ve mahsullerinde kuraklık sonucu meydana gelen düşüş derin bir endişeye sebebiyet vermiştir.

Köyün gençlerinden Delioğlu ve Mestan, köylerindeki kavurucu sıcağın etkisiyle susuz kalan topraklardaki değişime dikkat çekmişlerdir :

‘’

Delioğlu

Kaç gündür sıcaklarla kavruldu yeşil bağlar,

Kaç gündür bu yollarda dolaşmaz oldu rüzgar…

Babamızın gönlüne işlenmez mi şimdi tül ! (…) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.221).

‘’

Mestan

Geçen gün bağ yolunda aradım bir taze gül…

Ne gülden eser vardı. Ne çiçekten bir eser,

Üzüm kütüklerine dallar saran güvemler

Sıcaktan kurumuştu, dallarsa bükülmüştü.

Kavurucu rüzgarla çiçekler dökülmüştü !

İçim taştı, ağladım, sanki kuduracaktım.

Tırmanıp bir yamaca şöyle kırlara baktım.

Her yeri böyle gördüm. (...) '' (Gürtunca, 1939, s.221-222).

Konuşmaların devamında Bekir Ağa ve Mestan'ın sözleri ile bahsedilen kuraklığın temmuz ayında yaşandığı ve yağmurun yağmadığı açıklanır :

''

Bekir Ağa

Taze bahar gelirken ona ne kadar kandık,

Kavurucu temmuzda gelen vakitsiz yazın

Böyle yapacağını ne bilirdik ansızın ? '' (Gürtunca, 1939, s.222).

''

Mestan

Köylerin genç kızları, bu sevdalı kumrular

Kirpiklerinde yaşlar, gözlerinde buğular

Göklere el açarak bekliyorlar bolluğu…

Gönüllerde yine dert … Yine gözlerde buğu.

Kapandı mı, ne oldu bereketi yılların ? '' (Gürtunca, 1939, s.222).

Köylüler, beklenilen yağmurun yağmaması ve hava sıcaklığının yüksek olması neticesinde kışın yaşanabilecek problemlerden endişe duymuşlar ve önceki yıllarda böyle bir olayın yaşanmadığını ifade etmişlerdir :

''

Delioğlu

Bu kış da kaç ocağın dumanı tütmeyecek,

Bu kış da kaç köylümüz sürüler gütmeyecek !

Bu kış da mı dağların aç kurtları yerine

İçimizde açlığın kurdu düşecek yine ?

Zeytinlerin kalmadı gümüşlü yaprakları,

Büyüyen zeytinler de yandılar yarı yarı ... ‘’ (Gürtunca, 1939, s.222-223).

‘’

Demirkol

Baba… Hiç böyle yıllar olur muydu eskiden ? ‘’ (Gürtunca, 1939, s. 223).

‘’

Bekir Ağa

Böyle yoksulluk olan yılı görmediydim ben

O günler ne güzeldi… Ne hoştu o vakitler,

O günleri düşünmek bize hayat bahşeder !

Gece ay dağıtırken o beyaz saçlarını,

İnerdik yorgun argın dağın yamaçlarını ...

Senelerin bolluğu kabartırken yüreği,

Biziz derdik bu köyün, koca dağların beyi !

Alnımızdan terimiz akarken damla damla

İşimiz yoktu bizim göz yaşlarıyla, gamla !

Yine ayın ışığı altında yavaş yavaş

Kıyılara inerdik yedi, sekiz arkadaş :

Yorgunluğu denizin suyunda eritirdik.

Nerde o günler, nerde ? ‘’ (Gürtunca, 1939, s.223).

Piyesin ilk perdesinde kuraklığın temmuz ayında yaşandığı bilgisi verilirken üçüncü perde itibariyle eylül ayına gelindiği ve kuraklıkla ilgili iyileşmenin olmadığı bilgisi iletilir :

‘’

İbrahim Ağa

Daha neler olacak. Mahsul yok. Her yer kurak,

Bu yıl ne zeytin verdi, ne üzüm verdi toprak.

Harmanlar baştanbaşa boş kaldı, görmedin mi ?

Bu yıl ağız tadıyla armut, üzüm yedin mi ?

Gördün mü döğenlerin üstünde bir genç kızı,

Kalbimize düşmesin nasıl derin bir sızı ? ‘’ (Gürtunca, 1939, s.255).

‘’

Hüsmen Ağa

Dertli ! Eylüldür bu ay. Ambarlar taşmalıydı,

Kahkahamız dağları, yolları aşmalıydı ! ‘’ (Gürtunca, 1939, s.255).

3.7. Kadının Vatan Savunmasında Yer Alması

Mehmet Faruk Gürtunca’nın tiyatro eserlerinde Türk kadınının Milli Mücadele’de ve vatanın kurtuluşunda gösterdiği kahramanlıklar da ele alınmıştır. O; Mustafa Kemal ile başlayan yeni dönemde kadının sosyal hayatın her alanında yer aldığını, kadına bakışın değiştiğini, cinsel meta olarak görülmekten ziyade erkeklere mahsus sanılan askerlik içinde dahi kadının yer aldığını göstermek istemiştir. Gürtunca, *Oğuz Kağan Destanı* ve *Dede Korkut Hikâyeleri’*nden itibaren tasvir edilen güçlü, savaşçı, kahraman Türk kadını tipinin canlı örneklerini Milli Mücadele’de görmüş ve çocuklar için kaleme aldığı oyunlarında bu ideal kadın tipini rol model olarak sunmuştur. Bu ideal kadın tipinin en önemli özelliği vatan savunmasını sadece erkeğin görevi olarak görmemesi, hem vatan savunmasında hem sosyal hayatta aktif rol üstlenmiş olmasıdır. Sanatçının şâir ve yazar Necdet Rüştü’nün 1933 tarihinde Akşam Kitaphanesi tarafından yayımlanan *Kadın Asker Olursa* isimli oyunundan adapte yaptığı *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli eseri, Türk kadınının bu bakış açısıyla tanıtıldığı bir yapıttır.

Piyesteki olay örgüsü adı belirtilmemiş küçük bir kız çocuğunun, *Kadın Asker Olursa* (1933) isimli kitabı sesli şekilde okuması ile başlar :

‘’

Çocuk

(...)

Tanrım sana çok şükür,

Olsun bayramım kutlu !

Muharebeye giden

Kadınlara ne mutlu !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.18).

Piyesin devamında küçük kız, okumakta olduğu kitabın yazarının kadınların asker olması fikriyle alay etmiş olmasından duyduğu rahatsızlığını belirtir. Kitabı okuduktan sonra yazara tavrını protesto ettiğini belirten bir mektup yazacağını söyler :

‘’

(...)

Kız Çocuk

‘Siz yanılıyorsunuz, kadınlar erkeklerden daha iyi askerlik yapar, sizi protesto ediyorum ‘ diye (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.20).

Küçük kız, vatan mücadelesinde kadınların da en az erkekler kadar başarılı olabileceğini ısrarla belirtir. Küçük kızın bu düşünceleri annesi tarafından olumlu karşılanmaz. O, asker olup yurdu düşmanlardan savunmak isteğini tekrarlar :

‘’

(...)

Anneciğim ! Beni bırak,

Ben askere gideceğim !

Düşmanlarla vuruşarak,

Yurda hizmet edeceğim !

Göğüs gerip dağa, taşa,

Vereceğim böyle emek !

Gideceğim ben savaşa,

Atacağım bomba tüfek !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.20-21).

Küçük kız, düşmanlarla kahramanca vuruşarak memleketini kurtarma isteğini söyler. Savaş onu korkutmamaktadır. Ancak bu istek, küçük kızın yaşadığı yıllarda kabul edilebilir bir istek değildir. Konuşmanın devamında, genç kızın annesinin sözleri o yıllarda kadına olan bakışı ve kadından beklenenleri belirtir :

‘’

(...)

Annesi

Haydi, yavrum ! Böyle şeyden vazgeç ! Sen iyi bir asker değil, iyi bir ev kadını olmağa çalış. Evini kardeşlerine, anasına, babasına, çocuğuna rahat

bir ocak yapmağa çalışan bir kadın harbe gitmiş bir erkek kadar vatanına hizmet etmiş demektir. (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.20).

Bu sözler, genç kız üzerinde etki uyandırmaz. O, vatan yolundaki mücadele azmini piyesin ilerleyen konuşmalarında tekrarlar. Olay örgüsünün ilerleyen kısmında uykusunda bir asker kız ile konuşur. Asker kız, genç kızlardan oluşan bir asker taburunun kurulabileceğini ve en korkulu yerlere bu taburun gideceğini söyler :

‘’

(...)

Asker Kız

Muharebe var ! Bütün sınıf arkadaşlarımız gönüllü yazıldılar. Senin ismini de yazdırdık. Bize, gördüğün bu silahları verdiler. Bir (asker kızlar taburu) yapacağız. Savaşa hem savaşın en ateşli, en korkulu yerine gidecek, cenk edeceğiz. (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.22).

Rüyanın ilerleyen kısmında, olay örgüsüne askerî muayeneyi gerçekleştirecek olan kadın hekim de dahil olur. Ancak hekimin düşüncesi de küçük kızın annesine benzerdir. Kadınların cephe gerisinde daha başarılı olabileceğini, askerliğin erkeklere bırakılmasını söyler. Bu sözler karşısında asker olma isteğine sahip başka bir kızın yanıtı, vatanın savunmasına yönelik cesaretini göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

‘’

(...)

Bir kız

Bayan doktor ! Öyle ise siz neden evinizde oturmadınız da, eskiden beri erkeklerin işi olan doktorlukla uğraşıyorsunuz ?

Büyük annelerimiz eskiden bir kadının doktor olduğunu duysalardı, küçük dillerini yutarlardı. Şimdi de siz bizim askerliğimize şaşıyorsunuz. Korkmayın, alışırsınız bunu pek tabiî görürsünüz (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.25).

Konuşmanın son paragrafı, meslekî faaliyetler içerisinde kadına toplum içinde biçilen rolü ifade etmesi açısından önemlidir. Olay örgüsünün devamında, rüyaya adı belirtilmemiş bir erkek asker de dahil olur. Bu askerin düşünceleri ve ifadeleri, kadınları küçük görmeye ve askerliğin yalnızca erkekler tarafından yapılabileceğine yöneliktir. Asker küçük kızın bu düşünceye karşı tavrı, erkek asker tarafından hayranlık ile ifade edilir :

‘’

(...)

Erkek asker

Kardeşim ! Bu sözlerinle kadınlığa olan hürmetimi bir kat daha çoğalttın. Sen, sulhte yavrularına ve düşkünlere şefkatli bir ana, harpte düşmanlara karşı yırtıcı bir kartal olan Türk kadınının bir timsalisin. Önünde hürmetle eğilirim ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.30).

3.8.Kadının Cinsel Obje Olarak Algılanması

Mehmet Faruk Gürtunca’nın tiyatrolarında güçlü aşk duygusuyla birbirlerine bağlı kahramanlara da rastlanır. Yazar bu türdeki piyeslerinde şehvetli duygulara da yer verir. Mehmet Faruk Gürtunca’nın *Dağ Başında Aşk* (1939) isimli tiyatro eseri bu konunun işlendiği eserlerdendir. Piyeste, gençlik heyecanının etkisi ile birbirlerine yönelik büyük tutkulara sahip olan Murat ve Emine ismindeki iki gencin aşkları ele alınır. Metinde Murat karakterinin ağzından gönlünde hissettiği aşk ateşi ifade edilir :

‘’

(...)

Murat

Kızım, neler düşüyor o bal dudaklarından,

Bana bugünden anlat, laf açma hiç yarından !

İçimin ateşini ateşleme derinden,

Derdimin alevini içmeyim gözlerinden !

Yanıyor, hep yanacak taş olsa şu kaburgam,

Yüreğimin içinde yanan şeyin adı gam !

Bu ateş sevda gamı, gençlik gamı Emine, (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.10).

Murat, gönlüne sevda gamının Emine’yi pınarda gördüğü gün düştüğünü belirtir :

‘’

(...)

Murat

(...)

Nerden gördüm o seni pınarda gezdiğin gün…

Bir akşam da Kumbağ’da bu aşkı sezdiğin gün

Şu gönül sarayına artık sen oturmuştun, (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.11).

Piyesin ilerleyen sayfalarında Murat, Emine'yi büyük bir tutku ile öper :

‘’

(...)

Murat

Öpüşün baldan tatlı… Sen de balsın, tatlı bal !

(...) (Gürtunca, 1939, s.14).

Metindeki olay örgüsü, Mehmet ve Recep'in gençlik heyecanı ile kadınlara duydukları arzunun dile getirilmesi ile genişler :

‘’

(...)

Mehmet

Böyle geceye derler sevda gecesi, sevda ...

Recep

Lakin Havva cinsinden biri yok yanımızda ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.26).

Recep, piyesin ilerleyen sayfalarında arkadaşı Mehmet ile konuşmasında kadın tutkusundan bahseder :

‘’

(...)

Recep

Kadının yokluğundan artmış içinde kinler ...

Yine onlar için biz divane oluyoruz,

Kadın, kadın diyerek eriyip soluyoruz.(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.33).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Kanlı Akşam* (1927) isimli piyesinde de nişanlı çift olan Ayşe ve Osman'ın birbirlerine olan sevdaları ele alınmıştır. Piyeste, askerliğini yapmak için sevdiğinden dört sene ayrı kalan Osman, köyüne geri dönünce nişanlısıyla kavuşmuştur. Çiftin bu kavuşma sırasında birbirlerine söyledikleri sözler, aşklarını açıkça ifade eder :

‘’

Osman

Güzel Ayşe… Gözlerin süzülüyor ,

İşte kavuştuk … Hâlâ gönlün mü üzülüyor !

Sokul biraz … O sıcak başını göğsüme koy …'' (Mehmet Faruk, 1927, s.21).

‘’

Ayşe

Koydum… ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.21).

‘’

Osman

Gözlerime dal… Dal da son sevgiye doy !

Bilmezsin, nasıl seni dört yıldır yad ettim ben !

Aklımdan bir dakika gitmiyordu gül yüzün … ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.21).

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Oğuzhan* (1971) isimli manzum piyesinde, efsanevî nitelik gösteren Oğuz'a, Gök Kızı'nın aşkını ilân ettiği dizelere rastlanır :

‘’

GÖKKIZI

(…)

Bir arslan yiğitsin sen,

Üzüntün sona ersin !

Işığımı serdiğim, şu gönlümü verdiğim,

Yüreğimin içine aşk telini gerdiğim.

Oğuz'um güzel yiğit,

Kollarıma gel, yiğit !

Gözleri aydınlatan, istemem Ay'ı artık

İstemem gök yüzünde evi, sarayı artık.

Seni bulduktan sonra o yeri neyleyim ben ?

Yıldızları neyleyim ? Gökleri neyleyim ben !

Senden ayrı kalırsam gözyaşı benim olsun,

Gökleri aydınlatan bulut kefenim olsun !

(…) ‘’ (Gürtunca, 1971, s.28).

3.9.Aşk ve Karşılıksız Aşk

Mehmet Faruk Gürtunca'nın tiyatro eserlerinde, birbirlerine kavuşma imkânı olmayan tek taraflı aşk duygusuna sahip kahramanlara da rastlanır. Sanatçı *Kanlı Akşam* isimli piyesinde, gözleri doğuştan görme engelli olan Ali evin küçük kızı Ayşe'ye tek taraflı hisler beslemektedir. Ayşe, Osman adındaki genç ile nişanlı olmasına rağmen bu nişandan haberi olduğunda derin üzüntü yaşayacağı tahmin edilen Ali'den bu haber saklanmıştır:

''

(...)

Mahmut Ağa

Ayşe ! Yalnız Ali'nin o görmeyen gözleri

Açardı gönlümüzde bir acılı kederi…

Hâlâ da haberi yok bu nişandan Ali'nin,

Olsaydı yüreğini sarardı bütün enin … '' (Mehmet Faruk, 1927, s.12).

Ancak Ayşe'ye duyulan tek taraflı aşk duygusu Ali ile sınırlı değildir. Köyün kötü niyetli jandarma çavuşu da Ayşe'nin peşindedir. Mahmut Ağa, eşi Kezban'a bu durumu hatırlatır :

''

(...)

Mahmut Ağa

Anlamadın mı ? Kimden olacak Kezban ?

Çıkmadan ikimizin arasında bir gün kan,

Ayşe'yi isteyen o jandarma çavuşundan !

Vermem dedikçe kaç ay her gün düştü ardıma,

Bir kaçırırsa Ayşe'yi herkes hazır yardıma ! (...) '' (Mehmet Faruk, 1927, s.13).

Piyesin devamında Ali, Ayşe ile konuşma imkânı elde eder ve konuşmasında Ayşe'ye karşı olan hislerini üstü kapalı bir şekilde dile getirir :

''

(...)

Ali

Sen de artık aşina çıkmıyorsun şu aha …

Hele bir derdim var ki … Yakar kalbimi bir o ?

Yakar, nice aylardır yakar .

Ayşe

Söyle, nedir o ?

Ali

Bir gönül derdi, Ayşe ; çılgın bir gönül derdi !

Bilmezsin bana nasıl yas verdi, acı verdi (...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.16).

Piyesin sonunda Ali, Ayşe'nin ağzından Osman ile nişanlı olduklarını öğrenir ve bu sözler onu derinden yaralar :

‘’

(...)

Ayşe

Ali, sen de bir deli misin ?

Bilmiyor musun, öğren Ağa'nı seviyorum,

Osman'ı seviyorum… Osman'ı seviyorum !

Ali

Ne dedin ? Ne diyorsun ?

Ayşe

Osman'la nişanlıyız…

Ali

Vuruldum…. Can evimden… Kıs sesini… Ayşe kıs… (...) ‘’ (Mehmet Faruk, 1927, s.36).

Gürtunca'nın *Çardak Altı* isimli piyesinde de Karakaş'ın Yusuf'un nişanlısı Yıldız'a duyduğu karşılıksız aşk, imkânsız aşk temine örnektir. Karakaş'ın Dertli Baba ile olan sohbetinde Karakaş'ın bir derdinin olduğuna görülür :

‘’

(...)

Karakaş

Kara sevdam var mıdır, bunu hiç bilmiyorum.

Yalnız göz yaşlarımı aylar var silmiyorum !

Dertli babaya döksem diye derdimi biraz

Ardında geziyorum.

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.225).

Piyesin devamında, Karakaş’ın Gülgonca adında bir sevdiğinin olduğuna rastlanır. Ancak Karakaş, Gülgonca’nın varlığını unutmuş ve Yusuf’un nişanlısı Yıldız’a gönlünü kaptırmıştır :

‘’

Delioğlu

(...)

Bir eşim yok diyorsun, nasıl eşin yok senin ?

Yazdan sonra düğünü bekleyen kim ? Gülgoncan…

Gülgoncadır yıllar var kalbine aşkı saçan !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.228).

‘’

(...)

Karakaş

O, duman gibi silindi birden

İçmiştim kalbimle ben, o an asıl zehirden !

Nasıl düştüm bu aşka, nasıl zehrini yaydı ?

Keşke o an bir pençe gözümü çıkarsaydı ! ‘’ (Gürtunca, 1939, s.230).

‘’

Mestan

Kim bu kız ? ‘’ (Gürtunca, 1939, s.230).

‘’

Karakaş

Öğretmenin nişanlısı güzel kız…

Şimdi bütün kalbimi o kız yakıyor yalnız

(...) ‘’ (Gürtunca, 1939, s.231).

Karakaş için bu sevda imkânsızdır. Çünkü Yıldız’ın gönlü Öğretmen Yusuf’tadır. Karakaş sevdasına yanıt alamayınca intihar ederek yaşamına son verir.

3.10. Sevgi ve Affetme

Mehmet Faruk Gürtunca, öğretmen bir yazar olarak tiyatrolarında sevginin ve affetmenin öneminden de bahseder. Yazarın *Öğretmen Kalbi* isimli piyesinde, sevgi ve affetme temine rastlanır. Doğan adındaki idealist bir öğretmen, öğrencisi Aydemir'in duygularının esiri olarak yaptığı hatasını affeder. Bu affediş ile sevginin en büyük güç olduğu mesajı vurgulanır. Aydemir, yaşının ufak olmasının bir sonucu olarak duygularına esir bir şekilde hareket ettiğini kendi sözleriyle ortaya koyar :

‘’

(...)
AYDEMİR
Şu Bay Doğan'a bakın,
Bir oyun yapacağım. Söylemeyin hiç sakın !
Canım, benimle öyle her gün zıt gidiyor ki
Beni tek yakalasa öldürecek o belki.
Siz de bilirsiniz ya… Sıra benim bu akşam,
Bu seyahati ona edeyim ben de haram !
Anlasın Demir'in de hıncı var kendisine,
Öğrensin ne yaparmış köle efendisine.
(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.9).

Ancak bu sözler, sınıf arkadaşı olan Tekin tarafından hoş karşılanmaz :

‘’

TEKİN
Sus canım. Yaptığın şey terbiyesizlik yavrum.
Bay Doğan'a bir şey yap. Eline ben vururum
Billah ilk kelepçeyi. (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.9).

Olay örgüsünün devamında Aydemir, öğretmeni Doğan'a tuzak kurar. Öğretmenin kolu kırılır ve göğsünden yaralanır. Aydemir'in arkadaşları öğretmenleri Doğan'ın kolunun kırıldığını gördüklerinde büyük bir üzüntü duyarlar. Öğretmen Doğan iyiliğin öneminden bahseder. Aydemir'in hatasına öfke ile tepki vermez :

‘’

(...)

BAY DOĞAN

Hayat böyle çocuklar… Bazen kötülük görür,

İyilikler yaptığı bir insandan, bir insan

Sizler ki çiçeksiniz… Sizi severiz her an…

Mümkün müdür bir çiçek iyi koku saçmasın ?

Mümkün müdür bir çiçek renk renk gonca açmasın ?

Sizin kokularınız : Muhabbetiniz bize,

Sizin çiçekleriniz : Şen sohbetiniz bize…

Sizden fenalık ummak, yılandan şifa ummak …

Böyle bir şey düşünmek : Ruhunuza göz yummak !

Biz böyle düşünürüz sizden kötülük gelmez,

Böyle duygu o ince ruhunuzdan yükselmez !

Demir belki çocukluk etti !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.17).

Öğretmen Doğan, çocuklara aktarılabilecek en önemli duygunun karşılıksız saf bir sevgi olduğunu belirtir ve büyükler olarak tek beklentilerinin çocukların sevgilerini kazanmak olduğunu söyler :

‘’

(...)

BAY DOĞAN

Üzülmeyin … Küçük şey … Siz neş’eli olunuz !

Size karşı sevgimiz derindir, hem çok derin …

(...)

Bizim beklediğimiz sizden tek şey : Sevginiz …

Gösterilen sevgiyle avunuruz ancak biz !

(...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.18).

Olay örgüsünün devamında Öğretmen Doğan, öğrencisi Aydemir’in hatalı davranışı karşısında temiz bir sevginin ve affetmenin en büyük erdem olduğunu açıkça dile getirir ve öğrencisini affeder :

‘’

(...)

BAY DOĞAN

Kolum kırık… Demir’de bu da başka bir sevgi,

Çocuk, büyük… Hayatta insanlar bir olmaz ki ?

Bilin, öğretmen kalbi, küçüklerin suçunu

Bağışlar, ben de bugün bağışlıyorum bunu ! (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.18).

Bu sözler ve davranış karşısında, Aydemir yaptığı büyük hatayı anlar ve öğretmeninin kendisini affetmesini açıkça ister :

‘’

(...)

AYDEMİR

Pek küçük sanıyordum yaptığım bu iş benim,

Affedin öğretmenim, affedin öğretmenim (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.19).

3.11. Şehitlik

Mehmet Faruk Gürtunca’nın *Küçük Şehit* (1943) isimli piyesi, şehitlik teminin işlendiği eserlerindendir. Piyes ilkokul seviyesindeki çocukların eğitimlerine yönelik kaleme alınmıştır. Oyunda vatan sevgisine sahip gençlerin yurdun kurtuluşu için canlarını seve seve verebilecekleri fikri ele alınmıştır. Piyesteki vak’a Milli Mücadele dönemine aittir.

Piyeste, Milli Mücadele taraftarları ve Osmanlı Hükümeti destekçileri olmak üzere iki taraf vardır. Cezmi karakteri aracılığıyla medrese hocasına söylenenler Mustafa Kemal ve Milli Mücadele destekçisi olanlara karşı bir tavır sergiler :

‘’

(...)

Cezmi – Anadolu’da çalışanların bu kasabaya kadar geldiklerini duyan hükumet, beni doğduğum bu köye, vazifeye gönderdi. Yanımda iki arkadaşım daha var. Bu kasabada Mustafa Kemalcilerin daha çok olduğunu duyduk. Sizinle birlikte bu işleri yoluna koyacağız. İstediğimiz kadar para harcayabiliriz. (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.8).

Bu sözler karşısında şehitlik mertebesine erişen Mehmet, Milli Mücadele taraftarlarının arasına katılma isteğini dile getirir :

‘’

(...) Mehmet – Muallim Bey ben de o kardeşlerimin arasına katılmasını o kadar istiyorum ki. Ne olur oraya gönderin beni de . (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.11).

Mehmet’in öğretmeni ile olan konuşmasının devamında, Osmanlı Hükümeti taraftarlarının içlerine sızarak casus olma isteği ve gerekirse şehit olma arzusu görülür:

‘’

(...) Mehmet – Ölecek fakat bunu yapmayacağım. Onlara yalan söyleyecek, hakaret edeceğim. Zararı yok beni öldürsünler. Muallim bey, ben ölürsem beni de şehit sayarlar mı ? Ağabeyim gibi beni de şehit defterine yazarlar mı ? (...) ‘’ (Gürtunca, 1943, s.17).

Piyesin sonunda, Milli Mücadele taraftarlarının Osmanlı Hükümeti destekçilerine karşı başarı elde ettiklerinin haberi gelir ve bu haber karşısında sevinen Mehmet, hükümet destekçisi olan kişilerce şehit edilir.

3.12. Dinî Değerler

Mehmet Faruk Gürtunca’nın tarihî destan niteliğindeki manzum piyeslerinde, düşman kuvvetleriyle yapılan cenkler ve neticesinde, kahramana ve çevresine dinî değerler ile birtakım öğütlerin verilip merhamet, vicdan, adalet, dürüstlük, acıma gibi değerlerin aktarıldığı görülür. Bunlardan bir tanesi de *Büyük Hakan Alp Arslan* (1971) isimli tiyatro metnidir. Selçuklu Sultanı Alp Arslan, Malazgirt Zaferi ile Bizans’a karşı verdiği mücadelede, Hristiyanlığa ait olan ibadet mekânlarını İslamiyet’e ait ibadet mekânı haline getirdiğinden bahseder. Hz. İsa ve Hz. Meryem’in isimlerine yer verir konuşmasında :

‘’

(...)

ALP ARSLAN

Ben de yürüdüm, gittim,

Tiflis, Ani, Kars gibi yerleri elde ettim !

Gürcistanlara girdim, baş eğdirdim kılıca,

Yüksek dağ başlarını aşmıştım uçtan uca !

İsa tapınağını Muhammet yeri yaptım.

Meryem'e tapanları din müminleri yaptım.

Türkmen Beyi Tuğtekin kılavuz oldu bize,

O illeri armağan ettim ben ülkemize ! (...) '' (Gürtunca, 1971, s.16).

Piyeste, Sultan Alp Arslan'ın dinî ön görülerde bilgisine müracaat ettiği Kadı Muhammet İbni Abdülmelik, Sultan Alp Arslan'a cenk için en doğru zamanın Müslümanların özel günü olan Cuma günü olacağından bahseder :

''

(...)

KADI MUHAMMED İBNİ ABDÜLMELİK

Cenktesin sen ! Allah'ın başka dinlere karşı

Zafer va'deylediği İslamlığın uğrunda !

Ey Sultanlar sultanı bir uğur vardır bunda !

Bütün Müslümanların, minberleri önünde

Sana dua ettiği büyük Cuma gününde

Düşmanla savaşa gir (...) '' (Gürtunca, 1971, s.120).

Kadı Muhammet İbni Abdülmelik konuşmasının devamında, dua eder :

''

(...)

KADI MUHAMMED İBNİ ABDÜLMELİK

Allah'ım İslam'ın sen,

Yükselt sancaklarını, indirme göklerinden !

Sana hayatlarını kulluk için harcayan

Bütün mücahitleri yalnız koyma sen bir an !

Alp Arslan'ı düşmana karşı sen muzaffer et,

Ordusuna göklerden melekleri rehber et !

Çünkü senin rızanı kazanmak için sade,

Canını, varlığını her an feda etmede.

O senin için, senin dinini üstün kılmak

Ülküsüyle düşmanla gaza ediyor ancak !

O nasıl savaşıyor, gösteriyorsa gayret,

Allah'ım onu koru, düşmanlarını kahret sen,

Öz yurdumuzda gözü olanları kahret, sen ! (...) '' (Gürtunca, 1971, s.122).

Sultan Alp Arslan'ın Malazgirt Zaferini gerçekleştirdiği günün sabahı, adı belirtilmeyen bir asker tarafından İslamiyet'e özgü değerler ile anılır :

''

(...)

İKİNCİ ASKER

Bugün Cuma... Perşembe sabahından biridir,

Sarıyor göğü davul, boru sesi... Ve tekbir !

Hakan Cuma namazı kılıyor ta ... İleride ! (...) '' (Gürtunca, 1971, s.125).

Sultan Alp Arslan, cenk için kefeni ile hazır olduğunu konuşmasında bildirir :

''

(...)

ALP ARSLAN

Önce Allah'a sonra size güveniyorum,

İçimde kuşkuları dağ gibi yeniyorum.

Belki bu son buluşma, belki son ayrılıştır,

Birlikte omuz omuza belki bu son kalıştır.

Cennet'e gidiyorsam beyazlarla gideyim,(...) '' (Gürtunca, 1971, s.128).

SONUÇ

Erken Dönem Cumhuriyet edebiyatı yıllarında sanatın toplum için olması gerektiği yönündeki düşünce ile eserler kaleme alan sanatçılar, Anadolu topraklarında millî bilincin inşası sürecinde etkili rol oynamışlardır. Yeni bir devletin kuruluş sürecinde eğitimci kökenli yazar ve şairler, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda toplumun şekillendirilmesi misyonunu üstlenmişlerdir.

Milli Mücadele yıllarında, Anadolu coğrafyasında yaşanan kayıplar toplumun en sıkıntılı zamanlarında birbiriyle kenetlenmesi gerektiği ihtiyacını ortaya koymuştur. Milli Mücadele yılları yeni bir devletin sosyal, kültürel, ekonomik vb. yönlerden kurulma sürecini beraberinde getirmiştir. Toplumun aydın fikirler ile tanışması, Atatürk ilke ve inkılâpları ışığında yeni bir kimlik inşası bu dönemin aydın yazar ve şairleri ile olmuştur. Bu isimlerden birisi de Mehmet Faruk Gürtunca'dır.

Mehmet Faruk Gürtunca; öğretmen kimliğinin bir yansıması olarak didaktik yönü ağır basan eserler kaleme almış, eserlerinde güçlü bir lirizm örneğine yer vermemiştir. Sanatçının şiir, tiyatro, masal, destan, çeviri vb. eserlerinde görülen daima bir şeyler öğretme, eğitici olma amacı çağdaşı olan Faruk Nafiz, Yakup Kadri, Halide Edip gibi sanatçılara oranla daha geri planda kalmasına neden olmuştur. Mehmet Faruk Gürtunca, Cumhuriyet'in temel değerlerini anlatmak için eserler yazmıştır. 1970'li yıllara dek sürdürdüğü yayıncılık faaliyetlerinde Cumhuriyet'in her aşamasını görmüş olması inkılâpları model alarak eserlerini oluşturmasını sağlamıştır. O, dönemin aktüel meselelerini da yakından takip ederek ihtiyaca binaen eserler de yazmıştır. Örneğin, 1928 yılında yaşanan Cumhuriyet Dönemi'nin en şiddetli kuraklığı sanatçının 1939 tarihli *Çardak Altı* isimli piyesinde işlenmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca; Osmanlı Devleti'nin çöküşe doğru gittiği, toprak ve asker kayıplarının yaşandığı, vatanî duyarlılıkların çeşitli aydınlar tarafından dile getirildiği toplumun hafızasında millî bir uyanışın amaçlandığı bir dönemde dünyaya gelmiştir. Mehmet Faruk Gürtunca, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına tanık olurken Mustafa Kemal'in önderliğinde milletçe girişilen varoluş mücadelesini destekler. O; gerek şiirlerinde gerekse tiyatro metinlerinde Anadolu'yu doğal bir kaynak olarak görmüştür. O; dönemin edebiyatçılarını Anadolu Milliyetçiliği akımı etkisinde bu coğrafyaya yönlendirmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca, Anadolu temine yer verdiği eserlerinde güçlü bir lirizm bağı kurarak duyguların coşkulu bir şekilde anlatılması hedefinde olmuştur. Sanatçının eserlerindeki tarihî duyarlılık sadece Anadolu coğrafyası ya da Milli Mücadele heyecanı ile sınırlı kalmamıştır. Gürtunca; Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek Anadolu'nun Türkleşme sürecine etki ettikleri dönemden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasına kadar her devreyi kahramanlık örnekleri ile aktarmış, çaresizlik hissiyatının oluştuğu zamanlar için birer kurtuluş reçetesi olarak sunmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca, Edirne topraklarında 1904 yılında dünyaya gözlerini açmasının ardından, oldukça küçük yaşlarında hem babasının hem de annesinin vefatlarına tanık olmuş bir isimdir. Doğduğu topraklar başta olmak üzere, memleketin her köşesinde yaşanan derin üzüntü ve askerî kayıplar, anne ve babasına karşı hissetmiş olduğu ayrılık hüznünü memleket topraklarına bağlılık ve yeni nesiller yetiştirme fikri üzerine temellendirmesinde etkili olmuştur. Gürtunca, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaptığı gençlik zamanına kadar Osmanlı Devleti'nin parçalanma dönemine, işgal ve kurtuluş yıllarına tanık olmuş bir isimdir. Sanatçı, cumhuriyetin ilânı sürecinde yaşanan fedakârlıklar ve zorluklar ile kalemini şekillendirmiş, eserlerinde bu değerleri yeni nesilleri bilinçle yetiştirme temi üzerine inşa etmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın hayat serüveni, anne ve babasının kayıplarının henüz oldukça küçük yaşlardayken bünyesinde bıraktığı hüzün ile şekillenmiştir. Oldukça üretken bir isim olarak edebiyatın hemen hemen her türünde eser kale almıştır. Şiir, tiyatro, gramer, masal, tercüme, tarih ve destan türlerinde eserler yazmıştır. Mehmet Faruk Gürtunca, ''Figani'', ''Gürtunca Dede'', ''Büyük Anne'' ve ''Masalcı Baba'' mahlaslarını kullanarak kaleme aldığı manzum masallarında çocuğun zihin dünyasının gelişimini amaçlamıştır. Benzer tutumunu; imtiyaz sahibi olduğu gazete ve dergilerde yayınladığı mizah, anekdot, köşe yazısı gibi türlerde de sürdürmüştür.

Gürtunca'nın gazete ve dergi yayınları ile gerek ilkokul çocuklarının gerekse yetişkinlerin eğitsel ve kültürel yönlerden bilinçlendirilmesi hedefinde olduğu görülür. Sanatçı, sahibi olduğu gazete ve dergilerde oldukça açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Gazete ve dergilerde haftalık bazlı düzenlenen yarışma etkinlikleri,

hediyeler ve mektup yayınları ile hem merak ögesini ön planda tutmuştur hem de yetişkinlerin ilgisini kazanmıştır.

Gürtunca'nın kaleme aldığı metinler, Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Heyeti tarafından da önerilmiştir. Sanatçının eserleri edebî bir zevk verme amacından ziyade bilgilendirme, eğitme, iyi ve faydalı olana yöneltme işlevi yüklenmişlerdir. Gürtunca; çocuğun eğitsel misyon ile yetiştirilme hedefi, ilkokul çağındaki öğrencilerin okul sevgisi kazanması, ebeveynlerin eğitimi gibi çeşitli amaçlar ile eserler oluşturmuştur. Gürtunca'nın şiirlerinde mevsimlerin tanıtımı, haftanın günleri, bayramlar, vatan aidiyeti gibi farklılıklara dikkat çekilmiştir. Sanatçı piyeslerinde Atatürk ilke ve inkılâplarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin fikrî alt yapısına, anavatan özlem ve önemine, tarihe, kahramanlık ve memleket sevgisine ve aşk temine yer vermiştir.

Gürtunca, eserlerinde Türk tarihini yalnızca Edirne topraklarında dünyaya geldiği yıllarda yaşanan savaşlar ile ele almamıştır. Yeni nesillerin Türk tarihini destan ve tarih gibi edebî türlerden de faydalanarak bir bütün halinde tanınmasını istemiştir. O, Erken Dönem Cumhuriyet Edebiyatı yıllarında Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer ve Kemalettin Kamu ile şekillenen 'Memleket Edebiyatı' anlayışının edebiyattaki bir temsilcisi de olmuştur. Türkçülük akımına mensup fikirleri ile yeni neslin Türk tarihinden haberdar, Türkçü ve Atatürkçü karakterde yetiştirilme hedefini gerçekleştirmek istemiştir. Sanatçının 1971 tarihli dört perdelik manzum piyesi olan *Büyük Hakan Alparslan*, Selçuklu tarihini edebî bir konu olarak işlediği tarihî konulu tiyatro eserlerinden olmuştur. Benzer bir tutumla 1971'de *Oğuz Han* ismiyle kaleme aldığı beş perdelik manzum piyesi de Oğuz Han'ın tarihî kişiliği etrafında Türk tarihinin ve kahramanlık teminin işlendiği bir diğer piyesi olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca, tiyatro metinlerinde sahnelenme gayesinden daha ziyade anlaşılabilir olma hedefinde olmuştur. Bilgi verici bir üslup anlayışı ile Orta Asya tarihi, Milli Mücadele savaşları, tarihî kahramanlar, Atatürk sevgisi, Atatürk ilke ve inkılâpları gibi sosyal nitelikli konuların mimarı olmuştur. Gürtunca sadece sosyal konular ağırlıklı eserler kaleme almamış ; aşk ve sevgi duygularının işlendiği lirizm yüklü metinler de kaleme almıştır. Sanatçının piyesleri manzum, mensur ve manzum-mensur karışık bir yapı arz etmektedir. Tiyatro dilinde daima kısa ve anlaşılır sözcüklerle akılda kalıcı kelime benzerlikleri kurma hedefinde olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın sahibi olduğu 12 tiyatro eserinden altı oyununun yetişkinlere yönelik, diğer altı oyununun da çocuklara yönelik piyesler olduğu tespit edilmiştir. Bu piyesleri içerisinde yalnızca 1936 tarihli *İnkılâplarımız* isimli piyesi mensur niteliktedir. Geriye kalan tüm piyesleri manzum yapıdadır.

Mehmet Faruk Gürtunca, çocuklar için kaleme aldığı toplumsal içerikli *Zafer Yıldızları* (1936), *İnkılâplarımız* (1936), *Atatürk Çocuğu* (1943), *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) ve *Küçük Şehit* (1943) isimli tiyatro eserlerinde okuma zevki aşılama, merak ögesini ön planda tutma, anlaşılır bir dil bilincine sahip olma ve Türkçe kelime kullanma becerisine erişme amaçlarına sahip olmuştur. Toplumun temel dinamiğinin yozlaşması ve devlet yapısındaki bozulmalar ile problemlerin ne denli büyüyebileceğini geçmişten ders çıkarma amacını güderek anlatmak istemiştir.

Sanatçının *Zafer Yıldızları* (1936) isimli eserinde; kronolojik bir sıralamayla ile Birinci İnönü Savaşı, İkinci İnönü Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi, 26 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi, İzmir'in işgali, Bursa'nın işgali ve Cumhuriyet'in ilânı anlatılmıştır. Bu eserde kuru birer tarihî bilgi aktarımı olmaksızın merak ögesini canlı tutarak öğreten bir hedef güdülmüştür. Milli Mücadele sürecindeki cepheler, düşman kuvvetleri, yapılan savaşların sonuçları, antlaşmalar ve bazı komutanların isimleri bu eser ile ele alınmıştır.

İnkılâplarımız (1936) isimli piyes ise, Cumhuriyet'in ilânı sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin inkılâp hareketleri, devlet ve yönetim sisteminde gerçekleşen yenilikler, sosyal, siyasal, eğitimsel ve ekonomik açılardan gerçekleştirilen inkılâpların neler olduğunu öğretme amacına sahip olmuştur. *Zafer Yıldızları* (1936) isimli eserde Cumhuriyet ilan edilinceye kadarki süreç ve gerçekleşenler işlenmişken ; *İnkılâplarımız* (1936) isimli piyes ile Cumhuriyet'in ilanı sonrasında yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Böylelikle iki eser birbirinin devamı hüviyetinde tamamlayıcı nitelik bildirmiştir.

Atatürk Çocuğu (1943) ve *Küçük Şehit* (1943) isimli piyeslerde ise Osmanlı Devlet yapısındaki bozulmaların toplumda ve devlet yönetiminde meydana getirdiği yozlaşmalara dikkat çekilmiştir. Bu dikkat çekiş ile Mustafa Kemal Atatürk'ün yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerindeki rolünü aktarmıştır. Tarihteki bilgilerden hareketle Osmanlı Hükümeti destekçileri ile Milli Mücadele taraftarlarının

geçmişteki yaşanmışlıklarına yer verilerek ilerleyen dönemlerde benzer şeylerin yaşanması durumunda muhtemel tehlikelerin neler olabileceği, vatan kavramının aidiyeti, devlet kurma sürecinin zorlukları ve Atatürk sevgisi gibi kazanımlara yer verilmiştir.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli piyesinde ise Türk kadınının da Türk erkeği kadar cesur ve kararlı oluşu vurgulanmıştır. Milli Mücadele dönemindeki devlet kurma sürecinde gerek cephede gerekse cephe gerisinde kadının rolü ele alınmıştır. Osmanlı toplumundaki kadına bakış ile Cumhuriyet'in ilanı sonrasında kadın olgusunun toplumdaki yeri mukayese edilmiştir. Kadın ve erkek arasında ayrım yapılmaması gerektiği, kadın ile erkeğin eşit olduğu vurgulanmıştır. Bu bilgiler aktarılırken, piyesin merkezindeki küçük kızın okuduğu kitaptan hareketle kitap okuma sevgisi de kazandırılmaya çalışılmıştır.

Sanatçı, öğretmenlik mesleğini sevgi ve affetme temleri ile bağdaştırarak anlattığı *Öğretmen Kalbi* (1943) isimli piyesinde ise; öğretmenin rolünü, öğrenci-öğretmen ilişkisini, özür dilemenin erdemliliğini, hatanın boyutlarını insancıl bir bakış açısıyla ele almıştır. Mehmet Faruk Gürtunca ; çocuklara yönelik kaleme aldığı piyeslerde çocukların eğitimi, zihin dünyalarının gelişimi, yeni neslin bilinçlendirilmesi, çeşitli yönlerden gelişimlerinin sağlanması gibi hedeflere sahip olmuştur. *Oğuz Han (1971)* isimli oyun, halk edebiyatının önemli kaynaklarından olan *Oğuz Kağan Destanı'nın* tiyatroya aktarılmış hâlidir. Bu piyesle çocukların zihin dünyasının gelişimi amaçlanmıştır.

Mehmet Faruk Gürtunca, yazarlık hayatında yalnızca çocuklara yönelik piyesler kaleme almamıştır. Sanatçının *Kanlı Akşam* (1927), *Çardak Altı* (1939), *Dağ Başında Aşk* (1939) , *Gönül Açan Bağ* (1939) ve *Büyük Hakan Alp Arslan* (1971) isimli tiyatro eserleri yetişkinler için kaleme aldığı piyeslerdir. Mehmet Faruk Gürtunca'nın yetişkinlere yönelik piyeslerinde de açık ve anlaşılır bir Türkçe tercih ettiği görülür. Gürtunca tiyatrolarında, gurbet duygusu, memleket özlemi, vatan sevgisi ve Mustafa Kemal Atatürk, devlet kurumlarındaki bozulma, inkılâpların benimsetilme düşüncesi, aşk, kadına bakış, kuraklık, engelli birey, sevgi ve affetme, şehitlik ve dinî değerlerin aktarımı gibi temler işlenmiştir.

Kanlı Akşam (1927) isimli piyes, Ayşe ve Osman adındaki nişanlı çiftin birbirlerine karşı olan aşklarını işler. Ancak bu aşkın varlığı, Osmanlı'daki askerî gücü şahsî menfaatleri doğrultusunda kullanan jandarma çavuşunun saldırısı nedeniyle sonlanır. Osman, askerlik hizmetini yerine getirmek üzere askerliğe gitmiş ve uzun zaman sonra köyüne geri dönmüş bir delikanlıdır. Osman'ın askerde bulunduğu sürelerde, jandarma çavuşu Ayşe'ye göz koymuş ve onu elde edebilmek adına korkusuz davranışlarda bulunmuştur. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden Ayşe, Mahmut Ağa ve Kezban Ana'nın yanında büyümüştür. Evin görme engelli oğlu Ali, Ayşe'ye sevdalanmıştır. Piyes; kaleme alındığı 1927 tarihi itibariyle, engelli bireyin yaşam karşısında çaresiz kalışını işlemesi bakımından dikkat çeker. Piyeste, ferdî ihtirasların ve duyguların vatanın zor durumda olduğu zamanlarda öncelikli olmayacağı fikrini vurgulanır.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Çardak Altı* (1939) isimli piyesinde ise kuraklık temi ele alınır. Yağmurun uzun zamandır yağmadığı ve kavurucu sıcaklıkların etkili olduğu bir yaz döneminde mahsullerde meydana gelen zarar işlenmiştir. Marmara'nın adı belirtilmemiş bir sahil kasabasındaki köylülerin yaşamları, köy ortamı ve doğa tasvir edilerek betimleyici bir anlatım tercih edilmiştir. Bu konunun arka planında, Öğretmen Yusuf'un nişanlısı Yıldız'a gönlünü kaptıran Karakaş'ın davranışları ele alınır. Karakaş, nişanlısı olan bir kıza göz koyarak toplumsal ahlak anlayışına uygun olmayan bir davranış örneği sergilemiştir.

Emine ve Murat adındaki gençlerin birbirlerine karşı olan aşklarının işlendiği *Dağ Başında Aşk* (1939) isimli piyes, Edirne'nin adı belirtilmemiş bir bağ evinde geçmektedir. Emine, Ülfet, Hatice ve Zehra ismindeki genç kızlar ile Murat, Recep, Mehmet, Mahmut, Halil, Veli, Yunus ve Emine'nin babası arasında geçen piyes ; Murat'ın sevgilisi Emine hakkında söylenenler karşısındaki davranışlarını işler. Arkadaşlarıyla birlikte bir dağ kulübesinde gençlik heyecanlarını yaşayan Murat, Emine'ye bazı hisler besleyen Mehmet'in yönlendirmeleri ile sevgilisine karşı sert tepkiler verir. Piyeste, Murat'ın arkadaşları ve genç kızlar içki içip eğlenerek ahlaki bir çöküntüyü de ifade ederler.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın *Gönül Açan Bağ* (1939) isimli piyesi, Fahir ve Selime'nin birbirlerine karşı olan şehvetli duygularını ele alır. Bir dağ kulübesinde

duygusal yakınlık kuran çift, aralarında nikah akdi olmadan şehvetli ilişki içerisine girerler. Gençlik duygularının hareketli bir şekilde ele alındığı bu piyeste, toplumsal ahlak anlayışında çiftlerin birbirleriyle olan yakınlaşmaları resmî bir nikah akdi ile mümkün olurken gayri resmi birliktelikler ahlaki birer çöküntü olarak aktarılır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılış zamanlarına tanık olan Gürtunca; kurumların çağın gerisinde kalan halini, yozlaşan ahlakî değerleri, yapılan savaşlardaki kayıpları tiyatrolarına dahil ederek hem dönemle ilgisini korumayı başarmış hem de eserlerin sonraki yıllarda okunmasını sağlayarak geçmişteki tecrübelerin gelecek kuşaklara aktarılma bilinciyle hareket etmiştir. *Kanlı Akşam* (1927) ve *Küçük Şehit* (1943) isimli tiyatrolarında devlet kurumlarındaki yozlaşma ile toplumsal ahlak sorunlarını ele alan yazar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hangi gereklilikler nedeniyle kurulduğunu da ifade etmiştir.Türkçü bir şuur ve millî beraberlik düşüncesiyle eserler kaleme alan Mehmet Faruk Gürtunca; Atatürk sevgisi, inkılâp bilinci, milliyetçi fikirler ile harmanlandığı *Zafer Yıldızları* (1936), *İnkılâplarımız* (1936), *Atatürk Çocuğu* (1943) isimli tiyatrolarıyla tarihî bir şuur oluşturma gayesine sahip olmuştur.

Mehmet Faruk Gürtunca'nın Hayatı, Sanatı ve Tiyatro Eserlerinin Tanıtılması başlığı ile hazırlanan bu tezle, yazar hakkında daha önce yapılmış çalışmalarda birbirinin tekrarı olan ve parça parça rastlanan bilgilerin bütüncül ve genişletilmiş bir şekilde aktarılması sağlandı. Osmanlı Türkçesi Alfabesi kullanılarak kaleme alınan ve daha öncesinde günümüz harflerine aktarılmamış olan *Kanlı Akşam* (1927) isimli piyesi Latin Harfli alıntılar ile hem içeriksel hem de tematik yönden incelendi.

Ulaşılabilirlik imkânı kısıtlı olan oyunları zengin alıntılar ile sonraki bilimsel çalışmalarda daha kolay ulaşılabilir hâle getirildi. Mevcut çalışmalar içerisinde isimleri anılmayan *Çardak Altı* (1939), *Gönül Açan Bağ* (1939), *Atatürk Çocuğu* (1943) ve *Okullu Kızlar Asker Olunca* (1943) isimli oyunlarının da olduğu tespit edilerek içeriksel analizleri ve tematik tasnifleri yapıldı. Hazırlanan bu tez çalışması sonrasındaki bilimsel çalışmalar için Mehmet Faruk Gürtunca'nın masal kitaplarına yönelik çalışmaların olmaması, gramer ve destan türündeki eserlerin çocuk edebiyatı açısından incelemesi ve Osmanlı Türkçesi Alfabesi ile oluşturulmuş *Çocukların Şiir Kitabı* isimli şiir kitabının Latin Harfleri ile bilim dünyasına tanıtımı alanda tamamlanmayı bekleyen eksikleri bildirmektedir.

KAYNAKÇA

ANSİKLOPEDİLER

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler, (1979), 3.Cilt, Dergah Yayınları, İstanbul.

Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, (2006), 4.Cilt, Elvan Yayınları, Ankara.

Yurt Ansiklopedisi, (1982), 4. Cilt, Anadolu Yayınları, İstanbul.

KİTAPLAR

Arslan, İbrahim, (2019), *Mehmet Faruk Gürtunca'nın (1904-1982) Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Canbolat, Mustafa, (1979), *Türkiye'de Yazı Devrimi Girişimleri*, TDK Yayınları, Ankara.

Enginün, İnci, (2019), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul.

Çetindaş, D., (2014), *Yeni Türk Şiirinde Destan*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1923). *İlk Menba,* İlhami Fevzi Matbaası, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1927), *Kanlı Akşam,* Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaası, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1936), *Zafer Yıldızları,* Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1936), *İnkılaplarımız*, Ülkü Basımevi, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1939), *Anadolu*, Ülkü Basımevi, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1939), *Dağ Başında Aşk*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1943), *23 Nisan Manzum Okul Piyesleri, Şarkılar*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1943), *Küçük Şehit*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1943), *Öğretmen Kalbi*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1964), *Kıbrıs Destanı,* Ülkü Yayınevi, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1971), *Oğuz Han*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

Gürtunca, M. F. (1971), *Büyük Hakan Alparslan*, Ülkü Basımevi, İstanbul.

Halıcı, Feyzi, (1999), ''Mehmet Faruk Gürtunca'', *Parlâmenter Şairler*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, s.146-150.

Kaplan, M. vd., (1982), *Atatürk Devri Türk Edebiyatı,* 2.Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kudret, C. (1990), *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman (Cumhuriyet Dönemi 1923-1959),* 3. Cilt, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Maraş, M. A., (2005), *Şair Milletvekilleri*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.

Yazar, M. B., (1999), *Edebiyatçılar Âlemi,* Yirmibirinci Yüzyıl Yayınları, Ankara.

MAKALELER

Erdil. Melike. (2018), *Türkiye Cumhuriyetinin Latin Harfleriyle Çıkan İlk Çocuk Dergisi Üzerine Bir Değerlendirme*, Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s.8-23.

Batır, Tuğba Toprak; Davulcu, Ebru. (2019), *Türk İnkılâplarının ve Cumhuriyetin Çocuklara Mizahi Dille Anlatımı : Afacan Gazetesi Üzerine Bir İnceleme*, Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches, Cilt 5, Sayı 17 : 81-95.

Erdoğan, Burak. (2024), *Demokrat Parti Döneminin Son Yılında (1959-1960) Yerel Basının Durumu : Resmî İlan ve Reklam Gelirleri Tablosu Işığında Bir Analiz*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, s.36-47.

Hesapçıoğlu, Muhsin; Deniz, Levent. (2008), *Eğitim Tarihine İlişkin Süreli Yayınlar,* Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, s.539-552.

Kalkancı, Fevzi Kutlu. (1982), *Şiir Üstüne*, Yeni Defne Aylık Sanat Dergisi, Cilt :1, Sayı: 11, s.1-6.

Turanlı, Ebru. (2017), *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türk Ulus İnşası Sürecinde Türk Çocuğu Tasarımı : Çocuk Sesi Dergisi*, TRT Akademi, Cilt 2, Sayı 4, s.486-504.

Uyanık, Necmi; Sarı, Muhammed. (2011), *Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme*, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 5, s.141-176.

Ungan, Suat; Yiğit, Fadime. (2014), *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları,* Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, Cilt 2, Sayı 10, s. 184-198.

Yümlü, Murat. (2019), *Yarım Asra Ulaşan Basın Emeği Işığında Gazeteci Abidin Dâver,* Türkiyat Mecmuası Journal of Turkology, Cilt 29, Sayı 1, s.249-299.

SÖZLÜKLER

Ağırgan, Özlem, (2004). *Dünden Bugüne Edirne İsimler Sözlüğü*, Ulusal Bellek Yayınları, Edirne.

Necatigil, B. , (1985). ''Mehmet Faruk Gürtunca'', *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul.

TEZLER

Aslan, F., (2008), *Anadolu Mecmuası ve Anadoluculuk* (1924-1925). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No. 254839)

Dedik, B., (2011), *Afacan Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No. 290099)

Eldiven, F., (2018), *Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı : Çocuk Sesi, Gürbüz Türk Çocuğu, TRT Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi.* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No. 524072)

Saltık, E., (2010), *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Şiirinde* ‘’Anadolu’’. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No. 273317)

Şengül, M., (2024), *Mehmet Faruk Gürtunca'nın Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli.

Toprak, T., (2019), *Türkiye'de Çocuklara Mahsus İlk Büyük Mizah Gazetesi: Afacan.* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No.590667)

Öztan, G., (2009), *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (Tez No.270116)

DİĞER

Canbolat, M. (1979), *Türkiye'de Yazı Devrimi Girişimleri*. M. Canbolat içinde, Yazı Devrimi (s. 22-23). Ankara.

Çetindaş, D. (2019, Kasım 09). *Mehmet Faruk Gürtunca*. Ahmet Yesevi Üniversitesi: https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faruk-gurtunca adresinden alındı

Haydar Necip. (1924, Temmuz). *İlk Menba*. Anadolu Mecmuası, s. 151- 153.

İNTERNET SİTELERİ

https://www.biyografi.info/kisi/mehmet-faruk-gurtunca, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faruk-gurtunca, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://t24.com.tr/k24/yazi/faruk-gurtunca-nin-feryadi-dokunmayin,3084, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Faruk_G%C3%BCrtunca, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://kibrisgazetesi.com/yazar/oguzkarakartal/konu/kbrs-dostu-m-faruk-grtunca-iin-bir-kitap, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://www.yenialanya.com/haber/6863983/mehmet-faruk-gurtunca-kimdir-mehmet-faruk-gurtuncanin-biyografisi, 27.03.2024 tarihli erişim.

https://t24.com.tr/k24/yazi/faruk-gurtunca-nin-feryadi-dokunmayin,3084 20.04.2025 tarihli erişim.

https://ataturk.org.au/ataturk-2/ataturkun-sozleri/basin/ 20.04.2025 tarihli erişim.